

BANDIRMA
ONYEDİ EYLÜL
ÜNİVERSİTESİ

SAD | **Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**
SSRJ | Social Sciences Research Journal

Cilt / Volume:6

Sayı / Issue:2

Yıl / Year: 2023

e-ISSN 2651-2599

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi

Social Sciences Research Journal

Sahibi/Owner

Prof. Dr. İsmail BOZ (Rektör)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Responsible Publication Manager

Prof. Dr. Ahmet AYDIN

Editörler/Editors

Prof. Dr. Ahmet AYDIN

Doç. Dr. Çağatay BAŞARIR

Alan Editörleri /Field Editors

Prof. Dr. Zekai METE

Prof. Dr. Osman ÜNLÜ

Doç. Dr. Özer YILMAZ

Doç. Dr. Altuğ GÜNAR

Doç. Dr. Orsolya FALUS

Doç. Dr. Cemile ŞAHİN

Doç. Dr. Bülent ARPAT

Dr. Öğr. Üyesi Sibel KOCAER

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin GÜVENOĞLU

Bilim ve Danışma Kurulu /Scientific & Advisory Board

Prof. Dr. İsmail BOZ (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Alpaslan SEREL (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Edip ÖRÜCÜ (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa SARI (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Gökhan ORHAN (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Serap PALAZ (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Bedriye TUNÇSİPER (İzmir Demokrasi Üniversitesi)

Prof. Dr. Rıza ARSLAN (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Özcan KARAHAN (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Erdoğan KOÇ (Bahçeşehir Üniversitesi)

Prof. Dr. Cüneyt AKAR (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Selami SEZGİN (Anadolu Üniversitesi)

Prof. Dr. Jülide YILDIRIM ÖCAL (TED Üniversitesi)

Prof. Dr. Serpil AYTAÇ (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Özlem İŞİÇOK (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Şakir SAKARYA (Balıkesir Üniversitesi)

Prof. Dr. Harun ARIKAN (Çukurova Üniversitesi)

Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ (Pamukkale Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan Aydın OKUYAN (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Şinan AYTEKİN (Balıkesir Üniversitesi)

Prof. Dr. Ömer İŞBİLİR (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)

Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Recep KARACAKAYA (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Slavoljub MILOVANOVIC (University Of Nis)

Prof. Dr. Surhan CAM (Cardiff University)

Prof. Dr. Meryem DUYGUN (University of Nottingham)

Prof. Dr. Mohamed SHABAN (University of Leicester)

Prof. Dr. Saniye DEDEOĞLU (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Prof. Dr. Zeynep YÜCEL (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Şennur SEZGİN (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Metehan YILGÖR (Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Marija ANDJELKOVIC (University Of Nis)

Doç. Dr. NEVENKA POPOVIĆ ŠEVIĆ (Faculty of Contemporary Art-Belgrad)

Doç. Dr. Mirsad Karić (International University of Sarajevo)

Lecturer Anton VORINA (Vocational College of Economics, SLOVENIA)

Yayın Kurulu Sekreteryası/Editorial Board Secretaries

Öğr. Gör. Hayrullah ALTINOK

Arş. Gör. Kadriye Sena ERŞAN

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (BANÜSAD)

Editörlüğü, 10200, Bandırma/ BALIKESİR

Telefon: +90 266 717 01 17

Fax: +90 266 717 00 30

E-posta: banusad@bandirma.edu.tr

Aralık/December 2023

Cilt 6/Volume 6

Sayı 2/Issue 2

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi sosyal bilimler alanında ulusal ve uluslararası düzeyde bilimsel ve nitelikli çalışmaları yayımlayarak bilim dünyasına ve akademik hayata yeni bir soluk getirmeyi amaçlamaktadır.

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde yayımlanan İktisat, İşletme, Maliye, Kamu Yönetimi, Uluslararası ilişkiler, Endüstri ilişkileri, Sosyal Politika, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik, Tarih, Sosyoloji, Coğrafya, Eğitim Bilimleri, Edebiyat ve Yabancı Diller Ana Bilim Dalları gibi başlıkların oluşturduğu geniş bir alanda özgün ve nitelikli bilimsel çalışmaları desteklemeyi ve yayımlamayı amaçlayan uluslararası hakemli bir dergidir. Dergide özgün makalelerin yanı sıra kitap tanıtımı ve eleştirileri ile editöre mektuplar, toplantı ve konferans raporları da yayımlanabilir. Dergi, Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda 2 kez yayımlanacaktır.

Dergi, Sosyal Bilimler alanını ilgilendiren konularda yayın yapan elektronik bir dergidir. Dergide, Türkçe ve İngilizce dillerindeki makaleler yayımlanmaktadır. Değerlendirilmek üzere derгимize gönderilen makalelerin, daha önce yayınlanmamış olması, yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olması, yayımlanmak için değerlendirilme sürecinde olmaması gerekir. Değerlendirme sürecinde olan ve yayımlanan eserlerin sorumluluğu tümüyle yazar (lar) a aittir. Yayımlanan eserlerin telif hakları Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi'ne aittir. Yayımlanması istenilen çalışmalar dergi yazım kuralları ve yayın ilkelerinde belirtilen koşullara uygun şekilde hazırlanıp gönderilmelidir. Dergiye sunulan makaleler öncelikle şekil ve içerik yönünden ön inceleme tabi tutulmaktadır. Şekil ve içerik olarak uygun bulunan makaleler hakem tayin edilmek üzere yayın kuruluna sunulmaktadır. Değerlendirme sürecine geçildikten sonra hakemlik süreci ortalama 3 ile 5 hafta arası sürmektedir. Yayın Kurulu tarafından incelenen ve uygun bulunan makalelere üç hakem atanmaktadır. Hakemlerden gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayımlanmasına, rapor çerçevesinde yazar (lar)dan düzeltme, ek bilgi ve kısaltma istenmesine veya yayımlanmamasına karar verilmektedir. Hakemlerden iki olumlu ve bir olumsuz rapor verilmesi halinde ilgili çalışma Dergi Editörlüğü tarafından uygun görülmesi halinde yayımlanabilmektedir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi **Social Sciences Research Journal**

SUNUŞ

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Araştırmaları Elektronik Dergisi **BANÜSAD**'in Altıncı Cilt, İkinci sayısını okurlarıyla buluşturmuş olmaktan dolayı mutluluk duyduğumuzu ifade etmek isteriz.

BANÜSAD'in 2023 yılının ikinci sayısında, makaleleriyle katkı sağlayan yazarlarımıza, gelen çalışmalarını değerlendiren hakemlerimize, yayın ve danışma kurulunda olan değerli Bilim İnsanlarımıza dergimize olan katkılarından dolayı şükranlarımızı sunarız.

Dergimizin kuruluş aşamasından beri desteğini gösteren dergi yönetimine ve dergimizin düzenli olarak yayınlanmasını sağlayan rektörümüz Sayın Prof. Dr. İsmail BOZ'a teşekkür ederiz.

Yeni sayılarımızda buluşmak dileğiyle...

PRESENTATION

Bandırma Onyedi Eylül University, Electronic Journal of Social Sciences Research BANU SSRJ's Sixth Volume, Second Issue, we would like to express our happiness to have brought together with its readers.

In the second issue of BANU SSRJ in 2023, we would like to express our gratitude to our authors who contributed with their articles, our referees who evaluated the incoming studies, and our valuable scientists in the editorial and advisory board for their contributions to our journal.

We would like to thank the journal management for their support since the establishment of our journal and our rector Prof. Dr. İsmail BOZ for the regular publication of our journal.

We hope to meet in our new issues...

Ahmet AYDIN
Prof. Dr.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi **Social Sciences Research Journal**

Cilt / Volume: 6

Sayı / Issue: 2

Aralık/December 2023

İÇİNDEKİLER / CONTENT

İŞ BECERİKLİLİĞİNE İLİŞKİN BİR İÇERİK ANALİZİ

A CONTENT ANALYSIS ON JOB CRAFTING

Ömer GİZLİER 1-19

RACİNE, MOLİÈRE, FUZELİER, VOLTAİRE VE SCOTT'UN ESERLERİNDE: TURQUERİE

IN THE WORKS OF RACINE, MOLİÈRE, FUZELİER, VOLTAİRE AND SCOTT: TURQUERIE

Hamza KUZUCU 20-31

TÜRKİYE'DE UYGULANAN VERGİ TÜRLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ARDL SINIR TESTİ YAKLAŞIMI

THE EFFECT OF TAX TYPES APPLIED IN TURKEY ON ECONOMIC GROWTH: THE ARDL BOUNDARY TEST APPROACH

Suna KORKMAZ, Özge KORKMAZ.....32-47

ALMANYA'DA GÖÇMEN KADINLARI GÜÇLENDİRMEYE YÖNELİK SOSYAL HİZMET ÇALIŞMALARI

SOCIAL WORK ACTIVITIES TO SUPPORT MIGRANT WOMEN IN GERMANY

Yunus GÜRBÜZ.....48-66

ALTERNATİF BİR EKONOMİ POLİTİKASI ARACI OLARAK SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ

SOCIAL MARKET ECONOMY AS AN ALTERNATIVE ECONOMIC POLICY TOOL

Yiğit KAYMAK, Mehmet Emin ERÇAKAR.....67-87

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN İLK YILLARINDA HAVA MEYDANLARI VE HANGARLARI HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

WORKS REGARDING AIR HANGARS AND SQUARES IN THE FIRST YEARS OF THE REPUBLIC OF TURKEY

Derya GEÇİLİ 88-108

E-BELEDİYESİKLİK UYGULAMALARI VE WEB SİTESİ KULLANIMI ÇERÇEVESİNDE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ: KARESİ VE ALTİEYLÜL İLÇELERİ ÖRNEĞİ

A COMPARATIVE ANALYSIS WITHIN THE FRAMEWORK OF E-MUNICIPAL APPLICATIONS AND WEB SITE USAGE: THE CASE OF KARESİ AND ALTİEYLÜL DISTRICTS

Alper ALTINÖZ 109-127

AVRUPA BİRLİĞİ YAPISAL VE YATIRIM FONLARININ KULLANIMINDA YOLSUZLUK: OLAF ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

CORRUPTION IN THE USE OF EUROPEAN UNION STRUCTURAL AND INVESTMENT FUNDS: AN EVALUATION THROUGH OLAF

Didem ÖZTÜRK GÜNAR.....128-156

İŞ BECERİKLİLİĞİNE İLİŞKİN BİR İÇERİK ANALİZİ

Ömer GİZLİER¹

ÖZET

Son yıllarda iş becerikliliğiyle ilgili çalışmalarda artış olduğu gözlemlenmekle birlikte, literatürde yapılan çalışmaları özellikle içeriksel olarak belli kriterlere göre değerlendiren çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çerçeve de bu çalışmanın amacı, iş becerikliliğiyle ilgili en çok atıf almış makaleleri içerik analizi yöntemiyle değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda, “EndNote” programı kullanılarak “web of science core collection” veri tabanında iş becerikliliğiyle ilgili en çok atıf almış 50 makale bulunup içeriksel olarak incelenmiştir. Bulgularda “Journal of Vocational Behavior” dergisinin konuyla ilgili en çok yayın yapılan dergi olduğu, iş becerikliliğiyle birlikte en çok çalışılan değişkenin işe tutkunluk olduğu saptanmıştır. Yine bulgular, çalışmaların çoğunluğunun Hollanda’da yürütüldüğünü, en çok tercih edilen makale türünün nicel yöntemli makale türü ve en çok tercih edilen veri toplama aracının anket tekniği olduğunu yansıtmaktadır. Çalışmaların çoğunluğunda 1-251 arasındaki örneklem büyüklüğü tercih edilip, sektör olarak ise en fazla hizmet sektörü tercih edilmiştir. İş becerikliliğini ölçmek için çalışmaların oğunda Tims ve diğerlerinin 2012’de geliştirmiş oldukları öleğin kullanıldığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İş Becerikliliği, İş Becerikliliği Davranışları, İçerik Analizi.

A CONTENT ANALYSIS ON JOB CRAFTING

ABSTRACT

In recent years, there has been an observed increase in studies related to job crafting; however, no study has been found in the literature that specifically evaluating these studies based on certain criteria in terms of content. In this context, the aim of this study is to evaluate the most cited articles about job crafting by using content analysis method. For this purpose, using the “EndNote” program, the most cited 50 articles about job crafting were found in the “web of science core collection” database and analyzed in terms of content. In the findings, it was determined that the “Journal of Vocational Behavior” was the most widely published journal, and the most studied variable together with job crafting was work engagement. Also, the findings reflect that the majority of the studies were conducted in the Netherlands, the most preferred article type was the quantitative method article and the most preferred

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, omergizlier@ogr.iu.edu.tr

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

data collection tool was the survey technique. The sample size between 1-251 was preferred in the majority of the studies and the service sector was the most preferred as sector in the studies. Finally, the scale developed by Tims et al. in 2012 was mostly preferred to measure job crafting in the studies.

Keywords: *Job Crafting, Job Crafting Behaviors, Content Analysis.*

1. GİRİŞ

Günümüz değişen iş yapı ve süreçlerinde her ne kadar teknolojinin etkisi artmış gözükse de nitelikli insan kaynağının işletmeler için önemi hala yadsınamaz bir gerçektir. İşletmeler, nitelikli insan kaynakları sayesinde ellerinde bulunan teknolojik altyapıyı çok daha verimli kullanabilmekte, teknolojinin yetersiz kaldığı durumlarda sahip oldukları insan kaynağı gücüyle rekabet üstünlüğü elde etmektedirler. Bu çerçevede işletmelerin sahip oldukları nitelikli insan kaynağından maksimum derecede faydalanmak istedikleri öne sürülebilir. Nitelikli insan kaynağından en yüksek düzeyde faydalanmak için örgüt ve yöneticiler tarafından çeşitli teşvikler ve destekler sağlansa da işin özü yine bireysel olarak çalışana kalmaktadır. Nitelikli insan kaynağı işte bulunduğu huzur ortamı, işini severek yapması ve işte yakaladığı tatmin sayesinde kendisinden beklenen maksimum faydayı verebilir. Literatürde iş becerikliliği (job crafting) olarak geçen ve çalışanın işindeki sınırları, iş özelliklerini kendi tercih ve isteklerine göre yeniden tasarlaması, yeniden düzenlemesi olarak ifade edilen (Tims ve Bakker, 2010; Wrzesniewski ve Dutton, 2001) iş becerikliliği de tam bu noktada hem çalışanın işinde kendi iç huzurunu sağlaması hem de işletmelerin insan kaynağından en yüksek düzeyde yararlanması açısından önemli bir kavram olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Son yıllarda gerek ulusal literatürde gerek uluslararası literatürde iş becerikliliği ile ilgili yapılmış çalışmalarda artış olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışmada da iş becerikliliğiyle ilgili literatürdeki çalışmalarla ilgili içerik analizi yapılması amaçlanmıştır. Literatürde iş becerikliliği ile ilgili bibliyometrik analiz çalışmaları (Durmuş, 2023; Ilescu, 2022; Pantoja, 2022) ve sosyal ağ analizi çalışması (Yıldırım, 2022) yapılmış olsa da iş becerikliliği ile ilgili içerik analizi çalışması yapılmadığı görülmektedir. Ayrıca yapılmış bibliyometrik ve sosyal ağ analiz çalışmalarında iş becerikliliğiyle ilgili çalışmaların içeriğinden ziyade, çalışmaların künye bilgileri ve betimsel yönleri (yazar, atıf sayısı, yayınların yapıldığı kurum ve anahtar kelimeler) incelenmiş ve bu çalışmalarda incelenen yayınların içeriğine bakılmamış olması bir kısıt olarak değerlendirilmiştir (Durmuş, 2023). Bu doğrultuda bu çalışmada iş becerikliliği ile ilgili en çok atıf almış makaleler dergi isimleri, iş becerikliliği ile kullanılmış değişkenler, makale türü, veri toplama aracı, kullanılan ölçek, araştırmanın yapıldığı ülke, örneklem büyüklüğü ve araştırmanın yapıldığı sektöre göre incelenip içerik analizi yapılarak literatürdeki bu boşluk doldurulmaya çalışılacaktır.

2. İŞ BECERİKLİLİĞİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

İngilizce dilinde “Job Crafting” olarak ifade edilen iş becerikliliği kavramı ilk kez 2001 yılında Wrzesniewski ve Dutton tarafından yapılan çalışmada kullanılmıştır. Kavramın ulusal literatürde ele alınıp bilimsel çalışmalara konu olması ise 2014 yılından itibaren başlamıştır (Yıldırım, 2022). İş becerikliliği kavramı temel olarak işin yeniden tasarlanıp düzenlenmesi olarak ifade edilip İş Tasarım (Job Design) Teorisi’ne bağlı işin yeniden tasarlanması tekniği olarak gözükmese de kavramın İş Tasarım Teorisi’ne alternatif olarak öne sürüldüğü, İş Tasarım Teorisi’yle farklılaştığı söylenebilir (Wrzesniewski ve Dutton, 2001). Şöyle ki, İş Tasarım Teorisi’ne göre işin yeniden tasarlanması yöneticiler tarafından yapılıp çalışanların sürece dahil edilmeden yapılan bu değişikliklere uyum göstermesi beklenmektedir. İş becerikliliğinde ise işin yeniden tasarlanması, işin bazı sınırlarının esnetilmesi ve değiştirilmesinde çalışan proaktif bir rol üstlenerek bizzat bu değişikliği yöneticisinden bağımsız olarak gerçekleştirebilmektedir. Bu doğrultuda, İş Tasarım Teorisi’nin örgütsel düzeyde olduğu, iş becerikliliği kavramının ise bireysel düzeyde söylenebilir. Bir başka deyişle, İş Tasarım Teorisi işin yapısına ve içeriğine odaklanırken, iş becerikliliği kavramı çalışanların bireysel olarak bizzat kendilerini ön plana çıkarıp yaşadıkları iş deneyimlerine göre işlerini şekillendirmelerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede iş becerikliliği, çeşitli ihtiyaçları (kişi-iş uyumu yakalama ihtiyacı, işinde kontrol ihtiyacı, iş tatmini ihtiyacı gibi) karşılamak adına bizzat çalışanın kendisi tarafından başlatılıp, bu yönde çalışanın işindeki sınırlarda ve işindeki kaynaklarda-taleplerde yaptığı değişiklikleri kapsayan tutum ve davranışlardır (Tims ve Bakker, 2010; Wrzesniewski ve Dutton, 2001).

İş becerikliliği kavramına ait 2 temel bakış açısı (yaklaşım) yıllar geçtikçe literatürde hâkim olmuştur. 1. bakış açısı, Wrzesniewski ve Dutton (2001) tarafından öne sürülen işteki görevsel, ilişkisel ve bilişsel sınırların değiştirilmesini odak noktası alan yaklaşımdır. 2. bakış açısı ise, Tims ve Bakker (2010) tarafından öne sürülen iş kaynaklarının ve iş taleplerinin değiştirilmesini odak noktası alan yaklaşımdır. Wrzesniewski ve Dutton (2001) tarafından öne sürülen yaklaşıma göre, çalışanlar işlerinin görevsel sınırlarında (görev sayısını arttırarak-azaltarak, görevlerinin kapsamını değiştirerek), ilişkisel sınırlarında (işteki insanlarla olan etkileşimlerin niteliğini ve niceliğini değiştirerek) ve bilişsel sınırlarında (yaptıkları iş hakkındaki algı ve yorumlarını değiştirerek) değişiklikler yaparak iş becerikliliği davranışları sergilemiş olurlar. Tims ve Bakker (2010) tarafından öne sürülen yaklaşıma göre, çalışanlar işteki yapısal ve sosyal iş kaynakları arttırma (işte yeni şeyler öğrenmek ve becerileri geliştirmek için çabalamak, işteki performansı hakkında geribildirim istemek), işteki engelleyici iş talepleri azaltma (yüksek seviyede algılanan fiziksel ve mental sağlığı bozabilecek iş taleplerinin-iş yükünün azaltılması) ve işteki zorlayıcı-ilgi çekici iş talepleri arttırma (yeni görevler üstlenmek, işi ilgi

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

çekici hale getirmek) yoluyla işlerinde yapmış oldukları değişikliklerle iş becerikliliği davranışları sergilemiş olurlar.

İş becerikliliğiyle ilgili yapılmış çalışmalar incelendiğinde iş becerikliliğinin çoğunlukla olumlu tutum ve davranışlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Literatürde yapılan birçok çalışma iş becerikliliğinin **işe tutkunluk** (Brenninkmeijer ve Hekkert-Koning, 2015; Chen, Yen ve Tsai, 2014; Tims, Bakker ve Derks, 2012; Van Wingerden, Bakker ve Derks, 2017), **iş tatmini** (Cheng ve Yi, 2018; Rudolph, Katz, Lavigne ve Zacher, 2017; Tims, Bakker ve Derks, 2013; Tims, Bakker ve Derks, 2014), **iş performansı** (Bakker, Tims ve Derks, 2012; Petrou, Demerouti ve Schaufeli, 2015; Tims vd., 2012; Van Wingerden vd., 2017), **iyi oluş hali** (Gordon vd., 2018; Tims vd., 2013; Van Den Heuvel, Demerouti ve Peeters, 2015), **kişi-iş uyumu** (Chen vd., 2014; Niessen, Weseler ve Kostova, 2016; Tims, Derks ve Bakker, 2016) gibi olumlu tutum ve davranışlar üzerinde pozitif etkisinin olduğunu göstermektedir. İş becerikliliğini ortaya çıkaran, iş becerikliliğini tetikleyen tutum ve davranışlar incelendiğinde ise, **iş özerkliğinin** (Petrou, Demerouti, Peeters, Schaufeli ve Hetland, 2012; Rudolph vd., 2017; Tims vd., 2013), **pozitif öz imaj ihtiyacının** (Lyons, 2008; Niessen vd., 2016; Wrzesniewski ve Dutton 2001), **kontrol ihtiyacının** (Niessen, vd., 2016; Wrzesniewski ve Dutton, 2001), **proaktif kişiliğin** (Bakker vd., 2012; Demerouti, 2014; Tims vd., 2012), **özyeterlilik algısının** (Rudolph vd., 2017; Tims ve Bakker, 2010; Tims vd., 2014;) ve **liderliğin** (Holcombe, 2016; Van Dam, Nikolova ve Van Ruyseveldt, 2013; Wang, Demerouti ve Le Blanc, 2017) iş becerikliliğinin öncülleri arasında yer aldığı görülmektedir.

3. ARAŞTIRMA SORULARI

Bu çalışmada, iş becerikliliği (job crafting) kavramıyla ilgili yayımlanmış makalelerde en çok atıf almış çalışmaların içerik analizinin yapılması amaçlanmaktadır. İş becerikliliği ile ilgili literatür incelendiğinde kavramla ilgili genel olarak iki yaklaşımın ortaya çıktığını, her iki yaklaşımın da farklı ölçeklerinin olduğu görülmektedir. Çalışmalarda hangi ölçeklerin daha çok kullanıldığı merak konusudur. Yine aynı şekilde kavramla ilgili en çok atıf almış makalelerin hangi dergilerde yayımlandığı, bu makale türlerinin ne olduğu, bu makalelerde kullanılan veri toplama araçlarının neler olduğu, makalelerdeki araştırmaların gerçekleştirildiği ülkelerin hangileri olduğu, makalelerdeki araştırmaların örneklem büyüklüğü ve yapıldığı sektör bilgisi de merak konusu olmakla birlikte gelecekteki araştırmacılara yön göstermek ve araştırmalarını daha nitelikli yapmak için bir rehber olması açısından önemlidir. Bununla beraber yine iş becerikliliği konusunda araştırma yapmak isteyen araştırmacılara araştırmalarını tasarlama aşamasında yardımcı olmak ve literatürdeki boşlukları bulmalarına katkıda bulunmak adına yapılmış çalışmalarda iş becerikliliği ile birlikte hangi

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

değişkenlerin ne sıklıkla kullanıldığı sorusuna yanıt aramak da bu çalışmanın amaçlarından. Bu doğrultuda yukarıdaki açıklamalarda geçen araştırma soruları aşağıda toplu bir şekilde ifade edilmiştir;

- İş becerikliliği ile ilgili en çok atıf alan makalelerin yayımlandıkları dergilere göre dağılımı nasıldır?
- İş becerikliliği ile ilgili en çok atıf alan makalelerde, iş becerikliliğiyle birlikte hangi değişkenler ne sıklıkla kullanılmıştır?
- İş becerikliliği ile ilgili en çok atıf alan makalelerin araştırma türlerine göre dağılımı nasıldır?
- İş becerikliliği ile ilgili en çok atıf alan makalelerin veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
- İş becerikliliği ile ilgili en çok atıf alan makalelerde kullanılan iş becerikliliği ölçeklerinin dağılımı nasıldır?
- İş becerikliliği ile ilgili en çok atıf alan makalelerdeki araştırmaların gerçekleştirildiği ülkelere göre dağılımı nasıldır?
- İş becerikliliği ile ilgili en çok atıf alan makalelerdeki araştırmaların örneklem büyüklüklerine göre dağılımı nasıldır?
- İş becerikliliği ile ilgili en çok atıf alan makalelerdeki araştırmaların yapıldığı sektörlere göre dağılımı nasıldır?

4. ARAŞTIRMA METODU

Bu çalışmada iş becerikliliği ile ilgili en çok atıf almış 50 makale betimsel içerik analizi metodu kullanılarak incelenmiştir. Betimsel içerik analizinde amaç, ele alınan kavram üzerinde genel eğilimi belirlemek ve gelecekte ilgili kavramla çalışmalar yapma niyetinde olan araştırmacılara yol göstermek için kavramla ilgili yapılmış çalışmaların içeriklerini sistemsal bir şekilde incelemektir (Ültay, Akyurt ve Ültay, 2021). Bu doğrultuda, içerik analizi için ele alınan makaleler EndNote programı kullanılarak bulunmuştur. EndNote programında arama, web of science core collection indeksinde (dizininde) yapılmıştır. Bu indekste, iş becerikliliği kavramı başlık kategorisinde aratılıp bu arama neticesinde toplam 641 çalışma bulunmuştur. Bu çalışmalardan kitap, kitap bölümü ve bildiri türünde olan toplam 50 çalışma kapsam dışı bırakılmıştır. Geri kalan toplam 591 makale üzerinden en çok atıf almış 50 makale ele alınıp dergi isimleri, iş becerikliliği ile birlikte kullanılan değişkenler, makale türü, veri toplama aracı, kullanılan ölçek, araştırmanın yapıldığı ülke, örneklem büyüklüğü ve araştırmanın yapıldığı sektöre göre incelenerek bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Ele alınan 50 makale EK-1'de sunulmuştur.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

5. BULGULAR

Bu çalışmada iş becerikliliği ile ilgili en çok atıf almış 50 makale içerik analizi yöntemi kullanılarak dergi isimleri, iş becerikliliği ile birlikte kullanılmış değişkenler, makale türü, veri toplama aracı, kullanılan ölçek, araştırmanın yapıldığı ülke, örneklem büyüklüğü ve araştırmanın yapıldığı sektör baz alınıp analiz edilmiştir. Yapılan analizlerin sonuçları tablolar halinde sunulmuştur

Tablo 1’de makalelerin yayımlandığı dergi isimlerine göre dağılımları sunulmuştur. Makaleler en çok kariyer gelişimi, iş ve örgüt psikolojisi ve örgütsel davranış alanlarında yayın yapan dergilerde yayımlanmıştır. Tablo 1’de görüldüğü gibi; iş becerikliliği ile ilgili en çok yayın yapılan makaleler ‘‘Journal of Vocational Behavior’’, ‘‘European Journal of Work and Organizational Psychology’’ ve ‘‘Academy of Management Journal’’ dergilerinde yer almıştır.

Tablo 1. Dergi İsimlerine Göre Makalelerin Dağılımı

Dergi Listesi	Sıklık	Yüzde
Journal of Vocational Behavior	11	22%
European Journal of Work and Organizational Psychology	5	10%
Academy of Management Journal	4	8%
Journal of Occupational Health Psychology	4	8%
Human Relations	3	6%
Journal of Organizational Behavior	3	6%
Journal of Applied Psychology	3	6%
Journal of Human Resource Management	2	4%
Journal of Occupational and Organizational Psychology	2	4%
International Journal of Hospitality Management	2	4%
SA Journal of Industrial Psychology	1	2%
Group & Organization Management	1	2%
Advances in Positive Organizational Psychology	1	2%
Journal of Managerial Psychology	1	2%
European Psychologist	1	2%
Journal of Management	1	2%
Journal of Business and Psychology	1	2%
Journal of Happiness Studies	1	2%
Psychology of Well-Being	1	2%
Cornell Hospitality Quarterly	1	2%
Career Development International	1	2%
TOPLAM	50	100

Tablo 2’de iş becerikliliği ile ilgili en çok atıf almış makalelerde, iş becerikliliği ile birlikte kullanılmış değişkenlerin dağılımları listelenmiştir. Tablo 2’de de görüldüğü üzere makalelerde iş becerikliliği ile en çok birlikte kullanılan değişkenler; işe tutkunluk (24,24%), performans (16,16%), iş tatmini (7,07%), tükenmişlik (7,07%) ve iyi oluş halidir (6,06%). Tablo 2’de en çok atıf alan 50 makale içerisinde iş becerikliliği ile birlikte yalnızca 1 kez kullanılmış olan değişkenler ‘‘Diğer’’ kategorisi altında ifade edilmiştir. Diğer kategorisinin içerisinde 27 farklı ve sadece 1 kez kullanılmış değişkenler

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

yer almaktadır. Bu 27 değişkenin sıklık sayısı 1 olduğu için tabloda ayrı ayrı gösterilmemiştir. Bahsi geçen 27 değişken şunlardır; örgütsel sinizm, örgütsel bağlılık, yaratıcılık, gelişim hali (flourishing), görev bağımsızlığı, iş güvensizliği, örgütsel değişim iletişimi, gelişim fırsatları, iş-aile zenginleşmesi, iş-aile çatışması, bilişsel yetenek, algılanan kontrol, dönüşümcü liderlik, örgütsel özdeşleşme, değişimi isteme, iş deneyimi, üretkenlik dışı iş davranışları, diğergamlık, değer uyumsuzluğu, örgütsel destek, işte can sıkıntısı, işkoliklik, psikolojik sermaye, hizmetkar liderlik, algılanan insan kaynakları yönetimi, mesleki rol belirginliği, algılanan sağlık.

Tablo 2. İş Becerikliliği ile Birlikte Kullanılmış Değişkenlerin Dağılımı

Değişken Listesi	Sıklık	Yüzde
İşe Tutkunluk	24	24,24%
Performans (İş, Bağlamsal, Görev, Rol İçi ...)	16	16,16%
İş Tatmini	7	7,07%
Tükenmişlik	7	7,07%
İyi Oluş Hali (well-being)	6	6,06%
Kişi-İş Uyumu	5	5,05%
İş Özerkliği	4	4,04%
Örgütsel Vatandaşlık Davranışları	4	4,04%
İhtiyaç Tatmini	4	4,04%
Proaktif Kişilik	3	3,03%
İnisiyatif Alma	2	2,02%
İstihdam Edilebilirlik	2	2,02%
İş Baskısı-İş Yüğü	2	2,02%
İşin Anlamlılığı	2	2,02%
Özyeterlilik	2	2,02%
Değişime Yatkınlık	2	2,02%
Adapte Olabilirlik	2	2,02%
Kariyer Yetkinlikleri (Yeterlilikleri)	2	2,02%
Öz İmaj (Benlik İmajı)	2	2,02%
Diğer*	1	1,01%
TOPLAM**	99	100

*En çok atıf alan 50 makalede yalnızca 1 kez kullanılmış olan değişkenler tabloda “Diğer” kategorisi altında ifade edilmiştir, tek tek ifade edilmemiştir.

**Bazı makalelerde iş becerikliliği ile kullanılan değişken olmadığı ve/veya iş becerikliliği ile birlikte aynı makalede birden fazla değişken kullanıldığı için tablodaki toplam sıklık sayısı (99) toplam makale sayısından (50) farklılık göstermektedir.

Tablo 3’te iş becerikliliği ile ilgili makalelerin türlerine (araştırma türlerine ve araştırma desenlerine) göre dağılımları sunulmuştur. Tablo 3’te de gösterildiği gibi en çok kullanılmış makale türünün nicel yöntemli makale (80%) olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmalarda, nicel yöntemli araştırmalar kadar nitel ve teorik araştırmaların tercih edilmediği göze çarpmaktadır.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

Tablo 3. Makale Türüne Göre Makalelerin Dağılımı

Makale Türü	Sıklık	Yüzde
Nicel yöntemli makale	40	80%
Teorik makale	5	10%
Nitel yöntemli makale	4	8%
Karışık yöntemli makale (hem nicel hem nitel yöntem kullanılmış)	1	2%
TOPLAM	50	100

Tablo 4, iş becerikliliği ile ilgili makalelerin veri toplama aracına göre dağılımını göstermektedir. Makalelerin büyük çoğunluğunda (74,51%) veri toplama aracı olarak anketin kullanıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarda deney, mülakat ve ikincil verinin anket kadar çok tercih edilmediği göze çarpmaktadır.

Tablo 4. Veri Toplama Aracına Göre Makalelerin Dağılımı

Veri Toplama Aracı	Sıklık	Yüzde
Anket	38	74,51%
Deney	5	9,80%
Mülakat	4	7,84%
İkincil veri	4	7,84%
TOPLAM*	51	100

*Bazı makalelerde veri toplama aracı belirtilmediğinden ve birden fazla veri toplama aracı kullanıldığından dolayı tablodaki toplam sıklık sayısı (51) toplam makale sayısından (50) farklılık göstermektedir.

Tablo 5, makalelerde kullanılmış ölçeklere göre dağılımı göstermektedir. Çalışmalarda, Tims vd.'nin (2012) ölçeği iş becerikliliğini ölçmek için en çok tercih edilen ölçek (52,63%) olarak öne çıkmaktadır. Petrou vd.'nin (2012) ölçeğinin de çalışmalarda en çok tercih edilen ikinci ölçek (21,05%) olduğu ifade edilebilir.

Tablo 5. Kullanılan Ölçeklere Göre Makalelerin Dağılımı

Kullanılan Ölçek	Sıklık	Yüzde
Tims vd. (2012)	20	52,63%
Petrou vd. (2012)	8	21,05%
Leana vd. (2009)	4	10,53%
Slemp ve Vella-Brodrick (2013)	2	5,26%
Laurence (2010)	1	2,63%
Niessen vd. (2016)	1	2,63%
Kooij vd. (2017)	1	2,63%
Bindl vd. (2019)	1	2,63%
TOPLAM*	38	100

*Bazı makalelerde ölçek kullanılmadığı için (nitel makale, teorik makale, meta analizli makale vb. olduğu için) tablodaki toplam sıklık sayısı (38) toplam makale sayısından (50) farklılık göstermektedir.

Tablo 6, iş becerikliliği ile ilgili makalelerde çalışmaların gerçekleştirildiği ülkelere göre dağılımını göstermektedir. Tablo 6 incelendiğinde, makalelerin büyük çoğunluğunun (52,27%)

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

Hollanda’da gerçekleştirildiği görülmektedir. Hollanda’dan sonra makaleler arasında en çok çalışma sırasıyla ABD ve Almanya’da yapılmıştır.

Tablo 6. lkelere Göre Makalelerin Dağılımları

lkeler	Sıklık	Yüzde
Hollanda	23	52,27%
ABD	4	9,09%
Almanya	3	6,82%
Çin	2	4,55%
Tayvan	2	4,55%
Finlandiya	2	4,55%
Avustralya	2	4,55%
Polonya	1	2,27%
Romanya	1	2,27%
Litvanya	1	2,27%
Avusturya	1	2,27%
İsviçre	1	2,27%
Birleşik Krallık (U.K.)	1	2,27%
TOPLAM*	44	100

*Toplam 50 makale olmasına rağmen bazı makalelerde ülke ismi belirtilmediği veya teorik temelli olduğu için buradaki ülke sayısı (44) toplam makale sayısından (50) farklılık göstermektedir.

Tablo 7’de makalelerin örneklem büyüklüklerine göre dağılımları gösterilmektedir. Örneklem büyüklüğü kapsamında; anket kullanılan çalışmalarda katılımcı sayısı, mülakat kullanılan çalışmalarda mülakata katılan katılımcı sayısı, meta analiz çalışmalarında incelenen çalışma sayısı esas alınmıştır. Tablo 7’ye göre makalelerde en çok tercih edilen örneklem büyüklükleri 1-150 (35,56%) ve 151-250 (24,44%) aralığındaki örneklem büyüklükleridir. Makalelerin büyük çoğunluğunda (60%) rneklem sayısının 250’yi geçmediği göze çarpmaktadır.

Tablo 7. Örneklem Büyüklüklerine Göre Makalelerin Dağılımları

Örneklem Büyüklüğü	Sıklık	Yüzde
1-150	16	35,56%
151-250	11	24,44%
251-500	8	17,78%
501-1000	7	15,56%
1501-2000	2	4,44%
1001-1500	1	2,22%
TOPLAM*	45	100

*Teorik makaleler (5), örneklem içermediğinden dolayı buradaki toplam sıklık sayısı (45) toplam makale (50) sayısından farklılık göstermektedir.

Tablo 8, iş becerikliliği ile ilgili ele alınan makalelerin gerçekleştirildiği sektörlere göre dağılımını göstermektedir. Tablo 8’de görüldüğü gibi, yapılmış çalışmalarda en çok tercih edilen sektörün hizmet sektörü (50%) olduğu görülmektedir. Tabloda hizmet sektörü olarak kategorize edilen makalelerde hizmet sektöründe farklı firma ve farklı iş kollarında çalışmalar gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Bu

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

yüzden bu makaleler genel olarak hizmet sektöründe yapılmış makale olarak değerlendirilmiştir. Hizmet sektöründen sonra makaleler arasında en çok tercih edilen sektörler sırasıyla eğitim ve sağlık sektörleridir.

Tablo 8. Sektörlere Göre Makalelerin Dağılımı

Sektörler	Sıklık	Yüzde
Hizmet	21	50,00%
Eğitim	5	11,90%
Sağlık	4	9,52%
Güvenlik	3	7,14%
Konaklama	3	7,14%
Kimya	2	4,76%
Bilişim	2	4,76%
Üretim (imalat)	1	2,38%
STK	1	2,38%
TOPLAM*	42	100

*Bazı makalelerde (teorik makaleler, meta analiz içeren makaleleri vb.) herhangi bir sektör belirtilmediği için buradaki toplam sıklık sayısı (42) toplam makale (50) sayısından farklılık göstermektedir.

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada iş becerikliliği ile ilgili literatürde en çok atf almış 50 makale içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Bu 50 makale yayımlandıkları dergi isimleri, makaledeki iş becerikliliği ile birlikte kullanılmış değişkenler, makale türü, veri toplama aracı, kullanılan ölçek, araştırmanın yapıldığı ülke, örneklem büyüklüğü ve araştırmanın yapıldığı sektör açısından değerlendirilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde iş becerikliliği ile ilgili makalelerin çoğunlukla kariyer gelişimi ve iş ve örgüt psikolojisi alanlarındaki dergilerde yayımlandığı gözlemlenmiş olup, incelenen makalelerin en çok “Journal of Vocational Behavior” dergisinde yayımlandığı tespit edilmiştir. İncelenen makalelerde iş becerikliliği ile birlikte en fazla kullanılmış değişkenler olarak işe tutkunluk, performans, iş tatmini ve tükenmişlik değişkenleri ön plana çıkmaktadır. Literatürün bu değişkenlerle yapılan çalışmalar noktasında doygunluğa eriştiği, bu değişkenler haricinde farklı değişkenler ele alınıp çalışmalar yapılmasının literatür için değerli olacağı söylenebilir. Bu noktada, gelecekte iş becerikliliği ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılar öz-imaaj, adapte olabirlik, kariyer yetkinlikleri (yeterlilikleri), kişi-iş uyumu, değişime yatkınlık gibi daha az kullanılmış değişkenlerle araştırmalar dizayn ederek literatürün bu noktalarda da gelişmesine katkı sağlayabilirler.

İş becerikliliği ile ilgili incelenen makalelerin büyük çoğunluğunun nicel yöntemli makale olduğu tespit edilmiştir. İncelenen makalelerde nitel ve teorik makale sayısının düşük olduğu gözlemlenmiş olup, gelecekteki araştırmacıların nitel yöntemli makaleler ve teorik makaleler gerçekleştirmesinin iş becerikliliği literatürü bu yönden genişletebileceği öne sürülebilir. Bulgular, incelenen makalelerde anketin veri toplama aracı olarak en çok tercih edilen araç olduğunu göstermektedir. İncelenen

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

makalelerde az da olsa deney ve mülakat gibi veri toplama araçları da tercih edilmekle birlikte, ikincil veri daha çok iş becerikliliği ile ilgili meta analiz çalışmalarında tercih edilmektedir. Çalışmalarda kullanılmış ölçekler açısından elde edilen bulgular incelendiğinde, ölçek kullanılan 38 makaleden 28'inde iş becerikliliğinin ikinci yaklaşımını (iş kaynakları-iş talepleri yaklaşımını) temel alan ölçekler kullanıldığı görülmektedir. Makalelerde, Tims vd.'nin (2012) ölçeği 20 defa tercih edilmesiyle en çok tercih edilen ölçek olarak ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda, ikinci yaklaşımı benimseyen ölçeklerin iş becerikliliğini ölçmek açısından birinci yaklaşımı benimseyen ölçeklere göre daha çok tercih edildiği ve bu yönde literatürde kullanım açısından ikinci yaklaşımı benimseyen ölçeklerin çoğunlukta olduğu söylenebilir.

İncelenen makalelerdeki iş becerikliliği ile ilgili yapılmış çalışmaların büyük çoğunluğu Hollanda'da gerçekleştirilmiştir. Bu durumun, iş becerikliliğinin ikinci yaklaşımını (iş kaynakları-iş talepleri temelli yaklaşımını) ortaya çıkaran ve geliştiren Prof. Dr. Maria Tims, ve Prof. Dr. Arnold B. Bakker'in Hollanda'da olup konuyla ilgili Hollanda'da çok sayıda çalışmalar gerçekleştirmelerinden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Yine bununla paralel olarak çalışmaların büyük çoğunluğunun Avrupa kıtasında çeşitli ülkelerde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu çerçevede, Afrika, Asya ve Amerika kıtasında çalışma eksikliğinin olduğu, ilerdeki çalışmaların bu kıtalarda yapılmasının literatürün gelişimi açısından önemli olduğu ifade edilebilir. Örneklem bilgisi içeren 45 makaleden 27'sinde örneklem sayısının 1 ile 251 arasında olduğu, başka bir ifadeyle iş becerikliliğiyle ilgili çalışma yapan araştırmacıların en çok 1-251 arasındaki örneklem büyüklüğünü tercih ettikleri tespit edilmiştir. Çalışmaların yapıldığı sektörler incelendiğinde, çalışmaların çoğunluğunun hizmet sektöründe gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte spesifik olarak daha çok eğitim (11,9%) ve sağlık (9,5%) sektöründe çalışmalar yapıldığı saptanmıştır. İncelenen makalelerin çoğunluğunun hizmet sektöründe gerçekleştirilmesinin iş becerikliliğinin daha çok hizmet sektörü için uygun olmasından ve çalışanlarının işlerinde inisiyatif alıp işlerini yeniden şekillendirebilme imkânı verebilen mesleklerin hizmet sektöründe olmasından kaynaklandığını, bu doğrultuda çalışmaların çoğunluğunda örneklem olarak hizmet sektörünün seçilmesinin şaşırtıcı olmadığını söylemek mümkündür.

Uluslararası literatürde yapılan çalışmalarda iş becerikliliği ile ilgili sınırlı sayıda da olsa workshoplar, eğitimler yapıp deneysel tarzda çalışmalar yürütülmüştür. Bu yönde özellikle ulusal literatürde çalışma eksikliği göze çarpmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, gelecekteki araştırmalarda iş becerikliliği eğitimleri verilip eğitimden önce ve sonra katılımcıların durumları karşılaştırılarak deneysel tasarımlar kullanılarak çalışmalar yapılabilir.

Bu çalışma literatürdeki önemli çalışmalarda iş becerikliliği kavramının nasıl ele alındığı, nasıl ölçüldüğü ve kavramla ilgili nasıl araştırmalar yapıldığı konusunda bilgiler sunması açısından

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

önemlidir. Özellikle literatürde iş becerikliliği kavramına yönelik geliştirilen iki yaklaşımdan hangisinin daha çok tercih edildiği, hangi yaklaşımın ölçeklerinin daha çok kullanıldığı, araştırmalarda örneklem büyüklüğü açısından ne kadarlık bir örneklemin daha çok tercih edildiği konusunda ortaya koyduğu bilgiler açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan bu çalışma literatürde iş becerikliliği ile ilgili yapılmış bibliyometrik analiz çalışmalarından ve sosyal ağ analiz çalışmalarından farklılaşmaktadır.

Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı kısıtları mevcuttur. Bu çalışmada sadece web of science veri tabanında en çok atıf almış 50 makalenin ele alıp incelenmesi, diğer veri tabanlarının incelenmemesi çalışmanın en büyük kısıtı olarak görülmektedir. Gelecekteki araştırmacılara gerek incelenen makale sayısını gerek ele alınan veri tabanları sayısını artırarak çalışmalar yapmaları önerilir. Bu çalışmada örneklem büyüklüğü, kullanılan ölçek, araştırmanın yapıldığı sektör gibi çeşitli ölçütler (kıstaslar) seçilerek içerik analizi yapılmıştır. Bu durumun da araştırmanın bir kısıtı olduğu ifade edilebilir. Gelecekteki araştırmacıların, çalışmalarda yapılan istatistiksel analizlerin bilgisi, araştırmalarda kullanılan program bilgisi gibi ölçütler (kıstaslar) seçerek araştırmalarını yürütmeleri önerilebilir. Diğer bir kısıt bu çalışmada yöntem olarak sadece içerik analizi metodunun kullanılmış olmasıdır. Gelecekteki araştırmacılar, içerik analiziyle beraber kullanılabilecek diğer analizlerle çalışmalarını zenginleştirebilirler.

KAYNAKÇA

- Bakker, A. B., Tims, M. ve Derks, D. (2012) "Proactive Personality and Job Performance: The Role of Job Crafting and Work Engagement", *Human Relations*, 65(10): 1359-1378.
- Brenninkmeijer, V. ve Hekkert-Koning, M. (2015) "To Craft or Not to Craft: The Relationships Between Regulatory Focus, Job Crafting and Work Outcomes", *Career Development International*, 20(2): 147-162.
- Chen, C. Y., Yen, C. H. ve Tsai, F. C. (2014) "Job Crafting and Job Engagement: The Mediating Role of Person-Job Fit", *International Journal of Hospitality Management*, 37: 21-28.
- Cheng, J. C. ve Yi, O. (2018) "Hotel Employee Job Crafting, Burnout, and Satisfaction: The Moderating Role of Perceived Organizational Support", *International Journal of Hospitality Management*, 72: 78-85.
- Demerouti, E. (2014) "Design Your Own Job Through Job Crafting", *European Psychologist*, 19(4): 237-247.
- Durmuş, Ş. (2023) "İş Becerikliliğinin Bilimsel Haritalar Tekniğiyle Bibliyometrik Analizi", *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15(1): 367-378.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

Gordon, H. J., Demerouti, E., Le Blanc, P. M., Bakker, A. B., Bipp, T. ve Verhagen, M. A. (2018) "Individual Job Redesign: Job Crafting Interventions in Healthcare", *Journal of Vocational Behavior*, 104: 98-114.

Holcombe, K. J. (2016) "Theoretical Antecedents and Positive Employee Work Experiences of Job Crafting", Doktora Tezi, Colorado State University. Fort Collins, Colorado, ABD.

Iliescu, A. N. (2022) "Job Crafting: A Bibliometric Analysis of the Published Research Works", *Revista de Management Comparat International*, 23(4): 525-539.

Lyons, P. (2008) "The Crafting of Jobs and Individual Differences", *Journal of Business and Psychology*, 23(1): 25-36.

Niessen, C., Weseler, D. ve Kostova, P. (2016) "When and Why Do Individuals Craft Their Jobs? The Role of Individual Motivation and Work Characteristics for Job Crafting", *Human Relations*, 69(6): 1287-1313.

Pantoja, C. (2022) "Job Crafting and Re-design in a Rapidly Changing World of Work: A Bibliometric Analysis and Review", *Human-Automation Interaction: Mobile Computing*, 363-382.

Petrou, P., Demerouti, E. ve Schaufeli, W. B. (2015) "Job Crafting in Changing Organizations: Antecedents and Implications for Exhaustion and Performance", *Journal of Occupational Health Psychology*, 20(4), 470-480.

Petrou, P., Demerouti, E., Peeters, M. C., Schaufeli, W. B. ve Hetland, J. (2012) "Crafting A Job on A Daily Basis: Contextual Correlates and The Link To Work Engagement", *Journal of Organizational Behavior*, 33(8): 1120-1141.

Rudolph, C. W., Katz, I. M., Lavigne, K. N. ve Zacher, H. (2017) "Job Crafting: A Meta-Analysis of Relationships with Individual Differences, Job Characteristics, and Work Outcomes", *Journal of Vocational Behavior*, 102: 112-138.

Tims, M. ve Bakker, A. B. (2010) "Job Crafting: Towards A New Model of Individual Job Redesign", *SA Journal of Industrial Psychology*, 36(2): 1-9.

Tims, M., Bakker, A. B. ve Derks, D. (2012) "Development and Validation of The Job Crafting Scale", *Journal of Vocational Behavior*, 80(1): 173-186.

Tims, M., Bakker, A. B. ve Derks, D. (2013) "The Impact of Job Crafting on Job Demands, Job Resources, and Well-Being", *Journal of Occupational Health Psychology*, 18(2): 230-240.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

- Tims, M., Bakker, A. B. ve Derks, D. (2014) "Daily job crafting and the self-efficacy–performance relationship", *Journal of Managerial Psychology*, 29(5): 490-507.
- Tims, M., Derks, D. ve Bakker, A. B. (2016) "Job Crafting and Its Relationships With Person–Job Fit and Meaningfulness: A Three-Wave Study", *Journal of Vocational Behavior*, 92: 44-53.
- Ültay, E., Akyurt, H. ve Ültay, N. (2021) "Sosyal Bilimlerde Betimsel İçerik Analizi", *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10: 188-201.
- Van Dam, K., Nikolova, I. ve Van Ruysseveldt, J. (2013) "The Importance of LMX and Situational Goal Orientation as Predictors of Job Crafting", *Gedrag & Organisatie*, 26(1): 66-84.
- Van Den Heuvel, M., Demerouti, E., ve Peeters, M. C. (2015) "The Job Crafting Intervention: Effects on Job Resources, Self-Efficacy, and Affective Well-Being", *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 88(3): 511-532.
- Van Wingerden, J., Derks, D. ve Bakker, A. B. (2017) "The Impact of Personal Resources and Job Crafting Interventions on Work Engagement and Performance", *Human Resource Management*, 56(1): 51-67.
- Wang, H. J., Demerouti, E. ve Le Blanc, P. (2017) "Transformational Leadership, Adaptability, and Job Crafting: The Moderating Role of Organizational Identification", *Journal of Vocational Behavior*, 100: 185-195.
- Wrzesniewski, A. ve Dutton, J. E. (2001) "Crafting A Job: Revisioning Employees As Active Crafters of Their Work", *Academy of Management Review*, 26(2): 179-201.
- Yıldırım, M. (2022) "İş Becerikliliği Kavramına İlişkin Boşlukların Sosyal Ağ Analizi İle Tespit Edilmesi", *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(26): 768-788.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

EK-1: İÇERİK ANALİZİ YAPILAN 50 MAKALE

- Akkermans, J. ve Tims, M. (2017) "Crafting Your Career: How Career Competencies Relate to Career Success Via Job Crafting", *Applied Psychology*, 66(1): 168-195.
- Bakker, A. B. ve Oerlemans, W. G. (2019) "Daily Job Crafting and Momentary Work Engagement: A Self-Determination and Self-Regulation Perspective", *Journal of Vocational Behavior*, 112: 417-430.
- Bakker, A. B., Rodríguez-Muñoz, A. ve Sanz Vergel, A. I. (2016) "Modelling Job Crafting Behaviours: Implications for Work Engagement", *Human Relations*, 69(1): 169-189.
- Bakker, A. B., Tims, M. ve Derks, D. (2012) "Proactive Personality and Job Performance: The Role of Job Crafting and Work Engagement", *Human Relations*, 65(10): 1359-1378.
- Bavik, A., Bavik, Y. L. ve Tang, P. M. (2017) "Servant Leadership, Employee Job Crafting, and Citizenship Behaviors: A Cross-Level Investigation", *Cornell Hospitality Quarterly*, 58(4): 364-373.
- Berg, J. M., Wrzesniewski, A. ve Dutton, J. E. (2010) "Perceiving and Responding to Challenges in Job Crafting at Different Ranks: When Proactivity Requires Adaptivity", *Journal of Organizational Behavior*, 31(2-3): 158-186.
- Bindl, U. K., Unsworth, K. L., Gibson, C. B. ve Stride, C. B. (2019) "Job Crafting Revisited: Implications of An Extended Framework for Active Changes at Work", *Journal of Applied Psychology*, 104(5): 605-628.
- Bruning, P. F. ve Campion, M. A. (2018) "A Role-Resource Approach-Avoidance Model of Job Crafting: A Multimethod Integration and Extension of Job Crafting Theory", *Academy of Management Journal*, 61(2): 499-522.
- Chen, C. Y., Yen, C. H. ve Tsai, F. C. (2014) "Job Crafting and Job Engagement: The Mediating Role of Person-Job Fit", *International Journal of Hospitality Management*, 37: 21-28.
- Cheng, J. C. ve Yi, O. (2018) "Hotel Employee Job Crafting, Burnout, and Satisfaction: The Moderating Role of Perceived Organizational Support", *International Journal of Hospitality Management*, 72: 78-85.
- Demerouti, E. (2014) "Design Your Own Job Through Job Crafting", *European Psychologist*, 19(4): 237-247.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

- Demerouti, E., Bakker, A. B. ve Gevers, J. M. (2015) "Job Crafting and Extra-Role Behavior: The Role of Work Engagement and Flourishing", *Journal of Vocational Behavior*, 91: 87-96.
- Demerouti, E., Bakker, A. B. ve Halbesleben, J. R. (2015) "Productive and Counterproductive Job Crafting: A Daily Diary Study", *Journal of Occupational Health Psychology*, 20(4): 457-469.
- Gordon, H. J., Demerouti, E., Le Blanc, P. M., Bakker, A. B., Bipp, T. ve Verhagen, M. A. (2018) "Individual Job Redesign: Job Crafting Interventions in Healthcare", *Journal of Vocational Behavior*, 104: 98-114.
- Hakanen, J. J., Peeters, M. C. ve Schaufeli, W. B. (2018) "Different Types of Employee Well-Being Across Time and Their Relationships With Job Crafting", *Journal of Occupational Health Psychology*, 23(2): 289-301.
- Harju, L. K., Hakanen, J. J. ve Schaufeli, W. B. (2016) "Can Job Crafting Reduce Job Boredom and Increase Work Engagement? A Three-Year Cross-Lagged Panel Study", *Journal of Vocational Behavior*, 95: 11-20.
- Kooij, D. T., Van Woerkom, M., Wilkenloh, J., Dorenbosch, L. ve Denissen, J. J. (2017) "Job Crafting Towards Strengths and Interests: The Effects of A Job Crafting Intervention on Person–Job Fit and The Role of Age", *Journal of Applied Psychology*, 102(6): 971-981.
- Lazazzara, A., Tims, M. ve De Gennaro, D. (2020) "The Process of Reinventing A Job: A Meta–Synthesis of Qualitative Job Crafting Research", *Journal of Vocational Behavior*, 116 (Part B), 1-18.
- Leana, C., Appelbaum, E. ve Shevchuk, I. (2009) "Work Process and Quality of Care in Early Childhood Education: The Role of Job Crafting", *Academy of Management Journal*, 52(6): 1169-1192.
- Lichtenthaler, P. W. ve Fischbach, A. (2019) "A Meta-Analysis on Promotion-And Prevention-Focused Job Crafting", *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 28(1): 30-50.
- Lu, C. Q., Wang, H. J., Lu, J. J., Du, D. Y. ve Bakker, A. B. (2014) "Does Work Engagement Increase Person–Job Fit? The Role of Job Crafting and Job Insecurity", *Journal of Vocational Behavior*, 84(2): 142-152.
- Lyons, P. (2008) "The Crafting of Jobs and Individual Differences", *Journal of Business and Psychology*, 23(1): 25-36.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

- Meijerink, J., Bos-Nehles, A. ve De Leede, J. (2020) "How Employees' Pro-Activity Translates High-Commitment HRM Systems Into Work Engagement: The Mediating Role of Job Crafting", *The International Journal of Human Resource Management*, 31(22): 2893-2918.
- Niessen, C., Weseler, D. ve Kostova, P. (2016) "When and Why Do Individuals Craft Their Jobs? The Role of Individual Motivation and Work Characteristics for Job Crafting", *Human Relations*, 69(6): 1287-1313.
- Oprea, B. T., Barzin, L., Vîrgă, D., Iliescu, D. ve Rusu, A. (2019) "Effectiveness of Job Crafting Interventions: A Meta-Analysis and Utility Analysis", *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 28(6): 723-741.
- Petrou, P., Bakker, A. B. ve Van Den Heuvel, M. (2017) "Weekly Job Crafting and Leisure Crafting: Implications for Meaning-Making and Work Engagement", *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 90(2): 129-152.
- Petrou, P., Demerouti, E. ve Schaufeli, W. B. (2015) "Job Crafting in Changing Organizations: Antecedents and Implications for Exhaustion and Performance", *Journal of Occupational Health Psychology*, 20(4), 470-480.
- Petrou, P., Demerouti, E. ve Schaufeli, W. B. (2018) "Crafting the Change: The Role of Employee Job Crafting Behaviors for Successful Organizational Change", *Journal of Management*, 44(5): 1766-1792.
- Petrou, P., Demerouti, E., Peeters, M. C., Schaufeli, W. B. ve Hetland, J. (2012) "Crafting A Job on A Daily Basis: Contextual Correlates and The Link To Work Engagement", *Journal of Organizational Behavior*, 33(8): 1120-1141.
- Plomp, J., Tims, M., Akkermans, J., Khapova, S. N., Jansen, P. G. ve Bakker, A. B. (2016) "Career Competencies and Job Crafting: How Proactive Employees Influence Their Well-Being", *Career Development International*, 21(6): 587-602.
- Rudolph, C. W., Katz, I. M., Lavigne, K. N. ve Zacher, H. (2017) "Job Crafting: A Meta-Analysis of Relationships with Individual Differences, Job Characteristics, and Work Outcomes", *Journal of Vocational Behavior*, 102: 112-138.
- Slemp, G. R. ve Vella-Brodrick, D. A. (2014) "Optimising Employee Mental Health: The Relationship Between Intrinsic Need Satisfaction, Job Crafting, and Employee Well-Being", *Journal of Happiness Studies*, 15(4): 957-977.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1302993

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

Slemp, G. R., Kern, M. L. ve Vella-Brodrick, D. A. (2015) "Workplace Well-Being: The Role of Job Crafting and Autonomy Support", *Psychology of Well-being*, 5(1): 1-17.

Tims, M. ve Bakker, A. B. (2010) "Job Crafting: Towards A New Model of Individual Job Redesign", *SA Journal of Industrial Psychology*, 36(2): 1-9.

Tims, M., Bakker, A. B. ve Derks, D. (2012) "Development and Validation of The Job Crafting Scale", *Journal of Vocational Behavior*, 80(1): 173-186.

Tims, M., Bakker, A. B. ve Derks, D. (2013) "The Impact of Job Crafting on Job Demands, Job Resources, and Well-Being", *Journal of Occupational Health Psychology*, 18(2): 230-240.

Tims, M., Bakker, A. B. ve Derks, D. (2014) "Daily job crafting and the self-efficacy–performance relationship", *Journal of Managerial Psychology*, 29(5): 490-507.

Tims, M., Bakker, A. B. ve Derks, D. (2015) "Job Crafting and Job Performance: A Longitudinal Study", *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 24(6): 914-928.

Tims, M., Bakker, A. B., Derks, D. ve Van Rhenen, W. (2013) "Job Crafting at The Team and Individual Level: Implications for Work Engagement and Performance", *Group & Organization Management*, 38(4): 427-454.

Tims, M., Derks, D. ve Bakker, A. B. (2016) "Job Crafting and Its Relationships With Person–Job Fit and Meaningfulness: A Three-Wave Study", *Journal of Vocational Behavior*, 92: 44-53.

Van Den Heuvel, M., Demerouti, E., ve Peeters, M. C. (2015) "The Job Crafting Intervention: Effects on Job Resources, Self-Efficacy, and Affective Well-Being", *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 88(3): 511-532.

Van Wingerden, J., Bakker, A. B. ve Derks, D. (2017a) "Fostering Employee Well-Being via A Job Crafting Intervention", *Journal of Vocational Behavior*, 100: 164-174.

Van Wingerden, J., Bakker, A. B. ve Derks, D. (2017b) "The Longitudinal Impact of A Job Crafting Intervention", *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 26(1): 107-119.

Van Wingerden, J., Derks, D. ve Bakker, A. B. (2017c) "The Impact of Personal Resources and Job Crafting Interventions on Work Engagement and Performance", *Human Resource Management*, 56(1): 51-67.

Vogel, R. M., Rodell, J. B. ve Lynch, J. W. (2016) "Engaged and Productive Misfits: How Job Crafting and Leisure Activity Mitigate The Negative Effects of Value Incongruence", *Academy of Management Journal*, 59(5): 1561-1584.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/*banusad.1302993*

BANÜSAD, 2023; 6(2), 1-19

Vogt, K., Hakanen, J. J., Brauchli, R., Jenny, G. J. ve Bauer, G. F. (2016) "The Consequences of Job Crafting: A Three-Wave Study", *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 25(3): 353-362.

Wang, H. J., Demerouti, E. ve Le Blanc, P. (2017) "Transformational Leadership, Adaptability, and Job Crafting: The Moderating Role of Organizational Identification", *Journal of Vocational Behavior*, 100: 185-195.

Wrzesniewski, A. ve Dutton, J. E. (2001) "Crafting A Job: Revisioning Employees As Active Crafters of Their Work", *Academy of Management Review*, 26(2): 179-201.

Wrzesniewski, A., LoBuglio, N., Dutton, J. E. ve Berg, J. M. (2013) "Job Crafting and Cultivating Positive Meaning and Identity in Work. *Advances in Positive Organizational Psychology*", (1): 281-302.

Zhang, F. ve Parker, S. K. (2019) "Reorienting Job Crafting Research: A Hierarchical Structure of Job Crafting Concepts and Integrative Review", *Journal of Organizational Behavior*, 40(2): 126-146.

**RACİNE, MOLIÈRE, FUZELİER, VOLTAİRE VE SCOTT'UN ESERLERİNDE:
TURQUERİE**

Hamza KUZUCU¹

ÖZET

XV. yüzyılda Fransa'da başlayan Türk kültürünü, dilini, tarihini, sanatını sevme anlamına gelen "Turquerie" kavramı "Türkseverlik" veya "Türk hayranlığı" şeklinde adlandırılır. Turquerie (Türköri), XVIII. yüzyılın başlarına kadar Fransa dışında Avrupa'nın birçok ülkesini de etkisi altına alan bir akımdır. Batı'nın Doğu'yu merak etme, anlamaya çalışma ve ilgi gösterme çabasından doğmuştur. XVIII. yüzyılın başında, Fransız yazar ve yayımcı Antoine Galland'ın, "1001 Gece Masalları"nı Fransızcaya çevirmesi ve Montesquieu'nün "Acem Mektupları"nı yayımlamasıyla Doğu'nun farklılığı, kültürü, insanı ve ince zevk anlayışı o dönemin entelektüel özellikle burjuva sınıfını etkisi altına almış ve bu durum, Batı dünyasında geniş yankı uyandırmıştır. Bu dönemde Turquerie modası; giyimde, edebiyatta, müzikte ve dekorda ön plana çıkmıştır. Batılılar bu moda akımıyla Türk yapımı ürünlere, Türk sanatına, müziğine ve mimarisine ilgi göstererek Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa arasındaki ticari ve kültürel ilişkilerin daha da yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu çalışmada Turquerie akımının ortaya çıkışının tarihsel, kültürel, edebi, sanatsal boyutları analiz edilecek, özellikle (Racine, Molière, Fuzelier, Voltaire ve Scott gibi) Fransız yazarların eserlerinden örnekler verilerek incelenip ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk hayranlığı, Fransız Edebiyat, Molière, Jean-Racine, Voltaire.

**IN THE WORKS OF RACINE, MOLIÈRE, FUZELİER, VOLTAİRE AND SCOTT:
TURQUERIE**

ABSTRACT

XV. the state of liking the Turkish culture, language, history and art that first started in France in the century is called turquerie. "Turkish love" or "Turkish adoration". Turquerie XVIII. it fascinates and fascinates many countries and empires of Europe, except France, until the early centuries. XVIII. at the beginning of the year, the French writer and publisher Antoine Galland translated 1001 Night Tales into French and published Montesquieu's Persian Letters, the difference of the East, its culture, its

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, hmzakuzucu@gmail.com

human and its subtle sense of pleasure, which influenced the intellectual and especially the bourgeois class of that time, aroused wide repercussions in the Western world. In this period, the fashion of turquerie (türkörü) came to the fore in clothing, literature, music and decor. With this fashion trend, Westerners showed interest in Turkish-made products, art, music and visual arts, architecture, and further spread the commercial and cultural relations between the Ottoman Empire and Europe. In this study, the historical, cultural, literary and artistic dimensions of the emergence of the Turquerie movement will be analyzed, and will be examined and revealed by giving examples from the works of French writers (such as Racine, Molière, Fuzelier, Voltaire and Scott).

Keywords: *Turkish admiration, French literature, Molière, Jean-Racine, Voltaire.*

1. GİRİŞ

Fransızların düşüncesinde yer alan *Turquerie* (Türk hayranlığı), uzun zamandır sadece *öteki*'ni değil, aynı zamanda zorlu düşmanı da temsil etmiştir. Türkler, yüzyıllar boyunca Fransızları korkutmanın yanı sıra onları uzun bir dönem de büyülemiştir. Türkleri tanımadıkları için acımasız, barbar bir millet olarak gören Fransızların düşüncesi zamanla değişmiş, Türkler ve Türkiye onlar için uzak, garip, egzotik, zarif bir oryantal yapı olarak görülmeye başlanmıştır.

Fransızların Türklerle karşılaşması ve iki millet arasındaki tarihsel ilişkiler, Selçuklular Dönemi'ne dayanmaktadır. 1096-1099 tarihleri arasında gerçekleşen I. Haçlı Seferinde misyonerlik çalışmaları yapan Pierre L'Ermite ve Godefroy de Bouillon gibi Fransız keşifler Türk kültürüne tanıklık etmiş ve bu kültürü Avrupalılara tanıtan öncü kişiler olmuşlardır. Haçlı Seferleri sırasında Fransızların bir kısmı ülkelerine dönmemiş, Doğu'da özellikle dönemin Bizans İmparatorluğu'nun merkezi olan Konstantinopolis'te kalmış ve bu şehirde bulunan Fransız tüccarlar zamanla Türklerle kaynaşmışlardır.

Fransız tiyatro literatüründe Türkler hakkında sergilenen ilk oyunun XV. yüzyılda ortaya çıktığını Banu Bilgicioğlu, şu şekilde ifade etmektedir: Şehzade Mustafa'nın (1515-1553) idamı bizde ağıtlar yakılmasına sebebiyet verirken Batı'da daha çok trajik oyunlar yazılıp sahnelenmesi şeklinde olmuştur. G. Bounin tarafından 1561'de yazılan *La Sultane* adlı oyun, Fransa'da Türkler hakkında yazılan ilk tiyatro eseri olarak bilinir. (Bilgicioğlu, 2007: 106)

Jacque Morel, *Bajazet*'in giriş bölümünde XVII. yüzyılın oyun yazarlarının genellikle Türklerin tarihine atıfta bulunmasını, kronolojik sıralamayla anlatır. Yazar, 1402 yılında Sultan I. Beyazıt'ın Timur tarafından esir alınması olayının, Jean Magnon'un *Büyük Timur ve Beyazıt*, (1648) adlı eserinde Racine'nin trajedisine esin kaynağı olduğunu söyler. 1553'te Kanuni Sultan Süleyman'ın, Hürrem Sultan'ın kışkırtmasıyla Sultan Mustafa'yı idam ettirmesi olayının Jean Mairet'nin *Büyük ve Son Süleyman* (1639) adlı şiirinde yer aldığını ve bu olayın birçok şaire de ilham verdiğini belirtir. 1622'de Sultan Osman'ın Yeniçeri isyanından sonra boğularak öldürülmesi olayının 1647'de Tristan l'Hermite

trajedisinde yer aldığını ve dönem romancılarının da Türk tarihini fazlasıyla eserlerinde konu edindiklerini ve bunlardan biri olan Madeleine de Scudéry'nin 1641'de *İbrahim veya Şanlı Paşa* romanında ortaya çıktığını dile getirir. 1656'da Segrais'nin kısa öykülerin sonuncusu olan *Floridon ve Tedbirsiz Aşk*'ta ise *Beyazıt*'in tarihine yer verdiğini ifade eder. (Morel, 1995: 8-9) ²

2. TURQUERIE'NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Türklerin Fransızlarla resmî ilişkilerinin başlangıcı 1483'e uzanmaktadır. Sultan II. Bayezid'in Fransa'da tutulan kardeşi Cem Sultan'ın durumu hakkında bilgi almak üzere XI. Louis'ye göndermiş olduğu bir elçiyle bu ilişkiler başlar. Nejat Göyünç'ün bu konuyla ilgili ifadeleri şu şekildedir: “Kanuni Sultan Süleyman Devri'nde Jean de la Foret'nin İstanbul'a gelişiyle daimi Türk-Fransız ilişkileri başlasa da bu münasebetler daha da geriye gider. Nitekim, kitabın birinci makalesinde II. Bayezid'in Fransa Kralı XI. Louis'ye 1483'te gönderdiği bir mektuba yer verilmiştir: Nicolas Vatin, “Diplomatik açılışa başarısız bir girişim: Sultan II. Beyazıt'ın elçisinin XI. Louis'ye güven mektubu (1483).” (Göyünç, 1986: 252)

Bu olayla ilgili olarak Géraud Poumarède makalesinde Nicolas Vatin'nin görüşüne yer vermektedir: “1483'te XI. Louis, Sultan II. Beyazıt tarafından kendisine dostluk ve birlik antlaşması sunmak için gönderilen bir elçiyi kabul etmedi. Görünüşe göre hükümdar, hayatının son günlerinde, kâfirle temasın ruhunun kurtuluşunu tehlikeye atacağından korkuyordu.” (Poumarède, 2009: 63) ³

XVI. yüzyıl başlarında, I. François'nın Fransa'ya yönelik Alman tehlikesinin artmaya başlaması karşısında Türk dostluğuna ihtiyaç duyması, Kanuni Sultan Süleyman'dan yardım istemesi o dönemde iki ülkenin ilişkilerinde en önemli dönüm noktası olmuştur. Bu tarihî olayın yansımalarının birçok alanda özellikle siyasi ilişkilerde, sanat ve edebiyat alanında görülmesiyle XVIII. yüzyılın sonlarına doğru etkisini sürdüren *Türköri* düşüncesi, Fransız entelektüel çevrede yerini almaya devam etmiştir.

Turquerie; moda, resim veya iç dekorasyon gibi çeşitli alanlarda beş yüz yıldan fazla bir süredir Batı kültürü için tükenmez bir ilham kaynağı olarak tanımlanmıştır. Böylece Osmanlı sanatının geleneksel motifleri ve objeleri, egzotik harem ve hamamlar, halı, ipek ve seramikten laleler, tütünden kahveye kadar birçok konu bu kavramın alanına girmiştir.

Fransız edebiyatında Turquerie imgelerini içeren trajedi ve traji-komedi türünde yaklaşık 24 oyun, -14'ü Hürrem Sultan'ın evliliğine ait konuların işlendiğine dair sayısal veriler- olduğunu Sylvie Requemora *Turquerie* (Requemora, 2004: 133-151) başlıklı makalesinde belirtmektedir. Bunların en önemlilerinden birisi de Fransız tiyatrosunun büyük yazarı Jean-Baptiste Poquelin Molière'e aittir.

² Alıntının çevirisi tarafımızdan yapılmıştır

³ Alıntının çevirisi tarafımızdan yapılmıştır.

Molière'in, *Kibarlık Budalası*, (*Le Bourgeois Gentil Homme*) adlı oyunun ilk temsili 14 Ekim 1670 tarihinde Şambord Şatosu'nda (Château de Chambord) yapılmıştır. IV. perdenin IV. sahnesinde *Turquerie* modası Türk kıyafetli oyuncular tarafından, "Türk Merasimiyle" ortaya konulmuştur. Oyunda, Müftü, Dört Derviş, Altı Türk Dansçı, Altı Türk müzisyenin yanı sıra diğer Türk imgelerini hatırlatan unsurlar yer almaktadır. Tiyatro etkinliklerinde ortaya çıkan *Turquerie*, zamanla diğer sanat alanlarına da esin kaynağı olmuştur.

Molière'in "*Kibarlık Budalası*" XVII. yüzyıl sonlarındaki diplomatik ve sosyal olayları komedi türünde en iyi yansıtan oyundur. Molière bu oyununda özellikle Fransa'nın Osmanlı Devleti'yle ilgili ilişkilerini eleştirir. Oyunda 1669 yılında Fransa, Paris'e elçi olarak gönderilen Müteferrika Süleyman Ağa'nın "Güneş Kral" olarak adlandırılan XIV. Louis'nin huzuruna çıkışı ele alınmaktadır. Kralın, elçinin karşılama töreni için yaptığı harcama dikkate değerdir. Taha Toros bu tarihi kabul hazırlığını şu şekilde anlatır: Kral'ın Türk elçisini karşılamak için giydiği elbise, dünya kurulalı beri hiçbir imparator tarafından giyilmemiş zenginlikteydi. Bu elbise, kıymetli taşlarla süslenmiş, mücevherat âbidesi gibiydi. Sarayın kuyumcusu Armesson, *Le Journal d'olivier* de yayınlanan "Le frère d'Armesson" adlı hâtıratında XIV. Louis' nin, Türk sefirini kabul merasiminde giymek üzere kendisine hazırlattığı bu özel elbise için 14 milyon frank sarf edildiğini ve görenlerin gözlerinin kamaştığını anlatmaktadır. (Toros, 1968: 11)

Fransa Kralı XIV. Louis tarafından Osmanlı Elçisi Süleyman Müteferrika'yı Saint-Germain-en-Laye'de huzuruna kabul edişi. 5 Aralık 1669.⁴

Kralın ve yakın çevresinin gösterişli süslerini, karşılama töreninde bulunanların üzerlerindeki değerli taşlarla bezenmiş göz alıcı kıyafetlerini umursamayan Türk elçisi Süleyman Ağanın, kralın

⁴ Haydn Williams, *Turquerie - 18. Yüzyılda Avrupa'da Türk Modası*, Yapı Kredi Yayınları, 2015, s. 32

DOI: 10.38120/banusad.1114724

BANÜSAD, 2023; 6(2), 20-31

şatafatlı kıyafetini padişahının atının süsüyle kıyaslaması, söz konusu süslemelerin kralınkinden daha gösterişli olduğunu söylemesi, sarayın kabul salonuna alelâde günlük bir kıyafetiyle giriş yapması, kralı rahatsız etmiş ve onun öfkenlenmesine neden olmuştur. Elçinin görünüşü ve söylemi sarayda soğuk karşılanmış bunun üzerine XIV. Louis, zayıflayan saygınlığını kurtarmak adına Molière'den Türkleri gülünç düşürmek için bir komedi yazmasını istemiştir. Ancak oyun sahnelendiğinde Molière'in Türkleri değil de kralın kendisini ve çevresini gülünç duruma düşürmesi, kralı büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştır. Doğu uzmanı Laurent d'Arvieux, bu durumu şu şekilde belirtir: "Majesteleri, Molière ve Lulli'ye ulaşmamı emretti ve Türklerin kıyafetlerinden ve tavırlarından bir şeylerin bir tiyatro oyunda sahnelemesini istedi. (...) Türklerin tavırlarını ve Türk giysileriyle olan her şeyden sorumluydum ..." (Rebuffat, 2007-2009: 29)⁵

Fransa - Caen Belediyesine ait tiyatrodaki sahnelenen *Kibarlık Budalası* oyunundan *Turquerie* imgeleri arasında kabul edilen giysilerin resimleri aşağıda görülmektedir ;

Fransız edebiyatında Türköri imgelerini kullanan diğer önemli bir isim de Jean-Baptiste Racine'dir. XIV. Louis'ye yazdığı *Alexandre le Grand* (1665) adlı övgü şiiriyle kralın desteğini kazanan Racine, oyunlarında yarattığı karakterlerin inandırıcılığı ile Fransız klasik tiyatrosunda, trajedi türünün öncüsü olarak kabul edilir. Racine, bir taraftan tarihten seçtiği oyun kahramanlarını, bir taraftan da kendi döneminde yaşayan insanları gerçekçi bir biçimde betimlerken, ayrıca Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu ile olan siyasi ilişkilerinden de esintiler sunar. Oyunlarında özellikle Fransız büyükelçilerinin, seyyahların ve yazarların Türklerin tarihi hakkında aktardıkları tarihî bilgiler, hikâyeler ve gelenekler yer almaktadır. Racine'in etkisini Marie Claude-Canova-Green şu sözlerle ifade eder: 1640'larda, birçok oyun yazarı aynı ilham kaynağından yararlanarak Türk tarihinin farklı dönemlerini ele aldı. Daha yakın zamanlarda, bilimsel kitapların ve seyahatnamelerin yayınlanması *Turquerie*'yi yeniden moda hâline getirdi. (Claude-Canova-Green, 2009: 16)⁶

⁵ Alıntının çevirisi tarafımızdan yapılmıştır.

⁶ Alıntının çevirisi tarafımızdan yapılmıştır.

Racine, *Bajazet* adlı oyununda Osmanlı sarayındaki iktidar ve gönül ilişkilerini konu almıştır. Oyundaki kahramanların isimleri Türkçeye yakın isimlerdir; Bayazıt (Beyazıt), Acomat (Ahmet), Osmin (Osman), Zatime ve Zaire oyun karakterleridir. Çiğdemoğlu, Racine'nin tiyatro anlayışını şu şekilde ifade etmektedir: XIV'üncü Louis zamanında Fransa'nın doğu ile olan ilişkilerinin arttığını görüyoruz, Kral, François I'in imzaladığı kapitülasyonları yenilemiş, Türkiye ve Suriye'den elçiler kabul etmiştir. Bu arada İstanbul'a gönderilen birçok imtiyazlı elçi dikkatimizi çekmektedir. Racine 1620'de *Bajazet*'yi yazarken Kont de Cezy'in seyahat hikâyelerinden ilham almıştır. (Çiğdemoğlu, 1998: 108)

Bajazet (*Bayazıt*), Racine'in, 1623 ile 1640 yılları arasında hüküm süren, genç yaşta yani 11 yaşında padişah yapılan ve 28 yaşında ölen Osmanlı sultanı IV. Murad'ın saltanatıyla ilgili aşk, entrika, iktidar mücadelesini gözler önüne seren trajedi türünde bir oyundur.

XVIII. yüzyılda Avrupa'ya giden elçilerin görünüşleri, davranışları, kıyafetleri ve günlük yaşantıları Batılıları etkilemiş, onların Türkler gibi yaşamaları, Türkler gibi giyinmeleri ve evlerini Türklere özgü döşemeleri gibi birçok durumu olağan hâle getirmiş, sonuç olarak da Avrupa'da Türk modası yaygınlaşmış özellikle de Fransızlar bu akıma çok fazla ilgi duymuş ve uymuştur.

Türköri imgelerini kullanan başka önemli bir isim de Louis Fuzelier'dir. Louis Fuzelier'nin 1735 tarihinde yazdığı *Les Indes Galantes* (Yürekli Hintliler) adlı ünlü balesi, aşk temasını uzak diyara ait egzotizm ile birleştirmiştir. Türklerin yüceltildiği ilk eserlerden olan bu balede “Le Turc Généreux” (Gönlü Yüce Türk) adlı ikinci perdenin giriş bölümünde belirtilen olay yerinin, Türklerin bulunduğu bir bölge olduğu Fuzelier tarafından dile getirilmektedir: “Sahne, Hint Denizi'ndeki bir Türk adasının limanındadır.”⁷ (Fuzelier, 1735: 24) Bale sahnesinde ise adada yaşayan Osman Paşa'nın, tutsağı Fransız Emilie'ye olan aşkının hikâyesi anlatılmaktadır. Aşağıdaki resimde Emilie karakterinin üzerindeki giysilerin *Turquerie* akımına ait izleri görülmektedir.

18. yüzyılda Avrupa'da sahne sanatları ve oyuncuların kostüm tasarımı *Turquerie* akımının etkileri *Les Indes galantes*'de sahne örneği.

(Resim 1)

⁷Alıntının çevirisi tarafımızdan yapılmıştır.

XIX. yüzyıl Türkofil (Türksever) yazar ve devlet adamı Alphonse de Lamartine Racine'nin oyun hakkında *Bilinen Edebiyat Dersleri* (Cours familier de littérature) adlı dergide: Beyazıt trajedi oyunu üstün güzellikler sunuyor, ancak Fransız Sarayı kibarlarının Osmanlı geleneklerini uygulamaları kendilerini gülünç durumu düşürmüştür, (Racine, 1972: 151) yorumunu yapmıştır. Léon Lejealle ise, biyografik notunda, Racine, De Mézetay'nın *Türklerin Tarihi* (1650) eserine ve aynı zamanda yakın dönemde yayınlanmayan eserlere de başvurduğu bilgisini vermekte, Du Verdier'nin *Türklerin kısa tarihi* (1665) ve Thévenot'nun *Yakın Doğu'da gerçekleşen seyahat münasebeti* (1665), (...) XVII. yüzyılın Osmanlı İmparatorluğu dönemine ait siyasi yaşam iklimini ustaca yeniden ortaya çıkarmayı başardığını ifade etmektedir. (Racine, 1972: 16)

Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılda Avrupa'nın en güçlü devletlerinden biriyken XVII. yüzyıldan itibaren Avrupa güçleri karşısında zayıflamaya başlamıştır. XVIII. yüzyıla gelindiğinde Batı'nın Türkler için duyduğu korku yerini merak anlayışına bırakmış, bu andan itibaren Avrupa'da Türk esintilerine rastlamak mümkün olmuştur. XVIII. yüzyılın başlarında Türk-Fransız ilişkileri çerçevesinde, 1720'de Fransa Kralı XIV. Louis'nin Sarayı'na Osmanlı Büyükelçisi Mehmet Efendi'nin kabulüyle *Turquerie* ve diğer egzotik nesnelere yönelik hayranlık hızla artmıştır. 1742'de Mehmet'in oğlu genç Said Efendi'nin Paris Büyükelçisi olarak atanması, ilişkileri yeni bir zirveye taşımıştır. Bu yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'nun egzotizmi Fransız yazarları büyülerken, Türkofil yazar, ressam ve gezginlerin yanında aynı zamanda Türkofobik hikâyelerin sayısı da artmaya devam etmiştir. *Turquerie*'nin XVIII. yüzyılın ortalarına doğru etkisini devam ettirmesinden sonra bu kavramın “Oryantalizme” dönüşmesiyle resimde, müzikte ve edebiyatta Türk imgesini gerçekçi bir şekilde eserlerine yansıtan yazar ve sanatçıların yanında hayalperest bir tarzda yapıtlar ortaya çıkaranlar da olmuştur. Bunlar arasında Türkofoblar olarak değerlendirebileceğimiz Montesquieu'nün (1689-1755) *İran Mektupları*, Voltaire'in (1694-1778), *Zaire* (1732), *Candide* (1759), *Felsefe sözlüğü* (1764) dikkatleri çekmektedir.

Voltaire'in yazdığı *Zaire* (1732) adlı trajedi türündeki eser Türk modasının Batı tiyatrosuna olan etkisi açısından önemlidir. Oyun, Kudüs sultanı Orosmane ile tutsakları arasında geçer. Orosmane Müslümandır ve tutsakları arasında Müslüman olmayan Zaire'yi sevmektedir. Bu eser, Türk modasının Fransız tiyatrosundaki ilk örneklerinden birisi olarak yer almaktadır. *Turquerie* esintisini yansıtan *Zaire*'nin kıyafeti bunun en iyi göstergesidir:

(Resim 2)

(Resim 3)

XVIII. yüzyılın son trajedi örneklerinden “Mustafa ve Cihangir” (Mustapha Et Zeangir), Sébastien-Roch Nicolas tarafından ilk kez 1776'da Fontainebleau'da kraliyet ailesi huzurunda sahnelenmiştir. Oyun, Soliman'ın (Süleyman) ikinci eşi Roxelane (Hürrem) ve oğlu Zéangir (Cihangir) ile padişahın büyük oğlu ve meşru varisi Mustapha (Mustafa) arasında geçmektedir. Oyunda taht ve saray entrikaları anlatılır. Oyunun Fransa'nın son kraliçesi Marie Antoinette'nin şatosunda sahnelenmesi için bir Türk odası oluşturulmuş ve sultan rolü ise Marie-Justine Duronceray tarafından üstlenilmiştir. Sahnede yer alan Osmanlı Türk kadınına ait bir giysi örneği aşağıdaki fotoğrafta görölmektedir.

Marie Antoinette Fontainebleau şatosundaki Türk esintisiyle düzenlenen yatak odası (Resim 4)

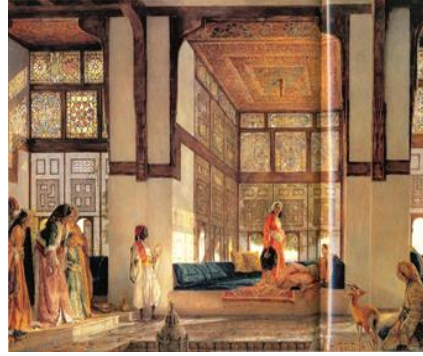
Marie-Justine Duronceray Türk kadınlarının giysileriyle (Resim 5)

Haydn Williams “*Turquerie*” 18. Yüzyılda Avrupa'da Türk Modası” adlı eserinin başında Türköri kavramı ile ilgili aydınlatıcı nitelikte olan şu tanıımı vermektedir: “Turquerie Osmanlı Türk dünyasında çeşitli sanat biçimlerinde ortaya çıkan Avrupa bakışını tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Varsayılan konunun bir tasvirinden ziyade onu tasarlayan kültürel ortamın bir yansımasıdır. Belli sınırlar içinde “turquerie” bir sanatçının istediği her şey olabilir; değişken ve hayali karakterin kısmen bir ya da birkaç mesafeden bakışıyla ilgili bir görünüş olmasından kaynaklanır. Öncelikle eğlence ve haz sağlamanın bir aracı olmasına karşın bazen statü ve ihtişamı vurgulamaya yönelik daha simgesel bir rolle ve hatta kurulu düzene eleştiriyi işleyecek şekilde kullanıldığı da olurdu. Turquerie bir üslup değildi; daha çok 18. yüzyılın gelişim seyrinde farklı yerlerde, değişik tepkiler uyandıran bir temaydı.” (Haydn, 2015: 7)

Philippa Scott, XVIII. yüzyıl Osmanlı sanatının, aşağıda verilen bazı resim örneklerinde olduğu gibi, geleneksel halı motiflerini, tekstilden objelere uzanan desen çeşitliliğini çağdaş bakış açısıyla *Turqueries* adlı çalışmasında sunmaktadır. Bunlardan birkaçı şunlardır:

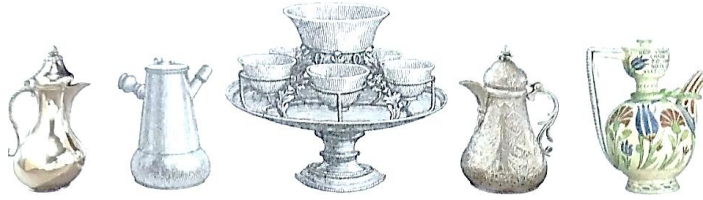
Sultan, Charles Van Loo, 18. yüzyıl. Chéret Müzesi, Nice. Charles Van Loo, Gobelins, 1772'de duvar halısı.

Kabul, John Frederick Lewis, 1873. Yale İngiliz Sanatı Merkezi, Paul Mellon koleksiyonu.

İstanbul sokaklarında kahve satıcısı, Hollanda gravürü, 17. yüzyıl.*

Kahve takımları

Halılar

İpek giysiler

L.M.W. Montagu Osmanlı kıyafetiyle

Kavuk

Bir çift nalın

Tabak

3. SONUÇ

Bu çalışmada konunun uzmanlarının eserlerinden aktarımlarla farklı şekilde ele alınan *Turquerie* (Türköri) kavramının çeşitli açılımlarına yer verilmiştir. *Turquerie*, Batı dünyasının Osmanlı Türk dünyasının kültüründen etkilenmesi ve bunu kendi kültürlerine yansıtmasıyla ortaya çıkan bir akımdır. Farklı yerlerde farklı şekillerde algılanmış olsa da bu çalışmada Türk korkusu dışında daha çok Türk hayranlığını içinde barındıran algılayış sergilenmeye ve aktarılmaya çalışılmıştır. Türk imgesinden etkilenen Batı bununla ilgili değişik eserler vermiş, bunlar uzun soluklu yansımalarıyla çeşitli alanlarda kendini göstermiştir. Batı'nın Doğu'ya yönelmesi, anlamaya çalışması ve ilgi göstermesi çabasından doğan "Türkseverlik" veya "Türk hayranlığı" olarak adlandırılan *Turquerie* bir dönemin tarihi, sanatsal, kültürel boyutları kapsamında Batı'da oldukça etkili olmuştur. Çalışmamızda Ortaçağ'dan itibaren üç yüz yıldan fazla bir süredir *Turquerie*'nin birçok eserde, sanatsal ve edebi çeşitli alanlardaki etkileri incelenmiştir. Tiyatro etkinliklerinde ortaya çıkan *Turquerie*, zamanla diğer sanat alanlarına da esin kaynağı olmuş, Batı kültürü için tükenmez bir ilham kaynağı haline gelmiş, Osmanlı sanatının geleneksel motifleri ve objeleri bu kavramın alanına girmiştir.

Osmanlı Türk sanatının ince zevk anlayışının yansıtıldığı bir moda akımı olarak giyimde ve dekorda ön plana çıkan, birçok Fransız eserde izdüşümünü bulan Türk modasının tarihsel, kültürel, edebi, sanatsal boyutları eserlerden örneklerle analiz edilmiştir. XV. yüzyıldan XVIII. yüzyılın başlarına kadar Avrupa'nın birçok ülkesini etkisi altına alan bu moda akımıyla, Türk sanatına, müziğine ve mimarisine olan ilginin artışıyla Osmanlı İmparatorluğu ile Avrupa arasındaki ticari ve kültürel ilişkilerin daha da geliştiği görülmektedir. Çalışmada, Türk imgelerinin Fransız edebiyatında, özellikle de tiyatro eserlerine ilham kaynağı oluşu Racine, Molière, Fuzelier, Voltaire ve Scott gibi Fransız yazarların eserlerinden hareketle incelenmiştir. Sonuçta, Türk kültürel bileşenlerine yönelik Fransa'da uyanan eğilim ve bu eğilimin Avrupa'yı da saran moda anlayışının bir döneme damgasını vurduğu, uzun soluklu olduğu, karşılıklı etkileşim içine girildiği, iki ayrı dünyanın birbirini anlamaya çalışma çabasıyla iletişimin arttığı, her türden alverişin yapıldığı çift taraflı bir kazancın ortaya çıktığı söylenebilir.

KAYNAKÇA :

Bilgicioğlu, B. (2007) “16. ve 18. Yüzyıllar Arasında Avrupa ve Osmanlı Münasebetleri Neticesinde Osmanlı Kültür ve Sanatının Avrupa Toplumunu Üzerinde Gösterdiği Etkileşimlerden Bazı Örnekler”, Sanat Tarihi Yıllığı, Sayı 19.

Canova-Green, M. C. (2009) “Racine, Bajazet“, Petit Classique, Ed. Larousse, s. 16.

Çiğdemoğlu, S. (1998) “Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi - DTCF Dergisi” Cilt:38 Sayı:01.02

Fuzelier, L. (1735) “Les Indes galantes, ballet héroïque, Académie royale de musique”, Paris.

Göyünç N. (1986) “Osmanlı Araştırmaları VI, İstanbul”, s. 252.

Hellot, M.-C. (1998) “Compte rendu de [Le sérail des passions : Bazajet].” Jeu, (87), 66–70.

Morel, J. (1995) “Bajazet”, Flammarion, Paris, ss. 8-9

Poumarède, G. (2009) “Les Envoyés Ottomans à La Cour de France : D'une Présence Controversée L'Exaltation d'une Alliance (XV.-XVIII. siècles). Turcs et Turqueries, (XVIe - XVIIIe siècles)”, Collectif, Éditeur : PU Paris-Sorbonne, s. 63.

Racine, J. (2018) “Théâtre de Jean Racine, Britannicus. Bérénice. Bajazet. Mithridate”, Tome II., Bibliothèque Larousse, s. 133.

Racine, J. (1972) “Bajazet, Nouveau Classique Larousse”, s. 151.

René Rebuffat, (2007-2009), “Mamamouchi. La métamorphose du Bourgeois gentilhomme”, Bulletin de la Société nationale des Antiquaires de France, s. 29.

Requemora, S. (2004) “Les Turqueries : une vogue théâtrale en mode mineur“, Littératures classiques, n° 51, ss : 133-151.

Scott, P. (2001) “Turqueries”, Trad.Christian-Martin Diebold, Thames & Hudson, Londres.

Toros, T. (1968) “XVII. Asırda Kahveyi Fransa'ya Tanıtan Türk Elçisi”, Hayat Tarihi Mecmuası, 01.12.1968, no: 11. URI : <https://id.erudit.org/iderudit/25690ac>

Williams, H. (2015) “Turquerie - 18. Yüzyılda Avrupa'da Türk Modası”, Yapı Kredi Yayınları, s. 32.

İnternet kaynakları:

Resim 1 :

https://www.wikiwand.com/fr/Les_Indes_galantes#Media/Fichier:Zuleika_Before_Giaffir.jpg

Erişim: 29 Mart 2023

DOI: 10.38120/banusad.1114724

BANÜSAD, 2023; 6(2), 20-31

Resim 2 : <https://gallica.bnf.fr/essentiels/voltaire/zaire> - Erişim: 29 Mart 2023

Resim 3 :

[https://tr.wikipedia.org/wiki/Zaire_\(oyun\)#/media/Dosya:Giuseppina_Grassini_by_Louise_%C3%89li_sabeth_Vig%C3%A9_Le_Brun_2.jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Zaire_(oyun)#/media/Dosya:Giuseppina_Grassini_by_Louise_%C3%89li_sabeth_Vig%C3%A9_Le_Brun_2.jpg) - Erişim: 29 Mart 2023

Resim 4 : https://www.herodote.net/Favorite_du_sultan-synthese-662-355.php

Erişim: 29 Mart 2023

Resim 5 : [https://www.alamy.com/duronceray-marie-justine-benoite-image418325685.html?imageid=E2DBF071-7243-4C17-82E4-](https://www.alamy.com/duronceray-marie-justine-benoite-image418325685.html?imageid=E2DBF071-7243-4C17-82E4-6757DFB59106&p=1433006&pn=1&searchId=bad9c31ce04fd01ac7c6d4a4805dc82e&searchtype=0)

[6757DFB59106&p=1433006&pn=1&searchId=bad9c31ce04fd01ac7c6d4a4805dc82e&searchtype=0](https://www.alamy.com/duronceray-marie-justine-benoite-image418325685.html?imageid=E2DBF071-7243-4C17-82E4-6757DFB59106&p=1433006&pn=1&searchId=bad9c31ce04fd01ac7c6d4a4805dc82e&searchtype=0)

- Erişim: 29 Mart 2023

Resim 6 : https://www.google.com/search?q=marie-antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&tbm=isch&ved=2ahUKEwiLjanDzP_9AhVDxKQKHRstA4IQ2-cCegQIABAA&oq=marie-antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECCMQJ1D7JFi5K2CgNWgAcAB4AIABgQKIAccFkgEDMi0zmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&scIent=img&ei=DWAjZMvSL8OIkwWb2oyQCA&bih=625&biw=1366#imgrc=sIDFvIUIMqjBTM

[antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&tbm=isch&ved=2ahUKEwiLjanDzP_9AhVDxKQKHRstA4IQ2-cCegQIABAA&oq=marie-](https://www.google.com/search?q=marie-antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&tbm=isch&ved=2ahUKEwiLjanDzP_9AhVDxKQKHRstA4IQ2-cCegQIABAA&oq=marie-antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECCMQJ1D7JFi5K2CgNWgAcAB4AIABgQKIAccFkgEDMi0zmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&scIent=img&ei=DWAjZMvSL8OIkwWb2oyQCA&bih=625&biw=1366#imgrc=sIDFvIUIMqjBTM)

[antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECCMQJ1D7JFi5K2CgNWgAcA](https://www.google.com/search?q=marie-antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&tbm=isch&ved=2ahUKEwiLjanDzP_9AhVDxKQKHRstA4IQ2-cCegQIABAA&oq=marie-antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECCMQJ1D7JFi5K2CgNWgAcAB4AIABgQKIAccFkgEDMi0zmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&scIent=img&ei=DWAjZMvSL8OIkwWb2oyQCA&bih=625&biw=1366#imgrc=sIDFvIUIMqjBTM)

[B4AIABgQKIAccFkgEDMi0zmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&scIent=img&ei=DWAj](https://www.google.com/search?q=marie-antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&tbm=isch&ved=2ahUKEwiLjanDzP_9AhVDxKQKHRstA4IQ2-cCegQIABAA&oq=marie-antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECCMQJ1D7JFi5K2CgNWgAcAB4AIABgQKIAccFkgEDMi0zmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&scIent=img&ei=DWAjZMvSL8OIkwWb2oyQCA&bih=625&biw=1366#imgrc=sIDFvIUIMqjBTM)

[ZMvSL8OIkwWb2oyQCA&bih=625&biw=1366#imgrc=sIDFvIUIMqjBTM](https://www.google.com/search?q=marie-antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&tbm=isch&ved=2ahUKEwiLjanDzP_9AhVDxKQKHRstA4IQ2-cCegQIABAA&oq=marie-antoINETTE+t%C3%BCrk+odas%C4%B1&gs_lcp=CgNpbWcQAzoECCMQJ1D7JFi5K2CgNWgAcAB4AIABgQKIAccFkgEDMi0zmAEAoAEBqgELZ3dzLXdpei1pbWfAAQE&scIent=img&ei=DWAjZMvSL8OIkwWb2oyQCA&bih=625&biw=1366#imgrc=sIDFvIUIMqjBTM) - Erişim: 29 Mart 2023

**TÜRKİYE’DE UYGULANAN VERGİ TÜRLERİNİN EKONOMİK BÜYÜME
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ARDL SINIR TESTİ YAKLAŞIMI**

Suna KORKMAZ¹

Özge KORKMAZ²

ÖZET

Ülke hükümetleri ekonomik büyümeyi sağlamada para ve maliye politikası araçlarını kullanırlar. Maliye politikası araçları arasında yer alan vergiler ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli bir rol oynar. Kişilerden ve kurumlardan alınan vergiler ekonomik büyümeyi olumlu veya olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Hükümetler amaçladıkları ekonomik büyümeye ulaşmak için vergi oranlarını artırabilir veya azaltabilirler. İstedikleri vergiyi uygulayabilir veya kaldırabilirler. Vergiler ekonomik büyümeyi etkilediği için, Türkiye’de uygulanan vergi çeşitlerinin ekonomik büyümeye nasıl bir etkisinin olduğu bu çalışmada araştırılmıştır. Türkiye ekonomisi için 2006:Q1-2022:Q4 dönemi için 3 model oluşturulmuştur. ARDL sınır testi analizi sonucunda tüm modeller için uzun dönemli bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre dolaysız vergiler ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahipken, dolaylı vergiler ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Ayrıca çalışmada özel tüketim vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ekonomik büyüme üzerinde pozitif, kurumlar vergisi ise ekonomik büyüme üzerinde negatif etkiye sahip olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dolaylı Vergi, Dolaysız Vergi, Ekonomik Büyüme, ARDL Sınır Testi

**THE EFFECT OF TAX TYPES APPLIED IN TURKEY ON ECONOMIC GROWTH: THE
ARDL BOUNDARY TEST APPROACH**

ABSTRACT

Country governments use monetary and fiscal policy tools to ensure economic growth. Taxes, which are among the fiscal policy tools, play an important role in ensuring economic growth. Taxes taken from individuals and institutions can affect economic growth positively or negatively. Governments can

¹ Prof. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi., İktisat Bölümü, skorkmaz@bandirma.edu.tr

² Doç. Dr., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, ozge.korkmaz@ozal.edu.tr

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1316319

BANÜSAD, 2023; 6(2), 32-47

increase or decrease tax rates to achieve their aim of economic growth. They can apply or abolish any tax they want. Since taxes affect economic growth, the effect of tax types applied in Turkey on economic growth has been investigated in this study. 3 Models have been created for the Turkish economy by taking quarterly data for the period 2006: Q1-2022: Q4. As a result of the ARDL boundary test analysis, the existence of a long-term relationship was determined for all models. According to the results, while direct taxes have a negative impact on economic growth, indirect taxes have a positive impact on economic growth. And also, special consumption tax, motor vehicle tax has a positive effect on economic growth, while corporate tax has a negative effect on economic growth.

Keywords: *Indirect Tax, Direct Tax, Economic Growth, ARDL Boundary Test*

1. GİRİŞ

Hükümetin sahip olduğu gelir kaynakları içerisinde vergiler, harçlar, şerefiyeler, para ve vergi cezaları, para fiskal gelirler, borçlanma gelirleri, fon gelirleri, mülk ve teşebbüs gelirleri, mali tekel gelirleri ve diğer gelirler yer almaktadır. Vergi gelirleri hükümetin elde ettiği en önemli gelir kaynaklarından biridir. Hükümetler vergileri genelde kamu harcamalarını karşılamak amacıyla birey ve kurumlardan ödeme güçlerine göre toplamaktadır. Hükümetler vergileri zorla veya karşılıksız olarak alabilmektedir. Vergi gerçek ve tüzel kişilerden alınan parasal bir değerdir ve kanunlara dayanmaktadır.

Hükümetler vergileri genelde kamu hizmetlerini finanse etmek amacıyla toplamaktadır. Ancak yıllar içinde vergiler ekonomik amaçlı kullanmalarının yanında sosyal amaçlı olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Hükümetler vergiyi ekonomik anlamda ekonomiye yön vermede kullanabilmektedir. Hükümetler vergiyi büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşmada, yatırım ve tasarrufları teşvik etmede, üretimi, tüketimi ve istihdamı artırmada kullanabilmektedir. Ayrıca fiyat istikrarının sağlanmasında hükümetlerin uyguladığı vergi politikaları önemli bir rol oynamaktadır. Enflasyonist ekonomik ortamda hükümetler vergi oranlarını artırarak ekonomide mal ve hizmetlere olan toplam talebi azaltarak talepten kaynaklanan enflasyonu azaltabilmektedir. Deflasyonist bir ekonomik ortamda ise vergi oranlarını azaltarak mal ve hizmetlere olan talebi artırabilmektedir. Hükümetler ekonomide bazı sektörlerdeki üretimi artırmayı amaçlıyorsa, bu sektörlerde vergi indirimlerinde ve vergi muafiyetlerinde bulunarak bu sektörlerdeki üretimi teşvik etmektedir.

Hükümetin toplumdaki topladıkları vergiler dolaysız ve dolaylı vergi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dolaysız vergiler arasında gerçek kişilerin elde ettiği gelirler üzerinden alınan gelir vergisi, tüzel kişilerin elde ettiği gelirler üzerinden alınan kurumlar vergisi yer almaktadır. Dolaysız vergiler arasında yer alan ve servet üzerinden alınan vergilere giren vergiler ise veraset ve intikal vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ve emlak vergisidir. Mal ve hizmet harcamaları üzerinden alınan vergiler ise

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1316319

BANÜSAD, 2023; 6(2), 32-47

dolaylı vergi kategorisine girmektedir. Dolaylı vergiler arasına katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, gümrük vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, damga vergisi, özel iletişim vergisi, şans oyunları vergisi, değerli kâğıtlar vergisi, harçlar, konaklama vergisi, dijital işlem vergisi girmektedir.

Vergi konusu iktisat yazınında önemli bir yer tutmaktadır. Klasik iktisatçılara göre vergi kamunun harcamalarını karşılamak amacıyla toplanmalıdır. Devletin piyasadaki müdahalesini minimum düzeyde tutan bu görüşe göre kamu harcamalarından daha fazla vergi toplanması uzun dönemde ekonomide kaynak israfına neden olacaktır. Neoklasik iktisatçılar da toplumdan alınan fazla verginin ekonomide refah kaybına neden olacağını vurgulamıştır. Ayrıca fiyat esnekliği fazla olan malın üzerinden alınan vergi oranının, fiyat esnekliği düşük olan malın üzerinden alınan vergi oranından daha az olması gerektiğini savunmuşlardır. Keynesyen düşüncede de vergiler önemli bir maliye politikası olarak yer almaktadır. Keynesyen ekonomide marjinal vergi oranları düşürüldüğünde çarpan etkisiyle ekonomide reel geliri arttırdığı görülmektedir. Marjinal vergi oranları arttığında ise çarpan etkisiyle ekonomide reel gelir azalmaktadır. Monetarist görüşe göre ise topluma negatif vergi sistemi uygulanmalıdır. Negatif vergi sisteminde indirim ve muafiyetlerden sonra geriye kalan bir gelir varsa, bunun kişilerden vergi olarak tahsil edilmesi, ancak indirim ve muafiyetlerden sonra geriye kalan bir gelir yoksa bu durumda kişilerden vergi tahsil edilmemesi gerektiğini yani kişilerin negatif gelir vergisine tabi olmalarını savunmuşlardır. Monetarist görüşe göre bu kişilere gelir yardımında bulunulmalıdır. Arz yanlı ekonomistler vergi indirimlerinin gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Vergi indirimleri neticesinde ekonomide toplam piyasa üretiminin artacağını ve toplam vergi gelirlerinin de yükseleceğini öngörmüşlerdir. Anayasal iktisat görüşüne göre vergiler mevzuatla denetim altına alınmalıdır. Vergilerin denetim altına alınması sayesinde denk bütçenin de sağlanacağını düşünmüşlerdir. Yapısal iktisatçılar da vergi indirimlerinin gerekli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Vergi indirimlerinin ekonomik büyümeyi teşvik edeceğini savunmuşlardır.

Maliye politikası araçlarından biri olan vergiler ekonomik büyümenin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Eğer hükümetler ekonomik büyüme hızının artmasını arzuluyorlar ise vergi oranlarını düşürme politikasını izleyeceklerdir. Gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergi ile mal ve hizmet alışverişlerinden alınan dolaylı vergi oranları düşürüldüğünde, kişilerin ve kurumların elinde daha fazla harcayacakları gelir kalacağından mal ve hizmetlere olan toplam talep artacaktır. Buna bağlı olarak ekonomideki çıktı miktarı yükselecektir. Bu da ekonomik büyüme hızının daha fazla olmasını sağlayacaktır. Eğer hükümetler ekonomik büyüme hızının azalmasını istiyorlar ise bu defa vergi oranlarını artırma politikasını benimseyeceklerdir. Doğrudan ve dolaylı vergi oranları arttığı için kişilerin ve kurumların elinde daha az harcayabilecekleri gelir kalacağından mal ve hizmetlere olan toplam talep düşecek ve dolayısıyla çıktı miktarı azalacaktır. Bu durumda ekonomik büyüme hızı

yavaşlayacaktır. Vergiler ekonomik büyümeyi belirlemede önemli bir etkiye sahip olduğu için bu çalışmamızda, Türkiye ekonomisinde uygulanan doğrudan ve dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Vergilerin ekonomik büyüme ile olan ilişkisini inceleyen çalışmalar dolaylı vergi ve dolaysız vergi olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

2.1. Dolaylı Vergi ve Ekonomik Büyüme

Ilaboya ve Mgbame (2012) 1980-2011 dönemine ait yıllık verilerle Nijerya ekonomisi için yaptığı ARDL analizi sonucunda dolaylı vergi ile ekonomik büyüme arasında negatif ve anlamsız bir ilişki bulmuşlardır. İbadin ve Oladipupo (2015) 1981-2014 dönemine ait yıllık verilerle Nijerya ekonomisi için yaptıkları hata düzeltme modeli sonucunda dolaylı vergilerden olan katma değer vergisinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı bir ilişkisi olduğunu kanıtlamışlardır. Phiri (2016) 1990: Q1-2015: Q2 dönemine ait üçer aylık verilerle Güney Afrika ekonomisi için yaptığı STR analizi sonucunda dolaylı vergiler ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki bulmuştur. İbraimi ve Sulejmani (2017) 2000-2016 dönemine ait yıllık verilerle Makedonya ekonomisi için yaptıkları Vektör Hata Düzeltme modeli analizi sonucunda dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğunu ortaya koymuşlardır. Bâzgan (2018) 2009Q2-2017Q2 dönemine ait çeyrek yıllık verilerle Romanya ekonomisi için yaptığı VAR analizi sonucunda dolaylı vergilerin orta vadede ekonomik büyüme üzerinde güçlü bir pozitif etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Stoilova (2017) 1996-2013 dönemine ait yıllık verilerle EU-28 üye ülkeler için havuzlanmış panel veri yöntemini kullanmıştır. Stoilova vergi yapısında seçtiği tüketim vergileri, gelir vergileri ve emlak vergilerinin ekonomik büyümeyi daha fazla desteklediği sonucuna varmıştır. Owino (2018) 1973-2010 dönemine ait yıllık verilerle Kenya ekonomisi için yaptığı regresyon analizi sonucunda dolaylı vergilerin ekonomik büyüme ile pozitif ilişkili olduğunu ve ekonomik büyümeyi desteklediğini ortaya koymuştur. Ahmad vd. (2018) 1974-2010 dönemine ait yıllık verilerle Pakistan ekonomisi için yaptıkları ARDL analizi sonucunda uzun dönemde dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve negatif etkisinin olduğunu, kısa dönemde ise anlamsız olduğunu bulmuşlardır. Hosen (2019) 1972-2015 dönemine ait yıllık verilerle Bangladeş ekonomisi için yaptığı Granger nedensellik testi sonucunda, dolaylı vergiden ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine saptamıştır. Nguyen (2019) 2003-2017 dönemine ait yıllık verilerle Vietnam ekonomisi için Sıradan En Küçük Kareler (OLS) yöntemini kullanması sonucunda dolaylı vergilerin ekonomik büyümeyi desteklediğini tespit etmiştir. Korkmaz vd. (2019) 2006:Q1-2018Q3 dönemine ait çeyrek yıllık verilerle Türkiye ekonomisi için yaptığı ARDL analizi

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1316319

BANÜSAD, 2023; 6(2), 32-47

sonucunda dolaylı vergi ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki ortaya koymuşlardır. Rexha vd. (2020) 2006M1-2016M9 dönemine ait aylık verilerle Kosova ekonomisi için yaptıkları VAR analizi sonucunda dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı bir ilişkisi olduğunu kanıtlamışlardır. Hakim (2020) 1992-2016 dönemine ait verilerle 51 ülkeden oluşan panel genelleştirilmiş momentler yöntemi tahmini sonucunda dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamsız bir ilişki olduğu tespit etmiştir. Rehman vd. (2020) 1996-2018 dönemine ait yıllık verilerle 12 Asya ülkesi için yaptıkları analiz sonucunda mal ve hizmet üzerinden alınan dolaylı vergilerin Asya ülkelerindeki ekonomik büyümeyi teşvik edici ve önemli bir etkiye sahip olduğu kanıtlamışlardır. Kalaš vd. (2020) 2005-2019 dönemine ait yıllık verilerle Sırbistan Cumhuriyeti için yaptıkları analiz sonucunda dolaylı vergilerden olan katma değer vergisi ve özel tüketim vergilerinin uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Korbi ve Zani (2021) 1993-2020 dönemine ait yıllık verilerle Arnavut ekonomisi için yaptıkları VAR analizi sonucunda dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığını bulmuşlardır. Shanmugam ve Arunima (2021) 2007-2019 dönemine ait verilerle Hindistan'ın eyaleti Puducherry için yaptıkları SEM analizi sonucunda dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğunu ispatlamışlardır. Mangisi vd. (2021) 1990-2018 dönemine ait yıllık verilerle Zimbabwe ekonomisi için yaptıkları ARDL analizi sonucunda dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve negatif etkisinin olduğunu ortaya koymuşlardır. Stermugu ve Ballkoçi (2022) 2012-2021 dönemine ait yıllık verilerle Arnavutluk ekonomisi için yaptıkları doğrusal regresyon analizi sonucunda dolaylı vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Dolaylı vergiler ağırlıklı olarak katma değer vergisi ve özel tüketim vergisinden oluşmaktadır.

2.2. Dolaysız Vergi ve Ekonomik Büyüme

Phiri (2016) 1990:Q1-2015:Q2 dönemine ait üçer aylık verilerle Güney Afrika ekonomisi için yaptığı STR analizi sonucunda dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme arasında negatif ilişki bulmuştur. Stoilova (2017) 1996-2013 dönemine ait yıllık verilerle AB-28 üye ülkeleri için yaptığı havuzlanmış panel veri analizi sonucunda kişisel gelir ve emlak üzerinden alınan vergilerin ekonomik büyümeyi daha fazla desteklediği sonucuna varmıştır. Đurović-Todorović vd. (2019) 1996-2016 dönemine ait yıllık verilerle OECD ülkeleri için yaptıkları grup korelasyon matris analizi sonucunda gelir vergisi ve kurumlar vergisi ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki, emlak vergisi ile ekonomik büyüme arasında ise ilişki olmadığını bulmuşlardır. Oz-Yalaman (2019) 1998-2016 dönemine ait yıllık verilerle 29 OECD ülkesi için yaptığı Panel VAR analizi sonucunda kurumlar vergisinin ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Dolaysız

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1316319

BANÜSAD, 2023; 6(2), 32-47

vergilerin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin görünmez olduğunu tespit etmiştir. Nguyen (2019) 2003-2017 dönemine ait yıllık verilerle Vietnam ekonomisi için OLS yöntemini kullanması sonucunda dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin görünmez olduğunu tespit etmiştir. Korkmaz vd. (2019) 2006:Q1-2018Q3 dönemine ait çeyrek yıllık verilerle Türkiye ekonomisi için yaptığı ARDL analizi sonucunda dolaysız vergi ile ekonomik büyüme arasında negatif ve anlamlı bir ilişki ortaya koymuşlardır. Nazir vd. (2020) 1990-2017 dönemine ait yıllık verilerle 20 Asya ülkesi için yaptığı iki aşamalı GMM analizi sonucunda maaş bordosundan alınan vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye, kurumlar ve emlak vergisinin ise negatif etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Neog ve Gaur (2020) 1991-2016 dönemine ait yıllık verilerle 14 Hindistan eyaleti için yaptığı havuzlanmış panel veri analizi sonucunda gelir vergisi ve mal-hizmet vergisinin ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisinin, emlak ve sermaye işlem vergisinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisinin olduğunu kanıtlamışlardır. Shanmugam ve Arunima (2021) 2007-2019 dönemine ait verilerle Hindistan'ın eyaleti Puducherry için yaptıkları SEM analizi sonucunda dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerinde negatif ve anlamlı bir etkisinin olduğunu ispatlamışlardır. Basha (2022) 2000'den 2021'e kadar olan dönem için ikincil nicel verilerle Ürdün ekonomisi için yaptığı ARDL analizi sonucunda dolaysız vergi ile ekonomik büyüme arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Kaewsopa vd. (2022) 1999-2018 dönemine ait yıllık verilerle Çin ve Tayland ekonomileri için yaptıkları OLS analizi sonucunda kişisel gelir vergisi ile ekonomik büyüme arasında Çin'de pozitif, Tayland'da ise negatif bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca kurumlar vergisinin ekonomik büyüme üzerinde hem Çin hem de Tayland'da negatif bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Stermugu ve Ballkoçi (2022) 2012-2021 dönemine ait yıllık verilerle Arnavutluk ekonomisi için yaptıkları doğrusal regresyon analizi sonucunda dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Obura (2022) 1999-2020 dönemine ait yıllık verilerle Kenya ekonomisi için yaptığı analiz sonucunda dolaysız vergilerin ekonomik büyüme ile önemli bir ilişkisi olduğu sonucuna varmıştır.

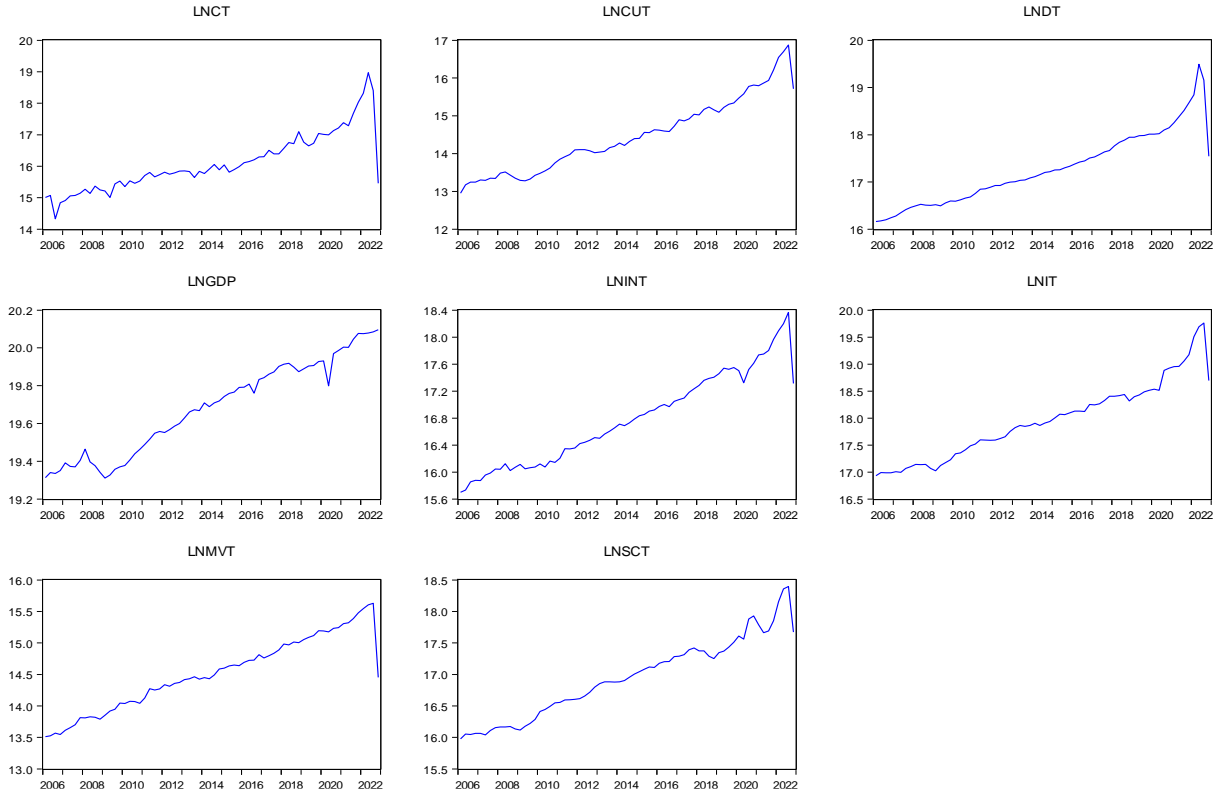
3. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada Türkiye'de dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ARDL modeli kullanılarak araştırılmak istenmektedir. Çalışmada yer alan değişkenlere ilişkin tüm verilere, 2006: Q1-2022: Q4 (TCMB, EVDS, 2022) dönemine ait üçer aylık veri setlerini kapsayan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'ndan temin edilmiştir. GSYİH değişkeni harcama yaklaşımına göre elde edilmiştir. Güvenilir ampirik sonuçlar elde etmek için tüm değişkenler mevsimsellikten arındırılmış ve doğal logaritmaları alınmıştır. Değişkenlerin açıklaması Tablo 1'de ve grafikleri Şekil 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Değişkenler

Değişkenler	Açıklaması	Kaynağı
LNGDP	Ekonomik büyüme	EVDS
LNIT	Dolaylı vergi	EVDS
LNDT	Dolaysız vergi	EVDS
LNCUT	Gümrük vergisi	EVDS
LNSCT	Özel tüketim vergisi	EVDS
LINT	Gelir vergisi	EVDS
LNCT	Kurumlar vergisi	EVDS
LNMT	Motorlu taşıtlar vergisi	EVDS

Şekil 1. Grafikler

Çalışmada üç model kullanılmıştır:

Model 1:

$$LNGDP_t = \alpha_0 + \alpha_1 LNIT + \alpha_2 LNDT + \varepsilon_{t1} \quad (1)$$

Model 2:

$$LNGDP_t = \mu_0 + \mu_1 LNCUT_t + \mu_2 LNSCT_t + \varepsilon_{t2} \quad (2)$$

Model 3:

$$LNGDP_t = \beta_0 + \beta_1 LNINT_t + \beta_2 LNCT_t + \beta_3 LNMVT_t + \varepsilon_{t3} \quad (3)$$

Çalışmada, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi test etmek için ARDL Sınır testi kullanılmıştır. Bu testi tercih etmemizin temel nedenlerinden biri değişkenlerin farklı durağanlık seviyelerinde kullanma imkanı sunması iken, bir diğeri yapısal kırılmaları modele dahil ederek doğru sonuçlar elde etmemizi sağlamasıdır. Pesaran ve arkadaşları tarafından geliştirilen ARDL Sınır Testi'nde (2001), Sınırsız Hata Düzeltme Modeli (UECM) oluşturulur. Örneğin, Model 3 için UECM aşağıdaki gibidir:

$$\Delta LNGDP_t = \delta_0 + \delta_1 LNGDP_{t-1} + \delta_2 LNINT_{t-1} + \delta_3 LNCT_{t-1} + \delta_4 LNMVT_{t-1} + \sum_{i=1}^{k1} \theta_1 \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=0}^{k2} \theta_2 \Delta LNINT_{t-i} + \sum_{i=0}^{k3} \theta_3 \Delta LNCT_{t-i} + \sum_{i=0}^{m4} \theta_4 \Delta LNMVT_{t-i} + u_t \quad (4)$$

Burada u , modellerdeki hata terimini göstermektedir. Bu modelde bilgi kriterleri kullanılarak optimal gecikme sayısı (k) belirlenir. Temel hipotez, değişkenler arasında eş bütünlüme olmadığını ifade etmektedir ve bu hipotez için F istatistiği kullanılmaktadır. Üst kritik limit değerini açan bir F istatistiği temel hipotezin reddedildiğini, alt limitlerin altında kalan bir F istatistiği ise değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olmadığını gösterir (Pesaran vd., 2001).

Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini araştırmak için Hacker ve Hatemi-J (2006) tarafından geliştirilen Toda-Yamamoto nedensellik testi kullanılmıştır. Hacker-Hatemi-J, Ki-kare dağılımına sahip MWALD test istatistiği kullanılarak elde edilen sonuçların daha güvenilir olacağını iddia etmiş ve Bootstrap yöntemini kullanmışlardır. Bu testte, Bootstrap yöntemi kullanılarak nedensellik testi için kritik değerler elde edilmektedir ve temel hipotez, değişkenler arasında nedensel bir ilişkinin var olmadığını belirtir. Nedenselliğin varlığına, kritik değerler ile MWALD istatistiksel değerleri karşılaştırarak karar verilir. Örneğin, MWALD istatistiksel değeri kritik değerden büyükse değişkenler arasında nedensellik ilişkisi yoktur şeklinde karara varılır.

3.1. Bulgular

Çalışmada öncelikle değişkenlerin durağanlığı geleneksel birim kök testlerinden Düzeltmiş Dickey Fuller (ADF) ve Philips Perron (PP) testleri ile araştırılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. ADF ve PP Birim Kök Testleri

Değişkenler	Gecikme Sayısı	ADF		PP	
		Test İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	Test İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
LNNT	2	-0.8404	0.9560	-3.1553	0.1024
Δ LNNT	1	-7.5397***	0.0000	-1.7919	0.6975
LNIT	1	-4.8380**	0.0011	0.2845	0.9982
LNINT	0	-4.1238***	0.0094	-2.8211	0.1955
LNCT	1	-5.0390***	0.0006	-3.2770	0.0790*
LNMT	0	-3.3725*	0.0638	-1.8758	0.6558
LNST	1	-6.4618***	0.0000	0.2544	0.9980
LNCUT	1	-3.7812**	0.0238	-3.2482	0.0841*
LNGDP	0	-3.248*	0.0841	-10.8397	0.0000***

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

ADF ve PP testleri sonuçları incelendiğinde, değişkenlerin durağanlığı konusunda tutarsız sonuçlar verdiği Tablo 2'den görülmektedir. Örneğin, LNIT değişkeni için ADF testine göre düzeyde durağan olduğuna karar verilirken, PP testine göre durağan olmadığı gözlenmektedir. Böyle bir durumda uygulamalarda yapısal kırılmalı birim kök testi kullanılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada yapısal birim kök testlerinden Perron yapısal kırılmalı birim kök testi ile analize devam edilmiştir ve test sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Perron Yapısal Kırılmalı Birim Kök Testi

Model B				
Değişkenler	Gecikme Sayısı	Kırılma Tarihi	t-İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
LNNT	1	2015Q2	-9.0603***	0.0001
LNIT	1	2019Q3	-4.9172**	0.0165
LNINT	0	2010Q4	-5.1568***	0.0001
LNCT	1	2016Q3	-5.5674***	0.0000
LNMT	0	2011Q4	-3.6110	0.3452
Δ LNMT	0	2022Q3	-9.1138***	0.0001
LNST	1	2008Q3	-6.4459***	0.0001
LNCUT	2	2016Q3	-4.9365**	0.0157
LNGDP	0	2009Q1	-3.7835	0.2632
Δ LNGDP	0	2011Q2	-10.6266**	0.0100
Model C				
Değişkenler	Gecikme Sayısı	Kırılma Tarihi	t-İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
LNNT	1	2013Q4	-8.8560***	0.0001
LNIT	2	2019Q2	-6.1185**	0.0488
LNINT	0	2009Q1	-5.2379**	0.0426
LNCT	1	2015Q1	-5.5770***	0.0000
LNMT	3	2014Q1	-5.3967**	0.0276
Δ LNMT	1	2011Q1	-9.971***	0.0001
LNST	1	2018Q2	-6.8747***	0.0001
LNCUT	2	2017Q4	-4.8124	0.1205
Δ LNCUT	0	2022Q2	-5.9167***	0.0001
LNGDP	0	2010Q2	-4.6105	0.1885
Δ LNGDP	0	2020Q2	-13.9017**	0.0100

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 3'e göre LNGDP, LNCUT ve LNMVT değişkenlerinin birinci farkında, diğer değişkenlerin ise düzeyde durağan oldukları görülmüştür. Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi araştırmak için ARDL Sınır testine geçilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

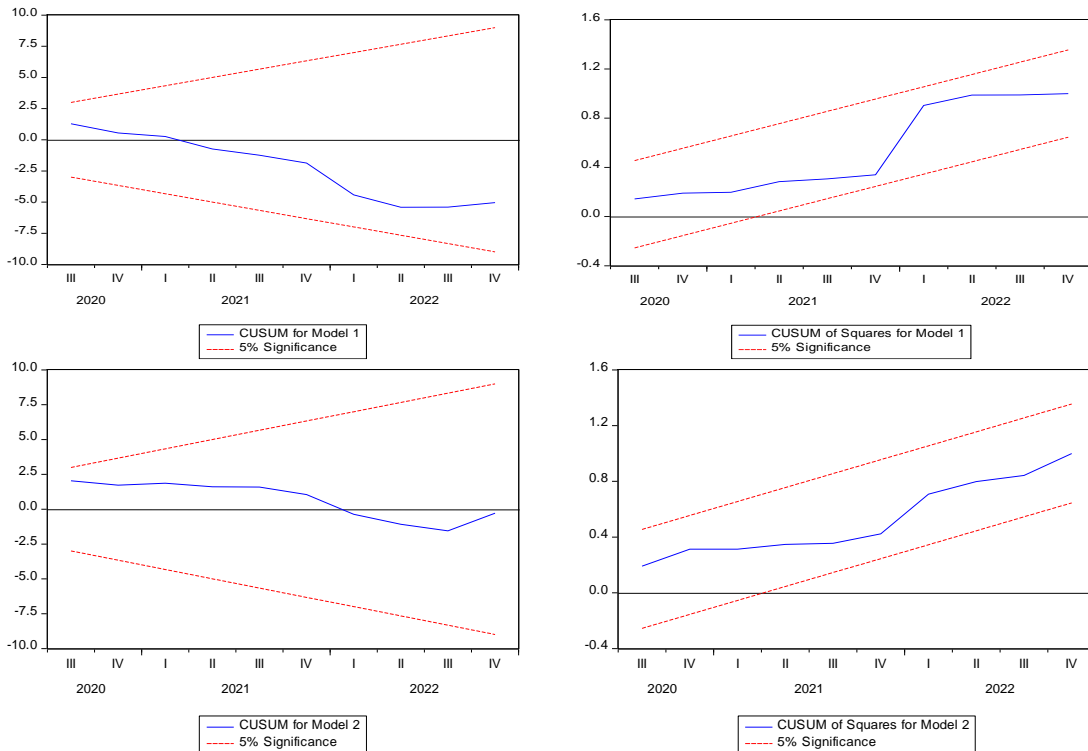
Tablo 4. ARDL Sınır Testi

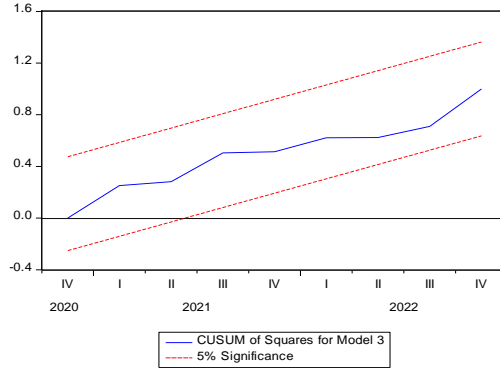
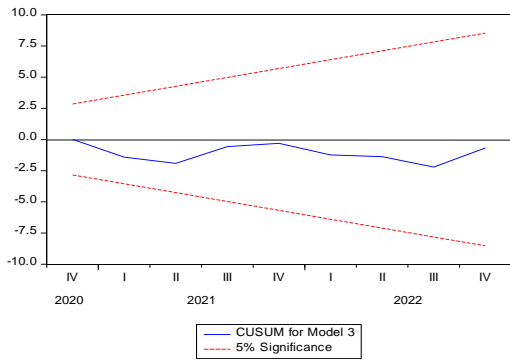
Model 1		Model 2		Model 3	
k	F İstatistiği	k	F İstatistiği	k	F İstatistiği
2	12.8640	2	9.6335	3	8.5725
Cv					
I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
4.53	5.47	4.53	5.47	4.056	5.158
Breusch-Pagan Godfrey Testi	15.7229* (0.0729)	Breusch-Pagan Godfrey Testi	31.7949*** (0.000)	Breusch-Pagan Godfrey Testi	14.7427* (0.0643)
Breusch-Godfrey LM Testi	6.7270 (0.3468)	Breusch-Godfrey LM Testi	0.0863 (0.9577)	Breusch-Godfrey LM Testi	2.9785 (0.2255)
Jarque-Bera Testi	8.9735** (0.011)	Jarque-Bera Testi	16.60*** (0.0002)	Jarque-Bera Testi	7.3748** (0.0250)
Ramsey Reset Testi	0.072 (0.7895)	Ramsey Reset Testi	0.1833 (0.6702)	Ramsey Reset Testi	0.6156 (0.4361)

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 4'ten görüldüğü üzere, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığı her üç model için de geçerlidir. Ayrıca CUSUM ve CUSUMQ grafikleri her model için elde edilmiş ve ARDL Sınır testi sonuçlarının güvenilir olduğuna karar verilmiştir (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2. CUSUM ve CUSUMQ Grafikleri

Çalışmanın bu kısmında ise uzun dönem katsayıları tahmin edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Uzun Dönem Katsayıları

Model 1				
Değişkenler	β	$s(\beta)$	t	Olasılık Değeri
Sabit	11.0906***	1.0342	10.7232	0.0000
LNIT	1.2957***	0.4154	3.1188	0.0029
LNDT	-0.8414**	0.3782	-2.2246	0.0302
Model 2				
Değişkenler	β	$s(\beta)$	t	Olasılık Değeri
Sabit	11.8198***	0.6766	17.4686	0.0000
LNCUT	-0.0682	0.0461	-1.4764	0.1453
LNSCT	0.5247***	0.0783	6.6958	0.0000
Model 3				
Değişkenler	β	$s(\beta)$	t	Olasılık Değeri
Sabit	13.6593***	0.7324	18.6489	0.0000
LNINT	-0.0274	0.2708	-0.1012	0.9197
LNCT	-0.2092**	0.0939	-2.2271	0.0300
LNMVT	0.6735**	0.7324	18.6489	0.0487

Not: β ve $s(\beta)$ katsayısı ve katsayıların standart hatasını göstermektedir. ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 5'ten görüldüğü üzere, LNIT, LNSCT ve LNMVT'nin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği, LNDT ve LNCT'nin ise uzun dönemde ekonomik büyümeyi negatif etkilediği söylenebilmektedir. Ayrıca LNDT, LNCUT ve LNINT değişkenlerinin ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı Tablo 5'ten görülmektedir.

Tablo 5'teki sonuçlardan da görüldüğü gibi gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergiler ve firmalardan alınan kurumlar vergisi ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. Bunun nedeni gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin, harcanabilir geliri azaltmasıdır. Harcanabilir gelir azaldığında hanehalkı daha az mal ve hizmet harcamasında bulunacaktır. Bunun sonucunda ise mal ve hizmetlere olan toplam harcama düzeyi azalacaktır. Bu ise ekonomide üretimin azalmasına neden olacaktır. Üretim azaldığından ekonomide yaratılan reel gelir de azalacaktır. Bunun sonucunda ekonomik büyüme hızı yavaşlayacaktır. Firmalardan alınan kurumlar vergisi ise firmaların karlılığını düşüreceğinden ekonomide daha az yatırım yapılmasına neden olacaktır. Bilindiği gibi yatırımlar ekonomik büyümeyi

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1316319

BANÜSAD, 2023; 6(2), 32-47

sağlayan unsurlardan biridir. Aynı zamanda yatırımlar azaldığı için daha az kişi istihdam edilecek, daha az kişinin eline gelir geçecektir. Bu da mal ve hizmetlere olan toplam harcama düzeyini düşürecek. Bu da ekonomik büyüme hızının yavaşlamasına neden olacaktır. Mal ve hizmet alışverişi üzerinden alınan dolaylı vergi, özel tüketim vergisi ve motorlu taşıtlar vergisinin ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi vardır. Dolaylı vergiler daha çok tüketicilerden tahsil edildiği için bu durum üreticilerin vergi yükünün hafiflemesine neden olmaktadır. Dolayısıyla firmalar daha çok üretebilmektedir. Bu da ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Dolayısı ile uzun dönem katsayı sonuçları ile iktisadi teorinin uyumlu olduğu görülmektedir.

Çalışmada son olarak değişkenler arasındaki nedensel bağımlı araştırılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 6’da gösterilmiştir. Bu sonuçlarda ilk olarak, dolaylı vergi, dolaysız vergi ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. İkinci olarak, ekonomik büyüme, kurumlar vergisi ve motorlu taşıtlar vergisi vergi gelirlerine neden olmaktadır. Üçüncü olarak, ekonomik büyüme ve gümrük vergisi özel tüketim vergisine neden olduğu bulgusuna varılmıştır. Dördüncü olarak çıkan sonuç ise, ekonomik büyüme, gelir vergisi ve motorlu taşıtlar vergisi kurumlar vergisine neden olmaktadır. Son olarak bu tablodan, dolaysız vergi, dolaylı vergi, gümrük vergisi ve özel tüketim vergisinin ekonomik büyümeye neden olduğunu görülmektedir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6. Toda-Yamamoto Nedensellik Testi

Temel Hipotez	k	f	dmax	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
LNIT, LNCT ≠> LNGDP	3	0	1	7.622*	0.0730
LNCT, LNGDP ≠> LNIT	3	0	1	21.372***	0.0001
LNGDP, LNIT ≠> LNCT	3	0	1	24.784***	0.0000
LNCUT, LNSCT ≠> LNGDP	5	0	1	7.7850	0.1960
LNGDP, LNSCT ≠> LNCUT	5	0	1	7.5450	0.2190
LNGDP, LNCUT ≠> LNSCT	5	0	1	14.0960**	0.0390
LNINT, LNCT, LNMVT ≠> LNGDP	6	0	1	9.472	0.1850
LNCT, LNGDP, LNMVT ≠> LNINT	6	0	1	13.530*	0.0720
LNGDP, LNINT, LNMVT ≠> LNCT	6	0	1	13.274*	0.0770
LNGDP, LNINT, LNCT ≠> LNMVT	6	0	1	8.504	0.2444

Not: “≠>” sembolü değişkenler arasında nedensellik olmadığını gösterir. ** ve *** sırasıyla %5 ve %1’de istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. 10000 bootstrap replikasyonu kullanılmıştır.

Dolaylı ve dolaysız vergiler ile ekonomik büyüme birbirini ile ilişkilidir. Dolaylı vergi ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemekte ve ekonomik büyümeye neden olmaktadır. Ekonomik büyüme sonucunda da daha fazla mal ve hizmet üretildiği için mal ve hizmetlerden alınan vergi geliri de artmaktadır. Dolayısıyla ekonomik büyüme de dolaylı vergileri etkilemektedir. Dolaysız vergiler harcanabilir geliri azalttığından ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Dolaylı vergi grubundan olan gümrük vergisi ve özel tüketim vergisi ekonomik büyüme ile ilişkili bulunmuştur. İthal mallar üzerinden alınan vergiler ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. Türkiye ekonomisinde birçok ürün ithal edildiği için ülke içinde üreticilerin korunması gerekmektedir. Ancak

Türkiye başta enerji olmak üzere birçok malı ithal etmektedir. Yurtiçinde bazı sektörlerdeki üreticiler çok korunamadığından bu sektörlerde mal üretiminde azalma ile karşılaşmaktadır. Bu da ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Özel tüketim vergisi de ekonomik büyüme ile ilişki içindedir. Özel tüketim vergisi tüketimin maliyetini artırmaktadır. Bu durum yüksek gelir grubuna sahip bireylerin harcamalarını azaltmalarına neden olacaktır. Bu ise ekonomide harcamaların azalmasına neden olacaktır. Ekonomideki kaynakların daha çok tasarruf ve yatırıma aktarılmasıyla ekonomik büyümenin sağlanmasına neden olacaktır. Sonuç olarak çalışmadan elde edilen nedensellik ilişkilerinin iktisadi teori ile uyumlu olduğu görülmektedir.

4. SONUÇ

Ülke hükümetleri belirli ekonomik hedeflere ulaşmak için genellikle iki politika aracına başvurmaktadır. Bunlardan biri para politikasıdır. Para politikası ülkelerin merkez bankaları tarafından yürütülmektedir. Bir diğeri ise maliye politikasıdır. Maliye politikası ise ülke hükümet organları tarafından belirlenmektedir. Uygulanan maliye politikası araçları arasında hükümet harcamaları, vergiler ve transfer ödemeleri yer almaktadır. Hükümetlerin belirli ekonomik hedeflere ulaşmak için genellikle en sık başvurdukları maliye politikaları arasında vergiler gelmektedir. Hükümetler vergi oranlarını belirleyerek veya değiştirerek arzuladıkları hedeflere ulaşabilmektedir. Birçok ülkenin hedefledikleri ekonomik amaçlar arasında ekonomik büyüme gelmektedir. Belirlenecek olan vergi oranları ve toplanan vergi gelirleri ekonomik büyümeyi tasarruf, tüketim ve üretim başta olmak üzere birçok ekonomik değişkeni doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Vergi oranlarında yapılan bir artış bireylerin harcanabilir gelirini azalttığı için daha az mal ve hizmet harcamasında bulunmasına neden olacaktır. Bu da mal ve hizmetlere olan toplam talebi azaltacak, ekonomideki üretimi ve yaratılan geliri düşürecektir. Vergi oranlarındaki azalma ise bu durumun tam tersi bir etki yaratacaktır. Bireylerin harcanabilir geliri artacak, mal ve hizmetlere olan harcama düzeyi artacak, ekonomideki üretimi ve yaratılan geliri artıracaktır. Vergi oranlarındaki azalma şirketlerin karlılık derecesini artıracığı için ekonomide yapacakları yatırım sayısında bir artış olacaktır. Yatırımın artması ise ekonomik büyüme hızını artıracaktır. Kamu gelirleri içerisinde en yüksek payı vergiler oluşturmaktadır. Hükümetin elde ettiği vergi geliri gelir ve servet üzerinden dolaysız alındığı gibi, mal ve hizmet alışverişi sonucunda dolaylı olarak da alınmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye için vergilerin ekonomik büyüme olan ilişkisini bulmak için 2006: Q1-2022: Q4 dönemine ait üçer aylık veriler alınarak 3 model oluşturulmuştur. İlk modelde dolaylı ve dolaysız vergi birlikte alınmıştır. İlk model için uzun dönemli ilişkinin varlığı araştırılmış ve uzun dönemde dolaysız vergilerin ekonomik büyümeyi negatif yönde etkiler iken, dolaylı vergilerin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği saptanmıştır. İkinci modelde sadece dolaylı vergilere giren

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1316319

BANÜSAD, 2023; 6(2), 32-47

ithal mallardan alınan gümrük vergisi ve lüks mallardan, sağlığa ve çevreye zararlı olan mallardan alınan özel tüketim vergisi alınmıştır. İkinci modele göre uzun dönemde özel tüketim vergisinin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Üçüncü modelde gelir ve servet üzerinden alınan gelir vergisi, kurumlar vergisi ve motorlu taşıtlar vergisi alınmıştır. Üçüncü modele göre uzun dönemde kurumlar vergisi ekonomik büyümeyi negatif yönde etkiler iken, motorlu taşıtlar vergisi ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Analiz sonuçlarına bakıldığında Türkiye için dolaylı vergilerin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Ayrıca yapılan Toda-Yamamoto nedensellik testi sonucunda dolaysız vergi ve dolaylı vergi ile ekonomik büyüme arasında, özel tüketim vergisi ile ekonomik büyüme arasında, kurumlar vergisi ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi bulunmuştur.

Bu çalışmada çıkan sonuçlar ile literatürde yapılan Phiri (2016), Ibraimi ve Sulejmani (2017), Bâzgan (2018), Owino (2018), Hosen (2019), Korkmaz vd. (2019), Oz-Yalaman (2019), Rexha vd. (2020), Rehman vd. (2020), Nazir vd. (2020), Kalaş vd. (2020), Shanmugam ve Arunima (2021), Stermugu ve Ballkoçi (2022), Basha (2022), Kaewsopa vd. (2022) çalışmalarına benzer sonuçlar çıkmıştır. Çıkan sonuçlardan da görüldüğü gibi dolaylı vergiler ekonomik büyümeyi pozitif yönde, dolaysız vergiler ise ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. Dolaylı vergi alt grubunda olan özel tüketim vergisi ve motorlu taşıtlar vergisi de ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Dolaylı vergiler üzerinden alınan vergi oranları Türkiye’de yüksek oranlardadır. Dolaylı vergilerden alınan vergi oranlarının azaltılması mal ve hizmetlere olan talebi daha çok artıracığından ekonomik büyümeye daha olumlu olarak yansyacaktır. Aynı şekilde dolaysız vergi oranlarının da düşürülmesi harcanabilir geliri artıracığından mal ve hizmetlere olan talebi artırarak, dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisini pozitif yöne döndürebilecektir. Bazı sektörlerde ithal edilen malların gümrük vergi oranları yükseltilerek, yurtiçindeki üretim desteklenmelidir. Yurtiçindeki bu desteklenen sektörlerdeki üretim arttığında ekonomik büyümeye yansması da daha olumlu yönde olacaktır. Gümrük vergisinin ekonomik büyüme üzerindeki negatif etkisi bu şekilde azaltılabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, S., Sial, M. H. ve Ahmad, N. (2018) “Indirect Taxes and Economic Growth: An Empirical Analysis of Pakistan”, *Pakistan Journal of Applied Economics*, 28(1): 65-81.
- Basha, M. H. (2022) “Evaluating the Impact of Direct Taxes on Economic Growth: Empirical Evidence from Jordan”, *Asian Economic and Financial Review*, 12(8): 627-635.

DOI: 10.38120/*banusad*.1316319

BANÜSAD, 2023; 6(2), 32-47

Bâzgan, R-M. (2018) “The Impact of Direct and Indirect Taxes on Economic Growth: An Empirical Analysis Related to Romania”, The 17th International Conference on Business Excellence, 12(1): 114-127. doi: DOI: 10.2478/picbe-2018-0012.

Đurović-Todorović, J., Milenković, I. ve Kalaš, B. (2019) “The Relationship between Direct Taxes and Economic Growth in OECD Countries”, *Economic Themes*, 57(3): 273-286.

Hakim, T. A. (2020) “Direct Versus Indirect Taxes: Impact on Economic Growth and Total Tax Revenue”, *International Journal of Financial Research*, 11(2): 146-153.

Hosen, A. (2019) “GDP Growth and Indirect Taxation in Bangladesh: Related Issues, Consequences and Expectation”, *International Journal of Business and Economics Research*, 8(5): 273-283.

Ibadin, P. O. ve Oladipupo, A. O. (2015) “Indirect Taxes and Economic Growth in Nigeria”, *Ekonomiska Misao i Praksa*, 24(2): 345-363.

Ibraimi, A. ve Sulejmani, L. A. (2017) “Econometric Analysis of Indirect Taxes on Economic Growth: Case of Republic of Macedonia”, *KNOWLEDGE-International Journal*, 20(1): 249-252.

Ilaboya, O. J. ve Mgbame, C. O. (2012) “Indirect Tax and Economic Growth”, *Research Journal of Finance and Accounting*, 3(11): 70-82.

Kaewsopa, W., Fu, Q. ve Tan, X. (2022) “The Impact of Personal Income Tax on Economic Growth: The Case of China and Thailand”, *Asia-Pacific Social Science Review*, 22(2): 37-49.

Kalaš, B., Mirović, V. ve Andrašić, J. (2020) “Cointegration Analysis of Indirect Taxes and Economic Growth in the Republic of Serbia”, *Anali Ekonomskog fakulteta u Subotici*, 56(44): 3-10.

Korbi, A. ve Zani, B. (2021) “The Impact of Direct and Indirect Taxes on Economic Growth: An Empirical Study in Albania”, *Journal of Danubian Studies and Research*, 11(2): 48-61.

Korkmaz, S., Yilgor, M. ve Aksoy F. (2019) “The Impact of Direct and Indirect Taxes on the Growth of the Turkish Economy”, *Public Sector Economics*, 43(3): 311-323.

Mangisi, P.J., Makamba, B. S. ve Sunge, R. (2021) “Indirect Taxes and Economic Growth in Zimbabwe. An ARDL Analysis”, *Research Journal of Economic and Management Studies*, 1(2): 1-14.

Nazir, A., Anwar, S. ve Nasreen, S. (2020) “Tax Structure and Economic Growth: Middle-Income Asian Countries Analysis”, *Forman Journal of Economic Studies*, 16: 53-80.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1316319

BANÜSAD, 2023; 6(2), 32-47

Neog, Y. ve Gaur, A. K. (2020) “Tax Structure and Economic Growth: A Study of Selected Indian States”, *Journal of Economic Structures*, 9(38): 1-12.

Nguyen, H. H. (2019) “Impact of Direct Tax and Indirect Tax on Economic Growth in Vietnam”, *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 6(4): 129-137.

Obura, J. (2022) “Analysis of Direct Taxes and Gross Domestic Product of the Kenyan Economy”, *European Journal of Economic and Financial Research*, 6(1): 57-63.

Owino, O. B. (2018) “The Trade off between Direct and Indirect Taxes in Kenya. An Empirical Analysis”, *Journal of Economics and Development Studies*, 6(4): 187-201.

Oz-Yalaman, G. (2019) “The Relationship Between Corporate Tax Rate and Economic Growth During the Global Financial Crisis: Evidence from a Panel VAR”, *European Journal of Government and Economics*, 8(2): 189-202.

Phiri, A. (2016) “The Growth Trade-off between Direct and Indirect Taxes in South Africa: Evidence from a str Model”, *Managing Global Transitions*, 14(3): 233-250.

Rehman, Z. U., Khan, M. A. ve Tariq, M. (2020) “Indirect Taxation and Economic Growth Relationship: Empirical Evidence from Asian Countries”, *Pakistan Journal of Humanities & Social Sciences Research*, 03(01): 131-144.

Rexha, D., Bexheti, A. ve Hajdin, B. (2020) “The Impact of Direct and Indirect Taxes on Economic Growth: An Analytical Approach from the Republic of Kosovo”, *International Journal of Public Sector Performance Management*, 7(1): 74-86.

Stermugu, A. ve Ballkoçi, V. (2022) “The Impact of Direct Tax and Indirect Tax on the Economic Growth in Albania”, *American International Journal of Business Management*, 5(09): 82-87.

Stoilova, D. (2017) “Tax Structure and Economic Growth: Evidence from the European Union”, *Contaduría y Administración*, 62(3): 1041-1057.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (2022) “Elektronik Veri Dağıtım Sistemi”, Ankara, <https://evds2.tcmb.gov.tr>, (05.12.2022).

ALMANYA'DA GÖÇMEN KADINLARI GÜÇLENDİRMEYE YÖNELİK SOSYAL HİZMET
ÇALIŞMALARI

Yunus GÜRBÜZ¹

ÖZET

Almanya Federal Cumhuriyeti'nin 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik, teknik atılımı ve hızlı bir şekilde sosyal refah ülkesine dönüşmesi; Almanya'yı göç alan ülkeler kategorisinde üst seviyelere taşımıştır. Gerek Almanya'nın işgücü ihtiyacını karşılamak için diğer bazı ülkelerle yapmış olduğu antlaşmalarla Almanya'ya gelen misafir işçilerden; gerekse başta savaş olmak üzere çeşitli sebeplerle Almanya'ya giriş yapan göçmenlerden ve siyasi iltica gibi çeşitli nedenlerle Almanya'ya sığınan mültecilerden oluşan bir yekün Federal Almanya'da ciddi nüfus oranlarına ulaşmıştır. Hatta bazı hükümet dönemlerinde göç ve göçmenlik süreçlerinin daha iyi yönetilebilmesi için bakanlık boyutunda kurumsallaşma olduğu görülmektedir. Bu çalışmada Federal Almanya'ya göç eden sığınmacı, mülteci ve göçmen kadınların entegrasyonuna ve maddi-manevi destek ve güçlendirilmesine yönelik kadın merkezci sosyal hizmet politikalarında yeni yaklaşım durumları araştırılmıştır. Makalede, öncelikle bu alanda yapılmış çalışmalar incelenerek literatür taraması üzerinden bir yöntem izlenmiştir. Ayrıca özellikle ulusal çapta faaliyet gösteren kadın derneklerinin çalışmaları gözlemlenip incelenerek yorumlanmıştır. Çalışma sonunda, kadının özellikle II. Dünya savaşından sonra varlığını kabul ettirdiği ve 90'lardan itibaren, kadının bir birey olarak görülerek, göç öncesi, esnası ve sonrasındaki tüm süreçlerin kadına özgü bir bakış açısıyla yeniden değerlendirildiği, mensup oldukları dinî ve millî arka plan dikkate alınarak, buna uygun çözümler geliştirildiği verilerine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Sosyal Hizmet, Göçmen Kadınlar, Entegrasyon, Güçlendirme

SOCIAL WORK ACTIVITIES TO SUPPORT MIGRANT WOMEN IN GERMANY

ABSTRACT

The economic and technical breakthrough of the Federal Republic of Germany after World War II and its rapid transformation into a country of social welfare have brought Germany to the top levels in the category of countries receiving immigration. Both the guest workers who came to Germany with the agreements made with some other countries in order to meet the labour force needs of Germany and the

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Yalova Üniversitesi, Sosyal Hizmetler Bölümü, sairyunus53@hotmail.com

immigrants who entered Germany for various reasons, especially the war, and the refugees who took refuge in Germany for various reasons such as political asylum have reached significant population rates in the Federal Republic of Germany. In some government cabinets, it is even seen that there has been institutionalisation at the ministerial level in order to better manage migration and immigration processes. In this study, new approaches in women-centred social service policies for the integration of asylum-seekers, refugees and migrant women migrating to the Federal Republic of Germany and their material and moral support and empowerment are examined. In the article, first of all, studies in this field were examined and a method was followed through literature review. In addition, the works of women's associations operating on a national scale were observed, examined and interpreted. At the end of the study, the woman's especially II. After the World War II, it was concluded that women were seen as an individual and all processes before, during and after migration were re-evaluated with a woman-specific perspective, and solutions were developed considering their religious and national background.

Keywords: *Germany, Social Service, Migrant Women, İntegration, Empowerment*

1. GİRİŞ

Göç; insanı, çevreyi ve temas ettiği her şeyi ciddi boyutlarda değiştiren önemli bir olgudur. Toplum ve bireyleri derinden etkileyen bu olgu; tarih boyunca bilimin, edebiyatın, felsefenin, sosyolojinin ve dini literatürün ana konularından olagelmıştır (Keskin, 2023: 462).

Göçün tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar ve insan toplulukları doğdukları veya yaşadıkları yerleri ekonomik, coğrafi-siyasi vb. çeşitli nedenlerden dolayı terk etmek zorunda kalmışlardır. Gerçekleştirilen bu hareketler hem göç esnasındaki geçiş bölgelerini hem ulaşılan yeni bölgeleri hem de geride bırakılarak terk edilen coğrafyaları çeşitli açılardan etkilemiştir. (Ekici ve Tuncel, 2015: 11)

Bazen daha müreffeh bir hayat yaşayabilmek bazen de hayatta kalabilmek için göç yoluna koyulan insanı, ciddi boyutta sorunları da beraberinde taşıyan göç süreçleri; maddi ve manevi olarak yıpratılmaktadır. Bu yüzdendir ki yolcu olana ve yolda kalmış olana yardımcı olabilmek için, insanlık ortak tecrübesi evrensel hukuk kuralları düzenlemeyi bir ödev ve bir zorunluluk olarak görmüştür. Gerek ideolojik gerekse dini metinlerde de övülen, göçmenlere ve zorda kalmışlara destek olma durumu, bir erdem ve insanlık ortak değeri olarak zamanla kurumsal mahiyet ve form olarak yasal boyutlarda yerini bulmuştur. Hali hazırda uluslararası göç ve göçmenlik, evrensel insan aklının ihtimamla üzerinde durduğu, temel insan haklarının korunması için, özel bir gayret ortaya koyarak mücadele ettiği bir süreçtir (Karabulut, 2022: 909).

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

Göç ve göçmenlik kavramlarının ortalama tanımları yapılsa bile, uygulama da ortaya çıkabilecek farklılıklar, uygulamanın yapıldığı zeminin, zamanın ve durumun bir gereği olarak tanımlarda bazı farklılıkları kaçınılmaz kılmıştır. Bu durum yerel şartların her yerde aynı olmamasının ve daha sürdürülebilir iyilik halinin gerekliliğinin bir sonucu olarak da yorumlanabilir. Süreç yönetimlerinde farklı yaklaşımlar mümkün ve mevcuttur. Almanya'daki akademik literatür, kavramlar arası oldukça net tanımlar vermekle beraber göçmen kavramını genel ve şemsiye kavram olarak da kullanmaktadır. Bu çalışmada da göçmen kavramı literatür anlamı aşılılarak yeri geldikçe hepsini ihtiva eden bir şemsiye kavram olarak kullanılmıştır (Rada, 2018: 54, 55, 56).

Avrupa'da rönesans ve reformasyon ile ön plana çıkan eşitlik, adalet, özgürlük kavramlarının üzerinden oluşturulan sosyo-kültürel yapı ve akabinde sanayi inkılabıyla ekonomik atılımın gerçekleşmesine paralel kurulan sosyal güvenlik sistemleri günümüz Avrupa'sının temellerini oluşturur (Richter ve Wolff, 2018: 8). Fakat bireyin özgürlük alanının genişlemeye başladığı dönemlerden olan Fransız devriminden bile, kendilerine özgürlükten bir pay düşmediğini gören kadınlar, kadın hakları için verdikleri mücadeleyle (Vahsen, 2008: 1) elde ettikleri kazanımlarını, zamanla tüm Avrupa'ya ve dünyaya yaymışlardır. Kadın haklarının tanınması, tanımlanması ve elde edilmesi hususundaki gelişmeler, Almanya'da özellikle sosyal politika ve sosyal hizmet yoluyla göçmen kadınlara da ulaştırılmaktadır. Bu hizmetler biopsikososyal ve manevi olarak her alanda yapılmaya çalışılmakta; sivil toplum örgütleri ve belediyeler başta olmak üzere çeşitli resmî kurumlar tarafından yürütülmektedir.

Avrupa Birliği içinde ise Federal Almanya Cumhuriyeti sosyal politika ve sosyal politika uygulayıcısı olarak lokomotif bir rol üstlenmektedir.

Göç ve göçmenlik kavramları özellikle 2.Dünya Savaşı'ndan sonra yoğun bir şekilde Almanya gündemini meşgul etmiştir. Göçmenlerin vatandaşlığa alınıp alınmaması, statüleri, eğitim durumları, entegrasyonları hatta kendilerine vatandaşlık verilip verilmemesi vb. her türlü alanda siyasilerin, enstitülerin, akademik çevrelerin, STK'ların gündeminde yer tutan göç ve göçmenlik kavramları Almanya'da ciddi teorik ve pratik birikim oluşturmuştur (Yamanlar, 2020: 577, 578).

Göç, genel olarak klasik yaklaşımda erkek merkezli bir bakış açısıyla değerlendirmeye tabi tutulmakla beraber özellikle son yüzyılda ortaya çıkan feminen hareketlerin etkisiyle, kadınların da göç hareketleri ve göç hareketi öncesi ve sonrası süreçleri daha dikkatle incelenmeye başlanmıştır. Kadını göç sürecinde anlama ve onların kendilerine ait özel, spesifik durumlarına uygun sosyal politika ve uygulamalar geliştirilmeye ağırlık verilmiştir. Almanya'da da bu gelişmelere uygun olarak entegrasyonun çeşitli seviyelerinde çok yönlü uygulama ve politikalar geliştirilmektedir (Lechner ve Atanisev, 2023: 8).

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

Kadınların dezavantajlı konumunun göç süreçlerinde de devam etmemesi için problemlerin teşhisi, tesbiti, çözüm önerileri, iyileştirme politika ve uygulamalarının eksikliklerinin görülmesi önem arz etmektedir. Göçmenlerin genel evrensel insanlık normları açısından durumlarının iyileştirilmesi kadar, gerek buldukları yöredeki yerli koşullar ve gerekse cinsiyet gibi temel toplumsal rollerine uygun politika ve hizmetlerin üretilmesi de önemlidir (Lechner ve Atanisev, 2023: 48).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç, göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarının kavramsal sınırına dair literatürde oldukça fazla farklı yaklaşım ve tanım söz konusudur. Her bilim dalı kendi karakteristik yapısı temelinde bir tanımlamaya gitmiştir. Biz de çalışmamızda söz konusu kavramlardan kastedilen mananın anlaşılması amacıyla ilgili kavramların kapsamını ve çerçevesini vermenin uygun olduğunu düşünüyoruz.

2.1. Göç ve Göçmen Kavramları

Göç ve göçmenlik ile ilgili kavramlar üzerine çok sayıda tanım yapılmış olmakla beraber; bazen ulusların kendi dillerindeki göçle ilgili terimsel farklılıklar, bazen halk dili ile akademik dil arasındaki farklılıklar, bazen de göçün gerçekleştiği zemin hakkındaki algıların gerek siyasi gerekse akademik camiadaki yorum farklılıkları göç ve göçmenlik ile ilgili anlam kaymalarına sebebiyet verebilmektedir. Oysa doğru bir göç algısı, tartışması ve tanımlaması, göç olgusunun yönetimi için oldukça önem arz etmektedir.

Kavramların tanımlamaları ve tek bir tanım üzerinde görüş birliğinde olunması çok mümkün görünmemektedir. Bu açıdan göç teriminin de tek bir tanımının yapılamayacağı açıktır. Köken olarak Latince “yer değiştirmek, taşınmak” anlamlarına gelen migrare kelimesine dayanan göç (migration (İng.), Wandern (Alm.)) (Aigner, 2017: 3), Türk Dil Kurumu Sözlüğü’ne göre, “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (Türk Dil Kurumu, 2019) şeklinde tanımlanmıştır. Göçlerin, farklı politik, sosyal, ekonomik ve kültürel olaylardan kaynaklanması, konuya yönelik hiçbir tanımın tam anlamıyla yeterli olmasına engel olsa da, evrensel anlamda yapılan bazı tanımlamaları da vermek gereklidir. Göçün ne olduğu ifade eden; göçmenlik, mülteci, sığınmacı gibi kavramlarının düzenlendiği ulusal ve uluslararası tanımlar vardır. Bu kavramlar için farklı tanımlar yapıldığı da görülebilmekle beraber uluslararası tanımlar yine de üst/şemsiye kavram olma özelliğine sahiptir. Uluslararası Göç Hukuku- Göç Terimleri Sözlüğü’ne göre göç: “Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir” (Çiçekli, 2009: 22).

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

Göç kavramı tüm göç hareketlerini kapsar: kırsal kesimden kentlere yönelik iç göç, çeşitli nedenlerle gerçekleştirilen sınır ötesi göçler, savaşlar veya diktatörler tarafından uygulanan göç veya sınır dışı edilme, iş sözleşmeleriyle düzenlenen işgücü göçü ve kişinin kendi devletinin sınırları dışında yasadışı veya kaçak olarak iş araması vb. hangi nedenden olursa olsun gerçekleşen yer değiştirmeler göç kavramıyla tanımlanır (Nuscheler, 1995: 27).

Göç kavramında olduğu gibi göçmen kavramında da üzerinde ittifak edilen ve göçmenin bütün vasıflarını haiz bir tanım yapmak mümkün değildir. Bu durumun nedenlerinden biri de farklı göçmen yapılarının varlığı ve söz konusu türlerin birbirine yakın özellikler gösterebilmesi ve bazen iç içe geçmiş bir mahiyette olabilmeleridir. Meselâ, vasıflı bir göçmen hem uzun süreli hem de düzenli göçmen tanımlarıyla ilintilidir. İşsiz bir kişi ekonomik problemler sebebiyle başka bir yere göç ettiğinde ekonomik göçmen grubuna dâhil olur. Fakat bu kişi, ırkı, dini ya da cinsiyeti nedeniyle işsiz kalmış ve yer değiştirmişse bu durumda onu yalnızca ekonomik göçmen şeklinde kabul etmek zorlaşmaktadır (Koser, 2007: 19). Ayrıca göç yapılan ülkede kalınan zaman, iş imkânları gibi durumların değişimine paralel olarak göçmen türü de zamanla dönüşüm göstermektedir.

Yer değiştiren birey ya da grubun hangi vasıfta isimlendirildiği göç ettiği ülkenin kabulleriyle de doğrudan ilişkilidir. Zira bazı ülkeler vatandaşlık tanımlarını ülkede doğmuş olma şartına bağlarken, bazı ülkeler ise kan ve soy bağı üzerinden bir vatandaşlık tanımı yapmaktadırlar. Bu farklılık ilgili yere giden bireyin statüsünü de değiştirecek, bu durumda olan birey bazı ülkelere göre göçmen, bazılarında göre ise vatandaş olarak tanımlanacaktır (Castles ve Miller, 2008: 294-319).

2.2. Mülteci ve Sığınmacı Kavramları

Cenevre Mülteciler Sözleşmesi ve akabinde yapılan 1967 Protokolü ise halihazırda mültecilerin korunması için, en önemli uluslararası belge olma özelliğini korumaktadır. Sözleşme, bir mültecinin kim olduğunu, hangi yasal korumayı, hangi yardımı ve sözleşmeyi imzalayan devletlerden hangi sosyal hakları alması gerektiğini açıkça tanımlamaktadır. Ancak aynı zamanda bir mültecinin ev sahibi ülkeye karşı yerine getirmesi gereken yükümlülükleri de tanımlar ve savaş suçluları gibi belirli grupları da mülteci statüsünden dışlar (Cenevre Mülteci Sözleşmesi, Madde: 1, 2015: 6).

Zorunlu olarak kendi ülkesini terk eden kişiye, mülteci denmekle beraber, hukuki anlamda mülteci Cenevre Mülteci Sözleşmesi hükümlerine tabi olan kişidir (Cenevre Mülteciler Sözleşmesi, 1951). Sözleşmenin 1a maddesine göre: ‘Mülteci, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü nedeniyle zulme uğrayacağından, haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu korkular nedeniyle o ülkenin korumasını kullanmak isteyebilir veya kullanmak istemez’ durumunda olan kişidir (Çiçekli, 2009: 65). Mültecilere dair bu

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

tanımlama genel olarak korunsa da zaman ve mekân bakımından yapılan sınırlama Mültecilerin Hukûkî Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü ile kaldırılmıştır (Hazan, 2018: 188).

Zulüm korkusunun haklı olup olmadığı bir sığınma prosedüründe belirlenir. Bu prosedürler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Henüz karara bağlanmamış bir sığınma başvurusunda bulunan kişiler ‘sığınmacı’ olarak kabul edilirler (İHEB, Madde: 14/1). Sığınmacı, ilticasının kabulü amacıyla başvurusunu yapıp bekleyen yani devam eden iltica prosedürünü sürecinin sonucunu bekleyen kişiye denir. Federal Almanya’da bu başvurular Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF) isimli Mülteci ve Göçmen Dairesi tarafından değerlendirilerek; başvuru sahibinin sığınma hakkına sahip olup olmadığını, kendisine mülteci statüsü verilip verilemeyeceğini veya her ikisinin birden reddedilip reddedilmeyeceğini kontrol eder ve değerlendirir (Almanya Göçmen ve Mülteciler Dairesi, 21.02.2023). Sığınmacılar nasıl ve neden zulme uğradıklarını açıklamak zorundadırlar. Sığınmacılar tarafından talep olunan hakka “iltica hakkı” (İng. “asylum“) denir ve iltica bazı ülkelerin önceden belirlenmiş koşullara uygun başvurularda bulunan kimselere verdiği hukuki ve politik bir haktır. İltica başvurusu kabul edilen kişi uluslararası koruma statüsüne kavuşur ve kendi isteği dışında geldiği ülkeye geri göndermeye zorlanamaz. Birleşmiş Milletler Mülteci Ajansı (UNHCR) mültecilik statüsünün belirlenmesinde asıl olanın zulmün failinin olmadığını; kişinin kendi ülkesinde bulunmadığı için uluslararası korumaya muhtaç olup olmadığını, bir kişinin, kendi devletinin artık bunu ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba veya siyasi görüşe ait olmak gibi temel insan haklarından mahrum olmamak veya zulüm görmemeyi garanti edemediği veya garanti etmek istemediği için göçmen kişinin uluslararası korumaya ihtiyacı olduğu gerçeğini, kabul eder.

Göçmen (Migrant/in) ve mülteci (Flüchtling) arasındaki ana ayrım ‘gönüllülük’ ifadesinden çok uluslararası korumaya girip girmediği hususunda netleşir. Göçmen, yaşam koşullarını iyileştirmek için genellikle gönüllü olarak ana vatanını terk eden kişidir. Geri dönerse, hükümetinin korumasından yararlanmaya devam edecektir. Mülteciler ise zulüm tehdidinden kaçmakta ve bir aidiyet dolayısıyla bu tehdiye maruz kalmış ve mevcut koşullar altında ülkelerine dönemiyor olmalı; çünkü işkence görme veya öldürülme tehdidi vardır.

Devletler, uluslararası sözleşmeler dışında kendi yasalarında da göç ve göçmenlikle ilgili çeşitli kanuni düzenlemeler yapabilmektedir. Federal Almanya Cumhuriyeti’nde iltica hakkı temel bir haktır ve anayasal bir statüye sahiptir. Nitekim anayasada bu hak şöyle düzenlenmiştir: Siyasi zulüm gören kişiler sığınma hakkına sahiptir. Hak yabancıların resmi olarak sahip olduğu tek temel haktır. Almanya sığınmacılara koruma ve güvenlik sağlar. Bazı koşulları sağlaması halinde işgücüne sınırsız erişim ve uzatmaya dayalı birkaç yıllık oturma hakkı verir. Geçen yıllarla beraber sığınmacının ülkesindeki şartlar

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

değişmemişse süresiz oturma hakkı tanınır. Sığınmacı diğer yabancılar ve Almanya vatandaşları gibi sosyal ve ekonomik haklara sahip olur (Sığınma Kanunu, 1992, Madde: 16a).

Göç, göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramlarına dair çok farklı tanımlamalar içinde kavramsal bir çerçeve çizdikten sonra mülteci kadınların söz konusu göç hareket durumlarının nasıl seyrettiği ve hangi gerekçeler temelinde yapıldığını vermek yerinde olacaktır.

3. MÜLTECİ/SIĞINMACI KADINLAR VE ALMANYA'DA YAPILAN DESTEKLER

3.1. Mülteci Kadınların Göç Hareket Süreçleri

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) verilerine göre, Mayıs 2022 tarihi itibarıyla dünyada, evlerini terk etmek zorunda kalanların sayısı İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana 100 milyonu aşmış durumdadır (BM Yüksek Komiserliği Mülteciler Global Raporu, 2019: 80, 81). Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği verilerine göre bu göç hareketlerine katılan, yerinden edilen insanların yaklaşık %50'si kadındır. Yaşadıkları yerleri terk eden kadın göçmenlerin göç hareketlerinin ise %40'a yakını ülke sınırlarını aşabilmektedir. Çünkü kadınlar için bu göç hareketleri genellikle maddi imkânlardan yoksun olmaları ve uzun kaçış yollarının birçok tehlike oluşturması yüzünden daha tehlikeli olmaktadır. Kadınlar birçok nedenden dolayı kaçmak zorunda kalabiliyor; siyasi zulümler, iç savaşlar, çevre felaketleri, yoksulluk ve çeşitli şiddet biçimleri bu gerekçeler içinde sayılabilir. Toplumsal cinsiyete dayalı da izah olunan; aile içi şiddet, namus cinayetleri, zorla evlendirme, zorla kısırlaştırma, dul kadın yakma veya tecavüz gibi insanlık suçları da bu duruma örnek verilebilir. Ayrıca bu tür cinsiyete dayalı şiddetlerin, kadınlar evlerini terk ettikten sonra bile sona ermediğini, kaçış sırasında ve sonrasında da aynı tehlikelere maruz kaldığı bilinmektedir. Hatta sadece kaçış yollarında değil ev sahibi ülke içinde, kamplarda da bu durumların devam edebileceği bildirilmiştir (Çalışkan, 2018:11).

Kadınların hayat tecrübeleri, ihtiyaçları genellikle erkeklerinkinden farklı olması sebebiyle gerek göç öncesi gerek göç süreci gerekse göç sonrasında bu farklılıkların göz önünde bulundurularak onlara özgü koşullar sağlamaya gayret edilmesi, göçmen kadınların iyilik hallerinin ve sağlıklarının devamlılığı için gereklidir. Çünkü bu farklılıklar göç hareketlerini, göçmen kadınların entegrasyon hizmetlerine katılımını, tıbbi ve psikososyal bakıma erişimlerini ve hatta temel ihtiyaçlara erişimlerini sınırlayabilir ve göçmen kadına dezavantaj olabilir. Hayatta kalabilmek için öncelikle ve özellikle savaş ve terör bölgelerinden kaçmaya çalışan kadınların göç esnasında karşılaşılabilecekleri, travma yapıcı etkiler olarak; savaş bölgesinde kalmak başta olmak üzere, yiyecek veya su eksikliği çekmek, barınacak bir yer bulunulamaması, aile üyelerinin ölümleri veya kayıplarının yanı sıra ciddi kazalar veya patlamalar, daha az sıklıkla ancak önemli ölçüde; hapis, işkence, kaçırma ve cinselleştirilmiş şiddet gibi

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

ciddi travmalar da söz konusudur. Yine ulaşılan ülkelerdeki yaşam koşulları bağlamında; mali kaynak eksikliği gerek kültürel gerekse dini vb. temel yaşam stillerinden kaynaklı farklılıkların yerel unsurlar tarafından bilinilememesi veya yeterince dikkate alınmamasından kaynaklanan mahremiyet eksiklikleri, bürokratik engellerle barınma güçlükleri gibi problemler ön plandadır. Yapısal ve kültürel farklılıkların getirdiği eşitsizlikler ve farklılıklar olarak dil, din, görünüm vb. üzerinden oluşan ön yargıların getirdiği ayrımcılık kadınların ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkilere sahiptir (Abels ve Scholer-Ocak, 2017:3).

2017 yılındaki verilere göre, ABD, Çin, Japonya, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi 6 gelişmiş ülke tarafından BM tarafından kayıt altına alınmış bulunan mülteci ve sığınmacıların, ancak % 9'a yakını kabul edilmektedir. Öte yandan mültecilerin % 85'i ise sözde gelişmekte olan ülkeler diye tanımlanan devletler tarafından kabul edilmektedirler. Avrupa Birliği göç politikalarının göç hareketlerine karşı savunmaya dayanan, refleksif bir tavır arz etmesi bu durumun birliğe göçmen girişini zorlaştıran durum ortaya çıkarması ve Avrupa'ya yasal erişim yollarının eksikliği, düzenli iltica prosedürlerinin bürokratik süreçlerinin uzunluğu ve böylece bireysel koruma taleplerinin incelenmesinin uzun sürmesi, göç sürecinde bölünmüş ailelerin aile birleşimi taleplerinin uzun prosedürleri beklemesi gibi süreçler göçmenleri, özellikle göçmen kadınları ve çocukları derinden etkileyebilmektedir (Krämer ve Scherschel, 2018: 3).

Mülteci kadınlara mahsus uluslararası koruma düzenlemeleri 1990'lardan beri yürürlüktedir. UNHCR, 1990 yılında "Mülteci Kadınlar Politikası"nı yayınladı. 2005 yılı itibariyle Alman Göç Yasası devlet dışı zulüm ve cinsiyete dayalı zulmü koruma sağlama gerekçesi olarak kabul etti. Almanya'da kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadeleye ilişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, yasal, bağlayıcı bir insan hakları belgesi olarak Şubat 2018'de yürürlüğe girdi. Alman İnsan Hakları Enstitüsü'ne göre bu sözleşme, Avrupa'da kadına yönelik her türlü şiddete karşı kapsamlı mücadele için uluslararası düzeyde bağlayıcı ilk belgedir (Rabe ve Leisering, 2018: 9). Bu Sözleşme, Almanya'da uyuşuna, inancına, düşüncesine ve ikametine bakmaksızın cinsiyete dayalı şiddet gören herkesin korunmasına hizmet eder (Krämer und Scherschel, 2018: 3).

İyi bir iltica ve entegrasyon politikası için toplumsal cinsiyete duyarlı düzenlemelere ihtiyaç olduğunun vurgulandığı bir çalışmada, kadın mültecilerin özel durumlarının gözetileceği yeni düzenlemelerin gerekliliği hatta mültecilerin tanınması ve korunmasına ilişkin temel uluslararası normların bile bu anlamda hala eksiklikler ve boşluklar taşıdığı ifade olunmaktadır. Göçmenlerin yaşadığı travmatik ağır durumları göstermesi açısından bu istatistik dikkate değerdir. Şöyle ki; Sahraaltı bölgesinden kaçarak Libya üzerinden Avrupa'ya ulaşan ve iltica eden çocukların 4'te 3'ü yetişkinler tarafından uygulanan tehdit, şiddet ve saldırganlığın; kadınların ise yarısı cinsiyete dayalı şiddetin mağdurudur. Bu travmatik süreçlerin atlatılabilmesi veya etkisinin minimize edilebilmesi için,

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

rehabilitasyon ve entegrasyon bağlamında, iltica edilen ülkede de mağduriyet yaşamamalarına yönelik düzenlemelere ihtiyaç vardır. Federal Almanya kendi iç düzenlemelerinde 2005 yılı, Federal bölgede İkamet Yasası'nı daha önce geçerli olan "Yabancılar Yasası"nın yerine yürürlüğe koyarak, Mülteci Sözleşmesi kapsamında tanınan göç ve iltica nedenlerini; belirli bir sosyal gruba mensubiyet temelinde, yaşama hakkına yönelik veya fiziksel, ruhsal bütünlüğe yönelik veya sadece cinsel özgürlüğe yönelik olabileceğini zulüm olarak kabul etmiş ve buna ek olarak, devlet dışı aktörlerden de bu tehditlerin gelmesi durumunu zulüm kabul edip iltica sebebi saymıştır (Binnemann ve Mannitz, 2018: 2).

3.2. Almanya'da Kadın Göçmenleri Güçlendirme Yaklaşım Örnekleri

Almanya'da gerek sığınmacı gerekse mülteci statüsünde bulunan kadınlar homojen bir durum arz etmemektedirler. Değişik etnik yapılar, inançlar ve aidiyetlere ait olan bu göçmen kadınların başlıca menşeleri ise; Suriye, Afganistan, Eritre, İran, Somali, Nijerya ve Türkiye'dir.

Medya kamuoyunda, mülteci kadınlar genellikle eşler ve anneler olarak dar bir anlam çerçevesine sıkıştırılmış biçimde, erkek göçmenlerin pasif yoldaşları olarak temsil edilmektedir. Mülteci erkeklerle karşılaştırıldığında, çoğunluğu özellikle savunmasız olarak tasvir edilmektedir (Worbs ve Baraulina, 2017: 3). Bununla birlikte, kırılabilirliği ve hassaslığı tüm mülteci kadınlara genellemek sorunlu bir yaklaşım tarzıdır. Bu, birçok mülteci kadının günlük yaşamlarındaki kısıtlayıcı yapıları kırmaya, siyaseti ve toplumu şekillendirmeye aktif olarak katılmaya istekli oldukları gerçeğini görünür olmaktan çıkaran olumsuz bir durumdur. Oysa mülteci kadınlar, çocuklarıyla ve aileleriyle normal bir günlük hayata dönmeyi ve mümkün olduğunca yeni bir hayatı yeniden inşa etmeyi istiyorlar (Ulmann ve Lingen-Ali, 2018: 3).

Sığınmacı veya mülteci gibi statülerdeki insanların hem kendi hayatlarının hem de yaşadıkları çevrenin iyilik halinin devamı için, bulunulan zemin ve mekâna uyum sağlamaları önemlidir. Bu uyum, entegrasyon vb. kavramlarla da ifade olunmaktadır. Genellikle göçmenlerin ve göçmen kadınların hukuki, toplumsal, politik ve ekonomik anlamlarda güçlendirilmesi ve bu sahalardaki temel hak ve görevlerinin kendilerine öğretilmesi yoluyla bu entegrasyona katkı sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda Federal Almanya'da entegrasyon süreçleri kadın göçmenlere yönelik farkındalığını giderek artırmaktadır.

Göç, cinsiyetten bağımsız değildir, çünkü erkekler ve kadınlar çok farklı göç deneyimlerine sahiptir. Bu, göç sürecinin karar verme aşaması, başka bir ülkeye yolculuk süreci, ulaşılan ülkede gerçekleşen sosyal katılım ve katılım süreçleri gibi göç olgusunun her aşaması için geçerlidir. Bu süreçler, ulusal ve uluslararası göç politikalarıyla çerçevelenmektedir. Göç politika ve araştırmaları uzun bir süreye kadar öncelikle ve özellikle erkeklerin göçü üzerinden tasarlandığından; kadınların göç

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

deneyimlerini daha iyi anlamak ve ona uygun politikalar geliştirmek gereklidir. Erkeklerin ve kadınların farklı ihtiyaçları, kaynakları ve yaşam durumları, göçmen kabul politikalarında çok az dile getirilmiş veya güçlü bir şekilde klişeleşmiş anlayışlar üzerinden ele alınmış olsa bile; artık cinsiyete duyarlı teklifler ve kavramlar giderek daha fazla geliştirilmekte ve konuya yönelik siyasi çabalar yönlendirilmektedir. Entegrasyonun çeşitli seviyelerde istikrar ve güvenlik gerektiren yönleri dikkate alınarak gerek kadın gerekse erkek mültecilere yönelik yaklaşımlar geliştirilmektedir.

Federal Hükümet'in Göç, Mülteciler ve Entegrasyondan Sorumlu Komiseri; Almanya genelinde özellikle savunmasız insanları (kadınlar, çocuklar, kızlar ve mülteciler) güçlendirmeyi amaçlayan projeleri desteklemektedir. Bu destekleme Federal Almanya'da yaşayan ve yaklaşık yüzyıldan fazla sürede elde edilmiş kadın haklarının muhafazası, gelişmesi ve mülteci veya sığınmacı statüsündeki kadınların da bu haklara ulaşmasıdır. Bu temel hakların muhafazası için gerekli olan kadınların güçlendirilmesidir. Güçlendirmeden kasıt kadınların; kendileri için hareket edebilme iradesine sahip olabilmeleri, kadınlarla beraber diğer dezavantajlı grupların da istemedikleri ve ihtiyaç duymadıkları şeyin zorla yaptırılmaması demektir (Ullman ve Lingen-Ali, 2018: 3).

Ayrıca bu çalışmalar Almanya Göçmen Dairesi'nin (BAMF), 'ülkede kalıcı ve yasal olarak yaşayan tüm insanları topluma dahil etmek' (Integration) şeklinde tanımladığı entegrasyon politikasının da temel hedefidir.

3.2.1. Göçmen Kadınların Güçlendirilmesi Bağlamında İşgücü Piyasasına Katılım ve Entegrasyonları

Erkeklerin ve kadınların farklı ihtiyaçları, potansiyelleri ve yaşam durumları olduğu dikkatten kaçırılmadan göç süreçlerinin araştırılması ve yönetilmeye çalışılması artık dünya çapında kabul gören bir durumdur. Başlangıçta göçmen kabul politikalarında neredeyse hiç dikkate alınmamış olsa bile, cinsiyete duyarlı teklifler ve kavramlar şu anda giderek daha fazla geliştirilmekte ve konuya yönelik siyasi çabalar da yönlendirilmektedir. Gerek var olan geçmiş tecrübeler gerekse yapılan güncel akademik çalışmalar ve incelemelerden faydalanarak, göçmenlerin temel karakteristik, cinsel, etnik vb. yapıları daha bir dikkate alınarak yeni stratejiler, sosyal politikalar ve uygulamalar geliştirilmektedir. Geleneksel göç, göçmen, mülteci kavramları güncellenebilmekte ve yeni durumlara uygun hizmetler üretilmektedir. 2021 yılı Ağustos ayı itibariyle yayımlanan bir incelemeye göre, 2013 yılından beri Almanya'ya göç etmiş mültecilerin yaklaşık yarısı iş gücü piyasasına girmiş bulunmaktadır ve bu nüfusun % 60'ı erkek %28'i de kadınlardan oluşmaktadır. Kadınların kendi başına ayakta durabilmeleri, onların daha az bağımlı olmaları ve güçlü olmaları anlamına da gelmektedir. Güçlü bir birey daha güçlü bir ekonomiye tanımlanabilmektedir. Bu anlamda göçmen kadınların iş gücü piyasasında daha fazla yer bulabilmeleri hem kendileri hem de yerleştikleri toplumlar için avantajlı olacaktır. 2013 yılından

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

İtibaren Almanya’da mültecilerin iş gücü piyasasına entegrasyonu siyasi tartışmaların odağındadır. O zamandan beri, mültecilerin iş gücü piyasasına girişi, dil ve entegrasyon kurslarına erken erişim, ön kontroller ve sığınma prosedürlerinin hızlandırılması da dahil olmak üzere yasa ve kurumlar tarafından giderek daha kolay hale getirildi. Bu çalışmalarla 2013’ten bu yana göç eden mülteciler iş gücü piyasasına bir önceki döneme göre biraz daha hızlı girdiler. Ancak mülteci kadınların iş gücü piyasasında % 28’lik düşük bir oran ile görülmesinin temel sebeplerinden birisi olarak, kadınların neredeyse 4’te 3’ünün genellikle küçük çocuk sahibi olmalarıdır. Bu nedenle, aileler için uygun bir çocuk bakım altyapısı sistemi kurulması, kadınların eğitim ve işgücü piyasasına katılımına önemli bir destek ve teşvik olacaktır (Kosyakova, Gundacker, Salikutluk ve Trübswetter, 2021: 1).

OECD tarafından yapılan bir çalışmada, mülteci kadınların geldikleri ülkelerden de özellikle getirmiş oldukları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sonucu olarak daha düşük seviyede eğitim almış kadınların entegrasyon açısından daha zorlandıkları belirtilip, göçmen ve mülteci kadınların kabul edildikleri ülkede temel olarak üç ana dezavantajları olduğuna dikkat çekilir. Bu üç ana başlık sağlık, eğitim ve iş hayatına entegrasyondur. Bu üç dezavantajın daha hızlı aşılabilmesi için ise ev sahibi ülkenin dilinin en uygun biçimde sunulması gerektiği ve hatta kadınların dil öğrenimindeki başarılarının sonraki nesillerin entegrasyonu ve başarısını olumlu etki edeceğine dikkat çekilmiştir (Liebig ve Tronstad, 2018: 4-12).

Göçmen kökenli ailelerin büyük problemlerinden biri olan işsizlik, annelerin işyerlerinde çalıştırılmasıyla azalmaktadır. Göçmen aileye mensup annelerin bu şekilde istihdam edilmesi ve topluma katılımı başta çocuklar olmak üzere tüm ailenin topluma entegrasyonuna katkı sağlamıştır.

Araştırmalar, reşit olmayan çocukları olan göçmen kadınların istihdam edilmelerini önemsediklerini ortaya koymaktadır. Almanya’da yaşayan göçmen annelerin neredeyse yarısı istihdam edilmemekte, ancak bu annelerin yaklaşık yüzde 68’i istihdam edilmeyi istemektedir ve üçte birinden fazlası hemen iş aramaktadırlar. Annelerin yüzde 36’sı (teknik) Abitur’a sahip ve yüzde 57’si çıraklık ya da daha yüksek mesleki niteliklere sahiptir.

Federal Aile İşleri Bakanlığı’nın "İşyerinde güçlü - göçmen kökenli anneler devreye giriyor" adlı ESF federal programı annelerin çalışmaya başlamasını kolaylaştırma amacıyla yapılan bir proje olması açısından dikkat çekicidir (Federal İstatistik Kurumu, 09.04. 2023).

"İş başında, Güçlü" projesi ülke düzeyinde birçok noktada aktif noktalar oluşturmuştur. Söz konusu bu projeler yoluyla bireysel destek (koçluk ve rehberlik) sağlanarak annelerin istihdama katılmalarının sağlanması için destek verilmektedir. Bu destek annelerin iş geliştirme, beceri değerlendirme ve yeterlilik araçlarına ve dolayısıyla işgücü piyasasında tanıtılmalarını sağlamaktadır.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

Katılımcılar, işgücü piyasasında aile ve kariyer uyumluluğuna ilişkin tavsiye ve destek almaktadırlar. Söz konusu proje mâli olarak Federal Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı ve Avrupa Sosyal Fonu tarafından desteklenmektedir.

3.2.2. Göçmen Kadınları Güçlendirme Çalışmalarında Derneklerin Desteği

Almanya’da göçmen kadınlar tarafından kurulmuş değişik dernekler var olup kadınların uyumu ve kendi ayakları üzerinde durumları için gayret sarf etmektedirler. Bu kadın dernekleri özellikle göçmen/mülteci kadınların karşılaştığı dezavantajlı durumlara dikkat çekmek, göçmen kadınların Almanya’ya uyumuna, güçlendirilmelerine ve kadınlara yönelik bugüne kadar gelen dezavantajlı durumların düzeltilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadırlar. Bu faaliyetlere, Balcı bir çalışmasında şu cümlelerle değinmektedir: ‘Göçmen çalışmalarında genel olarak göçmenlerin ve göçmen kökenlilerin dezavantajlı durumunun yanı sıra son on yılda kadın göçmen sorunu “göçün kadınsallaşması” (feminization of migration) başlığı ile literatürde yerini almıştır. Bu literatürün temel çıkış noktası kadın göçmenlerin erkeklerden farklı olarak tabii oldukları belli başlı koşullara dayanmaktadır. Bundan başka örneğin Suriye savaşı sonrası mülteci kadınların yaşadığı mağduriyetler ve maruz kaldıkları şiddet hem medyada hem de akademik çalışmalarda fazlaca gündeme gelmiş bir konudur. Kadınlar yaşadıkları ülkeye yasal yollardan gelmiş olsalar bile eşlerine bağımlı olarak oturma ve çalışma izni alabilmekte ve çoğunlukla eğitim düzeyleri erkeklerden düşük olmaktadır. Kadın göçmenler iş hayatında da erkeklerle göre hem maaş hem de sektör açısından dezavantajlı durumdadır. Yani göçmen kadınlar erkek göçmenlere göre daha düşük ücretli ve daha güvencesiz işlerde çalışmaktadırlar. Göçmen kadınların en yoğun çalıştığı sektörler arasında bakım ve hizmet sektörü gelmektedir. Hükümetlerin göç politikaları ise kadınların geleneksel rollerinin devamını destekler nitelikte olduğu için kadınlar sosyal ve kültürel alandan da yoğun olarak geri kalmaktadırlar. Piper’e göre göçmen kadınlar vasıflı da olsa vasıfsız da olsa mülteci ya da göçmen eşi de olsa erkeklerle göre uyum konusunda daha çok engelle karşılaşmaktadır. Dahası yapılan araştırmalara göre kadınların yasal yoldan göç etme imkânları erkeklerle göre çok daha dar bir alanla sınırlı kalmaktadır. Dolayısı ile kaynaklara erişim açısından kadınlar erkeklerden daha dezavantajlı bir konumdadır. Tüm bunlara karşı seslerini yükselten kadın lobileri ve kadın göçmen örgütlenmeleri hükümetleri sosyal politika alanında kadın konusuna duyarlı hale getirmek için çalışmaktadır. Ekonomik ve sosyal hakları savunmanın yanı sıra kadınların eşlerinden bağımsız birer birey olarak ayakta durabilmesini sağlayacak çeşitli etkinlikler de birliğin önemli faaliyetleri arasında yer almaktadır. Bu oldukça önemlidir çünkü göçmen kadınlar evliliklerin ilk üç senesinde oturma ve çalışma izinlerini eşlerine bağlı olarak alabiliyorlar. Birlik on milyondan fazla üyesi bulunan Almanya genelinde bir çatı kuruluş olan Kadın Meclisine ve Avrupa Kadın Lobisine (European Women’s Lobby/EWL) üyedir. Kadına yönelik şiddet ve her türlü ayrımcılık ile ilgili yasaların da

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

takipçisi durumundadır. Kısaca, devlet politikalarını hem takip etme hem alternatifler üretme konusunda aktif çalışmaktadır' (Balcı, 2018: 454-455).

Almanya Federal Kadın Bakanlığı, ülke çapında organize bir yapıyla siyasi ve sosyal eşitliği savunmak isteyen göçmen kadınları güçlendirmeye çalışmaktadır. Almanya'da yaşayan göçmen kadınların çoğu, çeşitli yapılanmalar meydana getirmiş dernek ve gruplar kurmak suretiyle geniş çaplı bir faaliyet alanı bulmuşlardır. Federal Aile İşleri Bakanlığı vermiş olduğu bu imkanlar çerçevesinde, göçmen kadınların organize olmasını ve güçlenmesini hedeflemektedir. Bu amaçla kurulan derneklerden biri 2014' te Federal Kadın Bakanlığı ve Federal Göçmenler ve Mülteciler Dairesi'nin ortak bir projesiyle mali destek alan, göçmen kadın örgütlerinin adetâ çatısını teşkil eden (Da-Migra) isimli bir dernek kuruldu. Federal çapta 70'in üzerinde üyesi bulunan bu yapı, göçmen ve mülteci geçmişi olan kadınların yasal, politik ve sosyal eşitliği sağlamak, onlar için eşit imkân ve şartlar oluşturmaya çalışmaktadır. Söz konusu kuruluşun ekonomik desteğini ise, Federal Kadın Bakanlığı ve Federal Göçmenler ve Mülteciler Dairesi üstlenmektedir (Da-Migra, 09. 04. 2023).

1980'lerde bir kaç İran kökenli sığınmacı kadın tarafından Hannover'de kurulmuş olan ve fakat zamanla internasyonal bir mahiyete bürünen Kargah (e.v.) derneğinin gerçekleştirmiş olduğu çeşitli faaliyetlerden sadece birisi olarak; şiddetten etkilenmiş ve travma geçirmiş göçmen kadınlara yönelik, kendi haklarını bilme ve bu haklarını gerek anlamak gerekse kullanabilmek için onları teşvik etmek odaklı çok dilli psikososyal danışmanlık hizmeti sunmakta; bu rehberlik ve destekleri kültürel ve sanatsal faaliyetler, ortak geziler ve tartışma gruplarıyla yerine getirilmektedir. Genellikle kadın hakları, şiddet biçimleri, korunma ve koruma yöntemleri üzerinde durulurken; bu kişilerle yüzyüze, telefonla, bireysel, topluca, kendi anadillerinde etkileşim sağlanmaktadır. Bu hizmetler sosyal hizmet uzmanları, psikologlar tarafından sunulduğu gibi, bazen bizzat benzeri olayları yaşamış mülteciler ile de gerçekleştirilebilmektedir. Böylece empatide üst düzey bir anlayışa ulaşma ve bir ayna misali mağdurun daha önceki tecrübeler üzerinden kendine rol model bulabilme ve özel bir güvene kavuşması amaçlanmaktadır (Kargah Derneği, 15.03.2023). Mülteci kadınların homojen bir grup olmamaları, farklı biyografileri, sosyalleşme deneyimleri olması ve her bireyin yaşadığı hayatın kendine özgü biricikliği içermesi anlayışından yola çıkarak, göçmen kadınlara her birinin göç tecrübesinin olumsuz etkisini en aza indirmeyi amaçladıkları iddiası ve 'şiddetsiz bir yaşam' sloganıyla kendilerini tanımlayan "Frauenhilfe München Gemeinnützige GmbH" isimli kuruluşun kısa vadeli, haftalık ve düzenli olarak, yüksek stres getirmiş travmaya dayalı uyumsuzluk yaşayan veya yaşama ihtimali bulunan kadınlara yönelik terapi desteği; profesyonel ekipler ve tercümanlar tarafından sunulmaktadır. Sığınma evlerindeki kadınlara yönelik yürütülen bu faaliyet ile hem o an hem de ileride ortaya çıkabilecek olumsuz tutumlar asgari düzeye indirilmeye çalışılmaktadır. Şiddetli travmalar tedavi edilmezse;

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

entegrasyon sürecini olumsuz etkileyecek sosyal geri çekilmeye, kalıcı kişilik değişikliklerine, umutsuzluğa, sürekli endişe ve yabancılaşmaya sebep olabileceği vurgulanarak; bunların yerine güven tesis etmeyi, özgüveni ve özsaygıyı artırmayı amaçladıkları belirtiliyor (Thiel, 2020: 26).

Dernek tarafından sunulan hizmetlerden birisi ise göçmen kadınların cinsel hayatlarını merkeze almaktadır. Sağlık, beden ve cinsellik konularındaki bilgi eksikliği, cinsel haklar ve üreme hakları konusunda konuşabilmek için güvenilir kişi ve zeminin oluşmasının öneminden yola çıkarak; kız çocukları da dahil olmak üzere, göçmen kadınlara sağlıkla ilgili haklarına daha rahat erişebilme, sağlıklı bir cinsel yaşama yönelik bilgilendirme için, bir doktor ve cinsellik uzmanı eşliğinde bireylere ve eşlere danışmanlık sunulmaktadır (Profamilia Hamburg, 08. 04. 2023).

Sanatın iyileştirici, tedavi edici ve birleştirici evrensel yapısından faydalanarak sunulan hizmetler ile de özellikle dile gelemeyen, bilinçaltını işgal eden olumsuz durumları rehabilite eden yöntemler de denenmektedir. Bazen söz ile ifade olunamayanın bir fotoğraf veya resim veya müzik aleti ile ifade olduğu anlayışıyla; göçmen kadınlara pedagojik rehberlik altında çeşitli temalar ve odaklar etrafında atölyeler sunularak, sanatsal ve yaratıcı fikir ve hissiyatlara dokunulmaya çalışılıyor. Örneğin "Hayatım, ailem ve ben" teması etrafında düzenlenen bir atölyede; kayıp aile üyelerinin, hapisane ve savaş sahnelerinin tasvir edildiği görülmüştür. Sanatın kadınlardaki derin sessizliğe, travmatik deneyimlere mütercim olduğu deneyimlendi. Buldukları veya diğer bir ifadeyle yaşadıkları alan, mekân, duvar ile sınırlı olmadıkları ve var olan ile renkli ve güzel şeylere ulaşabileceklerine dair kendilerine özgüven geldiği, hatta bazılarının 'Hiç böyle bir şey yapmadım veya yapabileceğimi düşünmemiştim' şeklinde durum tahlili yaptıkları görülmüştür. Bu durum kadınlara ait güvenli bir alanın önemini ortaya koymaktadır (İş ve Eğitim Derneği, 16. 03. 2023).

Düzenli grup toplantıları ve geziler ile, entegrasyon ve günlük yaşam için pratik becerileri elde etme amacıyla, karşılıklı birbirlerine yardımcı olmayı koordine ederek kadınların sosyo-kültürel hayata katılımlarının yolları öğretilmektedir. Ana temalar; gelir elde etmek, dil öğrenmek, ev aramak, sağlık ve tedavi seçenekleri, ayrılma-boşanma sürecinin seyri, çocuklar üzerindeki sorumluluk ve haklar, yetkililerle ilişkiler ve orta vadeli mesleki gelişim vb. şeklindedir (Vibb Essen Derneği, 16. 03. 2023).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mülteci ve sığınmacı kadınlar üzerine yapılan araştırmalar göstermektedir ki; temel ihtiyaçlar kategorisinde daha insani şartların olgunlaştırılması ve daha hızlandırılmış süreçlerin göç sahasında uzman kurum, görev ve gönüllüler eliyle yürütülmesi elzemdir. Öncelikle aidiyete ait olan ve kendini bir merkeze/şeye, toplumsal yapıya aidiyetlikle ilgili olarak yapılan tanımlara uygun hizmet ve şartların oluşturulması gerekir. Mesela erkek-kadın umumi olarak kullanılan karşılama merkezlerinin, toplama

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

birimlerinin ve konut ihtiyaçlarının kadınlara ait özel durumlar dikkate alınarak tesisi ve tahsis olunması bu duruma örnek verilebilir. Yine gerek toplama merkezleri gerekse ferdi sığınma ve barınma yerlerinde kadınların hususi durumlarını anlayabilmelerine yardımcı olacak, güvenlikçi, psikolog, terapist, sağlıkçı vb. görevlilerin bulundurulması da diğer gerekli hizmetler içinde sayılabilir. Hangi kùltür, gelenek, inanç, etnisite ve coğrafyalardan geldikleri gibi durumların dikkate alınarak yiyecek, içecek, ibadet yeri ve araçları vb. temel hayat alışkanlıklarına katkı sağlayacak imkanların sunulması da önem arz etmektedir. Yine hangi tehlikeden kaçtığı bağlamında kaçan kadının bu tehlikeye karşı emniyetinin sağlanması; kaçış esnasında kaybedilen akraba, eş, çoluk-ocuk vb. durumların negatif etkilerinin rehabilitasyonu için sağlık hizmetlerinin etkin sunumu da yeni bir hayata başlarken uyum için öncelikle zorunluluktur. Dil faktörünün anlaşılmanın önündeki en büyük engel olması, Tıbbi, psikososyal ve yasal konularda dilsel iletişim için acilen çözüm bulunması önerilmektedir. Almanya'ya ulaşan göçmenlerin kendileriyle beraber geçmişlerindeki stresleri de aynı oranda beraberlerinde taşımaları, stres faktörlerinin azalmaması, kadınların yaşam kalitesinin düşmesine etki edeceği muhakkaktır. Bu stres faktörlerinin minimize edilmesi ise hem göçmen kadınların uyumu, başarısı ve huzuru için hem de yaşanılan bölgeye katkı sağlamaları açısından önemli bir unsurdur. Bu politikanın uygulayıcısı olan kurum ve görevliler, mülteci kadınların hukuki, sosyal, siyasi ve ekonomik olarak sosyal hayata daha adil katılımı için çaba göstermekle beraber; onları hayatın aktörleri olarak algılamaya ve sadece mülteci kadınların karşılaştıkları zorluklara ve engellere değil, aynı zamanda onlara sunulan ve sunulması gereken kaynaklara ve kendilerini güçlendirme uygulamalarına da kesif bir dikkat vermeleri gerektiği vurgulanmaktadır.

Kişilerin kendi yaşadıkları yeri terk etmelerine sebep olan durumların ve göç yollarında karşılaşılan durumların kişilerin üzerlerinde nasıl bir etki bıraktığı ve yeni bir başlangıca- yeni bir hayata yöneldikleri hususunun uzman bir yaklaşımla tahlili ve gereken empati ile göçmenlere yaklaşım, kurulacak yeni başlangıç ve yaşanılacak ortama uyum açısından önemlidir. Söz konusu bu sürecin daha da iyileştirilmesi için şu önerilerin de dikkate alınması katkı sağlayacaktır:

Göçmenlerin ilk karşılanma yerleri ve konaklama birimlerinde; güven odaklı bir iletişimin yanı sıra eğitimli personel ve terapist, mütercim veya güvenlik personeli gibi daha fazla kadın profesyonel bulunmalıdır. Personel, mülteci kadınların karşı karşıya kaldığı farklı ihtiyaç ve zorluklara empatik yaklaşımıyla, açık fikirli ve net bir şekilde yanıt verebilmelidir. Mülteci kadınlar, göç tecrübesini yaşamış kadınlardır, fakat bu tecrübe kendilerinin bu isim altında tarif olunarak, klişeleşerek ve etiketlenerek, eşit bir yaşamın önündeki temel engel olmamalıdır. Gerek uluslararası gerekse ulusal hukukun bir insan olarak kendisine sunduğu yasal güvenlik hakkının eş veya partnerin statüsüne bakılmaksızın sağlanması, aile olarak hayatını devam ettirmek isteyenlere aile birleşim hakkının

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

sağlanması; kendini güvende hissedebileceği bir konut imkanının, barınma güvenliğinin sağlanması; özellikle toplu barınma yerlerinde şiddetten uzak kalma hakkının gözetilmesi ve yeni bir hayata başlarken iş hayatı vb. için geçmiş bilgi, birikim ve tecrübesinin denkliği dikkate alınarak o kişilere kariyer ve iş hayatı imkanlarını kolaylaştırmak gerekir. Gerek yaşanan bölgenin imkanları gerekse göçmen kadının kendi potansiyeli ve hayat tecrübesi, bakış açısı dikkate alınarak, onlarla yapılan fikir alışverişiyle; hem kendi toplulukları içinde hem de çoğunluk toplumunda sosyal güvenliklerinin sağlanması ve sosyal hayata aktif katılımları da sağlanmalıdır. Göçmen kadınları güçlendirme ve uyum süreçlerinin yürütülmesi esnasında; onların kendi potansiyellerini harekete geçirmek yerine bağımlılıkları artırıcı ya da deneyim ve beceriler yerine daha çok eksikliklere odaklanma tehlikeleri de olabilir.

KAYNAKÇA

Abels, I. ve Schouler-Ocak, Meryam (2017). <https://heimatkunde.boell.de/de/2017/08/06/zusammenfassung-study-female-refugees>, (Erisim Tarihi:15.02.2023).

Almanya Entegrasyon Komiserliği, <https://www.integrationsbeauftragte.de/ib-de/integrationsarbeit-in-den-bereichen/projektfoerderung/gefluechtete-frauen-stark-machen-1868044>, (Erişim Tarihi: 22. 11. 2022).

Almanya Göçmen ve Mülteci Dairesi / BAMF (2019). <https://www.bamf.de/DE/Themen/AsylFluechtlingsschutz/AblaufAsylverfahrens/Schutzformen/Asylberechtigung/asylberechtigung-node.html>, (Erişim Tarihi: 21. 02. 2023).

Balcı, A. Ç. (2018). Sivil Toplum Kuruluşları Olarak Göçmen Dernekleri: Almanya’da Göçmen Kadınlar Birliği Derneği, DOI: 10.7827/TurkishStudies.14522.

Binnemann, F. ve Mannitz, S. (2018). Geflüchtete Frauen In Deutschland, Anforderungen an eine geschlechtersensible Asyl- und Integrationspolitik, <https://library.fes.de/pdf-files/wiso/14528.pdf>, (Erişim Tarihi: 08. 04. 2023).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948). <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/german-deutsch>, (Erişim Tarihi:16. 02. 2023).

Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği Global Mülteciler Raporu (2019). Kopenhagen: UNHCR Global Data Service.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukûkî Statüsüne İlişkin Sözleşme/Newyork Protokolü (2015), Berlin: BM Yayınları.

Castles, S. ve M. J. Miller (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. B. U. Bal & İ. Akbulut (çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Çalışkan, S. (2018). Warum Frauen fliehen: Fluchtursachen, Fluchtbedingungen und politische Perspektiven. In: Heinrich-Böll-Stiftung (Hrsg.): Frauen und Flucht: Vulnerabilität—Empowerment Teilhabe Ein Dossier, s. 10-19. https://www.boell.de/sites/default/files/frauen_und_flucht.pdf (Erişim Tarihi: 26. 08. 2023).

Çiçekli, Bülent. (2009). Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.

Da-Migra Derneği, <https://www.damigra.de/dachverband/ueber-uns/>, (Erişim Tarihi: 09. 04. 2023).

Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan, Birey ve Toplum Dergisi; cilt 5, sayı/issue 9.

Federal İstatistik Kurumu, https://www.destatis.de/DE/Home/_inhalt.html, (Erişim Tarihi: 09. 04. 2023).

Hanewinkel, V. (2018). <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/kurz dossiers/280217/frauen-in-der-migration-ein-ueberblick-in-zahlen/>, (Erişim Tarihi: 20. 11. 2022).

Hazan, J. C. (2018). Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler, içinde: Küreselleşme Çağında Göç Temel Kavramlar, Tartışmalar, der. Ihlamur- Öner, S. G. , Öner, N. A. Ş. , İstanbul: İletişim Yayınları. ss. 183-197.

İş ve Eğitim Derneği (Arbeit Und Bildung e. V), <https://www.arbeit-und-bildung.de/projekte-az/frauen>, (Erişim Tarihi: 16. 03. 2023).

Karabulut, Ü. (2022). İnsan Hakları Perspektifinden Göç ve Mültecilik: 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Karşılaştırması, Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SHD); c. 10, sy. 2, s. 903-923.

Kargah Kadın Derneği. kargah e. V. - Verein für interkulturelle Kommunikation, Flüchtlings- und Migrationsberatung, (Erişim Tarihi: 15. 03. 2023).

Keskin, A. (2023). Göç ve Folklor: Literatür ve Tasnif Odaklı, Kuramsal Bir Çerçeve, folklor/edebiyat - folklore&literature, 2023; 29(2)-114. Sayı/Issue -İlkbahar/Spring DOI: 10.22559/folklor.2411.

Koser, K. (2007). International Migration: A Very Short Introduction. Oxford: Oxford Üniversitesi Yayınları.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

Kosyakova, Y. , Gundacker, L. , Salikutluk, Z. ve Trübswetter, P. (2021). IAB Kısa Rapor, Nürnberg: Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung (IAB) der Bundesagentur für Arbeit Yayınları.

Krämer, A. ve Scherschel, K. (2018). <https://www.bpb.de/themen/migration-integration/kurzdosiers/282185/frauen-auf-der-flucht/>, Erişim Tarihi: 13. 11. 2022).

Lechner, C. ve Atanisev, K. (2023). Integration von Migrantinnen in Deutschland: Politiken und Maßnahmen, EMN Deutschland Paper 1/2023. [EMN Deutschland Paper 1/2023 \(bamf.de\)](https://www.bamf.de/EMN-Deutschland-Paper-1/2023/).

Liebig, T. ve Tronstad, K. R. (2018). Dreifach benachteiligt? Ein erster Überblick über die Integration weiblicher Flüchtlinge, Paris: Oecd Yayınları, <https://doi.org/10.1787/b0cf3f35-de>.

Mattes, M. (2008). Migration und Geschlecht in der Bundesrepublik Deutschland. Ein historischer Rückblick auf die "Gastarbeiterinnen" der 1960/70er Jahre. FEMINA POLITICA–Zeitschrift für feministische Politikwissenschaft, 17(1).

Nuscheler, F. (1995). Internationale Migration, Flucht und Asyl. Opladen: Leske Budrich Yayınları.

Profamilia Hamburg, <https://www.profamilia-hamburg.de/start-seite>, (Erişim Tarihi: 08. 04. 2023).

Rabe, H. ve Leisering, B. (2018). Die Istanbul-Konvention: neue Impulse für die Bekämpfung von geschlechtsspezifischer Gewalt. (Analyse / Deutsches Institut für Menschenrechte). Berlin: Deutsches Institut für Menschenrechte. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-56238-3>.

Rada, R. V. (2018). Flüchtlinge, Migranten, Asylanten, Asyl(be)werber? – Eine Analyse ihrer Benennungen im deutschsprachigen Mediendiskurs 2015/16, Linguistische Treffen in Wrocław, Vol. 14, 2018. ISSN: 2084-3062, e-ISSN: 2657-5647 DOI: 10.23817/lingtreff.14-4 S. 51–62.

Richter, H. ve Wolff, K. (2018). Frauenwahlrecht Demokratisierung der Demokratie in Deutschland und Europa, Hamburger Edition, ISBN 978-3-86854-323-0.

Sığınma Kanunu (1992). Madde:16a. https://www.gesetze-im-internet.de/asylvfg_1992/BJNR111260992.html, (Erişim Tarihi: 22.02.2023).

Thiel, Susan (2020). Empowermentarbeit mit Geflüchteten Frauen, "Sensibilisierte und geschulte Kultur- und Sprachmittler*innen für die Vermittlung und Wahrnehmung von sexuellen und reproduktiven Rechten", Ed: Ulrich, Schneider. Berlin: Der Paritätische Gesamtverband Yayınları.

Ulmann , J. M. , Lingen-Ali, U. (2018). Geflüchtete Frauen in Deutschland, Geflüchtete Frauen in Deutschland | Frauen in der Migration | bpb.de, (Erişim Tarihi: 27. 08. 2023).

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1267058

BANÜSAD, 2023; 6(2), 48-66

Vahsen, M. (2008). Wie alles began-Frauen um 1800. <https://www.bpb.de/themen/gender-diversitaet/frauenbewegung/35252/wie-alles-begann-frauen-um-1800/>, (Erişim Tarihi : 07.02.2023).

Vibb Essen Derneği, (Vibb Essen e. v), <https://www.vibb-essen.de/angebote/fluechtlingshilfe/hilfen-fuer-gefluechtete-frauen>, (Erişim Tarihi: 16. 03. 2023).

Worbs, S. ve Baraulina, T. (2017). Geflüchtete Frauen in Deutschland: Sprache, Bildung und Arbeitsmarkt. (BAMFKurzanalyse, 1-2017). Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF) Forschungszentrum Migration, Integration und Asyl (FZ). <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-67554-6>.

Yamanlar, Y. (2020). Göç Kuramları Çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı Sonrası Batı Avrupa'nın Göç Deneyimi, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi Cilt: 19, No: 2 (Yıl: 2020), s. 553-583.

ALTERNATİF BİR EKONOMİ POLİTİKASI ARACI OLARAK SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ

Yiğit KAYMAK¹

Mehmet Emin ERÇAKAR²

ÖZET

Kökenleri 1930'lu yıllara kadar götürülebilecek Ordo-liberalizm ya da Alman neoliberalizmi kavramı, sosyal piyasa ekonomisinin temel düşünce kaynağı olmuştur. Kavramın öncüsü olan Freiburg Okulu, pür serbest piyasaya dayalı ekonomik düzenin kendiliğinden bazı düzenleyici kurallardan yoksun olarak etkin olarak işlemeyeceğini ve bu nedenle devletin ekonomik düzen içinde aktif olarak yer almasını istemiştir. Sosyal piyasa ekonomisi savunucuları, klasik liberal öğretinin temel kavramlarını kabul etmelerine rağmen, iyi işleyen ve adil bir rekabet için piyasa faaliyetlerinin “anayasal bir çerçeve” içine oturtulması gerektiğini söylemişlerdir. Bu bağlamda, devlet, piyasa ekonomisinin yasal ve kurumsal çerçevesini oluşturmalı ve bir takım sosyal düzenlemelerle piyasa rekabetinde ve gelir bölüşümünde toplumsal uzlaşmayı sağlamalıdır.

Bu çalışmanın amacı, sosyal piyasa ekonomisinin kökenleri ve ortaya çıkış dönemindeki gelişmelere yönelik teorik bir çerçeve çizmektir. Bu kapsamda, sosyal piyasa ekonomisinin dinsel temelleri ve kavramın ana bileşenleri olan sosyal dengeleme ve toplumsal uzlaşma üzerinde kısaca durulduktan sonra, sosyal piyasa ekonomisinin İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden ekonomik yapılanma sürecinde Federal Almanya uygulaması incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal piyasa ekonomisi, Ordo-liberalizm, Freiburg Okulu

SOCIAL MARKET ECONOMY AS AN ALTERNATIVE ECONOMIC POLICY TOOL

ABSTRACT

The concept of social market economy is originated from Ordo-liberalism or German neoliberalism that

---

¹ Doktora Öğrencisi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, yigittmert.83@gmail.com

² Prof. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, mercakar@bandirma.edu.tr

emerged during 1930's. The pioneer of the concept is the Freiburg School, which emphasis that an economic order based on pure free market economy loses their effectiveness without some regulatory rules framed by the state. While the advocates of social market economics generally adopt the basic concepts of classical liberal doctrine, they suggest that market activities should be included within "a constitutional framework" for a well-functioning and fair competitive system. Consequently, the state should create the legal and institutional framework of the market economy. It has also an obligation to build social consensus in market competition and income distribution with some social arrangements.

In this paper, we present theoretical framework on the emergence of social market economy. Having discussed the religious foundations of social market economy as well as social balancing and social consensus, which are the main components of the concept, we analyze how social market economy was implemented in Federal Germany during the economic restructuring process in the wake of the Second World War.

Keywords: *Social market economy, Ordo-liberalism, Freiburg School*

1. GİRİŞ

Kökenleri 1930'lu yıllara giden Freiburg Okulu, Walter Eucken (1891-1950) ve Franz Böhm (1895-1977) tarafından kurulmuştur. Bu okulun temsilcileri "ordo liberalizm" şemsiyesi³ altında bir ekonomik düzen yaklaşımı ortaya atmışlar ve ekonomik bir anayasa oluşturmaçabasına girişmişlerdir. Bu yaklaşım, ekonomik ve sosyal yapının düzenleyicisi olarak devleti ön plana çıkarmış, devletin bir takım kurumsal ve yasal düzenlemelerle piyasa işleyişine müdahalede bulunmasını savunmuşlardır (Küçükkalay, 2015). Freiburg Okulu'na göre, Fizyokratların doğal düzen anlayışı piyasaların iyi işlemesi konusunda gerçekleri yansıtmamaktadır. Ekonomik düzen, toplumsal ve sosyal düzenden ayrı düşünülemez bir olgudur. Aşırı müdahaleci devletin aksine, "aktif – fonksiyonel devlet" anlayışı Freiburg Okulu'nda kabul görmüştür. Bu görüşe göre, devlet, rekabet kurumundaki düzeni sağlamalı ve gerekli teşvik mekanizmalarını oluşturmalıdır (Aktan, 2018).

Alman iktisatçı Walter Eucken, Fransız hukukçu Franz Böhm ve daha sonradan aralarına katılan iktisatçı Grossman Doerth (1894-1944) iktisadi düzenin kural ve kurumlarını belirlemeye yönelik bir ekonomik anayasa⁴ oluşturma hedeflerini 1936 yılında yayınlanan *Ordnung Der Wirtschaft* (Ekonominin Düzeni) adlı dergide dile getirmişlerdir (Aktan, 2018). 1936 yılında yayınlanan dergi, sosyal piyasa ekonomisinin ana düşünce kaynağı olmuştur. İktisadi hayata devlet tarafından yapılacak

³ Ordo kelimesi, 1948 yılında çıkartılan akademik süreli bir yayından gelmektedir.

⁴ Ekonomik anayasa kavramı; iktisadi birimlerin kararlarını etkileyen ve devlet tarafından konulmuş yasa, norm ve kurallar bütünü olup; ekonomik düzenin hukuk ve sosyal normlar tarafından belirli bir çerçeveye oturtulmasını ifade eder (Erkan, 1987).

doğrudan müdahale anlayışı yerine ekonomik bir anayasaya çerçevesinde düzenleyici kurallarla yapılacak dolaylı müdahale anlayışı benimsenmiştir (Dinçaslan, 2015).

Toplumsal uzlaşa temelinde alternatif bir iktisadi düzen anlayışı ortaya koyan bu çalışmanın kalan bölümünde, öncelikle ekonomik ve sosyal düzen anlayışını aynı potada buluşturan Freiburg Okulu'nun yapısı ve gelişim süreci incelenmiştir. Daha sonra, sosyal piyasa ekonomisine ilişkin kapsamlı bir kavramsal çerçeve çizilmiş, konunun ana damarlarını oluşturan toplumsal uzlaşa ve sosyal dengeleme olguları incelenmiş ve sistemin dinsel temellerine kısaca değinilmiştir. Son olarak ise, Büyük Buhran ve sonrasındaki Nazi diktatörlüğünün getirdiği ekonomik zorluklar karşısında yeni bir ekonomik sistem ihtiyacı duyan Almanya'da, sosyal piyasa ekonomisinin hem sosyalist hem de pür liberal ekonomiye alternatif bir araç olarak gelişimi analiz edilmiştir. Günümüz dünyasında birçok ülkenin, yaşanan ekonomik ve buna bağılı olarak ortaya çıkan toplumsal sorunların çözümüne yönelik sürekli olarak alternatif bir ekonomik model arayışı içinde oldukları açıktır. Çoğu ülkede, serbest piyasa ekonomisi altında düzenleyici kurallardan bağımsız olarak ekonomik büyümenin nimetlerinden tüm kesimler yararlanamamakta; özellikle işsizlik, sosyal dengesizlikler, gelir dağılımı adaletsizliği ve kalkınamama sorunsalları çözüm bekleyen konular olarak kalmayı sürdürmektedirler. Bu bağlamda, çalışmada, bir yanda bireysel özgürlükler ve rekabet olgusunu aşındırmayan, diğer yanda ise toplumsal uzlaşa ve sosyal dengeleme temelinde alternatif bir ekonomik sistem tasvir edilmektedir. Bu sistem, devlet tarafından sınırları belirlenen ekonomik bir anayasa vurgusuyla, sonuçları daha adil paylaşılan bir serbest piyasa çerçevesi çizmektedir.

2. FREİBURG OKULU VE ORDO-LİBERALİZM

Sosyal piyasa ekonomisi kavramının kökenlerini oluşturan ordo-liberalizmin ortaya çıkmasında⁵ Nazi iktidarı döneminde Freiburg ve Münster Üniversitesinde çalışan akademisyenlere yönelik ülke içi sürgünler ile İsviçre ve Türkiye'de bulunan dış sürgünlerin etkisi olmuştur. Bu görüşler, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Batı Alman ekonomisinin mimarı sayılan Ludwig Erhard (1897-1977) üzerinde büyük etkiler yaratmıştır (Sally, 1996). Nazi iktidarı döneminde İstanbul'da sürgünde bulunan Wilhelm Röpke (1899-1966), yaptığı çalışmalarda laissez-faire ve serbest piyasaya dayalı kapitalizme ve totaliter yapıdaki merkezi kumanda ekonomisine alternatif *üçüncü bir yol* arayışı içinde girmiştir (Yardımcı ve Genç, 2016).

---

⁵ Ordo-liberalizmin doğuşunda Weimar Cumhuriyeti'nde yaşanan ekonomik, toplumsal ve anayasal krizlerin etkisi büyüktür. Ordo-liberalizm, Rüstow tarafından "*Paläoliberalism*" olarak ifade edilen XIX. yüzyılın ekonomik liberalizminin işleyişindeki bozukluklara karşı farklı yapıda bir iktisadi sistem tasarlama fikridir. O dönemde, eski liberalizm, yani sosyal düzenin ve dengenin sağlanmasında bireysel özgürlüklerin yeterli olduğu düşüncesi artık tek geçerli argüman olarak görülüyordu (Joerges ve Rödl, 2004).

Walter Eucken, Almanya’da liberalizm ve piyasa ekonomisinin önde gelen savunucusu olmuştur. Ekonomiyi, kural ve kurumları belirlenmiş bir ekonomik anayasa çerçevesi içinde ele almıştır (Aktan, 2018). Eucken, kıt kaynakların etkin kullanımı ve üretim faktörü gelirlerinin adaletli dağılımı için mutlaka ekonomik bir düzene ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Eserlerinde, bu yasal düzeni *ordo* kavramı ile açıklamıştır. Ona göre, toplumda “*oluşturulmuş*” bir düzene ihtiyaç vardır. Bu düzen kavramının önemli bir bölümü ekonomik düzenle ilgilidir. Bu düzene yönelik kuralların devlet tarafından oluşturulması gerekmektedir. Devletlerin bu süreçteki en önemli görevi piyasada tam rekabet koşullarına yakın bir ortam sağlamak, tekelleri engellemek ve özellikle rekabet şartlarında ortaya çıkan aksamaların telafisi için zarar görenlere sübvansiyonlarda bulunmak olmalıdır. Bu bağlamda, Eucken, ekonomik düzenin sağlıklı işlemesi için hukuk devletini gerekli görmüş, merkezi plan ekonomisi veya diktatörlük tarzı bir devletçiliğe muhalefet etmiştir (Derya, 2016). Eucken, ekonomik yaşantıdaki bozulmaları insanlar tarafından sebebiyet verilen durumlar olarak görmüştür. Bu nedenle, özgürlüğün, insan haysiyetinin ve adaletin garantörü olan fonksiyonel bir piyasa ekonomisinin gelişimi “*kesinlikle şansa bırakılmamalı, bilinçli bir şekilde yönlendirilmelidir*” (cannot be left to chance, but consciously guided) vurgusu yapılmıştır. Ludwig Erhard (1897-1977) ise, savaş sonrasında Batı Alman ekonomisinin toparlanması sürecinde ve sosyal piyasa ekonomisinin uygulamasında bu fikirlerden faydalanmıştır (Karsten, 1985).

Küçük bir gruptan oluşan Freiburg Okulu, Nazi totalitarizmine ve sosyalist devlete karşı duruş sergilemiştir (Birnie, 1994). Ortaya koydukları bu yeni liberal düşünce tarzı, Avrupa’da sosyal ve ekonomik politikalar üzerinde büyük etkiler yaratmıştır. Bu düşünürler, liberal öğretinin temel kavramlarını kabul etmişler; özgür, eşit ve zengin bir toplum için rekabetçi bir ekonomik sistemi gerekli görmüşlerdir. Piyasa ekonomisi şartlarında böyle bir toplumun oluşabilmesinin ancak piyasa işleyişinin “*anayasal bir çerçeve*” içinde kalması ile mümkün olacağına inanmışlardır. Rekabet sürecini birtakım çarpıklıklardan korumak ve piyasa ekonomisinin faydalarını tüm topluma eşit olarak dağıtabilmek amacıyla böyle bir yasal çerçeve çizmişlerdir (Gerber, 1994). Bu okulun kurucularına göre, piyasada yaratılan gelirin ne kadarının bireyler arasında dağıtılacağı veya bu birimlere ne şekilde transfer edileceği sorunu ekonomik olmaktan çok politik bir sorun olarak görülmüştür (Richter ve Zacher, 1982).

Diğer yandan, bu tip bir ekonomik düzen ilk başlarda yetersiz bulunmuş ve ütöpik bir tutum olarak değerlendirilmiştir. Buna rağmen, bu konuda yapılan tartışmalar sosyal piyasa ekonomisi kavramının biçimlenmesinde önemli rol oynamıştır. Sonuçta, sosyal piyasa ekonomisi bir iktisat politikası olarak Alfred Müller-Armack⁶ tarafından teorik anlamda geliştirilmiş, öncelikle Ludwig

---

⁶ Müller-Armack, kendi düşünce tarzını açıklarken sıklıkla *neo-liberalizm* kavramına vurgu yapmıştır. Piyasa ekonomisinin iyi işlemesini sağlayan ve devlete ek bazı görevler yükleyen sosyal ve toplumsal önlemlerden bahsetmiş, ordo-liberal programı bu

Erhard ve daha sonra da sosyal demokratlar tarafından savaş sonrası dönemde Batı Almanya'da uygulanmıştır (Erkan, 1987).

3. SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ KAVRAMI VE POLİTİKA İÇERİĞİ

Avrupa'da sanayi kapitalizminin yoğun olarak yaşandığı XIX. yüzyıl boyunca ortaya çıkan bir takım sosyal sorunlar üzerinde düşünme gereğı 1940'lı yıllarda sosyal piyasa ekonomisi kavramının arka planını oluşturmuştur (Kruip, 2011). Sosyal piyasa ekonomisi bir bakıma serbest piyasa ekonomisini kapsamlı bir sosyal koruma ve dengeleme rejimiyle aynı potada birleştiren savaş sonrası Batı Avrupa'da oluşan iktisadi anlayışı yansıtmıştır (Claassen, Gerbrandy, Princen ve Segers, 2019).

Batı Almanya'da Müller-Armack tarafından formüle edilen, Erhard tarafından politika konusu yapılarak uygulanan sosyal piyasa ekonomisi, piyasa ekonomisine fonksiyonel olarak işlerlik kazandıran ve onu daha rekabetçi bir şekle büründüren önemli bir bilimsel ve politik olgudur. Bu kavram, sosyalizm ve liberalizm arasında yeni bir sentezdir (Erkan, 1987). Sosyal piyasa ekonomisi, rekabetçi piyasa ekonomisinin sağladığı yararlar ile piyasada gelir dağılımını sağlamaya yönelik uygulanan sosyal politika anlayışı arasında bir nevi uzlaşı niteliğı taşır (Chester, 1972). Ordo-liberaller, serbest piyasaya dayalı kapitalist yaklaşımı eleştirmişler, bireysel çıkarların üstünde ve piyasayı düzenleyen bir devlet anlayışından yana olmuşlardır. Onlara göre, serbest piyasa ekonomisi ancak devlet tarafından oluşturulan düzenleyici kurallar⁷ çerçevesinde iyi işleyebilecek ve toplum çıkarlarına yalnızca bu şekilde hizmet edebilecektir. Bu görüşler ışığında, sosyal olarak düzenlenmiş bir piyasa ekonomisinin temel unsurları özetle şu şekilde sıralanmıştır (Kruip, 2011);

- Kartel ve tekel gibi oluşumları önleyen ve piyasaların iyi işlemesine dayalı bir kurallar bütünü; bağımsız bir merkez bankası, tüketiciyi korumaya yönelik düzenlemeler ve kalite kontrol mekanizmaları.
- Altyapı, güvenlik, eğitim, sağık vs. kamu mallarının tahsisinin devlet tarafından garanti altına alınması.
- Serbest piyasa ortamında rekabetin dışında kalan bireylerin yaşamlarını iyi bir şekilde sürdürebilmeleri için hastalık, sakatlık, işsizlik vs. durumlara yönelik devletçe sağlanan sosyal güvenlik olanakları.
- Konjonktürel dalgalanmalara bağılı olarak ortaya çıkan arz ve talep dengesizliklerinden

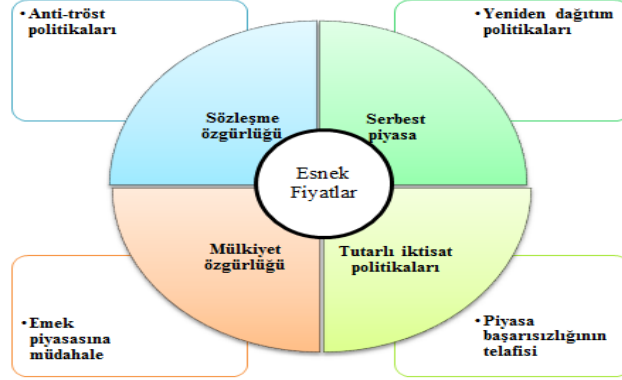
---

konuda yeterli bulmamıştır (Joerges ve Rödl, 2004).

⁷ Eucken, piyasa ekonomisinin düzenleyici ilkelerini; tekellerin denetimi, gelir dağılımını iyileştirme, asgari fiyat uygulaması, dışsal maliyetlerin telafisi ve ekonomik anayasa olarak ifade etmiştir (Aktan ve Vural, 2018: 220-221).

kaynaklı krizlere karşı devletin hazırlıklı olması.

şekil 1. Sosyal Piyasa Ekonomisinin Yapıtaşları

Kaynak: Davidescu, 2017.

Sosyal piyasa ekonomisi, özel teşebbüs temelindeki piyasa ekonomisini düzenleyici bir devlet mekanizması ile harmanlayarak, adil rekabet, yüksek oranlı büyüme, düşük enflasyon ve düşük işsizlik, iyi yaşam koşulları ve sosyal refah gibi hedefleri gerçekleştirmeye çalışan bir yaklaşım sunmaktadır (Wrobel, 2012). Yaklaşımındaki ana hedef, serbest girişimcilik ve rekabete dayalı bir piyasa eşliğinde bireylerin sosyal güvenliğini sağlamaktır. Sosyal piyasa ekonomisi, piyasadaki rekabeti sosyal açıdan fonksiyonel hale getiren bir sistemdir (Erkan, 1987). Sosyal piyasa ekonomisine ilişkin orijinal fikirler herhangi bir parti manifestosuna dayanmamaktadır. Bu düşünceye göre, özgür ve sosyal olarak düzenlenmiş bir ekonomi, devletçi veya otoriter planlama anlayışına dayalı sistemden her zaman daha üstündür. Serbest ve rekabetçi bir piyasa, hayatın beklentilerini (bireysel özgürlükler ve haysiyet vb.) karşılamaya yönelik en iyi araçtır (Zweig, 1980). Diğer yandan, sosyal piyasa ekonomisi, serbest rekabet, serbest ekonomik tercihler ve bireyin kendini serbestçe geliştirmesi prensiplerine dayalı bir serbest piyasa ekonomisi olarak da tanımlanabilmektedir. Bu mantığa göre, nerede elde edilirse edilsin her ekonomik başarı ve emek verimliliğindeki her gelişme, belirli bireyler ve gruplardan ziyade tüm insanlara fayda sağlayacak düzeyde olmalıdır (Mai, 1964).

Sosyal piyasa ekonomisi, devlet müdahalesinin boyutunu sınırlamaya yönelik politikalara karşı durmaktadır. Bu yaklaşıma göre, çocuklar, hastalar, yaşlılar ve özürllüer gibi nüfusun önemli bir kısmı piyasa faaliyetlerine katılamamaktadırlar. Bireyler yaşanacak birtakım risklere karşı bazı önlemler alsalar da, nüfusun içinde bunu yapabilenlerin sayısı görece sınırlıdır. Bu yüzden, sosyal güvenlik ve sosyal adaletin tek başına piyasa güçlerine bırakılması beklenemez. Bu bağlamda, devlet, rekabeti, sosyal adaleti ve sosyal güvenliğini sağlamaya yönelik müdahalelerde bulunmalıdır. Bununla birlikte,

devletin sürece müdahale ederken özgürlük ve serbest piyasa işleyişi üzerinde olumsuz etkiler yaratmaması büyük önem taşımaktadır. Bunun anlamı, müdahalenin piyasa ilkelerine ters düşmemesi; yani hukuk ilkeleri kapsamında gerçekleşmesi ve limitlerinin anayasada yer alan temel haklar tarafından belirlenmesidir (Richter ve Zacher, 1982).

Eucken'e göre, laissez faire yaklaşımı rekabetçi bir piyasa anlayışını garanti etmeyecek, monopollere ve fiyat mekanizmasında bozulmalara neden olacaktır. Esnek fiyat mekanizması ve istikrarlı politikalar ile karakterize edilmiş, tamamlayıcı bir sosyal politika eşliğinde kurulmuş bir düzen daha rekabetçi bir ekonominin ortaya çıkmasını kolaylaştıracaktır (Karsten, 1985). Yine de, ekonomide kıt kaynakların etkin dağıtımı için öncelikle iyi işleyen esnek bir fiyat sistemine ihtiyaç duyulduğu açıktır (Wrobel, 2012).

İktisadi ajanların iktisadi faaliyetlerde bulunabileceği özgür bir serbest piyasa ortamı bu sistemin ana unsurudur. Devletin buradaki görevi, serbest ve rekabetçi piyasa ortamında özel birimleri sadece *dolaylı* yönden etkilemektedir. Bu sistemde, rekabeti sınırlandırıcı davranışlar birtakım önlemlerle kontrol altında tutulur ve bu şekilde piyasa ekonomisine işlerlik kazandırılır. Klasik liberal sistemde ise, devlet, piyasada rekabeti etkin kılacak bu tarz dolaylı yönlendirmeler ve sınırlamalar yapmadığından özgürlükleri tam anlamıyla koruyamaz (Erkan, 1987). Sosyal piyasa ekonomisi düzeni, girişimcilere uygun serbest piyasa koşulları sunar; diğer taraftan ise sürece sosyal politikalarla müdahalede bulunur. Amaç, karşılıklı ekonomik ilişkiler sonucunda sosyal dengenin sağlanmasıdır. Dolayısıyla, devlet, piyasa güçlerinin rekabet edebilecekleri sınırları belirleyecek ve gerekli olduğu takdirde toplumsal çıkarlar açısından işleyişe müdahale edecektir (Arslan, 2010).

Diğer taraftan, sosyal piyasa ekonomisi düşüncesi, 1960'lı yıllarda kalkınma iktisadı çerçevesinde uygulanan refah devletinden⁸ farklı bir anlayışı yansıtır. Sosyal piyasa ekonomisi, istediğini üretip, dağıtan veya üretilmesini emreden bir ideolojiye dayalı refah devleti anlayışına karşı olmakla birlikte salt piyasa mekanizmasının etkinliğine güvenen liberal ideolojiyi de onaylamamıştır (Richter ve Zacher, 1982). Sosyal piyasa ekonomisi, özgür ve sosyal anlamda adil bir toplum yaratmaya yönelik bir takım sosyo-politik fikirleri içermektedir. Bu sistem, bireysel girişim özgürlüğüne dayalı olmakla birlikte, iyi işleyen bir piyasanın ve rekabetin ekonomik etkinliğe, ekonomik kalkınmaya ve sosyal gelişmeye yol açacağı inancına sahiptir. Bu bağlamda, savaş sonrası Almanya'nın ekonomik düzeninin kurucu babaları, ekonomik sisteme ekonomik bir anayasa yoluyla rehberlik edilmesi gerektiği konusunda ikna

---

⁸ "Refah devleti" (welfare state) ifadesi İngilizce'de ilk kez, 1941 yılında Başpiskopos William Temple tarafından Britanya'daki uygulamaları savaş ekonomisi (warfare state) durumundaki Nazi Almanya'sından ayırmak için kullanılmıştır. Refah devleti, örgütlü bir güç olarak çeşitli sosyal politikalar yoluyla piyasa güçlerini hangi toplumsal sınıfta olursa olsun bireyler lehine dengelemeye çalışır (Gough, 1989: 276).

olmuşlardır. Bununla beraber, bu anlayış doğrudan devlet müdahalesi veya merkezi planlama anlamına gelmemiştir. Sosyal piyasa ekonomisinde devlet, liberalizmin “*gece bekçisi devlet*” (night watchman state) rolünden ziyade, öncelikli olarak seçmenlerinin piyasa ve rekabet sürecindeki haklarının korunmasıyla ilgilenmiştir (Goldschmidt, 2004).

Dolayısıyla, sosyal piyasa ekonomisi, “piyasa ekonomisi düzeni içinde kalarak” sistemi sosyal açıdan dengelemektedir. Sosyal güvenlik ve sosyal dengeleme olmadan piyasa ekonomisi tam anlamıyla işlerlik kazanamayacağı gibi, rekabetçi bir piyasa düzeni olmadan sosyal dengeleme de gerçekleşmemektedir. Bu iki unsurdan herhangi birine daha çok ağırlık verildiğinde, sistem ya klasik liberal düzene ya da otoriter bir ekonomik düzene doğru kayacaktır. Bu da sosyal piyasa ekonomisinin ruhuna aykırıdır (Erkan, 1987). Sosyal piyasa ekonomisi, ana hatlarıyla piyasa ekonomisi kurallarına dayalı olarak tasarlanmıştır; diğer taraftan da piyasa ekonomisinin olumsuz sonuçlarını sınırlayan bir takım kurumsal sosyal tamamlayıcılık ilkeleriyle zenginleştirilmiş bir ekonomik ve politik düzeni ifade etmektedir (Broyer, 1996).

Ordo-liberal hareket genel anlamda, bireysel özgürlüklere dayalı serbest piyasa ekonomisinin sonuçlarını kritik etmeye yönelmiştir. Piyasa ekonomisinde kararlar piyasa tarafından nakledilen bilgiler doğrultusunda alınmaktadır. Ekonomik birimlerin bilgileri elde etmeleri piyasada sahip oldukları güce bağlı olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, *asimetrik bilgi* durumu yaşanmakta ve bu durum piyasada monopollerin oluşmasına yol açmaktadır. Bu noktada, çözüm olarak politik anayasayı tamamlayıcı nitelikte bir *ekonomik anayasa* yazılması fikri ortaya atılmış ve bu anayasada piyasanın etkin işlemesine yönelik birtakım ilkelere yer verilmesi istenmiştir (Broyer, 1996).

Bu sistemde de, yatırım ve talep kararlarının verilmesinde en önemli unsurlar fiyat ve rekabet mekanizmalarıdır. Ayrıca, fiyatların piyasada serbestçe oluşması, üretim araçlarının özel mülkiyeti, istikrarlı para gibi nicel unsurların haricinde; yeterli girişimcinin varlığı ve toplumun sosyal olarak uzlaşmaya yatkınlığı gibi nitel unsurlarda böyle bir sistemin yerleşmesinde önem taşımaktadır. Sosyal piyasa ekonomisinin üstün yanı, ekonomik düzene devlet tarafından yapılan doğrudan gerekli gereksiz birçok müdahale anlayışından farklı olarak kendi içinde daha istikrarlı bir yapı oluşturmasında yatmaktadır (Zeppernick, 1991).

Genel anlamda herhangi bir ülkenin ekonomik sistemi dendiğinde, toplum içinde ekonomik ve sosyal sorunlara çözüm üretmek için var olan kurallar veya kurumlardan oluşan bir yapı akla gelmektedir. Sosyal piyasa ekonomisinde ise, sisteme ilişkin temel kurallar ve kurumlar aşağıdaki üç unsura dayanmaktadır (Clapham, 1991);

- **Bireysellik ilkesi;** bireylerin kendilerini her alanda (meslek seçimi, ticaret özgürlüğü,

mülkiyet özgürlüğü, tüketim özgürlüğü vs.) özgürce geliştirebilmelerine yönelik hakların varlığı.

- **Dayanışma ilkesi;** toplumda yaşayan herkesin birbirlerine karşı bazı yükümlülüklerinin söz konusu olduğu ve buna dayalı olarak kurallar ve kurumların oluşturulması.
- **Tamamlayıcılık ilkesi;** toplum içindeki bireylerin gelişim süreçleri “bireysellik ve dayanışma” gibi iki karşıt kutup arasında gerçekleştiğinden, bu sürecin bir takım sosyal kurallar ile koruma altına alınması.

Chicago Okulu tarafından savunulan pür piyasa ekonomisi anlayışı ile sosyal piyasa ekonomisi çatısı altındaki piyasa anlayışı arasındaki temel farkın açıklanması da önem arz etmektedir. Sosyal piyasa ekonomisi, koruyucu nitelikli sosyal güvenlik sistemlerine ve toplumsal uzlaşma konularına büyük önem atfeder. Küçük ve orta boy işletmelerin teşviki, mesleki eğitim, sosyal sorunlar, etkin rekabet ve daha da önemlisi ekonomik refahın tabana yayılmasına yönelik politikalar bu sistemde öne çıkar. Sosyal piyasa ekonomisi merkeze bireyi koymuştur; sistem hem ekonomik hem de sosyo-politik yapılarla ilgilenmektedir (Zeppernick, 1991). Sosyal piyasa ekonomisinde devlet, ekonomik faaliyetlerin yasal çerçevesini oluşturmakta ve piyasa aktörlerine doğrudan müdahale etmemektedir. Bunun yerine devlet, piyasadaki rekabet sonucu mağdur olan kesimlerin uğradığı zararları telafi etmeye yönelik olarak birtakım sosyal düzenlemelere taraf olmaktadır (Arslan, 2010). Devletin çizmiş olduğu bu yasal çerçeve içinde, iktisadi birimler faydalarını maksimize etmenin yollarını aramaktadırlar. Serbest piyasa şartları altında, rekabetin toplumun sosyal dengelerini bozmayacak şekilde düzenlenmesi sosyal piyasa ekonomisinde devlete düşen temel görev olarak öne çıkmaktadır. Kısacası, bu sistem bir yandan piyasada bireysel özgürlüklere vurgu yaparken, diğer taraftan toplumun geneli için sosyal bir sorumluluk anlayışı geliştirir.

Sosyal piyasa ekonomisinin temel gerekçelerinden birisi, sürekli gelişen ekonomik performans ve tüm ekonomik aktörlerin bu sürece katılımı sayesinde sosyal transfer ödemelerinin belirli bir süre sonra gereksiz hale geleceğidir. Sistemin sosyallik niteliği, iktisadi büyümeye yol açan rekabet ve teknolojik ilerleme yoluyla ortaya çıkar. Böylece, yaşanan gelir artışlarının sosyal anlamda daha adil dağılması olanaklı hale gelir. Dolayısıyla, sistemin sosyal karakteristiği, ekonomik yaşamdaki birtakım grupları yapay anlamda desteklemek ve bunun maliyetlerini piyasadaki diğer aktörlere yüklemek değildir (Ahrens, 2008).

Müller-Armack, geçmiş deneyimler bağlamında, ekonomi politikası oluşturmada sadece serbest rekabet düzenine güvenmenin üretim sürecinde aksaklıklara yol açacağını, bunun merkezden yönetime dayalı bir iktisat politikası kadar yanlış olacağını vurgulamıştır. Bu doğrultuda, sosyal piyasa ekonomisi,

birbiri ile zıt iki sistem arasında yeni bir senteze ulaşma çabası olarak görülebilir (Chester, 1972).

4. SOSYAL PİYASA EKONOMİSİNDE SOSYAL DENGELEME VE TOPLUMSAL UZLAŞI

Sosyal piyasa ekonomisi, toplumsal uzlaşma ve barışın sağlanması amacına yönelik olarak “piyasa özgürlüğü ve sosyal dengelemeyi” aynı anda uygulamaya çalışmaktadır. Burada ana hedef, piyasa mekanizmasına dayalı bir ekonomik sistemin devlet tarafından bilinçli olarak şekillendirilmesidir. Müller-Armack, bu yaklaşımı *sosyallik* ilkesiyle bağdaştırmıştır. Bu unsur sayesinde, farklı ideolojik görüşlerin bir araya gelerek yaşanan sorunları çözebileceklerini ve böylece sosyal barışın sağlanabileceğini belirtmiştir. Dolayısıyla, sosyal piyasa ekonomisi, farklı düşüncelere sahip görüşlerin uzlaşabildiği ortak bir taban, kısacası sosyal bir uzlaşma alanı olarak görülmüştür (Erkan, 1987). Bu düzen parti elitleri, tekeller, karteller ve farklı türden ekonomik çıkar grupları veya ayrıcalıklı sınıfların oluşumu ve toplumu etkilemesi önünde bir bariyer görevi görmektedir (Wrobel, 2012).

Sosyal piyasa ekonomisi, piyasada rekabeti ve bölüşüm unsurlarını bütünleşik olarak ele almakta, toplumun çeşitli kesimlerine sosyal adalet yaklaşımı çerçevesinde devlet tarafından gelir transferi yapmaktadır. Bu tür sosyal transferler, özellikle ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerde piyasa ekonomisinin işlerliği yanında toplumsal uzlaşının devamını garanti etmektedirler (Şanlıoğlu, 2010). Sosyal anlamda yönlendirilmiş bir piyasa ekonomisinin rekabette güç duruma düşenlere yönelik olarak sosyal dengelemeyi ve sosyal korumayı sağlayabilmesinde etkin piyasa güçlerinin ve devletin sosyo-politik olarak müdahalesinin bir arada var olması önem taşımaktadır. Sosyal dengelemeyi gerçekleştirecek sosyal politikaların ise piyasa ile uyumlu olması gerekmektedir (Clapham, 1991).

Sosyal piyasa ekonomisinde sınırlı bir devlet anlayışından öte *fonksiyonel devlet anlayışı* vardır. Devlet, rekabetin korunmasını ve geliştirilmesini sağlarken, diğer taraftan sosyal politika önlemlerini almalıdır. Uygulanacak olan büyüme ve konjonktür politikaları rekabet ve sosyallik ilkeleriyle eş güdümlü olarak yürütülmelidir. Bununla birlikte, sosyallik ilkesinin devlet tarafından aşırı biçimde kullanılıp sosyal dengelemenin sağlanması sürecinde piyasa ekonomisinin yapısının bozulmaması gerekmektedir (Erkan, 1987). Müller-Armack, merkezden yönetilen bir ekonomi anlayışı ile tüketicilerin arzularının karşılanmasının ütopyik bir durum olacağını savunarak, ekonomi politikasının piyasa ekonomisi temelinde şekillenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ayrıca, piyasa ekonomisinin ortaya çıkardığı sonuçların devlet tarafından sosyal açıdan kompanse edilmesine (social compensation) yönelik olarak aşağıdaki unsurlara vurgu yapmıştır (Goldschmidt, 2004);

- Rekabete dayalı ekonominin eksik rekabet piyasalarından kaynaklı birtakım sorunları olabilir; bu yüzden rekabet düzeninin korunmaya ihtiyacı vardır.

- Piyasa ekonomisi, sosyal uzlaşma ve sosyal güvenlik gibi gereksinimlerini yeterince karşılayamamaktadır; bunu sağlayacak uygun stabilizatörler gereklidir.
- Rekabet düzeni bir çerçeveye oturtulmalı ve birey özgürlüğü piyasada güvence altına alınmalıdır.

Müller-Armack'ın sosyal piyasa ekonomisi anlayışı içinde hedeflemiş olduğu şey sosyal ve insani bir düzen inşasıdır. Böyle bir toplum yapısı, iktisat politikalarının sosyal, kültürel ve diğer politika alanları ile uyum içinde olduğu bütünleşmiş bir toplumdur (Goldschmidt, 2004). Sosyal piyasa ekonomisinin temel prensipleri sadece iyi işleyen bir piyasa ve bireysel özgürlüklerden ibaret değildir. Yetki devri, sorumluluk ve dayanışma da sistemin önemli bileşenleridir. Etkin bir ekonomik düzeni gerçekleştirmek, sosyal barışı sağlamak ve kapitalist sisteme dayalı bu ekonomik düzenin sosyal anlamda daha fazla kabul görmesini sağlamak için etkin bir dayanışma mekanizmasına (solidarity mechanisms) ihtiyaç duyulur. Sonuç olarak, bu sistemin farklı çıkarları ve ideolojileri bir noktada buluşturması; diğer yandan ise, farklı ahlaki düşüncelerin toplumda birbirleriyle uyum içinde var olmasını kolaylaştırması beklenir (Ahrens, 2008).

Sosyal, kültürel ve politik yanları olan piyasa mekanizmasının fonksiyonel anlamda işlerlik kazanabilmesi için öncelikle onun toplumsal bir olgu olduğunun kabul edilmesi, başka bir deyişle, sosyal boyutunun da olduğunun unutulmaması gerekmektedir. Sosyal dengeleme, sonuç olarak, maddi özgürlükleri genişletmekte, bireylerin ekonomik özgürlüğünü ve refahtan pay almalarını ve rekabete katılımlarını sağlayarak dinamik bir ekonomi yaratmaktadır (Erkan, 1987).

5. SOSYAL PİYASA EKONOMİSİNİN DİNSEL TEMELLERİ

Sosyal piyasa ekonomisinin sosyal boyutu Katolik, Protestan ve Lutheryan mezheplerinin öğretilerinden etkilenmiştir (Aktan, 2018). Sosyal piyasa ekonomisinin öncülerinden biri olan Müller-Armack, iktisat bilimi yanında dinsel öğelerle de ilgilenmiş, 1946 yılında “*Ekonominin Yönetimi ve Piyasa Ekonomisi*” isimli (Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft) kitabını Katolik manastırında yazmıştır. Katolikler ve Protestanlar, sosyal piyasa ekonomisiyle kendi dinsel düşünceleri arasında bağlantılar olduğunu ileri sürmüşlerdir (Kruip, 2011).

Müller-Armack, sosyal piyasa ekonomisini genel anlamda toplumsal uzlaşma ve barışa dayandırmış, bu konuda Avrupa’da bazı dinsel ve kültürel araştırmalarda bulunmuştur. İnceleme konuları arasında Katoliklerin ortaçağ döneminde kurdukları birtakım sosyal amaçlı organizasyonlar, Protestan çalışma ahlakı, sosyallik ilkesi ve liberalizm gibi konular yer almıştır. Aynı ayrı tüm bu görüşleri ortak bir noktada sosyallik ilkesi etrafında birleştirmiş, sosyalist ideolojiyi benimsenmemekle birlikte sosyallik ve sosyal dayanışma gibi kavramlarla ilgilenmiştir. Sosyallik ilkesi, dinsel olarak da

kabul görmüştür (Erkan, 1987). Küreselleşen Dünyada Sosyal Piyasa Ekonomisi Kongre Belgesi'ne göre (2009), sosyal piyasa ekonomisi en açık ifadesini savaş sonrası Avrupa'da Hristiyan Demokratlar arasında bulmuş, tüm merkez-sağ partileri temsil eden bir görüş haline gelmiştir.

Kişisel özgürlük ve sosyal adalet ilkelerinden herhangi birinin daha ağır basmasının, sosyalist ya da liberal sisteme doğru bir yöneliş anlamına gelebileceği görüşünden hareketle, iki görüşün yeni bir uzlaşısı altında dengelenmesi gerekmiştir. Bu konuda, Wilhelm Röpke, Katoliklerin "kişisel ve toplumsal dayanışma" gibi sosyal öğretilerini dikkate alarak üçüncü bir yol sentezlemeye çalışmıştır. Müller-Armack, bir Protestan kilise toplantısında (1950) kişisel özgürlük ve sosyal adalet ilkelerine dayanan bir ekonomik düzenin ancak sosyal piyasa ekonomisi yaklaşımı ile gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir (Kruip, 2011). Sosyal piyasa ekonomisinin hem ekonomik hem de sosyal boyutu olduğu, sosyal boyutunu teşkil eden sosyallik ilkesinin Katolik ve Protestan mezheplerinin sosyal etiğine dayalı olarak ortaya çıktığı yönünde görüşler öne çıkmıştır. Sosyal boyut içinde özellikle Protestan mezhebinin karşılıklı dayanışma unsurlarından yararlanılmıştır (Dinçaslan, 2015). Freiburg Okulu'nun öne sürdüğü ordo-liberal görüşler ayrı zamanda Nazi diktatörlüğüne karşı duruş sergilemiştir. Bu görüş, bir bakıma Hristiyanlığın sosyal ve ahlaki ilkelerine geri dönüşü temsil etmiştir (Goldschmidt, 2004). Sosyal piyasa ekonomisinin Alman Hristiyan-Demokratik düşüncesiyle yakından bağlantılı olduğu ifade edilmiştir (Claassen vd., 2019).

Birçok ülkede sosyal politika kavramı ekonomik faaliyetler sonucu yaratılan gelirin yeniden dağılımı olarak anlaşılır. Bu olgu, Hristiyanlık ahlakı çerçevesinde zenginlerin gelirlerinin bir kısmından fedakârlık yapmasına vurgu yapar. Buna rağmen, bu tip bir düşünce dar görüşlü bir yaklaşımdır. Bunun sebebi, piyasa ekonomisinde üretim sonucunda yaratılan gelirin toplum üzerindeki sosyal etkilerinin üretimin başlangıç aşamasında ortaya çıkmasıdır. Gelirin yeniden dağıtım politikası tek başına uygun bir iktisat politikası değildir ve kalıcı sosyal etkileri yoktur (Zeppernick, 1991). Dolayısıyla, sosyal piyasa ekonomisinin anahtar unsuru olan sosyal politika anlayışı, ülkede üretim sonucu ortaya çıkan gelirin toplumda yeniden dağıtımına yönelik uygulamalardan kaçınmakta, ekonomik sistemin kendisinin sosyal içerikli olması ve sosyalliğin en başından sonuna kadar sisteme dahil edilmesini önermektedir.

6. FEDERAL ALMANYA CUMHURİYETİ VE SOSYAL PİYASA EKONOMİSİ

XIX. yüzyılda sanayileşme yarışına giren Almanya, yüzyılın başında genel anlamda parçalanmış bir görüntü arz eden bir tarım ekonomisi görünümündeydi. 1833 yılında Prusya önderliğinde kurulan *gümrük birliği* (Zollverein)⁹, Alman ekonomisi için önemli bir dönüm noktası olarak özellikle

⁹ Zollverein; 19 yüzyılın ilk yarısında Alman prensliklerinin iç pazarı genişletmek amacıyla kendi aralarında kurmuş oldukları

demiryollarının gelişimi ve Alman ekonomisinin bütünleşmesine önemli ölçüde katkıda bulunarak iç ve dış ticarete önemli ilerlemelere neden olmuştur. Yüzyılın ortalarında ekonomik bütünleşmesini önemli ölçüde sağlayan Almanya, 1871 yılındaki Fransa-Prusya Savaşı sonrası ulusal birliğini sağlamış ve büyük bir imparatorluk olarak sahneye çıkmıştır. Savaş sonucunda ele geçirdiği demir kaynaklarıyla zengin Alsace-Lorraine bölgesi, ülke ekonomisinin gelişmesinde büyük önem arz etmiştir. Ayrıca, Prusya dönemindeki eğitim politikası, Alman sanayisinin gelişimi için gerekli işgücünü sağlaması bakımından önemli bir rol oynamıştır. Böylece, Birinci Dünya Savaşı öncesinde siyasi ve ekonomik olarak bütünleşmiş ve sanayileşmede büyük başarılar elde etmiş güçlü bir Alman İmparatorluğu ortaya çıkmıştır (Güran, 2012).

Sanayi Devrimi'nin hız kazandığı 1830'lu yıllardan sonra, Avrupa'da burjuvazi ve işçiler arasında yaşanan çalkantılar sebebiyle toplumsal huzur bozulmuştu. Üretimden yeterince pay alamadığını düşünen işçiler birçok yerde ayaklanmışlardır. Özellikle 1848 devrimi¹⁰ sonrasında sendikalaşma ve eşit oy vb. istekler dile getirilmeye başlanmıştır. Şansölye Otto von Bismarck (1815-1898), 1871 yılında Alman Birliği'ni kurduktan sonra sosyal içerikli bazı yasaları da gündeme getirmiş, bu doğrultuda hastalık, kaza, emeklilik, işsizlik ve yaşlılık gibi konularla ilgili sosyal yasalar çıkarmıştır. Bu hakların kapsamı zamanla genişleyerek çalışma süreleri ve tatil günleri ile ilgili konuları da içermeye başlamıştır. Dolayısıyla, İngiltere ve ABD'nin tersine, XIX. yüzyılda Alman ekonomisinde devletin ekonomik alana müdahalesi ön plana çıkmış, işçi sınıfı ve burjuva sınıfı toplam refahtan aldıkları pay üzerinde bir nevi uzlaşma sağlamışlardır. Kısacası, sosyal piyasa ekonomisine yakın uygulamaların Almanya'da XIX. yüzyılda da var olduğu ve devletin sosyal politikalarla piyasayı yönlendirdiği görülmektedir (Arslan, 2010).

Almanya'da, 1871 sonrasındaki sanayileşme sürecinde genel olarak liberalizmden uzak ve devletin iktisadi yaşama çeşitli araçlarla müdahalesini içeren bir ekonomi politikası uygulanmıştır. Endüstrileşme sürecinde, liberal ekonomi yaklaşımı yerine *düzenlenmiş bir kapitalizm* (organized capitalism/organisierter Kapitalismus) anlayışı hâkim olmuştur. Yine de, iki savaş arası dönemde¹¹ sistem krizler yaşamıştır. Weimar Anayasası¹² sonrasında, politik anlamda bir demokrasi söz konusu

---

“gümrük birliğini” ifade etmektedir (Kazgan, 2013: 392).

¹⁰ Avrupa monarşilerine karşı başarısızlıkla sonuçlanan, Sicilya'da başlayıp Fransa, Almanya, İtalya ve Avusturya İmparatorluğu'na yayılan bir dizi ayaklanma ve özgürlük hareketleridir (www.britannica.com, 2023).

¹¹ İki büyük Dünya Savaşı ve Batı ve Doğu Avrupa'da yaşanan otoriter ve totaliter rejim deneyimleri liberal ekonomik düzenin farklı versiyonları üzerinde düşünme ihtiyacı doğurmuştur. Küçük bir hukukçu, ekonomist ve sosyal filozoflar grubu bu süreçte önderlik etmiştir (Watrin, 1998).

¹² Weimar İmparatorluk Anayasası (Weimarer Reichsverfassung), 1919 tarihinde 1871'de kurulmuş olan Alman İmparatorluğu'nun yeni anayasası olmuştur. Bu anayasayla Almanya İmparatorluğu bir cumhuriyete dönüşmüştür (Muratoğlu, 2014).

olduysa da, ekonomik anlamda bir liberalizm ona eşlik etmemiş, bireyin ekonomik bağlamda özgürlüğünü sağlayan ekonomik bir demokratikleşme ihtiyacı doğmuştur. Bu doğrultuda, klasik liberal görüşün tersine, Alman neoliberalizmindeki özgürlük vurgusu bireyin belirli bir yasal çerçevede bir takım etik kurallara bağlı kalmasını ve piyasada özgür olarak hareket etmesini sağlayan ekonomik bir anayasa oluşturulması yönünde olmuştur (Broyer, 1996).

Almanya, 1929 yılında başlayan ve Nazi diktatörlüğünün yükselmesine ortam hazırlayan Büyük Buhrandan ve yarattığı kitlesel işsizlikten önemli ölçüde etkilenmiştir. Bundan dolayı, savaş sonrası dönemde Alman ekonomik anayasasını oluşturanlar, sosyallik olgusunu ahlaki bir zorunluluk olarak ele almışlardır. Almanya'nın savaştan sonra ekonomik ve sosyal anlamda iyileşme göstermesi genel anlamda sosyal piyasa ekonomisine atfedilmiştir. Böyle bir sistem, bir taraftan serbest rekabet yönelimli olmakta, diğer taraftan da yeniden dağıtım ve sosyal güvenlik mekanizmaları yoluyla piyasanın ürettiği maddi sonuçları düzeltmeye yarayan birtakım sosyal ilkeleri içerisinde barındırmaktadır (Witt, 2002).

Eucken, Röpke, Böhm ve Rüstow gibi birkaç ekonomist ve hukuk adamı, Weimar Cumhuriyeti döneminin müdahaleci ve planlı ekonomisine karşı piyasa ekonomisi üzerinde bazı çalışmalar yapmalarına rağmen, Nazi diktatörlüğü boyunca liberal ekonominin yeniden ortaya çıkmasında asıl itici güç iki unsurdan kaynaklanmıştır. Bunlar, Ludwig Erhard'ın 1943 gizli memorandumu¹³ ve Freiburg gruplarıdır. Bununla beraber, 1938 yılı sonrasında, Freiburg şehri çok sayıda sosyal bilimci, tarihçi ve din bilgininin Nazi diktatörlüğünün çökmesi sonrasında Almanya'nın karşı karşıya kalacağı sosyal ve ekonomik sorunları tartıştıkları gizli bir merkez haline gelmiştir (Zweig, 1980).

Bu tartışmalarda genelde üç grup öne çıkmıştır. Freiburg Konseyi, devletin yeniden yapılandırılması ile ilgilenirken, Bonhöfer grubu olarak bilinen bir diğeri geleceğin politik ve ekonomik yapısını Hristiyanlık öğretisi bakımından ele almıştır. Üçüncü bir grup Erwin von Beckerath (1889-1964) öncülüğünde oluşturulmuş ve çok sayıda anti-Nazi iktisatçı bu gruba girmiştir. Tüm grupların temel amacı, savaş sonrası dönemde uygulamaya konulacak serbest, ama ayrı zamanda sosyal olarak düzenlenmiş bir ekonomik yapı tasarlamak olmuştur. Çok sayıda gizli belgede ortaya atılan görüşlerin sosyal piyasa ekonomisinin nihai programı ile çok fazla benzerlik taşıdığı görülmüştür (Zweig, 1980).

Tarihsel olarak bakıldığında, Almanya'nın sosyal politikaya yönelik uygulamalar bakımından zaten zengin bir geçmişi olduğu anlaşılmaktadır. Ülkenin geçmiş deneyimleri sosyal piyasa ekonomisinin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Bu politikalar sonradan Sosyal Demokrat Parti

---

¹³ Bu memorandumda, kendi kendini düzenleyen kurallar ve rekabetçi bireysel özgürlükler çerçevesinde *serbest bir piyasa ekonomisi* öngörülmüştür. Devlet ise, hukuk kuralları çerçevesinde ekonominin uygun işleyişine yönelik gerekli yasal ve kurumsal çerçeveyi sağlama görevini üstlenecektir (Zweig, 1980).

döneminde de devam etmiştir. İktidardaki partiler değişse de, sosyal piyasa ekonomisi Almanya'da temel iktisat politikası olmayadevam etmiş, ekonominin sonraki dönemlerde yakaladığı istikrar bu yaklaşımın başarısı olarak değerlendirilmiştir (Erkan, 1987).

1949 yılında kurulan Federal Almanya'da benimsenecek olan iktisat politikasının ne olacağı tartışılırken, SSCB'de uygulanan merkezi kumanda (sosyalist) ekonomisi ile Anglosakson ülkelerde uygulanan liberal serbest piyasa ekonomisi sistemleri arasında bir orta yol bulunması ihtiyacı doğmuştur. Hem serbest piyasa ekonomisini, hem de sosyal denge politikaları içeren bu sistem, Federal Almanya'da temel iktisat politikası olarak kabul görüştür (Arslan, 2010). Dolayısıyla, Federal Almanya'daki politika yapıcılar, o yıllarda kendilerini laissez-faire ekonomisi ve merkezi plan ekonomisi yaklaşımlarının aşırılıklarından uzak tutmaya çalışmışlardır. Merkezi planlamaya dayalı ekonomi düşüncesi, 1948 yılı para reformu ile tamamen geride bırakılırken, piyasa ekonomisinin de düzenlemelerden yoksun kendi başına bırakılması konusunda isteksiz davranılmıştır (Richter ve Zacher, 1982).

İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkıma uğramış olan Almanya'nın acilen yeniden yapılanması konusunda müttefikler anlaşmaya varmışlardır. O dönemde, Sovyetler Birliği'nin ekonomik sisteminin diğer müttefiklerden farklı olması ve bu sistemin Demokratik Almanya'da 1945'den itibaren uygulamaya konması bazı görüş farklılıklarını gün yüzüne çıkarmıştır. Müttefik Devletler, 1948 yılında dört işgal bölgesinden oluşan Federal Almanya'nın¹⁴ ekonomik ve sosyal politikalarla ilgili yetkilerini seçilmiş hükümete bırakmışlardır (Thieme, 1991).

Müller-Armack, 1945 yılındaki Münster Deklarasyonu'nu, Müller-Armack ve Ludwig Erhard ise Hamburg Deklarasyonu'nu yayınlamışlar ve sosyal piyasa ekonomisinin genel hatlarını ortaya koymuşlardır. Federal Almanya ve Kıta Avrupası'nda üretici ve tüketici her iki kesim için gerçek ve adil bir rekabet ortamının oluşturulması; işsizlik, gelir dağılımı, konut sorunu ve asgari ücret gibi sorunlara yönelik kamusal politikaların yürürlüğe konulmasına yönelik maddeler kabul edilmiştir. Ek olarak, bağımsız bir merkez bankası, vergi reformu, bağımsız idari organlar, planlı ekonominin reddi ve borçlanmanın azaltılması vs. kararlar alınmıştır (Mortan, 1993). Savaş sonrasında, sosyal piyasa ekonomisinin ön koşullarını yaratan birtakım düzenlemeler yapılmıştır. 1949 yılında Federal Alman Cumhuriyeti Anayasası kabul edilmiş, sosyal piyasa ekonomisi anayasada açık bir biçimde yer almasa da, demokratik bir toplum düzeni ve bireylerin yaşamlarını özgür olarak düzenleyebilmeleri, özel mülkiyet ve miras hakları garanti altına alınmıştır. Merkezi planlamaya yönelik bir ekonomik sistem

¹⁴ Almanya, savaş sonrasında işgal bölgelerine ayrılmış; 8 Mayıs 1949'da Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasa'sı kabul edilmiştir. 7 Ekim 1949'da ise, Demokratik Almanya Cumhuriyeti doğmuştur (Akşin, 2018: 287).

dışlanmıştır. Piyasa ekonomisinin sosyal kalitesinin güvence altına alınması, başarılı bir rekabetin gerçekleştirilmesi ve piyasa ekonomisinin çevre ve doğal kaynaklarla uyum içinde olması gibi konular ön plana alınmıştır (Thieme, 1991).

Federal Almanya’da, 1948 yılından 1960’lı yıllara kadar olan savaş sonrası ekonomiyi yeniden yapılandırma dönemi sosyal piyasa ekonomisinin birinci dönemi olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde, bir dizi ekonomik düzenlemeler yapılmış ve özellikle yatırım malları endüstrisine önem verilmiş; sosyal politikalar ve düzenlemeler eşliğinde piyasa ekonomisinde etkin bir rekabet sisteminin yaratılmasına çalışılmıştır. Bu dönemde, sosyal piyasa ekonomisi için büyük önem taşıyan Rekabet Kanunu (1957) çıkarılmış, serbest piyasa ekonomisinde rekabet şartlarının çerçevesi oluşturulmuş ve ek olarak emekli maaşları, konut edinme, tasarrufların teşviki, işçilerin yönetime ve kararlara katılımı gibi konularda düzenlemeler yapılmıştır (Erkan, 1987).

Federal Almanya’da 1960’lar sonrası dönem, sosyal piyasa ekonomisi uygulamaları açısından ikinci dönem olarak adlandırılmış, ülkenin teknolojik açığı ile ilgili olarak (özellikle ABD’ye göre) bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaçla, işgücü kalitesinin artırılmasında eğitim politikasına önem verilmiştir. Bu yıllarda, Müller-Armack, sosyal piyasa ekonomisinin etkin bir şekilde uygulanması için toplumsal amaçlara ağırlık verilmesini istemiştir. Sosyal Demokrat Parti ve Liberal Parti koalisyonu ile birlikte gündeme gelen “iktisat politikalarında rasyonellik” anlayışı yüzünden bu dönemdeki amaçlar tam anlamıyla gerçekleştirilmemiştir. Sosyal piyasa ekonomisinin üçüncü dönemi olan bu dönemde, rasyonel beklentilere göre şekillenen iktisat politikaları ilgi görmeye başlamıştır. Buna göre, piyasadaki mevcut bilgiler ışığında, iktisadi amaçlara en iyi hizmet edecek olan davranış biçiminin seçilmesi gerektiği ve mevcut ekonomik düzen ilkesine göre tasarlanmış politikaların o an için rasyonel olamayabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla, herhangi bir iktisat politikası aracının belirli bir zaman dilimi içindeki etkisinin değişen koşullara göre farklılık gösterebileceği ve irrasyonel sonuçlar doğurabileceği gündeme gelmiştir (Erkan, 1987).

Konunun uygulamaya dönük önemli mimarlarından Ludwig Erhard, piyasa ekonomisi ilkelerini içeren bu yeni ekonomi politikası tasarımının ülkenin kalkınmasını sağlayacak yeni fırsatlar yaratacağını göstermiştir. Savaş sonrası dönemde, Erhard’ın çağdaşları tarafından ütöpik olarak görülen; devlet kontrolü altında olan fiyat kısıtlamalarının kaldırılması, para sisteminin düzene sokulması ve ülkenin kısa bir zaman zarfında dış ticarete açılması gibi gelişmeler önemli başarılar olarak öne çıkmıştır. En önemlisi de, Erhard’ın yeni ve açıklanması güç olan böyle bir ekonomik düzeni topluma kabul ettirmeye yönelik başarısı olmuştur (Zeppernick, 1991).

Klasik liberal ve sosyalist ekonomiye karşı üçüncü bir yol olarak ortaya çıkan sosyal piyasa ekonomisi sistemi, kendine özgü liberal felsefesi doğrultusunda Almanya’nın sanayileşme döneminden

bu yana karşı karşıya kaldığı yapısal sorunlara çözüm aramıştır. Savaş sonrası dönemde Almanya'nın yeniden yapılandırılması sürecinde, başka bir yerden alınmış ithal bir modele dayanmayan alternatif yeni bir ekonomi modeli yaratmıştır (Broyer, 1996).

1945 sonrası Federal Almanya'nın yeniden inşası sürecinde, Alman ekonomi tarihinde ilk defa bilinçli olarak formüle edilmiş yeni bir ekonomik düzenden yola çıkarak piyasa ekonomisi sisteminin kendisini yenilemesi konusu üzerinde düşünülmeye başlanmıştır. Bu yeni politika, rekabet unsurunun toplum için vazgeçilmez bir araç olduğunu ileri sürmüştür. Sosyal piyasa ekonomisinin başarısı, serbest piyasa koşulları altında, toplum ihtiyaçlarının tümüyle devlet tarafından kontrol edildiği bir ekonomik sistemden (SSCB ve Demokratik/Doğu Almanya'da uygulandığı gibi) daha iyi karşılayabilecek bir sistem olmasından kaynaklanmıştır (Müller-Armack, 1978).

XIX. yüzyılın ikinci yarısında ulusal birliğini sağlamış ve sanayileşmede önemli bir yol kat etmiş olan Alman İmparatorluğu, bu dönemde sosyal güvenliğe yönelik birtakım önlemleri hayata geçirerek sosyal politika konusunda önemli adımlar atmıştır. Devlet, sosyal politikalar yoluyla ekonomik hayatın içinde kalmış, böylece farklı çıkar grupları arasında toplumsal uzlaşma sağlanmıştır. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde kurulan Federal Almanya'nın (1948) temel iktisat politikası olan sosyal piyasa ekonomisinin ortaya çıkmasında geçmişte yaşanan bazı kötü deneyimler de etkili olmuştur. Bu deneyimler ışığında, aşırı müdahaleci ve merkezden yönetime dayanan sosyalist sistemden uzak durulmuş, devletin düzenleyici olarak çerçevesini çizdiği ve piyasada etik ilkeleri belirlediği; başarıya dayalı serbest ve özgür rekabeti içeren politikalarla yana tavır alınmıştır.

7. SONUÇ

Sosyal piyasa ekonomisi, kökleri 1930'lu yıllarda ortaya çıkan Freiburg Okulu ve Ordo-liberalizme dayanan, devletin serbest işleyen bir piyasa ekonomisinin yasal ve kurumsal çerçevesini oluşturduğu, bir takım sosyal düzenlemelerle ulusal gelirin bölüşümü üzerinde toplumsal uzlaşmayı sağlamaya çalıştığı bir ekonomik program olarak ortaya atılmıştır. Bu yaklaşım, devlet müdahalesinin sınırlarının katı bir şekilde çizildiği serbest piyasaya dayalı kapitalist sistem ile aşırı müdahaleci merkezi kumanda ekonomisine karşı alternatif bir üçüncü yol olarak düşünülmüştür. Bu sistem altında, ekonominin işleyişine devlet tarafından yapılacak doğrudan müdahale anlayışı terk edilmiş, ekonomik bir anayasa çerçevesinde bir takım düzenleyici kurullarla devletin serbest piyasaya dolaylı müdahalesi ön plana çıkmıştır. Buna göre, serbest piyasa ortamında rekabetin iyi işlenmesini sağlamak ve piyasa ekonomisinin faydalarını tüm topluma daha adil olarak dağıtmak amacıyla devlet tarafından sosyal politikaların uygulanması önem taşımaktadır. Serbest piyasa koşullarında bireysel özgürlüklerin güvenceye alınması için çerçevesi devlet tarafından belirlenmiş bir rekabet düzeni sosyal piyasa ekonomisinin işleyişini açısından vazgeçilmezdir.

Sosyal piyasa ekonomisi yaklaşımının Hristiyanlık dininin öğretilerinden beslendiği açıktır. Hristiyanlığın özündeki sosyal ve ahlaki ilkelere geri dönülmesi düşüncesi, Protestan mezhebinin karşılıklı yardımlaşma, çalışma ahlakı ve dayanışma gibi olguların bu iktisadi düşünce akımına yansıdığı görülmektedir. Kilisenin sosyal öğretileri, sosyal piyasa ekonomisinin sosyallik ilkesi ve politikalarının şekillenmesinde oldukça etkili olmuştur.

Sosyal piyasa ekonomisinde, bir tarafta piyasadaki girişim ve rekabet özgürlüğü korunmakta, diğer tarafta ise rekabette dezavantajlı gruplara yönelik olarak bir takım sosyal güvenlik politikalarıyla sosyal dengeleme sağlanmaktadır. Sosyal piyasa ekonomisi, bireysel özgürlükler ve topluma karşı sosyal sorumluluk anlayışını harmanlamaktadır. Bunun gerçekleşmesi için piyasa ekonomisi şartlarında bireysellik ve dayanışma ilkelerinin birbirini tamamlayıcı yönde hareket etmesi gerekmektedir. Sosyal piyasa ekonomisinin temeli olan sosyallik ilkesi, serbest piyasa koşullarında sosyal dengelemeyi sağlayarak toplumsal barışa hizmet etmektedir.

Günümüzde, tüm dünyada egemen iktisadi anlayışı yansıtan liberal serbest piyasa sistemi geçerli olduğu ülkelerde benzer ekonomik sonuçlar üretmemektedir. Çoğu ülkede piyasada yaratılan ulusal gelirin paylaşımı konusunda çeşitli çıkar grupları arasında gerekli toplumsal uzlaş sağlanmış değildir. Bu bağlamda, pür serbest piyasa ekonomisi ve artık örneği hemen hemen kalmayan sosyalist merkezi kumanda ekonomilerinin aksayan yönlerini dikkate alarak yeni bir iktisadi düzen ortaya koyan sosyal piyasa ekonomisi yaklaşımı, yüksek ekonomik büyüme, düşük enflasyon, düşük işsizlik, iyi kamu hizmetleri ve daha adil bir gelir dağılımı gibi sonuçlara neden olacak alternatif bir politika aracı olabilme potansiyeline sahiptir. Bu sistem, devlet müdahalesini bir taraftan meşru görmekte, diğer taraftan ise bu müdahalenin sınırlarını çizmektedir.

Tüm bunlara rağmen, sosyal piyasa ekonomisinin alternatif bir sistem olarak uygulanabilmesi daha adil bir rekabet yapısının oluşturulmasını ve ülkedeki kurumların (veya kurumsal yapının) dönüşümden geçmesini gerektirmektedir. Bu sistem, piyasanın kaynak dağıtım etkinliğini tamamen dışlayan bir sistem değildir. Piyasa, girişim özgürlüğü ve rekabete olan güven tamdır. Burada, devlete regüle etme görevi düşmektedir. Böylece, serbest piyasa ekonomisinin getirileri üzerinde toplumsal uzlaş sağlanacak ve bu da toplumsal barışı kalıcı hale getirecektir.

Sonuç olarak, yaklaşık bir asır önce ortaya atılan sosyal piyasa ekonomisi, günümüze uyarlanarak birçok ülke için serbest piyasa ekonomisinin aksaklıklarını ortadan kaldıran bir araç haline dönüştürülebilir. Dünyada belirli aralıklarda yaşanan her ekonomik veya finansal krizde, piyasa ekonomisinin aşırılıklarının sorgulanması ve ekonomide devlet müdahalesine yer açılması sık yaşanan bir durumdur. Bu tip krizlerin önlenmesi veya etkilerinin azaltılması bağlamında da sosyal piyasa ekonomisi sistemi yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Ahrens, J. (2008) "Transition towards a Social Market Economy: Limits and Opportunities", Research Paper 2008-01, Private University of Applied Sciences, Göttingen.
- Akşin, S. (2018) "Kısa 20.Yüzyıl Tarihi", İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 6.Baskı.
- Aktan, C.C. ve Vural, T. (2018) "Kurumsal İktisat Okulu'nun Öğretisi: Yeni Kurumsal İktisat", C. C. Aktan (Ed.) Yeni İktisat Okulları ve İktisadi Düşünce, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Aktan, C.C. (2018) "Freiburg Hukuk ve İktisat Okulu'nun Öğretisi: Ekonomik Düzen Teorisi ve Ekonomik Anayasa Hukuku", C. C. Aktan (Ed.) Yeni İktisat Okulları ve İktisadi Düşünce, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Arslan, R. (2010) "Sosyal Piyasa Ekonomisi 2008–2009 Ekonomik Mali Krizini Önleyebilir miydi?", Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 8(13):15-26.
- Birnie, E. (1994) "Christianity and the Social Market Economy in Britain, Germany and Northern Ireland", Journal of the Irish Christian Study Centre, 5: 34-44.
- Britannica (2023) <https://www.britannica.com/event/Revolutions-of-1848>, (02.07.2023).
- Broyer, S. (1996) "The Social Market Economy: Birth of an Economic Style", Discussion Papers, Reserach Unit: Economic Change and Employment, Berlin Social Science Center.
- Chester, T.E. (1972) "Batı Almanya: Bir Sosyal Piyasa Ekonomisi", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 29 (1): 343-353, Çev: Mualla Öncel.
- Claassen, R., Gerbrandy, A., Princen, S. ve Segers, M. (2019) "Rethinking the European Social Market Economy: Introduction to the Special Issue", Journal of Common Market Studies, 57(1): 3-12.
- Clapham, R. (1991) "Kalkınmakta Olan Ülkelerde Sosyal Piyasa Ekonomisi: Uygulanabilirlik Sorunu" Erkan, H. (Ed.) Uygulamada Sosyal Piyasa Ekonomisi, İzmir: Tükelmat A.Ş. Yayını.
- Davidescu, A.A. (2017) "Measuring the Social Market Economy. A Composite Index Approach for EU Countries, Proceedings of the International Conference on Business Excellence, Sciendo, 11(1): 227-240.
- Derya, H. (2016) "Freiburg Okulu Çerçevesinde Eucken ve Hayek", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(21): 493-512.
- Diñçaslan, M. (2015) "Türkiye'de Ordoliberalist Bir İktisatçı ve Filozof: Alexander Rüstow (1885-1963)", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 46: 201-223.

EPP (2009) “The Social Market Economy in a Globalised World”, European People’s Party Congress Document, Bonn.

Erkan, H. (1987) “Sosyal Piyasa Ekonomisi, Ekonomik Sistem ve Piyasa Ekonomisine İşlerlik Kazandırılması”, İzmir: Konrad-Adenauer-Stiftung Yayını.

Gerber, D.J. (1994) “Constitutionalizing the Economy: German Neo-Liberalism, Competition Law and the “New” Europe”, The American Journal of Comparative Law, 1(42): 25-84.

Goldschmidt, N. (2004) “Alfred Müller-Armack and Ludwig Erhard: Social Market Liberalism”, Freiburg Discussion Papers on Constitutional Economics, No: 04/12, Albert-Ludwigs-Universität, Freiburg.

Gough, I. (1989) “Welfare State”, Eatwell, J., Milgate, M., ve Newman, P (Eds.) Social Economics, 2nd Edition, London, The Macmillan Press Limited.

Güran, T. (2012) “İktisat Tarihi”, İstanbul: Der Yayınları.

Joerges, C. ve Rödl, F. (2004) “The Social Market Economy” as Europe's Social Model?”, European University Institute Working Paper Law, No: 2004/8.

Karsten, G.S. (1985) “Eucken's Social Market Economy' and Its Test in Post-War West Germany: The Economist as Social Philosopher Developed Ideas That Paralleled Progressive Thought in America”, The American Journal of Economics and Sociology, 2(44): 169-183.

Kazgan, G. (2013) “Tanzimat’tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi”, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kruip, G. (2011) “Sosyal Piyasa Ekonomisinin Ana Hatları ve Bunların Hristiyan Sosyal Ahlakıyla Bağlantısı: Sosyal Piyasa Ekonomisi ve İslam’daki Algılanışı”, Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung Yayını.

Küçükcalay, A.M. (2015) “İktisadi Düşünce Tarihi”, İstanbul: Beta Yayınları.

Mai, H.L. (1964) “Erhard's Social Market Economy”, The Southwestern Social Science Quarterly, 4 (44): 329-334.

Mortan, K. (1993) “Türkiye’de Sosyal Piyasa Ekonomisinin Çerçevesi Ne Olmalıdır”, Finans Dergisi, Özel Ek: 98-101.

Muratoğlu, T. (2014) “Almanya Federal Cumhuriyeti’nde Devlet Yapılanması”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 18(2): 291-366.

Müller-Armack, A. (1978) “The Social Market Economy as an Economic and Social Order”, Review of

Social Economy, 3(36): 325-331.

Richter R. ve Zacher, H.F. (1982) "Social Policy in a Free Market Economy: Editorial Preface", Journal of Institutional and Theoretical Economics, 138(3): 345-350.

Sally, R. (1996) "Ordoliberalism and The Social Market: Classical Political Economy from Germany", New Political Economy, 2(1): 233-257.

Şanlıoğlu, Ö. (2010) "Sosyal Piyasa Ekonomisinin Günümüz Koşullarında Rekabet Edebilirliği Üzerine Bir Değerlendirme", Finans Politik & Ekonomik Yorumlar, 54(47): 53-67.

Thieme, H.J. (1991) "Sosyal Piyasa Ekonomisinin Almanya Uygulaması", Erkan, H. (Ed.) Uygulamada Sosyal Piyasa Ekonomisi, İzmir: Tükelmat A.Ş.

Watrın, C. (1998) "The Social Market Economy: The Main Ideas and Their Influence on Economic Policy", Peter Koslowski (Ed.) The Social Market Economy, Springer.

Witt, U. (2002) "Germany's "Social Market Economy": Between Social Ethos and Rent Seeking", The Independent Review, 3(6): 365-375.

Wrobel, R.M. (2012) "The Social Market Economy as a Model for Sustainable Growth in Developing and Emerging Countries", Economic and Environmental Studies, 12(1): 47-63.

Yardımcı, M.E. ve Genç, S.Y. (2016) "Türkiye'de Sürgün Bir Alman Neoliberal: Wilhelm Röpke", AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(16): 23-34.

Zeppernick, R. (1991) "Sosyal Piyasa Ekonomisinin Uyarlanması Üzerine Bazı Düşünceler: Ekonomi Politikası Danışmanlığına İlişkin Bir Yaklaşım", Erkan, H. (Ed.) Uygulamada Sosyal Piyasa Ekonomisi, İzmir: Tükelmat A.Ş.

Zweig, K. (1980) "The Origins of the German Social Market Economy: The Leading Ideas and Their Intellectual Roots", London and Virginia, Adam Smith Institute.

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN İLK YILLARINDA HAVA MEYDANLARI VE
HANGARLARI HAKKINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR**

Derya GEÇİLİ¹

ÖZET

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla birlikte havacılık alanında hızla çalışmalara başlanmıştır. Hava araçlarının sayısının artmasına bağlı olarak düzenli bir şekilde tamir edilip bakımlarının yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Böylece, bez ve ahşap olanları zorunlu olarak, madeni uçakları ise ikinci derecede uçuşa hazırlamak amacıyla hangarlar inşa edilmiştir. Hangarlar, seferberlik sırasında taşınabilir bez hangarlar, yarı yarıya madeni hangarlar ve sabit inşa edilmiş hangarlar olmak üzere üç şekilde yapılmıştır. Meydanlarla hangarların mümkün olduğu kadar şehir merkezlerinden uzaklarda bulunmalarına dikkat edilmiştir. Ayrıca, hava meydanlarıyla hangarların çevresinde uçakların hareketlerine engel olabilecek uzun ağaçlar, tepeler ve telgraf direkleri olmamasına da önem verilmiştir. Bu makalede Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında hava meydanları ve hangarları hakkında yapılan çalışmalar anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Cumhuriyeti, Hangar, Meydan, Havacılık.

**WORKS REGARDING AIR HANGARS AND SQUARES IN THE FIRST YEARS OF THE
REPUBLIC OF TURKEY**

ABSTRACT

Rapid studies began in the field of aviation after the establishment of the Republic of Turkey. With the increased number of aircraft, they needed to be regularly repaired and maintained. In this context, hangars were built to prepare the cloth and wooden ones for compulsory flight, and prepare the metal planes for secondary flight. Hangars were built in three ways during the mobilization; portable cloth hangars, semi-metal hangars, and fixed hangars. Attention was paid to keep the squares and hangars as far away from the city centers as possible. Attention was also paid to the absence of tall trees, hills and telegraph poles that could prevent the movement of aircraft around airports and hangars. In this article, the studies carried out on airfields and hangars in the first years of the Republic of Turkey are explained.

Keywords: Republic of Turkey, Hangar, Square, Aviation.

¹ Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, degecili@hotmail.com

1. GİRİŞ

Havacılık sivil ve askeri uygulamalarıyla kısa sürede tüm insanlığın yaşamını etkilediğinden hava araçlarının sayısı gitgide artmıştır. Hava araçlarının barındığı, saklandığı ve içinde onarımlarıyla değişikliklerinin yapıldığı binalarla farklı yapılar, hava hangarı olarak tanımlanır. Hava hangarı, havacılık endüstrisinin ve hava alanı sisteminin yardımcı yönüdür, bu nedenle işlevsel özelliklerini belirlemek için geniş bir endüstri araştırması gerekir. Bir hava hangarının biçimi ve kullanılan malzemeler, hangarın yapı boyutuna ve amacına göre değişiklik gösterebilir (Lindsey, 2008: 1). 20. yüzyılın başlarında hava hangarları basit bir bina olup uçak depolamak ve bakımlarını yapmak amacıyla kullanılmıştır. İlk önce uçaklar, ordunun bir parçası olmadığından askeri hava hangarları hemen açılmamıştır. Hangarlar, sadece belirli bir süre boyunca kullanılması amaçlanan geçici yapılar olmuştur. Birinci Dünya Savaşıyla bu durum, değişmeye başlayarak hangarlar, uzun hizmet sürelerine dayanacak şekilde inşa edilip, yapımlarında yeni malzemeler kullanılmıştır. Bir süre sonra hangarlar, askeri havacılığın hayati bir parçası haline gelmiştir. Özellikle uçakların kullanılmadığı zamanlarda saklanmaları için yapılmıştır. Böylece hangarlar, uçakların birçok talebine cevap verebilecek hale getirilmiştir (James B, 2014: 54).

İlk defa hasarlı uçakları barındırmak için bir çiftçinin çelikten yapılmış sığır ağılı hangar olarak kullanmıştır. Bu ağıl, çelik uçak hangarlarının bir adımı olmuştur. Bununla birlikte Amerika'da Wright Kardeşler, 1902-1903'de Kill Devil Hills'de Kitty Hawk uçaklarını barındırmak için hangar tarzı ahşap bir kulübeden yararlanmışlardır (Hosch, 2016: 2). Wright Kardeşler bu kulübede buluşlarını mükemmelleştirdiğinde uçakların sadece eğlence amaçlı değil, her yerde kullanılacakları anlaşılmıştır. 1907'de ise ordu tarafından işaret birliklerine uçak sağlamak için görüşmeye davet edilmişlerdir. Bu görüşme sırasında ordu, iki kişiyi taşıyabilen saatte 40 mil gidebilen ve en az bir saat havada kalabilen uçak talebinde bulunmuştur. 1909'da Wright Kardeşler, bu talepler üzerine uçaklarını geliştirerek daha mükemmel bir hale getirmiştir. Wrightlar daha sonra, Amerika askerlerinin yeni uçağı uçurabilmeleri için eğitmeye başlamıştır. Bu amaçla pilot eğitim tesisi için uygun bir alan aranmıştır. Wrightların denemelerini denetlemek için kurulan havacılık kurulunun bir üyesi ve sinyal birliklerinde deniz balonculuğı yapan Teğmen Frank Lahm mükemmel bir yer bulmuştur. Bu yer Maryland Kolejine (Maryland Üniversitesi) yakın College Park kasabasında ve B & Orailroad raylarının bitişinde bulunuyordu. 25 Ağustos 1909'da ordu buranın sahiplerinden Edward Newman ile kira sözleşmesi imzalamıştır. Arazinin ortasına bir kuyu ve pompa kurulmuş, alan çalılıklardan temizlenerek geçici hava meydanı yapılmıştır. Dünyanın en eski ikinci havalimanı ise 1911'de zeplin hava gemileri için açılan Hamburg Airport olmuştur. İngiltere'nin en eski havalimanı da Brighton yakınlarındaki Shoreham'da açılmıştır (American Institute, 2003: 1).

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

Uçaklar, yaygınlaştıkkça hangarlar zorunluluk haline gelmeye başlamıştır. Uçağı emniyetli ve güvenli tutmaya yardımcı olup her başarılı hava yolunun merkezinde yer almışlardır. Hava hangarlarının ilk ticari kullanımlarından biri 1920’de Queensland ve Northern Territory Aerial Services Limited’in (Qantas) tescil edilmesinden sonra Avustralya’da gerçekleşmiştir. Qantas, dünyanın en eski ticari havayollarından biridir ve ilk hangarı 1921’de inşa edilmiştir. 1922’de şirket bir posta hizmeti sözleşmesi imzaladıktan sonra daha büyük bir hangar yapılmıştır. Bu yeni hangar, Longreach kasabasının doğusundaki yeni hava alanının sahasına inşa edilmiştir. Hangar, galvanizli demir kaplamalı boru şeklinde bir elik çerçeveye sahip olup inşa edilmesi 1.637 Sterline mal olmuştur. Başlangıçta toprak bir zemini olmuş, ancak daha sonra yere beton dökülmüştür. İlk hangarlardan bu yana uçak teknolojisinde birçok gelişmeler yaşanıp barındırdıkları uçaklar boyut olarak büyümüştür. Bunun sonucunda tek uçak için bağımsız, birkaç uçak için ardışık ve depolama sağlayanlarla arka arkaya sıralar halinde barındırıldığı sırt sırta gibi birçok tiplerde hangarlar ortaya çıkmıştır (Hosch, 2).

Bir devletin ulaşım şartlarının mkemmelenmesi, gelişmişlik ve kalkınmışlık seviyesinin en önemli kriterlerinden biridir. 29 Ekim 1923 tarihinde yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde hava ulaşımının yetersiz olduğu gerçeğinden hareketle yeniliklere başlanmıştır. Kısa sürede uçakların sayısı artırılarak hava gücü geliştirilmiştir. Buna bağlı olarak uçakların bakımlarının yapılıp saklanabilmeleri içinde hava meydanları ve hangarları inşa edilmiştir. Hava meydanları ve hangarlarının uzun hizmet sürelerine dayanabilecek tarzda ve ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde yapılmalarına önem verilmiştir. Aşağıda Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında hava meydanlarıyla hangarlar hakkında yapılan faaliyetler anlatılmıştır.

2. MEYDANLARIN ÖZELLİKLERİ

Uçakların uçuş ve iniş için hava meydanlarına ihtiyaçları vardır. İlk hava meydanları; esas, orta ve yardımcı olmak üzere üç bölümden meydana gelmiştir. Hava kıtalarının asıl yerleştikleri esas meydan, bazı ihtiyaçlara bağlı olanlar orta meydan (benzin ve yağ ihtiyaçı), irtibat amacıyla kullanılanlar ise yardımcı meydandı. Çoğunlukla yardımcı meydanda hava kuvvetlerinin müfreze veya hangarı bulunmazdı. Hava meydanı, fırtına kararghına uzak ise keşif sonucunun süratle bildirilmesi için karargâh çevresinde uygun bir yer seçilirdi. Meydanın şimendüfer ve şoseler gzerghlarında olmasına ve çok fazla hava kıtasının yığılmamasına dikkat edilirdi. Bununla beraber ihtiyaç durumunda bir meydandan birden çok hava bölüğü de istifade edebilirdi. Her meydana bir onbaşı ve beş askerlik meydan postası görevlendirilirdi. Bir postanın görevi, meydana daima iyi bir halde bulundurmak, işaretler koymak, sınırlandırmak, hava postalarına yardım etmek, meydana sivil gidişe engel olmak, inzibatı temin etmek ve uçuş bayrağını çekip indirmektir. Birden çok bölüğün bulunduğu

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

meydanda ve havacılık okullarında meydan postaları birleştirilerek bir zabitin emrine verilirdi. Bu zabıt doğrudan doğruya okul müdürünün veya grup kumandanının kontrolü altında meydan kumandanı unvanıyla, bütün hizmetlerden sorumlu olurdu (Tayyare Keşfi, 1339/1920: 30).

Hava meydanı şehirlere ne çok uzak ve ne de çok yakın yapılırdı. Meydanın çevresinde inerken ve kalkarken uçuş istikametlerine sorunlar yaratılabilecek uzun ağaçlar, tepeler ve telgraf direkleri bulunamazdı. Meydan, en az 500 x 500 metre ebadında olup içinde çukurluk, tümsek, fundalık ve çalılık olmamasına önem verilir ve mümkün olduğu kadar düz araziler tercih edilirdi. Yamaç üzerinde değil, düzlükte yapılarak yağışlı zamanlarda çamurlanmamasına çalışılırdı. Meydanın dört tarafı kireçle çizilip belirli bir hale getirilir ve ortasına 5 metre genişliğinde yine kireçten bir daire yapılırdı. Bir köşesinde 4 metre uzunluğunda direğe bağlı rüzgâr tulumu bulunurdu. Pilotlara rüzgârın istikametini göstermek için bu tulumla önem verilir. Uçağın meydana iniş sırasında vira ettikten sonra pervanesi duruncaya kadar hiç kimse meydanın sınırı içine giremezdi. Uçak, rüzgârın yönüne doğru gitmeğe mecbur olduğundan, görevliler meydanın iniş istikametindeki kenarlarında durmayarak yan taraflarında beklerdi. Özellikle görevliler, otomobil ve diğer araçlar meydanın kenarından en az 50 metre açığında dururdu. Rüzgârın istikametini göstermek üzere meydanın ortasında ot ve saman yakılmaz, rüzgâr tulumları kullanılırdı. Ayrıca zorunlu olarak ot ve saman yakmak gerekirse meydanın içinde değil, dışında yapılırdı. Meydan krokisinde en fazla gösterilmesi gereken konular; meydanın şehre göre mesafesi, yönü, şehirle irtibat vasıtaları (otomobil ve atlı araba) ve meydanın çevresinde belli başlı engellerdi. (şose, tepe, dere ve orman) Özellikle meydan kenarlarına yakın telgraf hatları, dekovil, demiryolu, hendek, yol ve ağaçlar krokilere kayıt edilirdi. Bunlar, cins ve çeşitlerine göre şeklen ve aynı zamanda yazılı olarak işaretlenirdi (Tayyare Meydanları Hakkında Ta'limatnâme, 1928: 2). Meydan zemininin durumu, uzunluğuyla genişliğinin rüzgârın estiği yöne göre değiştirildiği de olurdu. Meydanın durumu her sabah bir raporla meteoroloji istasyonuna bildirilirdi. Bu raporda meydanın hangi çeşit ve tip uçakların inişine müsait olduğu açıklanırdı. Ayrıca, meydanda yapılan her türlü değişiklik de yine meteoroloji istasyonlarına haber verilirdi. Özellikle belirli seyir hattı üzerinde, herhangi bir sebeple uçuş yapılamıyorsa bu durumun meteoroloji istasyonuna bildirilmesi gerekirdi (Tayyare Uçuşlarının Meteorolojik Himayelerine Ait Ta'limât, 1942: 10).

Bir meydanda kıtaların teftişi sırasında, takımlar 5 ile 10 adım arası mesafeyle birbiri gerisinde bulunabilir ve üçüncü takımdan sonra dahi uçaklar, ikişer veya dörder olarak birbirinin gerisinde olup aralarındaki mesafe ise bir uçak boyunda olabilirdi. Bu durumda diğer araçlar, en gerideki uçak safının kuyruk hattının 20 adım gerisinde dururdu. Gerek teftiş sırasında ve gerekse yerde uçağın hareketlerinin talimleri yapılırken düzen ve emniyete dikkat edilir, sert ve acele hareketlerden kaçınılırdı. Yerden birden fazla uçağın uçuşa hazırlanması ve uçuştan geri dönüşü halinde yapılacak yer hizmetleri tek bir

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

uçakla aynı olurdu. Uçuşa hazırlama zamanında birçok uçak yerde yan yana harekete geçtikleri zaman aralarında hiç olmazsa beşer adım aralık bulunurdu. Bu aralık kanat uçlarından hesap edilir, birçok uçağın aynı meydandan uçuşu ve meydana aynı zamanda geri dönüşü yer hizmetlerinde büyük dikkati gerektirirdi. Bunun için de yer hizmetinden sorumlu bir meydan zabiti olup onun vereceğı işaretlere her uçağın uyması şarttı (Tayyare Meydanları Hakkında Ta'limatnâme, 1928: 4).

2.1. Uçakların İniş Mahallerinin Belirlenmesi

Uçağın iniş imkânı ve durumu, pilot ve rasit kadar meydandaki bütün görevliler tarafından belirlenirdi. Meydan görevlileriyle beraber kumanda heyeti ve karargâh mensupları da uçağın iniş şartlarını bilmelilerdi. Büyük iniş mahalinin keşfi özellikle arazi üzerinde uçakla yapılırsa hem seri ve hem de iyi sonuçlar elde edilirdi. Bir çıkış ve iniş mahalinde meydan için talep edilen şartlar, uçağın cinsine göre değışirdi. Genellikle bütün uçakların çıkış ve iniş alanları tahminen yüz metre olurdu. Ancak hafifle küçük uçakların daha kısa, ağırla büyük olanların ise daha uzun hava alanlarına ihtiyacı vardı. İnişten önce yapılan süzülmeyle uçuş başındaki kalkış mesafesi, iniş mahaline ilave edilirdi. Bu mesafeler, uçağın cinsine, mevkiin büyüklüğüne ve kabiliyet derecesine göre değışirdi. Bir iniş mahalinin yan rüzgârlarına karşı vaziyetini ancak, uçak mürettebatı belirleyebilirdi. Yüksek mahallerdeki iniş mevkilerinin faydası ve aşağıdakilerin ise mahzuru vardı. Aşağıya doğru hafif meyilli arazide aşağı kalkış, yukarı iniş daima kısa sürerdi. Bir defaya mahsus (mecburi iniş için) dar bir mahal yeterliyken, birçok uçağın uzun ve devamlı hareketi için geniş ve büyük bir mahale ihtiyaç vardı. Bir uçak için iniş mahali rüzgâra karşı ortalama 30 m genişliğinde ve 150 m uzunluğunda olurdu.

İniş mahali için diğere önemli şartlar; düz ve sağlam toprak (en iyisi çimli toprak), uçağın istikametinde uçuş başlangıcı için boş bir arazi, bununla beraber kalktıktan sonra yükselmek ve süzülme için yeterli bir mahal olmalıydı. Bazı zorunlu nedenlerden dolayı dar alanlar, hava meydanı olarak kabul edilebilirdi. Böyle bir durumda uçuş istikameti, rüzgâr istikametine uygunluğu göz önüne alınarak belirlenirdi. Bir hava müfrezesinin uzun süren faaliyetleri nazarı dikkate alınarak mahalın daha büyük olmasına dikkat edilirdi. Kalkışla iniş üç ve imkân varsa dört istikamete göre olurdu. Buna göre mahal, asgari 400 x 400 m büyüklüğünde ve her istikamete tamamen açık ve serbestti. Yüksek sıra ağaçlarla sedlerin üzerindeki telefon direkleriyle fabrika bacalarının yakınlığı, mevkiin kuvvetli cereyanlara maruz bulunması tehlikeliydi. Büyük ve ağır uçaklar için belirlenecek mahallerin daha geniş olması gerekirdi. Bu mahalın çok yakınına kadar yol bulunmalı ve düşman tarafından görülmemesi için maskelenmeliydi. Yakınında askerlerin ikametlerine mahsus binalar olursa hem genel hizmet, hem de uçuş hazırlığı süratle yapılabilirdi. Bu binalarda su ihtiyaçları da kolaylıkla temin edilebilirdi. Uzun yağmurlardan sonra da meydanda su birikmemeli, hatta meydanın yüzeyi yumuşamamalıydı. Çadırlar,

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

kalkış imkânını ihlal ve tehdit etmeyecek şekilde olmalıydı. Yakınlarda istasyon bulunması ise seviyati kolaylaştırırdı (Tayyare Keşfi, 79).

Uçaklar, rüzgâra karşı yani rüzgârı önlerine alarak kalkıp inerdi. Ancak rüzgârı yandan veya arkadan alarak yapılan inişler çoğunlukla kaza ile neticelenirdi. Bunun için rüzgârın nereden geldiğine bakmak ve çaresiz kalmadıkça muhalif istikametlerde iniş yapmamak gerekirdi. Tayyare meydanlarında rüzgârın istikametini gösteren bayraklar (rüzgâr torbası) bulunurdu. Tayyarenin ineceği istikameti ve yeri göstermek için yere (T) iniş işareti konulurdu. Hareketli (T) işareti, meydanın mahali rüzgârları nazari dikkate alınarak iniş ve kalkışa engel teşkil etmeyecek bir yere yerleştirilirdi. İniş işareti, beyaz bezden veya tahtadan olur, iniş işaretinin bulunduğu yere göre ortalama boyları olurdu. Hareketli iniş işaretleri, meydanın giriş kenarına konulur, bazı esas meydanlarda otomatik ve daimi veya devamlı duman kuyuları bulunurdu. Bu işaretler bulunmadığı zamanlarda uçaklara rüzgârın istikametini gösterebilmek için çok fazla duman çıkaracak maddeler kullanılarak meydanın bir kenarında ateş yakılırdı.

Hava meydanı, iaşe ve diğer konuların süratle temini için şehirden çok uzak yerlere yapılırdı. Özellikle iniş mahallerinde aranılan esas şartlar, diğer konuları arka plana atmıştı. Mevki ne kadar uygun olursa uçaklardan da o kadar güvenli bir şekilde istifade edilebilirdi. Savaş sırasında ağaçları kesmek, hendek doldurmak, çitleri devirmek suretiyle ve az zahmetle bazı yerler uygun bir hale getirilebilirdi. Asıl arazinin iniş mahallerine daima rüzgâr istikametine karşı beyaz ve T şeklinde gerilmiş bir bez yerleştirilirdi. Bu işaret, rüzgâra karşı inen bir uçağa benzerdi. Pilota tekerleklerin temas edeceği mahali gösterirdi. İşaret mahalinin seçilmesinde asgari yüz metrelik bir iniş rölesi dahi hesap edilirdi. Tam T işaret mahalinde yere temas çok zor olduğundan erken temas için birkaç metrelik pay bırakılırdı, muharebede ise odun veya saman ateşi dumanıyla mevkii ve istikamet gösterilirdi. Mahalin iyi maskelenmiş ve kapatılmış olması gibi sebeplerin etkisi altında uçaktan işaret mahalini görülemez ve uçuşa devam edilirse gündüz olmasına rağmen yıldız işareti atılarak kendisine iniş mahalini gösterilirdi. Mevkii üzerinde yükselen duman, bir iniş yeri için güzel bir işaret olmakla beraber uçağın rakiplerini de etkileyebilirdi. Rüzgârın istikametini göstermek amacıyla da yüksek direkler üzerine asılan rüzgâr torbası çok iyi bir hizmet yapardı. Bunlar havayla şişince kendiliğinden rüzgârın istikametine doğru yönelirdi.

Gündüz hakkında bahsedilen şartlar gece içinde geçerli olmakla beraber gece iniş mahalinin gündüze göre daha geniş olması gerekirdi. Gecenin başlamasından sonra iniş konusunda bazı noktalara dikkat edilirdi. Buna göre; aydınlatıcı işaret bombaları zaman zaman atılarak uzaktayken uçağın meydan mevkiine nazar-ı dikkati çekilirdi. Sadece iniş mahalinin serbest olmadığını gösterir işaretlerle bunun

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

karıştırılmaması gerekirdi. Uçak, iki beyaz veya yeşil ateş arasından rüzgâra karşı üçüncü bir beyaz veya kırmızı ya da yeşil ateş istikametinde inebilirdi. Giriş ile istikamet ateşi arasındaki mesafeyle süzölmek ve inebilmek için yeterli bir saha belirlenirdi. Bu ateşler arasında ağaç, çadır, telefon direği gibi hiçbir engel olamazdı. Yakılan ateşin cinsi, odun, ot, petrol veya meşale gibi elde bulunan araçlara göre belirlenirdi. Giriş ateşi meydanı aydınlatacak derecede kuvvetli bir ışığa sahip olmalı, ancak bu ateş pilotların gözünü kamaştırmamalıydı. Bunun için hem meydanı daha iyi aydınlatmak hem de ışığın pilota zarar vermesine engel olmak üzere önlerine içi oyuk daire veya silindir akisler yerleştirilirdi. Bu akisler, ateşin pilot tarafından görölmeye uygun bir şekilde dururdu. Bunların pilot yere inerken gözlerine zarar vermemek ve meydanı daha iyi aydınlatmak için yerleştirildiği unutulmamalıydı. Ateşler elektrikle ortaya çıkarılarak mümkün olduğu kadar az duman yayması sağlanırdı. İniş sırasında ateşin ani olarak parıldı yapmasından da kaçınılırdı (Tayyare Keşfi, 32-71). Rüzgârın yönünü değiştirmesi halinde iniş istikametini süratle değiştirilebilecek tarzda kolaylıkla taşınabilen meşale kullanılabilirdi. Bundan başka meşale, yukarı kaldırılarak pilot ve rasadın daha iyi görmesi ve yüksekliğinin belirlenmesi sağlanabilirdi. Geri dönüş uçuşu sırasında pilota meydanı göstermek için asıl iniş mahalinin bir tarafından herhangi bir yanlışlığa engel olmayacak şekilde büyük bir odun yakılırdı. Uçuş mahalinin sınırlarında donanmalarda yakılan maytap gibi aydınlatıcılardan da faydalanılabılırdi (Mehmed Ziya, 1335/1917: 54).

2.2. Deniz Uçağı Meydanları

Kara uçaklarının uçmak ve inmek için nasıl bir meydana ihtiyaçları varsa deniz uçaklarının da yine uçmak ve inmek için özel deniz alanlarına ihtiyaçları vardı. Sadece deniz uçaklarının iniş ve kalkış sahası geniş olduğundan tehlikeli durumlar daha azdı. Ayrıca bir deniz hava kıtası limanda barınıp görevini yapabiliyordu. Bu liman içinde uçak iniş iskeleleri ve iskelelerin arkasında küçük düzlüklerin bulunması gerekirdi. Bir deniz uçak limanının özellikleri çok basitti; rüzgârdan korunmalı, sahilde sürekli deniz dalgaları bulunmamalı, sahil bataklık olmamalı, iskele tesisine uygun olmalı ve iskele gerisinde 50: 100 metre boyunda bir zemin hazırlanmalıydı. Seçilen böyle bir düzlükten denize eğimli yüzer halde iskeleler yapılırdı ve bu iskeleler vasıtasıyla uçaklar denize indirilebilirdi. İskelelerin büyüklüğü, çokluğu, limanın korunması ve genişliği, limanda gemilerin geliş ve gidişinin çok olmaması birçok uçağı uçurup indirmeği ve kazaların olmamasını sağlayabiliyordu. Deniz uçaklarının yerden belli bir nizamları yoktu, teftiş için de kara uçakları gibi bir düzende olmaları mümkün değildi. Bu nizam her zaman duruma ve bulunan yere göre düzenlenirdi, diğer hizmetler ise kara tayyarelerindeki kurallara uygun cereyan ederdi. Deniz uçaklarının hizmeti için bir onbaşı veya çavuş kumandasında 14 askere ihtiyaçı olurdu. Botlu ve filotorlu olduğuna göre makine kuvveti bulunan iniş iskelelerinde bu miktarlar yarıya indirilebilirdi (Hava Ta'limnâmesi, 1927: 1).

3. HANGARLARIN ÖZELLİKLERİ

Uçakların savaşlarda ilk kullanılmaya başladığı sıralarda hava sınıfının diğer sınıflar gibi ikmal edilebileceği düşünölmüştü. Buna göre, hava sınıfını ikmal için bir park tahsis edilmişti. Bu parkta ihtiyaçlar ve malzemeler azaldığında ordunun baş menzil noktasından talep edilerek ölkede içindeki diğer parklardan getirilmmişti. Ancak bu usulün bozukluğu kendisini çok hızlı göstermişti. Kendisine özel bir ikmal teşkilatına ihtiyacı olduğu ortaya çıktığından hava kıtaatı malzemesi dört esas sınıfa bölünmüştü. Bunlar; tayyare, otomobil, malzeme (yanıcı madde, silah teçhizatı, cephane, yedek malzemeler) ve hangardı. Bunlardan birincisi hava yoluyla, ikincisi kara yoluyla, üçüncüsü ve dördüncüsü ise trenlerle getiriliyordu. Bunlardan özellikle dördüncüsü yani hangarlar en fazla yer kaplayanı oldu. Hangarlar, seferberlik sırasında taşınabilir bez hangar, yarı yarıya madeni hangar ve sabit inşa edilmiş madeni hangar olmak üzere üçe ayrılmıştı. Hava meydanı veya deniz uçak limanı kurallara uygun bir şekilde hangarla birlikte hazırlanırdı. Hangarın ebadını uçağın durumu belirlerdi. Örneğin; avcı uçakları için hangarın yüksekliği 3, derinliği 6: 7, genişliği 7: 9 metre olurdu (Muzaffer, 1926: 40). Hangar, bez ise parlak benekler gibi görünür, sadece koyu bir zemin üzerinde bulunurlar gizlenebilirdi. Bir orman veya köy kenarına kurulmuşsa görölmeyebilir, bunların buldukları yerler de fotoğraf incelemeleriyle meydana çıkarılabılırdı. Faaliyet halinde bulunan meydanlarda aydınlatıcılar çok sınırlı olurdu. Bunlar çoğunlukla kırmızı renkte birkaç fenerle, bazen de uçağın iniş sırasında kesik olarak yanan bir rampayla aydınlatılırdı. İniş veya kalkış yapmakta olan uçaklarda her havacıya, hedefin topoğrafyası ve özellikleri tam olarak öğretilirdi (Hava Ta'limnâmesi, Bombardıman Tayyareciliği, 1935: 92).

Şekil 1. Hangar

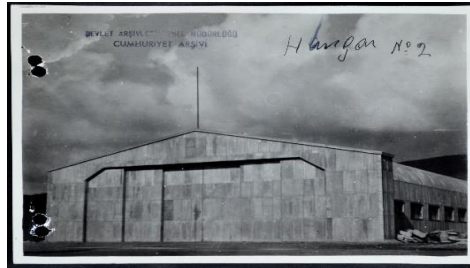

(CA, 230.0.0.0.61.27.1).

Meydan ve hangar işlerine bakmak hava postalarına yardım etmek üzere askeri bölüklerin kadrolarına sekizer kişilik birer ihtiyat postası dâhil edilirdi. Bu postalar, hava takımına dâhil olurlar ve takım içinde numara alırlardı. Uçakların muayenesi ve uçuşa hazırlanması sırasında kanatları üzerine çıkmak, basılacak yerlerin dışına ve kanat tellerine ayakla basmak yasaktı. Bunun için sehpa veya merdiven kullanılırdı, ayrıca bir uçağı zorunlu olmadan takozsuz ve hangar içinde çalıştırmakta yasaktı.

Hangardan bir uçağın çıkarılması ve posta tarafından sevki; nöbetçi zabıt, postayla makinisti yanına alarak vereceği emirle hangarın 5 metre açığında ve yüzleri hangara dönük olarak hazırlanırdı. Bundan sonra zabıtın veya posta başının emriyle 1 ve 2 numaralı askerler, hangar kapılarını açardı. Hangar kapıları açıldıktan sonra postaya uçağın başına gitmesi için emir verilirdi. Bunun üzerine askerler, uçağın başına giderek hangar müsaitse esas vaziyetini alır, değilse duruma göre hareket edilerek uçak, hangarın dışına çıkarılırdı. Postabaşı, uçağın gideceği yere emir vererek askerler hazırlanırdı. Bütün bu harekât, makinistin kontrolü altında postabaşının emriyle yapılırdı. Uçuş dışındaki zamanlarda da yine makinistin kontrolü ve postabaşının emri altında bu işler yerine getirilebilirdi. 1 numaralı asker kuyruğun gerisinde, 2 ve 3 numaralı askerler kanatlarla kuyruk arasında gövdenin sağında, 3 ve 5 numaralı askerler gövdenin solunda ve 6 numaralı postabaşı ise uçağın ilerisinde, pervanenin yakınında ve karşısında dururlardı. Bu vaziyetin alındığı yüksek sesle ve “tamam!” hitabıyla postabaşıya bildirilirdi. Bu haberleri alan postabaşı hemen uçağa binerek emir verir ve iki tarafta bulunan askerler tutulacak yerlerinden uçağı kaldırırdı. 1 numaralı asker, arabayı kuyruğun altına sürer ve uçağın mahmuzunu arabadaki yuvasına yerleştirirdi. 6 numaralı postabaşı da pervaneye engel olmamasına ve uçağın ileriye devrilmemesine dikkat etmekle beraber kısa emirler ve işaretlerle askerlerin vaziyetlerini düzeltirdi. Bu bindirme işi bittikten sonra 1 numaralı nefer “tamam” derdi, bunun üzerine postabaşı uçağa doğru yürüyerek “efrat yerine” emrini verirdi (Muzaffer, 17).

Şekil 2. Hangar

(CA, 230.0.0.0.61.27).

Uçak, çift satırlı ve kanatlı (dikmeli) ise 4 ve 5 numaralı askerler, dış dikmeler karşısına 2 numaralı asker iç dikme karşısına gelirdi. Askerlerin yüzleri motora dönük olmak üzere nişan vaziyeti alıp elleriyle dikmelerden tutardı. 1 numaralı asker, kuyruk arabasını yerine iter, 3 numaralı askerde arabadan düşmemesine dikkat ederek kuyruğu tutardı. 6 numaralı postabaşı ilk önce pervanenin üç adım ilerisine giderek her şeyin tamam olmasına kontrol eder ve daha sonra ileri kumandasını verirdi. Bu arada kendisi de uçağın sol tarafına geçerek iç dikmeden tutup uçağın hareketine yardımcı bulunur ve askerlerin hareketlerini kontrol ederdi. Uçak dikmesiz ve tek satırlı ise, dikmelere tahsis edilen asker,

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad. 1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

kanat uçlarından veya uygun yerlerinden tutar ve postabaşı sol tarafta bulunan 5 numaralıya yardım ederdi. Postabaşının “ileri” emriyle uçak, makinistin işaretlerine göre sevk edilirdi. Postabaşının dur! emri üzerine asker uçağın vaziyetini düzeltmek için gerekirse birkaç adım atıp dururdu. Bir uçaktan askerleri indirmek için de postabaşı “asker yerine” emrini verirdi. Postabaşının “uçacağı indir” kumandasıyla askerler uçağı indirirdi. Bundan sonra “esas vaziyeti al” kumandasıyla, uçak işletilecekse göreve devam edilir veya rahat hale geçilirdi. Büyük tip uçaklarda her asker için diğer uçaklardan veya sınıflardan yardımcı askerlerde görevlendirilirdi.

Bir uçağı hangardan çıkarırken kanatlarıyla hangarın kenarlarına ve çevredeki uçaklara dokunamaz, kanat gerisi, mevzi dümenleri gibi nazik kısımlarına basınç yapılamazdı. Uçaklar, traktörlerle taşındıklarında üç asker tahsis edilerek kuyruğu traktörün özel yerine yerleştirilirdi. 1 numaralı kuyruğu, 2 numaralı sağ kanadı ve 3 numaralı askerde sol kanadı ucundan tutardı. Uçak, makinistin refakatiyle istenilen yere götürülüp indirilirdi. Traktörlerle taşınması sırasında emir ve kumandalar el ile taşınmasının aynı olup sadece uçağın dönmesi gibi hareketler makinist tarafından verilecek işaretlerle yapılırdı (Muzaffer, 23).

Uçuştan önce konulan işaretler, uçağın geri dönüşüne veya başka bir meydana indiğine dair haber gelinceye kadar yerlerinde bırakılırdı. Meydanda uçakla ilgili bir haber gelinceye kadar uçuş memurlarının yarısı istirahat eder ve diğer yarısı da meydana hazır bulunurdu. Uçak meydana indiği zaman ya rakibi tarafından role ile veya tayyare postası tarafından verilen emirle sevk edilerek hangar önüne getirilirdi. Uçuşu bitiren pilot defterini imzalar ve uçuş sırasında bir arıza görmüşse kendisini karşılayan makiniste bilgi vererek uçağı teslim ederdi. Makinist uçağı yeniden muayeneden geçirip motoru temizler ve benzin, yağ ile suyu ikmal ederek ikinci bir uçuşa hazırlardı. (kışın soğuk yerlere uçak sokulmaz soğutucunun suyu boşaltılırdı) Bu hazırlıkları bitiren makinist defteri yerine koyduktan sonra posta vasıtasıyla uçağı hangara çektirirdi (Muzaffer, 34).

Bir tayyarenin uçurulması; uçuş emri, kıta kumandanı tarafından verilip nöbetçi zabitin kontrolü altında yapılırdı. İki den fazla uçak uçurulacaksa mutlaka kıta kumandanı veya muavini de bulunurdu. Uçak, meydana esas vaziyette hazırlanır, nöbetçi zabiti meydana kontrol ederdi. Meydana nöbetçiler yerleştirilir, rüzgâr bayrağı çekilir ve iniş işareti konulurdu. Makinist, muaviniyle beraber uçağın yanına gelir ve gerekli malzemeleriyle birlikte hazır olurdu. Meydanda önemli hizmetlerin düzenli bir şekilde yapılması zorunlu olup uçağın yanında uçuşla ilgili olanlardan başka kimse duramazdı. Uçak, esas vaziyetine tamamen hazırlandıktan sonra nöbetçi zabıt “uçak uçuşa hazırlanacak iş başına” emrini verirdi. Bunun üzerine 1 numara, kuyruk arabasını on adım geriye götürerek kuyruk yönünün dışına çıkarır, uçağın solunda kanat gerisinde ve dış kanat hizasında bekler ve kuyruğu tutanlara yardım ederdi.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

Daha sonra tekerleklerin önüne takozlar konur, sağ ve sol tekerleklere mahsus takozlardan her birine bağlı ipler ait oldukları yan taraflara doğru uzatılır, gerekirse bu ipler tutulup çekilerek tekerlekler takozlardan kurtarılırdı. 2,3,4,5,6, numaralı askerler dikmeler karşısına (tek satırlılarda kanat uçlarına) geçerler ve yüzleri motora dönük olmak üzere nişan vaziyetini alarak dış kanatlardan tutarlardı. 6 numaralı asker pervaneye yardım eder, daha sonra uçağın sağ kanadına ve 1 numaralı askerde sol kanadına geçerek diğer askerin yanına giderdi. Pervane, makinist muavini veya özel yetiştirilmiş pervaneci tarafından çevrilirdi. Makinist uçağın tellerini tekerleklerini gözle görülen bütün dış kısımlarını inceleyip muayene ettikten sonra uçağa binerek “motor işleyecek!” diyerek askerleri ikaz ederdi. Motorun işleme için bütün hazırlıklar yapılarak önce makinist yüksek sesle “emniyet” diye bağırır ve kollarını dışarıya çıkararak uçağın üzerinde oturlan yerin kenarına koyardı. Pervane, ilk hareket için gereği kadar çevrildikten sonra bırakılır ve görevli pervaneden iki üç adım uzaklaşarak yüksek sesle “ateş” derdi. Uçağın içerisinde bulunan makinist el maniyatosunu çevirirdi. (Duvar motorlarda el maniyatosu yoktur, gazla benzin açık bulundurulur ve usulüne göre motor ateş vaziyetine getirilir) Sadece motor ateş alırsa askerler, buldukları yerde bütün kanatları tutup dayanarak uçağın ileri kısmına engel olurlardı. Motor işlemezse makinistin “tekrar emniyet” uyarısından sonra pervane çevrilir, pervanecinin “ateş” ihbarıyla ikinci defa motorun işletilmesine çalışılırdı. Bu defada motor işlemezse ateş alıncaya kadar bu hareketler tekrar edilirdi. “Ateş ve emniyet” ihbarları, pervaneci ve makinist tarafından her defasında devam ederdi. Pervaneyi harekete geçirmek için uçağın içinde küçük el motoru varsa bunlar daha kolay yapılabilirdi. Motor işleyeceği zaman “emniyet ve ateş” uyarısına, uçağın çalıştırıldığı mahallerin çamurlu, kaygan olmamasına ve temiz bulunmasına dikkat edilirdi. Motor işledikten sonra makinist emniyet sağlanıncaya kadar tayyare defterini imzalar ve “tamam” diyerek yere inip uçacak olan pilota teslim ederdi. Pilot defteri aldıktan sonra makinist gibi bir defa dış kısımlarını gözden geçirip uçağın içerisine girerdi. Motoru tecrübe edip iyi durumda bulursa defteri imzalayarak uçaktaki yerine yerleştirirdi. Bir uçakla arka arkaya uçulması halinde her defasında tam bir tecrübeye gerek olmayıp, sadece arıza hissedilirse ikinci bir tecrübe yapılırdı. Pilot, uçağa girmeden önce kendini uçuşa hazırlardı. Görevi için harita, rapor kâğıdı, kalem ve diğer ihtiyaçları tamamlardı. (gözle keşif, fotoğrafla keşif, bombardıman gibi görevler) Uçuş elbisesi, başlık, gözlük ve eldivenlerini giyer, ayrıca zorunlu olarak inilmesi durumunda yardım gelene kadar ihtiyacını karşılayacak bir miktar gıda, su ile para alırdı. Bu kontrolleri tamamladıktan sonra pilot (keşif uçaklarında rasadın da yerinde olduğunu gördükten sonra) sağ elini başı hizasına kaldırarak sağ ve sola doğru sallardı. Bu işareti gören her asker “takoz el” diye bağırıp mevkillerini terk ederek uçağın sağına veya soluna doğru kanatlardan uzaklaşırđı. Postabaşı, uçağın etrafında kimse kalmadığını gördükten sonra pilotun tamamıyla göreceği

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

bir yerden iki kollunu yan taraflara uzatır, pilot bu işareti gördükten sonra uçağı hareket ettirirdi (Muzaffer, 40).

4. ASKERİ HAVA MEYDANLARINA İNECEK GAYRİ ASKERİ UÇAKLAR

1925’de hava meydanlarıyla ilgili alınan kararlar, ilk önce sadece İstanbul ve Eskişehir çevresindeki askeri meydanlarda özel ruhsatla tesis edilecek yeni meydanlara ait olmuştı. Hava meydanlarıyla iskelelerine inecek olan Türk veya yabancı bütün uçak ve balonlar, meydanın üzerinde ve civarında uçuş şartlarına doğal olarak rüzgârın istikametine göre özellikle rüzgâra karşı inecek ve sağından uçacaktı. Hava meydanlarından 2 km mesafe içinde uçakların cambazlık yapması yasaktı. Bütün Türk ve yabancı ticari uçaklar, askeri hava meydanlarında ücretle ikamet edebilirdi. Bu ücret, uçakların işgal ettiği sahaya göre belirlenirdi. Askeri hava meydanlarına inecek bütün ticari uçaklar, ayrıca iniş ücreti olarak aşağıda gösterilen ücreti öderdi.

Hava meydanlarında sekiz saat ve daha az ikamet için; 80 m ve daha az saha işgal eden ufak tipler 100 lira, 150 m geçmeyen tipler 250 lira, 150 m fazla alanı tecavüz eden büyük tipler 840 lira alınırdı. Bir günlük ikamet için; 80 m 250, 150 m 420, 150 m 840 lira idi. Bir ay kalmayı arzu eden ufak 45, orta 80 ve büyük tipler için ise 160 lira günlük ücret geçerliydi. Askeri hava meydanlarına iniş ücreti; ufak 100, orta 200, büyük tip uçaklardan 400 lira alınırdı. İmtiyazla tesis edilen hava meydanları tamamen askeri olanlarla aynı özellik ve şartlara sahipti. Bütün ücretler, maliye memurları tarafından tahsil edilip bu konuda hava meydan memurlarıyla zabıtlar tarafından kolaylık gösterilirdi

Hava meydanlarında uçaklardan alınan ücretlere pervaneyi çevirmek, meydan içinde eşyayı taşımak, kılavuzluk ve bunlar gibi diğer hava hizmetlerine dair ücretler de dâhildi. Sadece uçakların indiğı mahalden hangara ve oradan uçuş mahaline götürmek ücrete tabi değildi. Özel imtiyazla tesis edilen şirketlere ait hava meydanlarındaki ikamet ve iniş ücretleri dahi belirlenen miktarı geçemezdi. Türkiye, askeri hava meydanlarına iniş yapan veya orada ikamet eden uçaklara, pilotlara, makinistlere veya diğer görevlilerden herhangi birine, yolcuya ve ticari eşyaya yangın, sel, fırtına, infilak gibi bazı sorunlar nedeniyle meydana gelecek zarar, ziyan ve kayıplardan sorumlu tutulamazdı. Askeri meydanlara gelen uçaklara yağ, benzin ve diğer hava malzemeleri verilir ve fiyatlar piyasaya göre belirlenerek askeri bütçeye eklenirdi. İniş yapan bir uçakta hareketine engel olabilecek derecede sorun olursa meydanda tamiraty yapılırdı. Sadece masrafı 80 lirayı aşacak tamiratın askeri meydanlarda yapılması yasaktı. Uçağın tamiraty hava kuvvetleri memurlarının sorumluluğunda yapılırdı. Ancak uçağın uçuş kabiliyetini kaybettiğine karar verilirse meydandan hareket etmesine izin verilmez ve bundan dolayı memurlar hiç şekilde sorumlu olamazdı. Asıl uçak fabrikaları dışındaki hava kuvvetlerinin tamirhanelerindeki malzeme kullanıp tüketilemezdi. Hava kuvvetlerinin tamirhanelerinde

ise izin alınarak yapmak şartıyla sivil tayyareciler tezgâhlardan istifade edebilirdi. Askeri hava meydanlarında mevcut telli ile telsiz, telgraf ve telefon gibi muhabere vasıtalarından milli askeri hava meydanlarına ait olan şartlar, askeri deniz hava iskelelerinde de geçerli olacaktı (Türkiye Cumhuriyeti Seyr-i Sefer Havâiye Kâramâmesi, 1341/1925: 7-8).

4.1. İstanbul, Adana ve Mardin Hava Meydanları Hakkında Kararlar

Türkiye Cumhuriyeti'nin hava sınırları içine girecek yabancı ticaret uçaklarının incekleri İstanbul, Adana ve Mardin'de hava meydanları ile ilgili bazı kararlar alınmıştır. Buna göre;

İstanbul; hava nakliyatına ruhsat ve imtiyaz alan şirketlerin İstanbul'da yapacakları meydan ve hangarlardan diğer yabancı ticaret ve nakliyat uçakları da istifade edebilirdi. Bu ruhsat ve imtiyaz hakkında Avrupa'da geçerli olan kurallar uygulanırdı. 9 Eylül 1925 tarihli Hava Seyr-i Sefer Kararnamesinde askeri hava meydanlarına iniş yapacak veya ikamet edecek uçakların büyüklüğü ve kaldıkları süreye göre ödeyecekler ücretler belirlenmişti. Özellikle Ayastefanos (Yeşilköy) ve Büyükdere'deki istasyonlara incek uçaklardan alınacak ücret, şirketlere bağlı olur ve bu konuda Maarif Vekâletinin onayı alınırdı. Uygun bir ücret tarifesi hazırlanıp onaylandıktan sonra uygulanacağı şirketlere hemen bildirilmişti. Aereo Esperso İtalyan şirketi 1 Mayıs 1926 tarihine kadar Türkiye'de uçaklar için tesisat ve teşkilatını kısa sürede tamamlayarak hava taşımacılığına başlıyordu. Bundan dolayı şirketin Büyükdere'deki istasyondan istifade etmesi gerektiğinde vekâletin Ayastefanos kara ve deniz meydanları için zorunlu masrafa lüzum kalmayabilirdi.

Adana Meydanı: Adana'da daha önceden hava meydanı olmadığından yeni bir mahal aranmıştı. Bu meydan için özellikle hava nakliyatı şirketinin Adana'da yapacağı tesisler esas alınmış ve vekâletin yapacağı bütün masraflar şirket tarafından ödenmek üzere meydanın inşası tamamlanmıştı. Şirketin yerine getirmek zorunda olduğu şartlara bağlı diğer bölümlerde (hangar, yakacak madde depoları, gümrük, polis ve diğer daireler) hazırlanmıştı. Daha yeni işlemeye başlayan Türk Tayyare Nakliyatı Hava Şirketi, Adana'da inşasına başlanan meydanı 1926'da tamamlanmasına çalışmıştı. Bu şartlar yerine getirilerek Maliye Vekâletinin Adana Meydanı için masraf yapmasına engel olunmuştu.

Mardin Meydanı; Mardin'in tren hattının güney yönünde dirsek çizdiği mahalın doğusunda 300 x 800 m geçici bir askeri hava meydanı vardı. Bu meydan, Göllüköy Hristiyan ahalisine aitti. Havanın çok fazla yağmurlu olduğu günlerde uçakların inip kalkmasına uygun olmayıp düzenli bir tesisatı bulunmuyordu. Meydanın Mardin'e olan mesafesi kuş bakışıyla 3,5-4 km ise de şoseden istifade edilerek arabayla gidildiğinde ortalama 15 km olan yol asgari 6-7 km olabilirdi. Bu meydanın kapı olarak kabulü halinde burada daimi bir şekilde kalacak memurlara ihtiyaç duyulabilirdi. Mardin kapısının tayyareler için mahzurları olması durumunda Mardin'in 80 km kuzeyindeki Diyarbakır askeri

tayyare meydanını kullanmak daha uygun olabilirdi. Çünkü Diyarbakır Meydanı birçok hangara ve her türlü ihtiyacı karşılayabilecek teşkilat ile tesisata sahip olup şehrin 400-500 m yakınındaydı. Şehrin polis ve rüsumat memurları en kısa süre zarfında verilen görevleri yapabiliyorlardı. Ayrıca, Mardin Meydanı için vekâletin aşağıdaki masrafları karşılaması gerekiyordu. Meydan için ortalama 5000 lira, hangar için 25.000, benzin deposu, polis, rüsumat için akçesi memur daireleri 5000, hava rasıdı ile telsiz telgraf 15.000, meydan idaresi, makinist, rasıt pilotu ve memurları maaşı 1000, toplam 51.000.010 liraydı (CA, 230.0.0.056.4.4, 10 Mart 1926).

5. MEYDAN VE HANGARLAR İÇİN YAPILAN BAZI ÇALIŞMALAR

Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele sırasında meydan ve hangarlarla ilgili aşağıdaki gibi bazı durumlar yaşanmıştı. 29 Mart 1916'da Kadıköy'e hangar inşa edilerek ihtiyaçların karşılanabileceği düşünülmüştü. Bu amaçla Kadıköy'e bağlı Fenerbahçe'de 15 dönüm 1.279 zirai mahale torpido istasyonu ile uçak hangarı inşa edilmesine Meclis-i Vükela tarafından ruhsat verilmişti. Bu konuyla ilgili bir heyet oluşturulmuş ve bu heyetin yaptığı çalışmalar sonucunda; hangar inşası için Fenerbahçe'deki arsanın her dönümü için 100 liradan 1.580 lira bedel ödenmişti (BOA, İ.DUİT, 13/54). 1922'de İstanbul'da Fransızların işgali altında bulunan bölgede bir yangın meydana gelerek beşi uçaklara ve dördü otomobillere mahsus dokuz hangar yanmıştı (BOA, DH.EUM.AYŞ, 23/76, 1338/1922). Hangarlarda meydana gelen yangının tam olarak sebebi anlaşılamamıştı (BOA, DH.EUM.AYŞ, 23/87, 1338/1922). Kurtuluş Savaşının sonlarına doğru 1922 senesinde bir Fransız uçağı hangarın üzerinde dolaşmaya başlamıştı. Bir süre sonra bu uçağın uçak hangarının yakınlarına inip incelemeler yaptığı bildirilmişti (BOA, DH.KMS, 56/18, 1922).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte havacılıkla ilgili yeniliklere ve düzenlemelere gidilmişti. 1925'de hava kuvvetlerinin gece uçuşlarını sağlamak için meydan aydınlatma projelerine ihtiyaç duyulmuştu. Projelerin, Avrupa'dan pazarlıkla satın alınması teklifi 17 Haziran 1925 tarihinde İcra Vekilleri tarafından kabul edilmişti (CA, 30.18.1.1.14.39.13, 1925). 1927'de Diyarbakır'da uçak hangarı ayaklarının zeminin sert olmaması nedeniyle üçüncü ordu istihkâm mütehassıslığı tarafından beton için çimento alınmasına karar verilmişti. Ancak, Avrupa'dan getirilen hangar malzemesinin bir kısmı Mersin'de denize düştüğünden dolayı kullanılmayacak hale gelmişti. Bu nedenle aynı malzemeler tekrar sipariş edilmişti. Mersin'de yaşanan bu kazadan dolayı 18 Mayıs 1927 tarihinde tamamlanması gereken hangarın 26 Eylül tarihinde teslim edilebileceği anlaşılmıştı. Mukavelenin süresinin uzatılması hakkında Müdafaa-i Milliye Vekâletinin teklifi, İcra Vekilleri tarafından kabul edilmişti (CA, 30.18.1.1.26.63.5, 1927). 1928'de Haydar Paşa'da darüleytama ait zirai mahalin 947 liraya mektepler için kullanılabilmesi için Maarif Vekaletine verilmişti. Aero Espresso

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

İtalyano Anonim Şirketi'nin uçaklarıyla hangar ve tesisatını incelemek üzere İstanbul Hava Şubesi Müdürü Yüzbaşı Muhsin Bey tayin edilmişti (CA, 20.0.0.0.59.17.3, 1928).

İzmir'de betonarme uçak hangarı inşası için 12 Ağustos 1928 tarihinde Milli İthalat ve İhracat Şirketi ile mukavele imzalanmıştı. Bu mukaveleye göre üç ay içinde şirketin hangarı teslim etmesi gerekiyordu. Ancak mukavele şartlarına göre karar verilen üç aylık süreden çok daha uzun bir süre geçtiği halde hangar inşa edilemediğinden 20 Ekim 1929 tarihinde mukavele fesh olunmuştu. Bu nedenle yarım kalan hangarın inşası için başka şirketlerle görüşmelere başlanmıştı. Böylece birinci müteahhit tarafından yapılan parçaların düzeltilip tamamlanması şartıyla hangarın inşası Cristiani Nizen Mühendisler Birliği Şirketi'ne ihale edilmişti. Münakasa ve İthalat Kanunu'nun 18. maddesine göre ilk müteahhit hakkında dava açılması düşünülse de konunun uzamaması için bundan vazgeçilmişti. Çünkü en hassas savaş aracı olan uçakların uzun süre açıkta kalarak zarar görmemeleri için hangarın hemen tamamlanması gerekiyordu. Böyle bir dava durumunda ne olursa olsun hangarın inşası hemen tamamlanamadığından uçaklar uzun süre açıkta kalarak zarar görürlerdi. Sadece, hangarın hızlı bir şekilde inşasının sağlanması için mukaveleye daha kuvvetli yaptırımlar eklenerek etkili kararlar ve şartlar getirilmişti (CA, 30.0.18.1.2.9.6.1, 1930). Türkiye Cumhuriyetinde ilk defa yapılacak betonarme uçak hangarının ihtiyaçlarının temin edilip ortaya çıkarılabilmesi için bu mukavelede gerek mali ile idari ve gerekse fenni konularda daha ağır şartlarla kuralların ilave edilme zorunluluğu ortaya çıkmıştı. Cristiani Nizen ile yapılan mukavele projesine göre hangar için yabancı yerine özellikle yerli malzemeler tercih edilmeli, ancak zorunluluk halinde diğerlerinin kullanılmasına izin verilebilirdi (CA, 30.18.1.2.9.20.6, 1930). Dövizle satın alınan malzeme, asgari miktarda ve zorunlu hallerde olabilirdi (CA, 30.0.18.1.2.9.6.1, 1930). İcra vekilleri heyetinin 9 Nisan 1930 tarihli toplantısında proje incelenerek hangar için Milli Müdafaa ve Maliye vekâletlerinin görüşlerine göre mukavele imzalanmıştı (CA, 30.0.18.1.2.9.20.6.2, 1930).

1933'de İzmir'de Reşadiye civarındaki deniz hava karargâhında bakım yapılmasına karar verilmişti. Özellikle alay kumandanlığı binasıyla deniz taburu zabitan ve askerlere ait binaların kısa sürede tamir edilmesi gerekiyordu. Bununla ilgili garnizonun mahremiyeti nazar-ı dikkate alınarak beş tane keşifname askeri fiili yardım esasına göre hazırlanmıştı. Bu işler bir müteahhide ihale edildiği takdirde belirlenen masraf üç misli artacağı gibi işin tamamlanma süresi de çok fazla uzayabilirdi. Böylece gerek garnizonun mahremiyeti ve gerekse işlerin daha az masrafla tamamlanması amacıyla bu işin müteahhide verilmeyerek 2.327 lira 40 kuruşa emaneten yaptırılmasına dair İcra Vekilleri Heyetinden izin istenmişti. Bunun üzerine İcra Vekilleri Heyeti'nin 18 Şubat 1933 tarihli toplantısında konu görüşülerek bu teklif kabul edilmişti. Bu teklifin kabul edilmesi üzerine deniz hava karargâhında keşiflere başlanmıştı. Birinci keşfe göre kumandanlık dairesinin denize yakın terasında çürümüş olan

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

çinkoların yenileriyle kaplanması 35 kuruş olup kalay, kurşun ve diğerk ek malzemeler içinde masraflar olabilirdi. Askeri ustaların yardımıyla bu balkona 3 sıra halinde parmaklık yapılp alüminyuma boyanacaktı. Genellikle kapı pencere doğramalarıyla bunlara ait panjurların boyları raspa edilerek yeniden macun ve astarlanıp iki kat yağlı boya askerlerin yardımıyla yapılacaktı. Bu işlerin toplam fiyatı ise 498 lira 03 kuruştı (CA, 30.0.18.1.2.9.22, 1932). 1933’de Süpermarin bombardıman deniz uçakları için İzmir’de Üçüncü Tayyare Alayı Kumandanlığının karargâhı olan Reşadiye’de iş iskelesi inşasına karar verilmişti. İskele inşasının Münakasa ve İthalat Kanunu’nun 18. maddesine göre 10.000 liraya ve betonarme olarak tamamlanmasına çalışılacaktı. Ayrıca iskelenin Süpermarin deniz uçaklarının geleceği zamana yetiştirilmesine dikkat edilecekti (CA, 30.0.18.1.2.9.23, 1933) Eskişehir’de tayyare meydanı olarak 5.119 dönüm arazi istimlak edilmişti. Sahipleri bulunamadığı için daha önce parası verilemeyen ancak sonradan sahipleri ortaya çıkan 570, 5 dönüm arazi bedeli olan 4.029 lira 25 kuruşun, 1933 mali yılı hava bütçesinden ödenmesi teklif edilmişti. Milli Müdafaa ve Maliye vekâletlerinin 12 Mayıs 1934 tarihli görüşleri, İcra Vekilleri Heyetinin toplantısında kabul edilmiştir (CA, 30.18.1.2.45.31.4, 1934). Ankara’da istasyon civarında hava meydanı yapılacak olan 600.000 metre genişliğinde eski koşu meydanının 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İthalat Kanunu’nun 46. Maddesine göre karar verilen 250.000 lira karşılığında pazarlıkla satın alınması İcra Vekilleri Heyeti’nde görüşülmüştür (CA, 30.18.1.2.66.54.12, 1936). İcra Vekilleri Heyeti’nin 9 Nisan 1939 tarihli toplantısında incelenerek hangar için Milli Müdafaa ve Maliye vekâletlerinin görüşleri kabul edilmiştir (CA, 30.18.1.2.9.20.6, 1939).

Hava sanayisi kurucusu Nuri Demirağ, Beşiktaş Hava Atölyesi için Almanya’dan hangar malzemeleri sipariş etmişti. Bu malzemelerin yurt dışından getirilebilmesi amacıyla 92.318 Mark serbest döviz müsaadesi istenildi. Hangar malzemelerinin ithali hakkında Ticaret Vekâletine yapılan bu müracaatı Milli Müdafaa Vekâleti kabul ederse bunların bedelleri Klering hesabına ödenecekti. Almanya’da Dr. Vagner tarafından gönderilen mektupta dahi sipariş edilişte henüz Almanya’dan ihraç edilemeyenlerin (özellikle hangar malzemesi) Mark ile ödemeleri yapılacaktı. Bu malların Alman gümrüğünden çıkar çıkmaz bedelinin ödenmesi şartıyla ihracına müsaade edilebileceği de belirtilmişti. Bu görüşmeler sonucunda demirin ihracatı için gerekli izinler alındı. Alman şirket, nakliyatı Anwersten’de yapacak, ayrıca malzemelerin taşınması sırasında meydana gelebilecek herhangi bir sorundan sorumlu olmayacaktı. Almanya ile Türkiye arasında ticaret antlaşması olmadığından demirin sevki ödeme şekline bağlı olacaktı. Türkiye, Almanya’ya artık krom gibi madenleri ihraç etmediğinden ticaret anlaşması geçersiz olmuştu. İki devlet arasında bir ticaret anlaşması yapıncaya kadar ödeme serbest Ew veya döviz olarak yapılabilirdi. Mallar, Belçika hududunu geçince bedelleri ödenecekti. Birinci parti mala ait fatura kısa süre içinde Arn. George Firması tarafından gönderilebilirdi. Arn.

George Firması, birinci malları teslim eder etmez ikinci partinin teslim süresini bildirecekti. Ticari anlaşma ve kliring meselesi halledilmezse kromlarla ilgili bir taviz mümkün olacaktı (CA, 30.18.1.2.212.441.10, 1939).

1940'da Çanakkale, Trakya ve Batı Anadolu'da hava meydanı, iskele ve yolların inşasına başlanmıştı (CA, 30.18.1.2.91.44.4, 1940). 29 Nisan 1940 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından 23 Fransız teknisyenle görüşmeler yapılarak inşaatlarda uzman olarak çalıştırılmalarına izin verilmişti (CA, 30.18.1.2.91.44.4, 1940). İngiltere'den kredi ile satın alınan 15 adet portatif çelik hangara ait mukaveleye göre Türkiye'ye gelen uzmanların 247 lira 99 Kuruş tutan seyahat masrafları Milli Müdafaa Vekâleti'nin hava bütçesinden ödenmesine karar verilmişti (CA, 30.18.1.2.91.53.19, 1940). 1941'de Pamukova, Arifiye, Kilya, Uçak, Eceabat ve Karacabey (120 Hektar) ile İzmit'in Kumla çiftliğinde hava meydanı inşasıyla Milli Müdafaa'nın ihtiyaçları doğrultusunda araziler istimlak edilmişti (CA, 30.18.1.2.97.116.4, 1942). Ayrıca Kayseri uçak fabrikası da hava meydanı olarak belirlenmişti (CA, 30.18.1.2.95.58.12, 1941). İzmir-Gaziemir ve Çorlu tayyare garnizonlarının yaptırılması sırasında savaşın çıkmasıyla yarım kalan hangarlara gerekli demirlerin Almanya'da Krupp fabrikasından pazarlıkla satın alınması 2-3 Eylül 1942 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti tarafından kabul edilmişti (CA, 30.18.1.2.100.84.12, 1942).

6. SONUÇ

Havacılık şartlarının mükemmel olması, bir ülkenin gelişmiş ve kalkınmış sayılmasında en önemli kriterler arasındadır. Bu şartlara baēlı olarak hava hangarları ve meydanları büyük önem kazanmıştır. Hava araç-gereçlerinin barındırıldığı kapalı yapılar hangar, kalkması ve inmesi için hazırlanan yerler ise havaalanı veya hava meydanıdır.

Türkiye Cumhuriyeti, büyük bir Milli Mücadeleyle kurulduktan sonra kara ve denizcilik kadar havacılıēın önemi de fark edilmiştir. Havacılıēın güçlendirilmesi amacıyla uçakların sayısı artırılmaya başlanmış ve buna baēlı olarak hangarlarla meydanlara ihtiyaç duyulmuştur. İlk önce hangarlar ve meydanlar belirli bir süre kullanılan geçici yapılar olmuştur. Ancak zamanla bu durum deēiřmeye başlayarak, hangarlar zorunluluk haline gelmiştir. Bez ve ahşap olanları zorunlu, madeni uçakları ise ikinci derecede uçuşa hazırlamak amacıyla hangarlar ve meydanlar inşa edilmeye başlanmıştır. Buna baēlı olarak hangarlar uzun hizmet sürelerine dayanabilecek tarzda inşa edilip yapımlarında iyi ve saēlam malzemeler kullanılmıştır. Bir süre sonra hangarlar, askeri havacılıēın da hayati bir parçası haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki havacılıktaki gelişmeler, sadece uçakların ve personelin sayısının artırılmasıyla yapılan yenilikler olmamıştır. Uçakların barındıkları, tamir edildikleri ve bakım

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

yapıldıkları alanlar olarak da kendini göstermiştir. Türk uçaklarının sayısının artmasına bağlı olarak hangar ve meydanlar günümüzde olduğu gibi zorunluluk haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Dâhiliye Nezâreti Kalemi Mahsûs Müdüriyeti (DH.KMS), 56/18, 11 Nisan 1338 (11 Nisan 1922).

Dâhiliye Emniyeti Umûmiye Müdüriyeti Asayiş Kalemi (DH.EUM.AYŞ), 23/87, 11 Muharrem 1338
(6 Eylül 1919). 23/76, 10 Muharrem 1338 (5 Ekim 1919).

İrâdeler Tasnifi (İ.DUİT), 13/54.

Plan Kroki (PLK.p), 2549-1, 2549-2

Cumhuriyet Arşivi (CA)

30.18.1.1.14.39.13, 17 Haziran 1925.

230.0.0.056.4.4, 10 Mart 1926.

30.18.1.1.26.63.5, 20 Kasım 1927.

30.10.0.0.197.350, 29 Ocak 1927.

20.0.0.0.59.17.3, 11 Mayıs 1928.

30.18.1.2, 9.20.6, 9 Nisan 1930.

30.0.18.1.2.9.20.6.2, 1930.

30.0.18.1.2.9.6.1, 1930.

30.18.1.2.9.20.6, 9 Nisan 1930.

30.0.18.1.2.9.6.1, 1930.

230.0.0.0.61.27.

30.0.18.1.2.9.22, 10 Aralık 1932.

30.18.1.2.66.54.12, 22 Haziran 1936.

30.18.1.2.45.31.4, 12 Mayıs 1934.

30.18.1.2.212.441.10, 21 Kasım 1939.

30.18.1.2.91.53.19, 31 Mayıs 1940.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

30.18.1.2.100.84.12, 23 Eylül 1942.

30.18.1.2.101.31.18, 30.18.1.2.95.59.9, 30.18.1.2.96.84.3, 30.18.1.2.96.84.11, 30.18.1.2.97.116.4,
30.18.1.2.97.116.15, 30.18.1.2.100.93.14, 30.18.1.2.101.31.18.

30.18.1.2.95.58.12, 3 Temmuz 1941.

30.18.1.2.97.116.4, 12 Şubat 1942.

30.18.1.2.91.44.4, 10 Mayıs 1940.

30.0.0.59.397.6, 1928.

Diğer Kaynaklar

American Institute of Aeronautics and Astronautics, Historic Aerospace Site, College Park Airport, Maryland, 2003.

“Atmosfer İrticafatı”, *İstidlal-i Hava*, 3. Bölüm.

“Bombardıman Tayyareciliği”, *Hava Ta’lîmnâmesi*, İstanbul, Askeri Matbaa, 1935.

Erkânı Harp Mir Alayı Muzaffer, *Kuvâ-yi Havâiye Rehberi*, İstanbul, 1926.

Eric James B. Arch A Thesis in Architecture, Submitted to the Graduate Faculty of Texas Tech University in Partial Fulfilment of the Requirements for the Degree of Master of Science, 2014.

Kıtaat-ı Havâiyeden, Mehmed Şakir bin Feyzullah, *Piyade Tayyareleri ve Piyade Balonları*, Kıtaat-ı Fenniye ve Kuvâ-yi Havâiye Müfettişliğine Memur ve Erkân-ı Harbiye Mektebi Vesâit-i Havâye Muallimi Tayyareci Yüzbaşı, İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1335 (1917).

Mehmed Ziya, *Tayyare Talebelerine Muhtıra*, Dersaadet, Matbaa-i Askeriye, 1335 (1917).

Mehmed Abdülkerim, *Makine Külliyyatı*, Bahriye Matbaası, 1927.

Mike Hosch, *Protecting Aircraft in Hangars; Six Keys to Successful Fire Detection and Mitigation*, Airport Business, Ağustos/Eylül, 2016.

“Tayyare Yer Ta’lîmleri”, *Hava Ta’lîmnâmesi*, İstanbul, Askeri Matbaa, 1927.

Türkiye Cumhuriyeti Seyrû Sefer Havâiye Karâr-nâmesi, Ankara Harita Matbaası, 1341 (1925).

“Tayyarelerin İnîş Mahallerinin Seçilmesi”, *İstidlal-i Hava*, 3. Bölüm.

“Tayyare”, *Tayyare Cemiyeti Mecmuası*, Cilt. 10, Sayı. 16, 21 Mayıs 1341 (21 Mayıs 1925).

Tayyare Uçuşlarının Meteorolojik Himâyelerine Ait Ta’lîmât, Ankara, 1942.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1293460

BANÜSAD, 2023; 6(2), 88-108

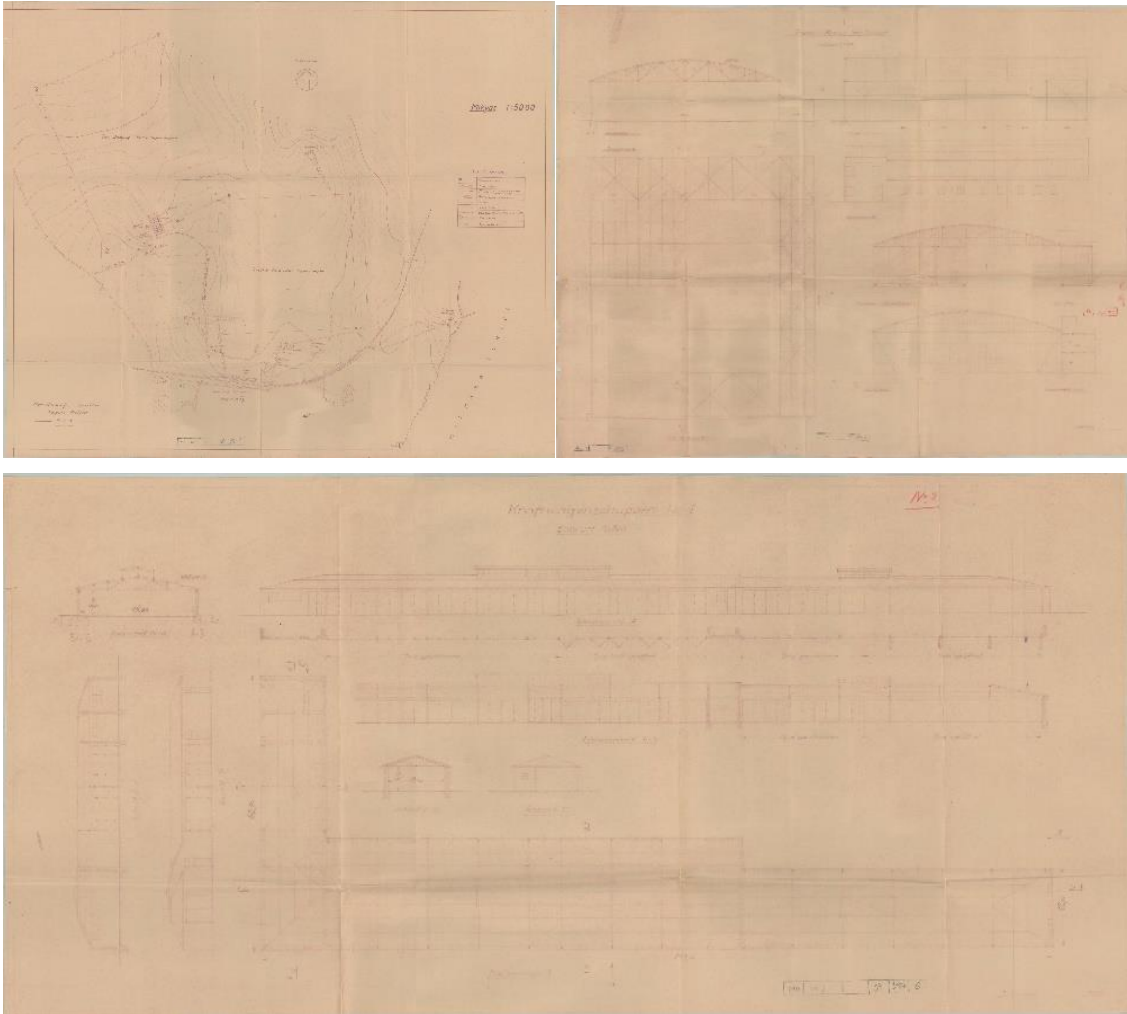
Tayyare Meydanları Hakkında Ta'limâtname, Türk Tayyare Cemiyeti Merkez Umûmiyesi Tarafından Neşr Edilmiştir, Ankara Hâkimiyeti Milliye Matbaası, 1928.

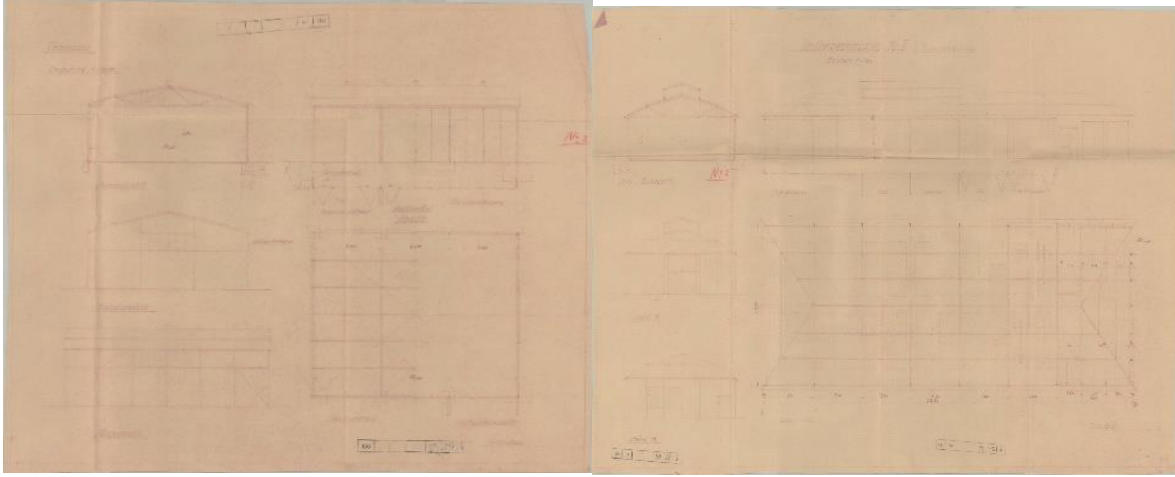
Tayyare Keşfi, Kuvâ-yi Havâiye Müfettişliği Tarafından Neşr Olunmuştur, Dersaadet, Matbaa-i Askeriye, 1339 (1920).

The Appraisal Journal, Timothy J. Lindsey, *An Introduction to the Valuation of Aircraft Hangars*, 2008.

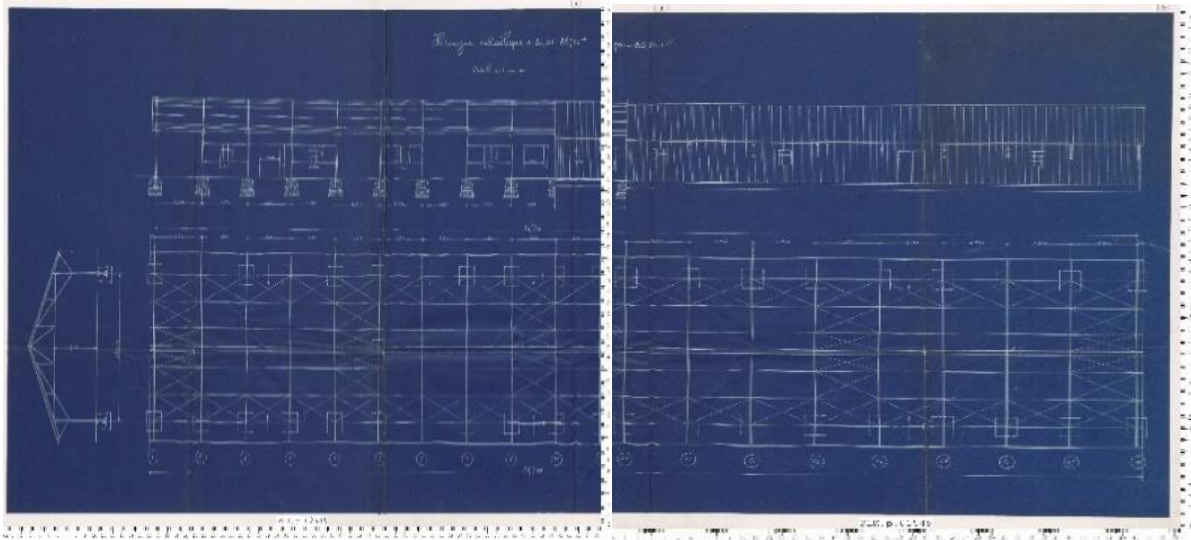
EKLER

Ek 1. Hangar Planları (CA, 30.0.0.59.397.6, 1928)

Ek 2. Hangar Planı (PLK.p, 2549/1).

**E-BELEDİYESİLİK UYGULAMALARI VE WEB SİTESİ KULLANIMI ÇERÇEVESİNDE
KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ: KARESİ VE ALTIEYLÜL İLÇELERİ ÖRNEĞİ**

Alper ALTINÖZ¹

ÖZET

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler bireylerin sosyal yaşamlarını etkiledikleri gibi özel sektör ve kamu kurumlarını da etkilemektedir. Bu etkileşimin neticesinde belediyelerin hizmet sunumunda değişimler yaşanmaya başlamakta, toplum içerisinde internet kullanan birey sayısı fazlalaşmakta, web siteleri ve e-belediye uygulamalarıyla belediyeler hizmetleri daha hızlı, etkili ve verimli gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu çalışmada web sitesi, e-belediye kavramları ele alınmakta, Balıkesir ilinin Karesi ve Altieylül ilçelerinin e-belediye uygulamaları ve web sitesi kullanımı karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Araştırma sonucunda her iki ilçe belediyesinin platformlarında belirgin farklılıklar ve bazı benzerlikler taşıdığı tespit edilmiştir. Altieylül Belediyesi web sitesinin Karesi Belediyesi web sitesine oranla daha bilgilendirici, detaylı ve karşılıklı etkileşimin daha yüksek olduğu, e-belediye kullanımı açısından ise her iki ilçe belediyesinin e-belediye uygulamalarının güncel ve ulaşılabilir olduğu ancak daha fazla etkileşim ve işlem için hizmet sayısının artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: E-Belediye, Web Sitesi, Karesi, Altieylül

**A COMPARATIVE ANALYSIS WITHIN THE FRAMEWORK OF E-MUNICIPAL
APPLICATIONS AND WEB SITE USAGE: THE CASE OF KARESİ AND ALTIEYLÜL
DISTRICTS**

ABSTRACT

Developments in information and communication technologies affect the social lives of individuals as well as private sector and public institutions. As a result of this interaction, changes in the service delivery of municipalities begin to occur, the number of individuals using the internet in the society increases, and municipalities try to realize services faster, more effectively and efficiently through websites and e-municipality applications. In this study, the concepts of website and e-municipality are

¹ Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, alperaltinoz89@gmail.com

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

discussed and e-municipality applications and website usage of Karesi and Altieylül districts of Balıkesir are analyzed. As a result of the research, it was determined that there are significant differences and some similarities in the platforms of both district municipalities. It has been concluded that the website of Altieylül Municipality is more informative, detailed and interactive than the website of Karesi Municipality, and in terms of e-municipality usage, the e-municipality applications of both district municipalities are up-to-date and accessible, but the number of services should be increased for more interaction and transactions.

Keywords: E-Municipality, Website, Karesi, Altieylül

1. GİRİŞ

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde 1990'lı yıllardan sonra yaşanan gelişmeler bilgisayar ve internet kullanımını hayatın vazgeçilmezi haline getirmektedir. İnternet ve bilgisayar kullanan birey sayısı zaman geçtikçe fazlaşmakta, teknolojinin getirdiği kolaylıklar insanlara fayda sağlamaktadır. Yaşanan bütün bu gelişmeler kamu kurum ve kuruluşlarını da etkilemekte ve kurumlar teknolojiyi hizmet sunumunda etkili bir şekilde kullanmak zorunda kalmaktadır (Güven, 2022: 1622). Bu bağlamda belediyeler etkili ve verimli bir hizmet sunumu için web siteleri oluşturmakta, bu siteler aracılığı ile vatandaşlarının hizmetler hakkındaki fikirlerini, taleplerini, önerilerini öğrenebilmekte ve duyuruları vatandaşlarına ulaştırabilmektedir. Bütün bunları gerçekleştirirken ağır mali masraflardan kaçınmakta, israf, yolsuzluk, denetimsizlik ve bireylerin memnuniyetsizliğinin de önüne geçmeyi hedeflemektedir. Ayrıca web siteleri ve internet teknolojileri belediye kuruluşlarına halkla ilişkiler, performans yönetimi, katılımcı yönetim gibi konularda yeni olanaklar ve fırsatlar sunmaktadır (Henden, 2004: 1).

Vatandaşa bahsedilen hizmetleri web ortamında sunan belediyelerin bazı işlemleri ve uygulamaları elektronik belediye olarak kabul edilmektedir. E-belediye, yaşanan yere ait bütün verilerin bilgi ve iletişim teknolojileriyle yönetilerek kent ve toplum faydası açısından bilgilerin meydana getirilmesi ve vatandaşa sunulması olarak da tanımlanabilmektedir (Bensghir ve Akay, 2006: 33).

Bu araştırma Balıkesir iline bağlı merkez Karesi ve Altieylül ilçelerinin e-belediye uygulamaları ve web sitesi kullanımını karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle e-belediye kavramı hakkında bilgi verildikten sonra, e-belediyeden beklenen faydalar ve belediye web sayfası kavramı değerlendirilecek ve ilçe belediyelerinin web sitesi kullanımı ve e-belediye uygulamaları açısından analizleri yapılacaktır.

2. E-BELEDİYE KAVRAMI

Küreselleşmeyle birlikte dünyada hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Bu değişim ve dönüşüm bilgi ve iletişim teknolojileri alanında da hissedilmektedir. Sosyolog Manuel Castells küreselleşmenin meydana getirdiği değişimi şu şekilde ifade etmektedir: “Küreselleşmeyle, kültürleri ve hükümetleri ayrıca kurumsal olguları çeşitli şekillerde birbirlerine bağlayan enstrümantal bir bilgi ağı ile harekete geçirilmektedir. Buradan hareketle yönetim ve siyaset kavramları da küresel ve enformasyonel bir hal almaktadır. E- Belediye kavramı da bu noktada ortaya çıkmaktadır (Castells, 2000: 60-61).

E-belediye, belediye idaresi ile yerel yönetimlerin hizmet ve çalışmalarında enformasyon teknolojilerinin kullanılması, vatandaşlara ve özel kuruluşlara internet ağı üzerinden etkili bir şekilde hizmet sunulması, kurum içi birimlerin internet ağları sayesinde entegrasyonu ve ilgili dış birimler ile ağ aracılığıyla iletişimin kurulmasını ifade etmektedir (Erdal, 2002: 14). Güler’e göre ise e-belediye, dönemin gerektirdiği teknik altyapı kullanılarak geleneksel belediyecilik tanımının dışına çıkılıp belediyelerin vatandaşlara daha kaliteli, süratli ve devamlı hizmet sağlaması, bilgilendirmesi ve vatandaşın belediyelerdeki karar alma süreçlerine katılımını sağlayan internet ortamındaki modern uygulamaların bütünüdür (Güler, 2004: 26). Çakır ise, belediyelerin vatandaşlara daha kaliteli, hızlı ve devamlı hizmet sunması, bilgilendirmesi ve vatandaşın belediyelerdeki karar sürecine katılımını sağlaması nedeniyle; sadece bazı tuşlardan ibaret mekanik bir sistem olmayıp, bunun yanında şeffaf ve denetleyici olan bir yapı olarak nitelendirmektedir (Çakır, 2015: 4-5).

E-belediye kavramıyla alakalı yapılacak olan tanımlamalar elbette ki çoğaltılabilmektedir. Her araştırmacı konuya kendi çalışma alanlarının da etkisiyle farklı boyutlardan bakabilir. Bu nedenle bütün bu tanımlamaların ekseninde ortak bir tanım yapmak gerekmektedir. Buna göre e-belediye, şehirle ilgili kamu hizmetlerinin daha az bürokrasi ve kaynak kullanımıyla daha hızlı, basit, ulaşılabilen, etkin ve verimli, bütünsel, çağdaş, hesap verilebilir, denetlenebilir, doğrudan, kesintisiz ve kaliteli bir biçimde gerçekleştirilebilmesi amacıyla, belediyelerin vatandaş ve kurumlarla açık ağ ortamında veya sınırlı miktarda birey tarafından erişim sağlanan kapalı ağ ortamlarında yazı, ses ve görüntü gibi olguların işlenmesi, gönderilmesi, saklanması, sorgulanması, denetlenmesi, yönetilmesi temeline dayanan; bu bağlamda iletişim teknolojilerinin kullanımıyla vatandaşlara sanal ortamda bilgi, mal ve hizmet alışverişi, tanıtma, kamuoyu meydana getirme, iki taraflı iletişim kurma, denetim, tercih, onay, başvuru gibi online(çevrimiçi) iş yapma olanakları sunan; kişisel katılımı ve demokrasi düzeyini artırıcı etkiye sahip, vatandaş odaklı hizmet anlayışı çerçevesinde meydana getirilmiş, sistem ve uygulamaların bütünü olarak tanımlanabilmektedir (Mecek, 2017: 2312).

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

E-belediye tarafından hizmete sunulan uygulamalar, belediyenin örgütsel yapıları, vatandaşlar, özel şirketler, kamu kurum ve kuruluşları açısından önemli hizmetler olarak görülmektedir. Vatandaşlar gerek katılım açısından gerekse işlemlerini basit, çabuk, uğraşsız gerçekleştirme bakımından büyük imkânlarla sahip olmaktadır. E-belediye uygulamalarıyla belediyeler yalnızca vatandaşa hizmet etmekle kalmamakta, büyük halk kitlelerine de ulaşabilmekte, ek olarak hizmetler daha kolay ve süratli bir şekilde sunulabilmektedir. Bunun yanında belediyenin örgütüne ve faaliyetlerine ilişkin çeşitli bilgiye de rahatlıkla ulaşılabilir. Bu noktada e-belediye bilgi edinme hakkından yararlanılmasına da yardımcı olmaktadır. (Hazman, 2005: 66-67). O halde e-belediye uygulamalarının işlevlerini vatandaş açısından işlevler ve belediye açısından işlevler olarak ayırmak mümkün gözükmektedir. Vatandaş açısından işlevleri (Polat, 2006: 10-11):

- Daha kaliteli bir hizmet sunumu,
- Haftanın 7 günü 24 saat boyunca hizmet,
- Hizmetlerin oluşturulmasında vatandaşa katılım imkânı sağlanması,
- Daha şeffaf ve hesap verilebilir bir yönetim anlayışıdır.

Belediye açısından işlevleri ise:

- Vergi adaletinin gerçekleştirilmesi,
- Hizmetlerin yapılmasında etkinlik ve verimlilik,
- Modernleşmenin gerçekleştirilmesi ve reform vasıtası olması,
- Bilgi odaklı karar verme sistemlerinin gelişmesidir.

Bütün bu hizmetlerin ve olguların gerçekleştirilebilmesi için ise belediyelerin bazı altyapı ve belirli olanaklarına sahip olmaları gerekmektedir. Bu olanaklar kısaca şu şekildedir (Odabaş, 2009: 390):

- Teknik altyapı sistemleri,
- Standartlara uygun olma,
- Liderlik,
- Hukuki düzenlemeler,
- Vatandaşın ve çalışanların niteliksel özellikleridir.

Siegfriede ise e-belediye uygulamalarının verimli olarak gerçekleştirilebilmesi için başarı faktörleri ve bunların alt faktörleri olduğunu belirtmektedir. Bu faktörler:

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

Tablo 1. E- Belediye Başarı Faktörleri

Başarı Faktörleri	Altı Faktörler
1 Rehber ilkeler ve strateji	E-devlet açısından yol gösterici ilkeler; sanal belediye binası genel strateji; yol gösterici ilke ve stratejinin daha kapsamlı yol gösterici ilkeler ve stratejiler ile uyuşması; üst düzey liderin çabası; e-belediye için öncelikli hedefler ve uzun vadeli planlama.
2 Organizasyon, proje ve değişim yönetimi	Proje organizasyonu; idari reformlar ile işbirliği ve uyumun sağlanması; organizasyonda değişim mühendisliği; işlem süreçlerinin analiz edilmesi ve optimizasyonu; yapısal organizasyonlarda değişim mühendisliği; işbirliğinin organize edilmesi ve sonuçların değerlendirilmesi.
3 Uygulamalar	Entegrasyon, iletişim, katılım, bilgi, işlemler.
4 Faydalar ve maliyetler	Bireyler, özel kuruluşlar, misafirler, siyasetçiler ve yönetim.
5 Doğru teknoloji kullanımı ve bu kullanımın örgütlenmesi	İçsel veri tasarlanması; bt ağı, ana hizmetler ve altyapı; e-imza; erişim; güvenlik; standartlar.
6 Yetenek, motivasyon ve nitelikler	Çalışanlar; idare; kıdemli yönetim personeli; kullanıcılar.
7 E-belediye uygulamalarının benimsenmesi	Belediye içerisinde iletişim; belediye dışarısında iletişim
8 İşbirliği ve ortaklıklar	Farklı kamu kurum ve kuruluşları ile işbirlikleri; ticari işletmeler ile işbirliği; girişimciler ve kurumlar ile işbirliği; bilim ve araştırma arasında değişim.
9 Sürdürülebilir Kaynaklar	Finansman, personel, bilgi.
10 Yasallık	Hukuki olarak yeterlilik; portalın kullanım yapısı; portal hizmetleri için izin verilebilme; özel sektör ile alakalı kişilerin entegre edilmesi; portalın kullanımı için genel yükümlülükler ve uygunluk; bilgi hizmetlerinin hukuki koşulları; kopyalamam işlemlerinin hukuki koşulları.

Kaynak: Siegfriede, 2003: 452-455

Belediyelerde e-belediyeleşme sürecinin üç aşamadan meydana geldiği öngörülmektedir. Bu aşamalar, tek yönlü bilgi verme süreci, karşılıklı olarak çift yönlü iletişim süreci ve çevrimiçi işlem sürecidir. Tek yönlü bilgi verme süreci, web sayfası kanalıyla bireylere iletilen bilgileri içermektedir. Belediyelerin kendi sitelerinde yayınladıkları ilanlar, meclis kararları gibi hizmetler bu duruma örnek gösterilmektedir. Bu sürece bireyin herhangi bir katkısı bulunmamaktadır. Karşılıklı olarak çift yönlü iletişim süreci ise vatandaşların ihtiyaçlarına göre bilgilerin paylaşılması süreci olarak ifade edilmektedir. Vergi borcu sorgulanması, su borcunun sorgulanması, otobüs saatlerinin öğrenilmesi gibi durumlar çift yönlü iletişim sürecidir. Çevrimiçi işlem süreci ise kamu ile alakalı iş ve işlemlerin online olarak yerine getirilmesidir. Vergilerin ödenmesi, ihalelere katılmak, belediyeye bağlı kuruluşlara kayıt yaptırmak bu sürece örnek olarak gösterilmektedir (Doğan, 2023: 42).

E-belediye öncesi yönetim anlayışında yazılı evraklar, posta ya da faks gibi tekniklerden herhangi biri kullanılarak gönderilmesi gereken yerlere gitmekteydi. E-belediyeyle beraber artık yazılı evraklar ve yazışmalarda elektronik sistemlere taşınmaktadır. Bu sayede önemli miktarda parasal tasarrufta

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

sağlanmakta buna ek olarak hizmetlerin etkinlik, verimlilik ve şeffaflığı artmaktadır. Ayrıca vatandaşlar bilgi ve belgelere daha hızlı ve basit bir şekilde ulaşabilmektedir. Sonuç olarak vatandaşlar açısından 7 gün 24 saat kaliteli, hesap verilebilir bir hizmet anlayışı e-belediye sayesinde meydana gelmektedir (Subaşı, 2017: 43).

2.1.E-Belediye'den Beklenen Faydalar

E-belediye uygulamalarının gerek belediye yönetimi açısından gerekse vatandaşlar açısından birçok faydası bulunmaktadır. Belediye açısından faydaları şu şekilde sıralanabilmektedir (Kıraç, 2019: 77-78, Çakır, 2015: 8):

- Yerel yönetimlerde saydamlık ve hesap verilebilirliğin artırılması,
- Vatandaşın hizmetlere 7 gün 24 saat boyunca ulaşabilmesi,
- Vatandaşların taleplerini hızlı bir şekilde çözüme kavuşturan bir idare yapısı meydana getirilmesi,
- Belediyelere karşı güvenin artırılması,
- İmar çalışmalarında yolsuzluğun önüne geçilmesi,
- Hizmetlerin çevrimiçi hale gelmesiyle bürokratik engellerin kalkması,
- Belediye çalışanlarının iş hacminde azalma meydana gelmesi ve belediye çalışanlarının memnuniyetinin artırılmasıdır.

E-belediye uygulamalarının vatandaş açısından faydaları ise şu şekildedir (Özkara, 2010: 61-62):

- Belediyenin faaliyetleriyle ilgili detaylı verilere ulaşılabilmesi,
- Belediye ve vatandaş arasındaki iletişimin yüksek seviyede olması,
- Çevrimiçi olarak bütün vergi borçlarının ödenebilmesi,
- Belediye başkanı ya da bir belediye yöneticisine veya görevlisine e-posta aracılığıyla ulaşılması,
- Vatandaşların iş ve işlemlerini belediye binasına gitmeden çözebilmesi,
- Vatandaşın günlük yaşantısında kullanabileceği herhangi bir hizmete istediği zaman erişim sağlayabilmesi vatandaş açısından faydalar olarak gösterilmektedir.

Başarılı bir e-belediye uygulamasının gerçekleşmesi neticesinde; belediyenin gerçekleştirdiği hizmetlerin saydamlaşması, zamandan tasarruf sağlanması, belediye ve vatandaş ilişkilerinde güvenin gelişim göstermesi, belediyenin yaptığı hizmetler ve yatırımlarla alakalı doğru ve güvenilir verilere ulaşılması, hızlı ve etkin bir şekilde hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi, hayat standartlarının artırılması, maliyetlerin azaltılması, tek bir portaldan bütün kamu hizmetlerine kolay erişime katkı sağlayacağı yönünde olumlu bir beklenti söz konusu olmaktadır (Şahin, 2007: 186).

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

3. BELEDİYE WEB SİTESİ

İnternet aracılığıyla meydana gelen birçok bağlantılı uygulama ve olgu söz konusudur. İnternet ortamında önemli bir kurumsal iletişim aracı olarak kullanılan World wide web (www), CERN (the European Organization for Nuclear Research)'de 1989 senesinde mühendis ve bilgisayar bilimi profesörü Tim Berners-Lee tarafından geliştirilmiş, 1990 senesinde projeye dâhil olan bilişim mühendisi Robert Cailliau'nun yardımlarıyla hayata geçirilmiştir (Seitel, 2001: 298).

Belediye faaliyetleri; vatandaşlar, siyasetçiler ve yönetim organizasyonu ile ilişkili üç yapı arasında işlemlerini yürütmektedir. Web sitesinin iyi oluşturulması bu üç yapı arasındaki ilişkinin etkileşiminde de farklılaşmayı içermektedir. Web siteleri vatandaşın siyasetçilerle devamlı bir şekilde iletişim kurmasını sağlayan bir araç olmasının yanında gereken verileri içermesi halinde vatandaşlara siyasetçileri devamlı olarak takip etme imkânı sağlamaktadır. Siyasetçiler açısından ise web siteleri vatandaşla daha iyi bir iletişim imkânı sunmaktadır. Web sayfaları aracılığıyla vatandaşlar ve siyasetçilerin arasındaki diyalogun gelişmesi, vatandaşın daha etkili bir şekilde oluşturduğu siyasi baskı, siyasetçileri daha çok çalışma ve yapacağı işlerde daha dikkatli olma konusunda bir çaba içerisine sokmaktadır. Bunun yanında bilgi ve iletişim teknolojilerinin daha yaygın kullanılması teknoloji konusunda hassas olan idare birimleri için, hizmetlerin gerçekleştirilmesinde daha fazla vatandaş odaklı ve vatandaşların taleplerine önem veren bir yönetim anlayışını gerçekleştirmek konusunda destekleyici bir güç oluşturmaktadır (Baldersheim ve Øgard, 2008: 126). Genel olarak ise belediyelerde idare birimlerinin web siteleri aracılığı ile internete aktarılma süreciyle hedeflenen yönetim süreçlerinin iyileştirilmesi, maliyetlerin azaltılması ve hizmetlerin hızlandırılmasıdır. Yönetimin internete taşınma süreci ise üç aşamadan meydana gelmektedir (Genco, 2010: 17):

- Öncelikli olarak belediye idare birimlerinin arasında tam otomasyonun gerçekleştirilmesi,
- Vatandaşlarla belediye arasındaki iletişimin internet aracılığı ile gerçekleştirilmeye başlanması,
- Belediyenin idare ve hizmetlerine dair temel bilgilerin, farklı kamu kurum ve kuruluşlarıyla alakalı olarak web ortamında yayınlanmasıdır.

Web sitesi bir belediye kurumunun iletişim araçlarından en ucuz ve etkili araçlarından birisi olarak görülmektedir. Hedef kitlelerle etkili ve verimli bir iletişim kurabilmek için internet sitesinin bu kitleleri cezbedecek nitelikler barındırması ne kadar önemliyse, gereksiz bilgiye yer verilmemesi de bir o kadar önem arz etmektedir. Web sitelerinde vatandaşlara açık olarak sunulan bilginin farklı şekillerde kullanılabilir olduğu da düşünülecek olursa, sitede bulunması gereken bilgilerin stratejik açıdan önemli olduğu ortaya çıkmaktadır (Beard, 2001: 47).

Belediyelerin web sitelerinde genel olarak şu bilgilere yer verilmektedir (Çukurçayır, 2000: 219):

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

- Yerleşim yeri hakkında genel bilgiler (İstatistiksel veriler, tarih, haritalar gibi),
- Belediyenin yönetici kadrosu ve belediye meclisiyle ilgili bilgiler (Telefon numaraları, çalışma saatleri ve isimler gibi),
- Şehirle ilgili faaliyetlerin duyurulması,
- Önem arz eden günlerin takvimi,
- Spor ve boş vakit faaliyetlerinin duyurulması,
- Şehirdeki resmi ve özel kurumların adresleri ve ulaşım seçeneklerinin duyurulması,

Bütün hizmetlerin ve bilgilerin web ortamında anında ve sorunsuz bir şekilde paylaşılması önem arz etmektedir. Farkındalık ve internet kullanımına ulaşmanın olmadığı gibi durumlar web sitelerine ulaşmanın önünde engeller olarak görülmektedir. Bunun yanında finansal ve siyasi sorunlarda web sitelerinin düzenli olarak kullanılmasını engellemektedir. Bu sıkıntılar web hizmetlerinin faydalı bir biçimde kullanılması için diğer devlet kurumları arasında süreçlerin ve teknolojilerin entegre edilebilmesi gibi teknik sıkıntıları da arttırabilmektedir (Weerakkody ve Choudrie, 2005: 26).

4. ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırma, Balıkesir ilinin ilçe belediyeleri olan Karesi ve Altıeylül'ü e-belediyeçilik uygulamaları ve web sitesi kullanımı çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır.

İlçe belediyelerinin web sitesi ve e-belediye uygulamalarının analizi yargısal örnekleme modeliyle seçilen Karesi ve Altıeylül Belediyelerinin web sayfası ve e-belediye uygulamaları incelenerek gerçekleştirilmektedir. Araştırma, iki ilçe belediyesinin web sitesi ve e-belediye uygulamalarını kapsamakta bu iki belediye çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada iki belediyenin web siteleri ve e-belediye uygulamaları üzerinden bir karşılaştırma yapıldığı için içerik analizi ve konu ile ilgili diğer belge ve bulgulardan yararlanıldığı için doküman analizi bir arada kullanılmıştır. Araştırma kapsamında çalışılan belediyeler Balıkesir'in iki merkez ilçesi olması sebebiyle seçilmiş, çalışma Karesi ve Altıeylül Belediyesi web sitesi ve e-belediye uygulamaları ile sınırlandırılmış diğer belediyeler çalışma kapsamına alınmamıştır.

Bu çerçevede Karesi ve Altıeylül belediyelerinin meydana getirdiği e-belediye uygulamaları, uygulamaların hangi tür hizmetleri kapsadığı, uygulamaların avantajları, web sitelerinin içerikleri ve kapsamı incelenmeye çalışılacaktır. Daha önce iki ilçe belediyesinin web sitesi ve e-belediye uygulamalarının karşılaştırmalı bir analizinin yapılmamış olması, bu platformlara herhangi bir etkide bulunulmadan çalışılması ve bulunan durumun saptanması literatüre katkı açısından önemli görülmektedir.

5. ARAşTIRMANIN BULGULARI

5.1. Karesi ve Altieylül İlçeleri Web Sayfaları

Karesi ve Altieylül ilçe belediyeleri daha başarılı bir hizmet vermek amacıyla gelişen teknolojilere ayak uydurmakta, web sitesi kullanmakta ve e-belediye uygulamalarıyla vatandaşların işlemlerini çevrimiçi olarak da gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Karesi ilçesi web sitesi <https://www.karesi.bel.tr/>, Altieylül ilçesi web sitesi <https://www.altieylul.bel.tr/> olarak yayında bulunmaktadır. Araştırma kapsamında 11. 04. 2023 tarihinde yayında bulunan Karesi ve Altieylül ilçelerinin web siteleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

İlçelerin web sayfalarının yönetimi bilgi işlem müdürlüğünün sorumluluğunda bulunmaktadır. Web sayfalarında yer alan bilgiler düzenli olarak güncellenmektedir. Sayfalarda bulunan haberlerin güncellenmesi basın birimi tarafından gerçekleştirilmektedir. Diğer bütün alanlar ise bilgi işlem müdürlüklerinin sorumluluğu altındadır.

Karesi Belediyesinin web sayfasına girildiğinde ana sayfada sol üst tarafında belediyenin logosu bulunmaktadır. Logonun yan kısmında belediyenin resmi mail adresi yer almaktadır. Mail adresinin altında başkan, kurumsal, bütçe ve strateji, rehber, karbel ve iletişim butonları sıralanmaktadır. Butonların alt kısmında ise meclis gündemleri ve ihale ilanları hareketli halde geçmektedir. Sayfanın orta bölümünde belediyeyle alakalı haberler güncel ve hareketli bir şekilde yer almaktadır. En alt kısımda ise meclis kararları ve duyurular butonları bulunmakta ayrıca tasarım şeklinde hazırlanmış Karesi ilçesinin kültürel değerlerinin yer aldığı bir resim dikkat çekmektedir. Başkan, kurumsal, bütçe ve strateji, rehber, butonlarının alt başlıkları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Karesi Belediyesi Web Sayfasında Yer Alan Temel Başlıklar

Başkan	Kurumsal		Bütçe ve Strateji	Rehber		
Başkanın Özgeçmişi	Yönetim	Vizyon ve Misyon	Stratejik Plan	Ulaşım ve İletişim	Müzeler	Tarım ve Hayvancılık
Başkan’a Mesaj	Yönetmelikler	Hizmet Standartları	Performans Programı	Arkeolojik Sit Alanları	Nüfus	Cami, Müze ve Türbeler
Başkan’ın Fotoğrafları	Meclis üyeleri	Mevzuat	İdari Faaliyet Raporu	Coğrafi Konum	Sanayimiz	Hamamlar ve Çeşmeler
	Meclis kararları	Kurumsal Kimlik		Doğal Güzellikler	Tarihçe	Anıtsal Yapılar
	Encümen Üyeleri	Kalite Politikamız		Eğitim		Nöbetçi Eczaneler
	Encümen Kararları	Kişisel Verileri Koruma Kanunu		İklim ve Bitki Örtüsü		İhale Bilgileri
				Pazar Yerleri		

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

Başkan: Bu bölümde başkanın özgeçmişi ve fotoğrafları bulunmaktadır. Ayrıca vatandaşın başkana mesaj göndermesini sağlayan bir portal yer almaktadır.

Kurumsal: Bu bölümde belediye yönetimi yani organizasyon şeması, meclis üyelerinin ve encümen üyelerinin isimleri, alınan meclis ve encümen kararları bulunmakta bunun yanında yönetmeliklere yer verilmektedir. Ayrıca portalın diğer bölümünde belediyenin vizyon ve misyonu, hizmet standartları, mevzuat, belediyenin kurumsal kimliğı ve kalite politikasını anlatan, kişisel verileri koruma kanunu hakkında bilgi veren butonlar yer almaktadır.

Bütçe ve Strateji: Bu bölümde belediyenin stratejik planı, performans ve idari faaliyet raporu yer almaktadır. Vatandaş faaliyetler hakkında bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

Rehber: Bu bölümde ilçenin doğal güzellikleri, coğrafi konumu, sit alanları, iklim ve bitki örtüsü, eğitimi, Pazar yerleri, nüfusu, müzeleri sanayisi, tarihçesi, cami, müze ve türbeleri, tarım ve hayvancılığı, hamamları ve çeşmeleri, anıtsal yapıları, günlük nöbetçi eczaneleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Vatandaş ilçe hakkında bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

Ayrıca alt butonları bulunmayan karbel ve iletişim kısımları da bulunmaktadır. Karbel e-ruhsata giriş butonudur. İletişim kısmı ise vatandaşın belediye ile kolay iletişim kurmasını amaçlamaktadır. Sitenin sağ üst köşesinde bulunan arama butonu ise vatandaşların istedikleri kısımlara kolay ulaşmaları açısından kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca arama butonunun üstünde e-belediye, e-gazete ve belediyenin sosyal medya hesaplarının linklerinin yer aldığı butonlar bulunmaktadır.

Altıeylül Belediyesi'nin web sayfasına girildiğinde ise belediye logosunun arka fonunda şehrin önemli yerlerini gösteren hareketli resimler görülmektedir. Arka fon mavi ve kırmızı olarak sürekli değişmektedir. Sitenin sol tarafında belediye logosu altında kurumsal, gündem, hizmetler, projeler, kurumsal raporlar, Altıeylül, iletişim, afet bilgi sistemi, kütüphane rezervasyon, kültür sanat butonları yer almaktadır. Sağ tarafında ise e-belediye, algenç başvuru, algem başvuru, borç sorgula, mezarlık bilgi sistemi, talep-öneri, nöbetçi eczane, e-imar, kent rehberi ve site içi arama kısımları yer almaktadır.

Sitenin en alt kısmında ise belediyenin sosyal medya linkleri, belediye başkanının fotoğrafı ve başkanın mesajı bulunmaktadır. Ayrıca haberler ve duyurular sağ alt kısımda hareketli olarak geçmektedir. Tablo 3 web sayfasında yer alan butonların alt başlıklarını göstermektedir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

Tablo 3. Altteylül Belediyesi Web Sayfasında Yer Alan Temel Başlıklar

Kurumsal	Gündem	Hizmetler	Projeler	Kurumsal Raporlar	Altteylül	Afet Bilgi Sistemi
Vizyonumuz	Haber	Algem	Devam Eden Projeler	Meclis Kararları	Tarihçe	Deprem Çantası
Misyonumuz	Duyuru	Cenaze İşlemleri	Tamamlanan Projeler	Mali Durum Raporları	İlçe Tanıtım	Deprem Öncesi
Temel Değerler	Basın	Kurslarımız	Planlanan Projeler	Stratejik Planlar	Sayılarla Altteylül	Depremden Korunma
Başkan	Foto Galeri	Nikâh İşlemleri		Faaliyet Raporları	Mahalleler	Toplanma Alanları
Başkan'ın Mesajı	Video Galeri	Spor Faaliyetleri		İç Kontrol Raporları	Konsej	Eylem Planları
Başkan'la Fotoğraf	AltteylülTV	İştirakler		Performans Programları	Kent Rehberi	
Yönetim Şeması	İhale	Sanat Merkezimiz		İhtisas Komisyon Raporları	Pazar Yerleri	
Meclis Üyeleri		İşyeri Açma		Sayıştay Denetim Raporu		
Encümen		Vefat Edenler				
Müdürlükler		Form ve Dilekçeler				
Kurumsal Kimlik		Kültür Sanat Yayınları				
Kardeş Şehirler						
Komisyonlar						
Etik Komisyon						
Kişisel Verileri Koruma Metni						

Kurumsal: Bu bölümde, belediyenin misyonu ve vizyonu, temel değerleri, başkan ve yayınladığı mesajı, başkan ile fotoğraf çektiren vatandaşlar, belediyenin yönetim şeması, meclis üyelerinin kim oldukları, encümen üyeleri, müdürlüklerin isimleri, belediyenin kurumsal kimliği, kardeş şehirlerin hangileri oldukları, komisyonlar ve üyeleri, etik komisyon ve üyeleri ve kişisel verileri koruma metni yer almaktadır. Belediyeye alakalı vatandaşları bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

Gündem: Bu bölümde haberler, duyurular, basındaki haberler, fotoğraf ve video galeri, belediyenin kanalı Altieylül tv ve ihale kısmı yer almaktadır. Belediye ve basınla alakalı bütün veriler burada toplanmaktadır.

Hizmetler: Bu bölümde belediyenin hizmetleri hakkında bilgiler yer almaktadır. Belediyenin algem hizmet binası, cenaze işlemleri, kursları, nikah işlemleri, spor faaliyetleri, belediyenin iştirakleri, sanat merkezi hakkında bilgiler, işyeri açma bilgileri, ilçede günlük vefat edenlerin isimleri, formlar ve dilekçeler ve kültür sanat yayımları hakkında bilgiler verilmektedir. Sanat merkezimiz kısmında herhangi bilgi bulunmamaktadır. Vatandaşlara iş ve işlemler hakkında detaylı bilgiler verilmesi amaçlanmaktadır.

Projeler: Bu bölümde belediyenin planlanan, tamamlanan ve devam eden projeleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

Kurumsal Raporlar: Belediyenin planları, programları ve detaylı raporları yer almaktadır.

Altieylül: Bu bölümde Altieylül ilçesiyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Ayrıca kent konseyi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Mahalleler kısmında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Afet Bilgi Sistemi: Detaylı bir biçimde deprem çantasında bulunması gerekenler, deprem öncesi yapılması gerekenler, depremden korunmanın yolları, eylem planları ve toplanma alanları yer almaktadır.

Ayrıca sitenin sol tarafında yukarıdaki butonlara ek olarak kültür sanat butonu da bulunmaktadır. Bu bölümde, filmler, tiyatro, fuar ve festivaller, konser, sergi ve kongreler hakkında bilgiler yer almaktadır.

Karesi Belediyesi kurumsal web sitesinde bulunan ana başlıklar Altieylül Belediyesi kurumsal web sitesinde bulunan ana başlıklardan daha azdır. İki web sitesinde de bulunan ortak ana başlık sadece kurumsal ana başlığıdır. Karesi Belediye'si web sitesinde dört ana başlık bulunmaktadır. Altieylül Belediyesi web sitesinde ise sekiz ana başlık bulunmaktadır. Sadece kurumsal ana başlığı aynıdır. Vizyon, misyon, yönetim şeması, meclis üyeleri, encümen üyeleri, kurumsal kimlik, kişisel verileri koruma kanunu gibi alt başlıklar iki web sitesinde de kurumsal ana başlığı altında bulunmaktadır. Başkan ana başlığı Karesi Belediye'si web sitesinde ayrı bir ana başlık iken bu buton Altieylül Belediye'si web sitesinde kurumsal ana başlığı altındadır. İdari faaliyet raporu, performans programı gibi alt başlıklar Karesi Belediyesi web sitesinde bütçe ve strateji ana başlığı altında bulunurken bu başlıklar Altieylül web sitesinde kurumsal raporlar ana başlığı altındadır. Ayrıca Altieylül Belediyesi bu ana başlık altında belediyeye ait bütün raporlara yer vermektedir. Bu durum vatandaşın bilgilendirilmesi ve şeffaflık açısından önemli görülmektedir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

Web sitesi tasarım ve çalışmalarında iki temel amaç bulunmaktadır. Bunlardan ilki web sitesinin bir bilgi yayma aracı olarak görülmesidir. Diğer amaç ise kuruluş ile web sitesi ziyaretçileri arasında etkileşim ve ilişki geliştirerek karşılıklı iletişimin sağlanmasıdır. Web sitesinin bilgi yayma aracı olarak görülmesinde karşılıklı etkileşim seviyesi düşüktür. Vatandaşa bilgi vermeye odaklanılmaktadır. Web sitesinin etkileşim ve iletişim amacı olarak görülmesinde ise karşılıklı etkileşim yüksektir. Etkileşim ve diyalog aracılığı ile vatandaş ve kurum arasında ilişki geliştirmek istenmektedir (Capriotti ve Moreno, 2007: 85). Her iki ilçenin web sitesinde de iki temel amaca ulaşıldığı görülmektedir. Ana başlıklar altında bulunan alt butonlar vatandaşları detaylı şekilde bilgilendirmektedir. Başkan'a, belediyeye mesaj ve iletişim butonları ise diyalogo ve etkileşimi geliştirmeyi amaçlamaktadır.

5.2. Karesi ve Altıeylül İlçeleri E-Belediye Uygulamaları

Araştırmanın bu bölümünde Karesi ve Altıeylül ilçelerinin "E-belediye" butonunda yer alan 12.04.2023 tarihi itibari ile bulunan hizmetler incelenecektir.

Karesi Belediyesi E-belediye butonu altında, çevrimiçi işlemler, nikâh, e-beyanname ve bilgi edinme butonları bulunmaktadır. Tablo 4'de ana başlıklar ve alt başlıklar gösterilmektedir.

Tablo 4. Karesi Belediyesi E-Belediye Sayfasında Yer Alan Ana Başlıklar

Kütüphane	Online İşlemler	Nikâh	E-Beyanname	Bilgi Edinme	7440 Tecil Başvurusu
Index	Sicil Sorgula	Evlenecek Çiftler İçin Gerekli Belgeler	ÇTV Beyanı Oluştur	Dilek-Şikâyet Sorgula	
	Borç Bilgileri		Emlak Beyanı Oluştur	Bina Birim Değerleri Sorgulama	
	Tahsilat Bilgileri		Beyanlarım	Rayiç Sorgulama	
	Dilek-Şikâyet Oluştur		İlan Reklam Beyanı Oluştur	Pazar Yerleri	
	İmzalı Belge Oluştur			Değişen Sokak İsimleri	

Kütüphane: Bu butonda belediyeye bağlı kütüphanelerde kitap araması yapılabilmektedir.

Online İşlemler: Bu buton ve alt başlıklarında sicil, borç, tahsilat bilgileri sorgulanabilmektedir. Ayrıca ödeme yapılabilmektedir. Bunun yanında dilek-şikâyet ve imzalı belge oluşturulabilmektedir.

Nikâh: Evlenecek çiftler için gerekli belgeler ve evrak örnekleri bulunmaktadır. Bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

E-Beyanname: Çevre temizlik, emlak ve ilan reklam beyanı oluşturulmaktadır. Ayrıca oluşturulan beyanlar sayfada görülebilmektedir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

Bilgi Edinme: Bina birim değerleri, rayiç ve dilek-şikâyetler bu sayfada sorgulanabilmektedir. Pazar yerlerinin isimleri ve değişen sokak isimleri de öğrenilebilmektedir.

7440 Tecil Başvurusu: 7440 sayılı kanun kapsamında olan borçlar sorgulanabilmektedir.

Altıeylül Belediye’si e-belediye butonu altında ise borç ödeme, ödemelerim, emlak vergisi, çevre temizlik vergisi, ilan reklam vergisi, kira sözleşmelerim, yapılandırma başvurusu, belge doğrulama, işyeri ruhsatı ön başvurusu ve ALDOS butonları bulunmaktadır. Tablo 5, Altıeylül Belediyesi e-belediye butonlarında yer alan ana başlıkları ve alt başlıkları göstermektedir.

Tablo 5. Altıeylül Belediyesi E-Belediye Sayfasında Yer Alan Ana Başlıklar

Borç Ödeme	Emlak Vergisi	Çevre Temizlik Vergisi	İlan Reklam Vergisi	Kira Söz.	Yapılandırma Başvurusu	İşyeri Ruhsatı Ön Başvurusu
	Bildirimlerim	Bildirimlerim	Beyanlarım			
	Arsa M ² Değeri Sorgulama	Tarife				
	Arsa M ² Değerleri					
	Aşınma Payı İndirim Oranları					
	Bina Maliyetleri					

Borç Ödeme: Borç bilgileri bulunmakta ve ödeme yapılabilmektedir.

Emlak Vergisi: Emlak vergisi bildirimleri, arsa değerleri sorgulama, aşınma payı indirim oranları ve bina maliyetleri sorgulanabilmektedir.

Çevre Temizlik Vergisi: Çevre temizlik vergisi bildirimleri ve uygulanan tarife yer almaktadır.

İlan Reklam Vergisi: İlan reklam beyannameleri öğrenilebilmektedir.

Kira Sözleşmeleri: Kira sözleşme bilgileri sorgulanabilmektedir.

Yapılandırma Başvurusu: Kanunlar kapsamında yeni yapılandırma başvurusu yapılabilmektedir.

İşyeri Ruhsatı Ön Başvurusu: Detaylı bilgiler girildikten sonra işyeri ruhsatı ön başvurusu yapılabilmektedir.

Ayrıca tabloya eklenmeyen ödemelerim, belge doğrulama, ALDOS butonları da bulunmaktadır. Ödeme butonuyla belediyeye ilgili ödemeler online olarak gerçekleştirilebilmektedir. Belge doğrulama butonuyla ise doğrulama kodu ile bireyler istenilen belgeye ulaşabilmektedir. Aldos ise yapı kontrol sistemidir. Projeler hakkında bilgiler ve imzalanması gereken evraklar bulunmaktadır.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

Altieylül ve Karesi belediyelerinin e-belediye ana başlıkları birbirinden farklı görünmektedir. Borç ödeme Altieylül e-belediye uygulamasında ayrı bir ana başlık iken Karesi Belediye'sinde online işlemlerde alt butonda yer almaktadır. Emlak vergisi, çevre temizlik vergisi ve ilan-reklam vergisi Altieylül Belediye'si e-belediye uygulamasında ayrı ana başlık olarak bulunurken, bu başlıklar Karesi Belediye'si e-belediye uygulamasında e-beyanname ana başlığının alt butonlarıdır. Ayrıca Karesi Belediye'sinde işyeri ruhsatı ön başvurusu, kira sözleşmesi gibi butonlar bulunmamaktadır.

6. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İnternet kullanımının yaygınlaşması, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle kamu kurum ve kuruluşları da bu ilerlemeye entegre olmaya çalışmaktadır. Bu nedenle kamu kurumları web sayfaları oluşturmakta ve e-belediye uygulamalarını hayata geçirmektedirler.

E-belediye uygulamaları ve web siteleri vatandaş memnuniyetinin sağlanması, etkili ve verimli hizmet, şeffaflık, ve katılımcılığın gerçekleştirilmesi konusunda en iyi araçlardan biri olarak görülmektedir. Çünkü vatandaşın belediyelerden temel taleplerini, sorun, istek ve beklentilerini en kısa sürede belediye idaresine iletebilmenin yanında, su borcu, emlak vergisi, çevre temizlik vergisi gibi ödemeleri de kısa sürede gerçekleştirebilmektir. Bütün bunlarla beraber maliyeti düşürerek daha iyi hizmet sunma konusunda avantaj sağlamaktadır.

Belediye web siteleri ve e-belediye uygulamaları belediyenin dijital platformlarda görünen yüzüdür. Bunun yanında yapılan hizmetlerin bilinmesi ve hizmetlerin kalitesinin gösterilmesi açısından önemlidir. Bu nedenle bu konu hakkında yazılan makaleler, tezler, kitaplar bulunmaktadır. Bu yayınlardan erişilebilenlerin bahsedilmesinden fayda sağlanacağı düşünülmektedir.

Çalışmaların ilki Hazman (2005) tarafından yazılan makaledir. Buna göre o dönemde halkın e-belediye uygulamaları hakkında bilgisi saptanılmış ve düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Bir diğer makale ise Şahin (2007) tarafından yazılan makaledir. Makalede Konya'da bulunan ilçe belediyelerinin e-belediye uygulamaları tespit edilmiştir. Çakır (2015) ise araştırmasında faydalarını, sorunları tespit etmiş ve çözüm önerileri getirmiştir. E-belediye ve web sitesi kullanımı konusunda il bazında gerçekleştirilen en kapsamlı araştırma ise Güven (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmadır. Çalışmada 81 il belediyesinin e-belediye uygulamaları ve web siteleri incelenmiştir. İncelenen kaynaklar içerisinde en kapsamlı araştırma olarak görünmektedir.

Araştırma kapsamında Karesi ve Altieylül ilçelerinin web siteleri ve e-belediye uygulamaları analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda iki ilçe belediyesinin web sitesi ve e-belediye konusunda belirgin farklılıklar ve bazı benzerlikler taşıdığı görülmektedir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

- Karesi Belediyesi web sitesi ana butonları ana sayfa, başkan, kurumsal, bütçe ve strateji, rehber, karbel ve iletişim olmak üzere yedi tanedir. Altıeylül Belediyesi web sitesi ana butonları ise, kurumsal, gündem, hizmetler, projeler, kurumsal raporlar, Altıeylül, iletişim, afet bilgi sistemi, kütüphane rezervasyon ve kültür sanat şeklinde on tanedir. İki sitenin ana butonları belirgin farklılıklar göstermektedir.
- Karesi Belediyesi ana sayfası durağan görünmektedir. Altıeylül Belediyesi ana sayfası ise Karesi Belediyesinin aksine hareketli görünmektedir.
- Karesi Belediyesi güncel haberleri, hizmetleri ana sayfanın orta kısmından hareketli olarak vermektedir. Altıeylül Belediyesi ise gündem butonu altında haberleri yayınlamaktadır. İki belediyede bu sayfaları güncellemektedir.
- Altıeylül Belediyesinin kütüphane, kültür sanat, afet bilgi sistemi butonlarına tıklandığında farklı tasarımlarda sayfa görünümü vermektedir. Karesi Belediyesi sayfasında böyle bir durum söz konusu değildir.
- Altıeylül Belediyesi ana butonları altmış üç alt butona ayrılmaktadır. Karesi Belediyesi ise otuz beş alt butona ayrılmaktadır. Altıeylül Belediyesi web sitesi daha detaylı bilgi verme eğilimindedir.
- İki belediyenin de meclis kararları ve duyuruları güncel olarak yayınlanmaktadır.
- İki belediyenin web sitesi de karşılıklı iletişim kurmaktan daha çok bilgi verme eğilimindedir.
- Altıeylül Belediye'sinin e-belediye portalları borç ödeme, ödemelerim, emlak vergisi, çevre temizlik vergisi, ilan reklam vergisi, kira sözleşmelerim, yapılandırma başvurusu, belge doğrulama, iş yeri ruhsatı ön başvurusu ve ALDOS ana butonlarından oluşmaktadır. Toplamda alt butonlarla birlikte 18 buton bulunmaktadır. Karesi Belediyesi'ninki ise, online işlemler, nikah, e-beyanname ve bilgi edinmedir. Alt butonlar ile 19 buton bulunmaktadır.
- Her iki belediyenin de e-belediye portalları güncel ve çalışır durumdadır.

Yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde bundan sonra gerçekleştirilecek araştırmalara ve literatüre katkı sağlamak amacıyla aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

- Web sitesi kullanımı ve e- belediye uygulamaları açısından ileri seviyede olan ülkelerdeki uygulamaların incelenmesi ve konu hakkındaki akademik çalışmaların taranması her iki belediye açısından faydalı olacaktır.
- Karesi Belediyesinin site tasarımı durağan gözükmemektedir. Tasarımın daha işlevsel hale getirilmesi için yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

- Her iki ilçe belediyesinin web sitesi ve e-belediye uygulamalarının yönetim, şeffaflık, denetim ve hesap verilebilirlik ilkelerinin uygulanabilirliğinin artırılması açısından tasarlanması gerekmektedir.
- Portal fazlalığı kullanımı zorlaştırmaktadır. Pratik kullanım açısından tasarımın gerçekleştirilmesi ve portal sayısının düşürülmesi gerekmektedir.
- E-belediye uygulamalarının sayıca azlığı göze çarpmaktadır. Daha fazla uygulamanın hayata geçirilmesi etkili ve verimli hizmet açısından fayda sağlayacaktır.

Sonuç olarak her iki belediye de web sitesi ve e-belediye açısından vatandaş için faydalı olabilecek site tasarımı ve uygulamalar geliştirmektedir. Altıeylül Belediye'si web sitesi Karesi Belediye'sine oranla daha bilgilendirici, detaylı ve karşılıklı etkileşiminin daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca tasarım ve buton açısından da daha özenli olduğu göze çarpmaktadır. Ancak her iki belediye açısından daha fazla etkileşim ve işlemler için e-belediye hizmet sayısını arttırmalarında fayda görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Baldersheim, H. ve Øgård, M. (2008). "Innovation in E-Government: Analysis of Municipal Web Pages in The Nordic Countries", *Information Polity*, 13(3-4), 125-137.
- Beard, M. (2001), "Running a Public Relations Department", London: Kogan Page.
- Bensghir, T. K. ve Akay, A. (2006). "Bir Kamu Politika Aracı Olarak Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS): Türkiye'de Belediyelerin CBS Uygulamalarının Değerlendirilmesi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 15(1), 31-46.
- Capriotti, P. M. A. (2007), "Corporate Citizenship and Public Relations: The Importance and Interactivity of Social Responsibility Issues on Corporate Websites", *Public Relations Review*, Vol. 33.
- Castells, M. (2000). "Globalization & Identity İn The Network Society, Prometheus", 4, 2000.
- Çakır, C. (2015). "E-Belediye: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 7(1-2), 1-15.
- Çukurçayır, Mehmet. A. (2000). "Yeni Yönetim Modeli Arayışları Çerçevesinde Halkın Yönetim Süreçlerine Katılım Olanakları", *Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*, TODAIE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi: Ankara.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

- Doğan, L. (2023). “Türkiye’de E-Belediye Uygulamaları Kapsamında Dijitalleşme Çabaları: Samsun Büyükşehir Belediyesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, Tokat.
- Erdal, M. (2002). “Elektronik Bilgi Çağında Kamu Yönetimi: E-Devlet”, Yayınlanmamış Ders Notları, İstanbul.
- Genco, M. (2010). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde E-Belediyecilik Uygulamaları ve Gelişim Süreci”, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Güler, B. A. (2004). “Kent Yönetimi Modeli Olarak Belediye Sistemi”, Görüş Dergisi, 58, 24-30.
- Gürler, G. (2005). “Afyonkarahisar Belediyesinde E-Belediye Uygulamaları ve Yerel Farkındalık”, Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.7, S.2.
- Güven, A. (2022). “Türkiye’de E-Belediyecilik Uygulamaları Çerçevesinde İl Belediyelerinin Analizi”, ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 12 (3), 1621-1650.
- Henden, B. (2011). “Katılımcı Yerel Yönetim Anlayışında E-Belediyeciliğın Yeri ve Önemi”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8(1).
- Kıraç, S. (2019). “Kamu Hizmetlerinde Dönüşüm ve E-belediye Uygulamaları: Elazığ İlçe Web Siteleri Üzerinde Bir İnceleme”, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Mecek, M. (2017). "E-Belediyecilik, Halkla İlişkiler, Bilgi Edinme, Şeffaflık, vb. Unsurlar Açısından Belediye Web Sayfalarının Kullanılması ve Etkinlik Analizi: Bolvadin Belediyesi Örneği", Uluslararası Bolvadin Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 13-15 Ekim 2017, Bolvadin (Afyonkarahisar).
- Odabaş, H. (2009). “E-Devlet Sürecinde Elektronik Belge Yönetimi”, İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Özkara, N. (2010). “E-belediye: Tarsus Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Pektaş, E. K. (2011). “Belediye Hizmetlerinde Bilgi-İletişim Teknolojilerinin Kullanımı ve E-Belediye Uygulamalarındaki Son Gelişmeler: Bir Literatür Taraması”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13(1).
- Polat, R. K. (2006). “E-Belediyecilik Kılavuzu Yerel Yönetim Vatandaş Etkileşimi”, İstanbul: TASAM Yayınları.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/*banusad*.1314236

BANÜSAD, 2023; 6(2), 109-127

Seitel, F. P. (2001), “The Practice of Public Relations”, 8th ed., USA: Prentice-Hall.

Siegfried, T. Grabow, B. ve Druke, H. (2003). “Ten Factors For Success for Local Community E-government. In Electronic Government: Second International Conference”, EGOV 2003. Prague, Czech Republic, September. Proceedings 2 pp. 452-455. Springer Berlin Heidelberg.

Subaşı, M. (2017). “Türkiye’de E-belediye Uygulamaları: Ankara Keçiören Belediyesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş.

Şahin, A. (2007). “Türkiye’de E-Belediye Uygulamaları ve Konya Örneği”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 29, 161-189.

Weerakkody, V. ve Choudrie, J. (2005), “Exploring E-Government in the UK: Challenges, Issues and Complexities”, Journal of Information Science and Technology, 2(2): 25-45.

AVRUPA BİRLİĞİ YAPISAL VE YATIRIM FONLARININ KULLANIMINDA
YOLSUZLUK: OLAF ÜZERİNDEN BİR DEĞERLENDİRME

Didem ÖZTÜRK GÜNAR¹

ÖZET

Avrupa Birliği entegrasyon sürecinin başlangıcından bu yana var olan kalkınma fonları entegrasyon sürecinin ilerlemesinde önemli bir paya sahip olmuştur. Avrupa Birliği üye ülkeleri kalkınma fonlarıyla desteklemiş ve refah düzeyini artıracak yatırımları teşvik etmiştir. 1999 yılında Avrupa Komisyonu bünyesinde faaliyetlerine başlayan Avrupa Dolandırıcılıkla Mücadele Ofisi, Avrupa Birliği tarafından sağlanan fonlara ilişkin soruştırmalar yaparak Birliğin mali çıkarlarını korumakla görevlendirilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikasına kısaca değinildikten sonra konunun daha net anlaşılabilmesi için Yapısal ve Yatırım Fonlarının ana fonlarına değinilmiştir. İkinci bölümde Yolsuzlukla Mücadele Ofisi'nin yapısına değinildikten sonra, Ofis kapsamında yayınlanan raporlar doğrultusunda Avrupa Birliği'nde yapısal fonlara ilişkin yolsuzluğun boyutu incelenecektir. Son bölümde ise Yolsuzlukla Mücadele Ofisi'nin yargı sürecine getirdiği vaka çalışmaları ve Avrupa Birliği'ndeki yolsuzluğun medyaya nasıl aktarıldığına ilişkin örnek vaka haberleri değeriendirilmektedir. Sonuç olarak çalışma Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi raporları incelenmiş olduğunda yolsuzluğun Avrupa Birliği'nde önlenmesi adına önemli bir denetim aracı olarak görev yapmakta olduğu bulgusuna ulaşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, OLAF, Yolsuzluk, Avrupa Yapısal ve Yatırım Fonları

CORRUPTION IN THE USE OF EUROPEAN UNION STRUCTURAL AND INVESTMENT
FUNDS: AN EVALUATION THROUGH OLAF

ABSTRACT

Development funds, which have existed since the beginning of the European Union integration process, have had an important share in the progress of the integration process. The Union supported the member countries with development funds and encouraging investments that would increase the level of welfare. The European Anti-Fraud Office, which started its activities within the body of the European Commission in 1999, is tasked with protecting the financial interests of the Union by conducting

¹ Dr., İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, ozturkddm@gmail.com

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

investigations regarding the funds provided by the European Union. In the first part of the study, after briefly mentioning the Regional Policy of the European Union, the main funds of the Structural and Investment Funds are mentioned for a clearer understanding of the subject. In the second part, after mentioning the structure of the Anti-Fraud Office, the extent of corruption regarding structural funds in the European Union will be examined in line with the reports published within the scope of the Office. In the last part, the case studies investigated by the Anti-Fraud Office and brought to the judicial process and sample case news about how the corruption in the European Union is conveyed to the media are evaluated. Consequently, the study finds that European Anti- Fraud Office is a great control instrument to prevent fraud in European Union integration process.

Keywords: European Union, OLAF, Fraud, European Structural and Investment Funds

1. GİRİŞ

1957'den günümüze dek uzanan Avrupa Birliği'nin (AB) tarihi boyunca, üye ülke, bölge ve nüfus sayısında ciddi bir artış meydana gelmiştir. 6 üye ülkeden 28 üye ülkeye uzanan Birliğin, homojen olan ekonomik yapısı değişmiş ve AB'de üye ülke sayısının artışı beraberinde sosyo-ekonomik farklılıkları da getirmiştir. Üye ülkeler ve bölgeleri arasındaki kalkınma seviyesini uyumlu hale getirmek, sosyo-ekonomik gelişmeyi sağlamak ve farklı gelişmişlik seviyesini paralel bir seviyeye getirmek için AB Bölgesel Politikası elzem hale gelmiştir.

AB'nin bölgesel politikası kapsamında oluşturulan yapısal ve yatırım fonları, belirlenen dönemler içerisindeki kriterler ve tematik hedefler kapsamında üye ülkelere şimdiye kadar 1957-1988, 1989-1993, 1994-1999, 2000-2006, 2007-2013 yılları arasında toplamda 828 milyar Euro olarak dağıtılmıştır. 2014-2020 döneminde ise toplam bütçe olarak 352 milyar Euro'nun da ilgili ülkelere ulaştırılması hedeflenmiştir. 1957-1988 yılları arasında kapsayan ilk dönemde sadece 23 milyar Euro olan yapısal ve yatırım fonları bütçesinin son dönemde 15 kat bir büyüme göstererek 352 milyara ulaşması beraberinde öncesinde göz ardı edilen ve küçük miktarlarda gerçekleşen yolsuzluk problemlerinin artık çözüme kavuşturulması gerekliliğini de getirmiştir.

Santer Komisyonu'nun 1999 yılında gerçekleştirdiği yolsuzluk skandalı ile AB'de yolsuzluklar için o güne kadar tek yetkili olan "Hile ile Mücadele Komisyon Birimi'nin" etkinliği sorgulanmıştır. Yaşanan skandalla birlikte yolsuzlukla mücadele etmek için daha etkin bir kuruluş olarak "Hile ile Mücadele Komisyon Birimi'nin" yerine "Avrupa Birliği Yolsuzlukla Mücadele Ofisi" (European Anti-Fraud Office/OLAF) inşa edilmiştir. İlgili yolsuzlukları araştırırken bağımsız ancak üye ülkeler, vatandaşlar, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yaparak çalışan OLAF bünyesinde günümüze kadar yolsuzluğa karışan milyarca Euro Birlik bütçesine geri aktarılmıştır. Ancak gerek yargılama gücü

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

olmaması gerek bütçe ve personel sıkıntısı nedeniyle OLAF'ın etkinliği de her yeni yolsuzluk haberi ile sorgulanmaktadır. Avrupa Birliği entegrasyon süreci başlangıcından itibaren var olan kalkınma fonları, entegrasyon sürecinin ilerlemesinde önemli bir paya sahip olmuştur. Birlik kalkınma fonları ile üye ülkeleri destekleyerek refah düzeyinin artmasını sağlayacak olan yatırımları teşvik etmiştir. 1999 yılında Avrupa Komisyonu bünyesinde faaliyetlerine başlayan Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi, Avrupa Birliği tarafından sağlanan fonlara dönük olarak soruşturmalara yürüterek, Birliğin finansal çıkarlarını korumakla görevlendirilmiştir. Çalışmanın birinci bölümde Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikasına kısaca değinildikten sonra konunun daha net anlaşılması için Yapısal ve Yatırım Fonlarının ana fonlarına değinilmiştir. İkinci bölümde ise Yolsuzlukla Mücadele Ofisi'nin yapısına değinildikten sonra, Ofis kapsamında yayınlanan raporlar doğrultusunda Avrupa Birliği'nde yapısal fonlara ilişkin yolsuzluğun boyutu incelenecektir. Son bölüm de ise Yolsuzlukla Mücadele Ofisi tarafından araştırılan ve yargı sürecine taşınan örnek vakalar ve Avrupa Birliği'nde yaşanan yolsuzlukların medyaya nasıl taşındığına dair örnek haberler değerlendirilmekte, sonuç olarak Avrupa Birliği Yolsuzlukla Mücadele Ofisi'nin Avrupa Birliği yapısal fonlarına dönük soruşmalar kapsamında Avrupa Birliği bütçesine her yıl önemli geri kazanımlar sağlamış olduğuna ulaşılmıştır.

AB Yapısal ve Yatırım Fonlarında daha ülkelere ulaştırılmadan yaşanan ağır bürokrasi ve hantallık gibi sorunlara, ek olarak ülkelerdeki yolsuzluk eylemlerinin de önüne geçecek etkin yasal sistemin işlememesi, yolsuzluğun hükümet yetkililerinden organize suç çetelerine kadar geniş bir tabanda gerçekleşmesi durumun ne kadar kötüleştiğini göstermektedir.

AB ve AB'de yolsuzluk vakalarına dönük olarak yapılmış çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. OLAF, AB kurumsal yapısı içerisinde Sayıştay'dan farklı olarak Fransız hukuk sistemine göre oluşturulmuş ve Avrupa Komisyonu içerisinde yer alan bağımsız bir yolsuzlukla mücadele birimidir. AB'de yardım ve yapısal fonların miktarının ciddi şekilde yükselmesi yolsuzluklara dönük olan ilginin artmasına neden olmuştur. Özellikle AB tarafından 3. Ülkelere ve adaylık ve müzakere süreçlerinde AB tarafından verilen yapısal, uyum ve yardım fonlarının AB tarafından yakından takip edilmesi, sıkı bir şekilde denetlenerek AB'nin kendi vatandaşlarına hesap verebilmesi, AB projesinin kamu desteğinin devamı için gerekli, küresel olarak savunmuş olduğu değerler için bir zorunluluktur. OLAF' a ilişkin literatür incelenmiş olduğunda çalışmaların daha çok OLAF'ın AB sistemi içerisinde yolsuzlukları önleme adına koordinasyon yaptığı birimler ve hareket geçirmiş olduğu mekanizmalar üzerine yoğunlaşmış olduğu görülmektedir. Bellacosa ve Bellis (2023) yapmış oldukları çalışma ile OLAF'ın AB içerisinde koordinasyon içerisinde çalışmış olduğu Avrupa Birliği Kamu Savcılığı ile arasındaki iş birliği ve idari ve cezai soruşturmalara yönelik olarak ortaya çıkan eleştirilere dikkat çekilmiştir. Farkas (2022) AB içerisinde mali çıkarların korunmasına dönük olarak AB birimlerini incelemiş ve birimler

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

arasında OLAF da dahil olmak üzere idari ve mali soruşturmaların zayıflıklarına değinmiştir. İlgili çalışmalardan farklı olarak bu çalışma OLAF'ın soruşturmanın merkezinde yer aldığı yaşanmış vakalar üzerinden AB idari soruşturma sisteminin güçlü ve zayıf yönlerini pratik olarak ortaya koyma amacındadır.

Çalışmanın temel amacı AB tarafından sağlanan uyum fonlarına dönük yolsuzlukların OLAF üzerinden bir değerlendirilmesinin yapılması oluşturmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak AB bölgesel kalkınma fonları, bölgesel politikaya AB tarafından aktarılan ve tesis edilen fonların durumları ortaya konulacak daha sonra ilgili fonlara dönük olarak OLAF'ın yürütmüş olduğu ve seçilen bazı örnek olaylar üzerinden OLAF'ın AB kurumsal kapasitesi içerisinde etkinliği ve yolsuzlukla mücadele karşısında almış olduğu tedbir ve önlemler tartışılacaktır. Çalışmanın son bölümünde vaka analizleri üzerinden OLAF raporlarında tespit edilen yolsuzluk örnekleri ve basına yansımaları incelenmiş, sonuç olarak OLAF'ın AB yolsuzlukla mücadele mekanizması içerisinde merkezi bir denetim aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGESEL KALKINMA VE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI

Avrupa Birliği'nin (AB) 1957'de 6 kurucu üye tarafından kurulmasının ardından sırasıyla 1973, 1981, 1986, 1995, 2004, 2007 ve sonuncusu 2017 yılında gerçekleşen 7 genişleme süreci meydana gelmiştir. (European Union, t.y.) Son genişleme ile 27 üye ülkeye ulaşan², 242 bölge ve toplamda 448 milyon nüfusa sahip olan AB'nin mevcut genişlemeler nedeniyle değişen sosyo-ekonomik yapısına paralel biçimde 1975 yılında oluşturulan bölgesel politikaların önemi de artmıştır (T.C. Dış İşleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2023). Başka bir ifade ile genişleme sürecinin beraberinde AB'nin ekonomik açıdan homojen yapısının bozulması ve üye ülkeler arasında sosyo-ekonomik farklılıkların giderek daha belirgin bir şekilde kendini göstermesi, AB'de bölgeler veya ülkeler arası paralel bir kalkınma düzeyine sahip olunmasını amaçlayan bölgesel politikaları da öne çıkartmıştır (Maçın, 2012:32).

Bölgesel politika AB bölgeleri arasında vatandaşları veya bir bölgeyi geride bırakmadan istidam, rekabet düzeyi, ekonomik büyüme seviyesi, yaşam kalitesinde iyileştirme ve kalkınmayı desteklemek amacıyla sürdürülen temel yatırım politikasıdır (European Commission, t.y.)³ AB bölgesel politikası

² Birleşik Krallık 2021 yılı itibariyle AB üyesi değildir. 2016 yılında gerçekleştirilen referandum sonrası Birleşik Krallık 2021 yılında AB'den ayrılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: İ. Aras ve A. Günar. (2018). "Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nde Ayrılma Referandumu: Brexit Süreci ve Sonuçları". Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi. 6:2.

³ AB'nin ekonomik, sosyal ve bölgesel uyum hedefi Avrupa Birliğinin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın (Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma/Treaty on Functioning of the European Union/TFEU) 174. ve 178. Maddeleri arasında yer verilmiştir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

temelde i) istihdama, eğitime ve sosyal katılım fırsatlarına erişimin desteklenerek insanlara yatırım yapmak, ii) Küçük ve Orta Boy İşletmeleri (KOBİ) desteklemek, iii) araştırma ve geliştirmeyi (AR-GE) güçlendirmek ve inovasyon yaratmak, iv) büyük yatırım projeleriyle çevreyi iyileştirmek ve v) iklim değişikliğiyle mücadele için yenilenebilir enerji ve yenilikçi ulaşım altyapısına odaklanarak ulaşım ve enerji üretimini modernleştirmek şeklinde sıralanan 5 alanda faaliyet gerçekleştirmektedir. (European Union, t.y.a.) Ek olarak eğitim, araştırma ve yenilik, iş, enerji, çevre ve Tek Pazar konularında faaliyet gösteren diğer AB politikalarını tamamlayarak AB'nin hedeflerinin gerçekleştirilmesine, yeni dönem zorlukların üstesinden gelinmesine ve küresel rekabet düzeyinin korunmasına da yardımcı olmaktadır. Uyum politikası olarak da isimlendirilen politika kapsamında yukarıda sıralanan amaçları gerçekleştirmek, AB bölgeleri arasında ekonomik, sosyal ve bölgesel eşitsizliklerin fark edilerek azaltılmasını sağlamak veya farklı kalkınma ihtiyaçlarına cevap vererek uyumlu kalkınmayı teşvik etmek için AB bütçesinden belirlenen dönem aralığı boyunca ilgili yatırımlar gerçekleştirilmektedir. (EUFunds, t.y.; European Commission, t.y.)

AB bütçesi tarafından sağlanan finansman, bölgesel ve sosyal kalkınma kapsamında gerçekleştirilen yatırım projeleri için en önemli kaynaktır. Ancak tüm yatırımlar diğerlerine göre yoksul veya imkanı olmayan bölgelere aktarılmamakta aksine AB ekonomisini daha güçlü hale getirecek tüm bölge veya ülkelere de yapılmaktadır (European Commission, t.y.a). Bu doğrultuda doğal veya demografik engellerin bulunduğu bölgeler (dağlık, az nüfuslu veya ada vb.), yeşil ve dijital geçişlerden etkilenen alanlar ve kırsal bölgelere ek olarak tüm AB üye ülkelerine veya bölgelerine ekonomik ve sosyal kalkınmada yardımcı olmak adına gerçekleştirilen proje ve yatırımlarda AB fonları öne çıkmaktadır (EUR-Lex, t.y.)

AB bütçesinin en büyük yatırım araçlarından biri olan AB Yapısal ve Yatırım Fonları (*European Structural and Investment/ESI*) temelde üye ülkeler arası uyumu arttırmak veya pekiştirmek için kullanılsa da AB'nin dönemsel olarak karşılaştığı krizler⁴ karşısında da çözümün sürdürülmesi veya mevcut krizlerden çıkış stratejisini desteklemek için de kullanılmaktadır. Genel kapsamda ESI fonları araştırma ve yenilik, dijital teknolojiler, düşük karbonlu ekonominin desteklenmesi, doğal kaynakların

---

Ayrıntılar için bakınız: EUR-Lex. (2012). Document 12012E/TXT Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. (Çevrimiçi) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT> 21 Mart 2023.

⁴ Örneğin 2014-2020 dönemi için oluşturulan bütçede döneminin sonunda tüm dünyada yaşanan COVID-19 salgınıyla ve onun ekonomik etkisiyle yüzleşmek için Uyum Politikasında düzenlenen geçici esneklikler aracılığıyla harcanmamış ESI Fonları sağlık hizmetleri gibi öncelikli alanlarda üye devletlere ve bölgelere verilen desteğin yeniden tahsis edilmesinin ön saflarında yer almıştır. Ayrıntılar için bakınız: European Commission (2023a). Report from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions European Structural and Investment Funds 2022 Summary Report of The Programme Annual Implementation Reports Covering Implementation in 2014-2020 (SWD(2023) 22 final). s.1. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/reports/annual_2022/2022_annual_summary_report.pdf

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

sürdürülebilirliği, KOBİ, akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme, istihdam, daha iyi eğitim ve öğretim, kamu yönetiminin kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi, kentsel gelişim ve bölgesel iş birliği şeklinde sıralanan politika alanlarındaki hedeflere yönelik kullanılmaktadır (European Commission, 2023).

Uyum politikası aracılığıyla AB bölgeleri arasında ekonomik ve sosyal eşitsizliğin azaltılmasına ilaveten Lizbon Antlaşması ile bölgeler arası uyum 3. ve temel bir hedef olarak politika kapsamına dahil edilmiştir. Bu doğrultuda ekonomik, sosyal ve bölgesel bütünleşmeye ek olarak belirlenen dönemde öncelikli olarak benimsenen hedefler doğrultusunda ekonomik kalkınmayı desteklemek için kullanılan ESI fonları⁵ kapsamında i) Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (*European Regional Development Fund/ERDF*), ii) Avrupa Sosyal Fonu (*European Social Fund/ESF*), iii) Uyum Fonu (*Cohesion Fund/CF*) ve iv) Adil Geçiş Fonu (*Just Transition Fund/JTF*) şeklinde sıralanabilen 4 ana fon aracılığıyla uyum amaçlı finansman sağlanmaktadır. Uyum politikası kapsamındaki 4 temel fona ek olarak i) Kırsal Kalkınma için Avrupa Tarım Fonu (*European Agriculture Fund for Rural Development/EAFRD*), ii) Avrupa Deniz ve Su Ürünleri Fonu (*European Maritime and Fisheries Fund/EMFF*) ve iii) Avrupa Yatırım Bankası (*European Investment Bank*) yapılan yatırımlarla bölgeler arası uyumun desteklenmesine katkıda bulunmaktadır. Özellikle CF, daha az gelişmiş bölgelere yönelik kullanılırken ERDF ve ESF, yukarıda da değinildiği üzere tüm AB bölgelerini finanse etmek için kullanılmaktadır. EAFRD ve EMFF'ye ise kırsal ve deniz bölgelerinin ihtiyaçları söz konusu olduğunda başvurulmaktadır (Eur-Lex, t.y.; Eur-Lex, t.y.a.).

Tablo 1'de de görüldüğü üzere, AB'de ülkelerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik görünümünde benzerlik sağlanması başka bir ifade ile bölgeler arasında uyum için çalışan AB'nin bölgesel politikası artan üye sayısı ve Birliğin değişen yapısına paralel bir dönüşüm yaşamış ve zamanla yeni araçlar dahil edilmiştir. (Maçın, 2012, s.1). Tablo 1'de ayrıntıları incelenebileceği üzere farklı yılları kapsayan cari dönemlerde uyum politikasına ilişkin gelişmeler ve hedefler AB'nin tematik önceliklerine veya küresel zorluklara karşı belirlenmiştir. Her bir cari dönemde benimsenen tematik hedeflere ulaşmak için yıllar içerisinde katlanarak artan ve son dönemde 392 milyar Euro'ya ulaşan bütçe oluşturulmuştur. Önceki dönemlerde kabul edilen strateji belgeleri doğrultusunda değişen AB tematik hedefleri veya öncelikleri 2021-2027 dönemleri arasında azaltılarak 5 politika hedefine indirilmiştir. Bu doğrultuda uyum politikasında i) daha rekabetçi ve akıllı bir Avrupa, ii) daha yeşil, düşük karbonlu ve net sıfır karbon

⁵ 2014-2020 döneminde ESI fonları ERDF, ESF, CF, EAFRD ve EMFF olmak üzere 5 adet fondan oluşmaktadır. 2021-2027 yılında fonlar genişletilmiş ve kullanım amacına göre iki ayrı gruba ayrılmıştır. Düzenlemeler için bakınız: European Commission. (2021). Cohesion Policy Regulation 2021-2027 Published. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2021/06/30-06-2021-cohesion-policy-regulation-2021-2027-published

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

ekonomisine geçiş, iii) hareketliliğın geliştirilerek bağlantılı bir Avrupa, iv) daha sosyal ve kapsayıcı bir Avrupa ve v) her tür bölgenin sürdürülebilir ve bütünlüşmüş kalmasını teşvik ederek vatandaşlara daha yakın kalmasına yönelik eylemlerde bulunulacaktır. Bu 5 eylem alanına yönelik olarak uyum politikası fonlarından ERDF yatırımları 5 eylem alanını da desteklemesine karşın önceliğı 1. ve 2. eylemi, ESF 4. eylemi, CF ise 2. ve 3. eylemi destekleyecektir (European Commission, t.y.d.).

Tablo 1. AB'nin Bölgesel Politikasının Dönüşümü

1957-1987 Toplam bütçe: 23 Milyar Euro	1958: Avrupa Sosyal Fonu (ESF) 1962: Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (EAGGF) 1968: Bölgesel Politika Genel Müdürlüğü (Directorate-General for Regional and Urban Policy/REGIO) 1975: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) 1986: Avrupa Tek Senet / Avrupa Uyum Politikası
1988-1992 Toplam bütçe: 68 Milyar Euro	1988: Genişlemenin ardından Yapısal Fonlar, Uyum Politikası altında toplanarak etkinliğın artırılması Kalkınma düzeyinde farklılık bulunan bölgeler 5 farklı amaç altında toparlanmıştır. Amaç 1: GSYİH'si AB ortalamasından %75 küçük olan bölgelerin kalkındırılması Amaç 2: Yapısal zorluk içerisindeki bölgelerin aktifleştirilmesi Amaç 3: İşsizlikle mücadele Amaç 4: Genç bireylerde mesleki eğitim Amaç 5: Tarım ve balıkçılık sektöründeki regülasyonlar
1994-1999 Toplam bütçe: 177 Milyar Euro	1993: Maastricht Antlaşması ile gerçekleştirilen yenilikler: -Uyum Fonu (CF), -Bölgeler Komitesi, - Avrupa Deniz ve Su Ürünleri Fonu (EMFF) ESI fonlarının uygulanmasında etkinliğı arttırmak için: -Amaç 5, 5a ve 5b olarak düzenlenmiş -Amaç 6: Nüfus oranı düşük bölgeler için yardımlar olarak getirilmiştir.
2000-2006 Toplam bütçe: 213 Milyar Euro	2000: Lizbon Stratejisi doğrultusunda benimsenen "büyüme-istihdam-yenilik" odağı, Uyum Politikasında paradigma kaymasına yol açmış, 2004: 10 yeni üye ülke katılmış, -gelir ve istihdamdaki eşitsizlik artışı -%20 nüfus artışına karşılık, %5'lik GSYİH artışı Önceki dönemlerde benimsenen 6 ayrı amaç, -Amaç 1: GSYİH'si AB ortalamasından %75 küçük olan bölgelerin kalkındırılması -Amaç 2: Değişim içerisindeki iş alanlarını ve kırsal alanlarının iyileştirilmesi -Amaç 3: İstihdamın artırılması için mesleki eğitimin sağlanması için "uyum, rekabet ve istihdam" başlıklı 3 ayrı amaç altında toplanmıştır.
2007-2013 Toplam bütçe: 347 Milyar Euro	2004: Genişlemesinin etkileri giderilememiş, - Ekonomik ve toplumsal farklılıklar ciddi oranda derinleşti. 2007, 2013: Yeni genişleme süreci gerçekleşmiş,

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

	Önceliklerde değişim -AR&GE, Çevre Altyapısı, İklim
2014-2020⁶ Toplam bütçe: ⁷ 351 Milyar Euro	Bölgesel Kalkınma araçları 2020 Stratejisi'nin işleyişine katkıda bulunmalıdır. -Belirlenen 11 tematik hedef kapsamında CF, ERDF ve ESF belirli hedefleri gerçekleştirecek. Hedef 1: İnovasyon ve AR&GE Hedef 2: Dijital gündem Hedef 3: KOBİ destekleri Hedef 4: Düşük karbon ekonomisi Hedef 5: İklim değişikliğine uyum ve önlemler Hedef 6: Kaynakların etkin kullanımı ve çevrenin korunması Hedef 7: Trans Avrupa ulaştırma ağları ve altyapı hizmetlerinin sağlanması Hedef 8: İstihdam teşviki ve hareketliliğinin sağlanması Hedef 9: Yoksullukla mücadele ve ayrımcılığın engellenmesi Hedef 10: Ömür boyu eğitimin sağlanması Hedef 11: Kamu yönetiminde verimlilik sağlanması
2021-2027⁸ Toplam Bütçe 392 milyar Euro	5 Temel Hedef Hedef 1: Akıllı Avrupa Hedef 2: Yeşil ve Karbon Nötr Avrupa Hedef 3: Daha Bağlı Avrupa Hedef 4: Daha Sosyal Avrupa Hedef 5: Vatandaşlara Yakın Avrupa 2021-2027 yılları arasında bölgelerin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış fonlama İklim Değişikliği, Genç İşsizlik ve Göçmen Uyumu kriterleri ile gerçek duruma cevap verebilme kapasitesi yükselmiş fonlama

Kaynak: (European Commission, 2016; Çimen, 2012; European Commission, t.y.b; European Commission, t.y.c.; European Commission, t.y.d; European Commission, t.y.e.;

Uyum politikası kapsamında kullanılan ESI fonları mevzuatı gereğince geride bırakılan tüm cari dönemler için üye ülkeler ve Komisyon tarafından mevcut uygulamalara ilişkin yıllık rapor hazırlanmaktadır. Bu doğrultuda oluşturulan bütçe ve benimsenen hedeflerin uyumu, eksik kalan noktalar veya başarılar ortaya konularak ilgili dönem kapsamında gerçekleştirilenler veya gerçekleştirilemeyenler şeffaf bir şekilde sunulmaktadır (European Commission, t.y.g.)

⁶ 2014-2020 döneminde bölgesel politikada elde edilen başarılar için bakınız: European Commission. (t.y.h.). Key Achievements of Regional Policy 2014-2020. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/what/key-achievements_en

⁷ 2014-2020 dönemi için kullanılan AB ESI fonlarına ilişkin ayrıntılı kapsam ve kurallar için bakınız: EUR-Lex. (2023). Common Rules for The European Structural and Investment Funds (2014-2020). Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:2602_5

⁸ Son dönemde (2021-2027) AB fonlarının ayrıntılı kapsam ve kuralları için bakınız: EUR-Lex. (2023a). Common Rules on EU Funds (2021-2027). Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:4536652>; T. Krausova ve J. Walsh. (2022). 2021-2027: Initial Cohesion Policy EU Budget Allocations. Erişim adresi: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-available-for-programming/2w8s-ci3y/>

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

2.1. Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu

Bölgeler arasındaki dengesizlikleri düzelterek, vatandaşlara daha yakın, daha akıllı, daha yeşil, daha bağlantılı ve daha sosyal bir Avrupa'ya yatırım yapmayı sağlayarak AB'de ekonomik, sosyal ve bölgesel uyumu güçlendirmek için ERDF 1975 yılında oluşturulmuştur. ERDF, kapsamında coğrafi açıdan dezavantajlı olan bölgelere (uzak, dağlık, seyrek nüfuslu) ve ekonomik, sosyal ve çevresel sorunları azaltmak, sürdürülebilir kentsel gelişimi sağlamak için şehirlere gerekli fonlar aktarılmaktadır. Tematik yoğunlaşma olarak adlandırılan ve 2014-2020 döneminde şekillendirilen 11 hedef ERDF kapsamında desteklense de asıl olarak Hedef 1, 2, 3 ve 4 temel odak noktasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda İnovasyon ve araştırma; Dijital gündem, Küçük ve orta ölçekli işletmeler için destek; Düşük karbon ekonomisi hedefleri ERDF'den ayrılan öncelikli kaynakların kategorisini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda ERDF sahip olduğu bütçenin %80'i odaklanan 4 Hedef'i gerçekleştirmek için ayrılmıştır. (European Commission, 2023b; EUR-Lex, 2013). 2021-2027 döneminde ise daha yeşil, mobilitenin geliştirilmesi, daha sosyal, vatandaşlara yakın ve KOBİ'lere yönelik inovasyon ve desteğe ek olarak dijitalleştirme konularında finansman önceliği barındırmaktadır. Tablo 1'de yer verilen 2021-2027 döneminde yer alan 5 tematik hedef kapsamında ise tüm hedeflere yönelik finansman sağlanmasına karşılık gelişmiş bölgeler veya ülkelerden %85, geçiş bölgeleri veya ülkelerden %40 ve daha az gelişmiş bölgeler veya ülkelerden ise %25 oranında tahsil edilen bütçe, daha rekabetçi ve akıllı Avrupa (hedef 1) ve daha yeşil ve karbon nötr Avrupa (hedef 2) hedeflerine ayrılacaktır. (European Commission, t.y.f.)

2.2. Avrupa Sosyal Fonu

ESF, AB'de istihdam ve eğitim olanaklarının geliştirilmesine odaklanarak insanlara yatırım yapılması ve aynı zamanda yoksulluk riskindeki Birlik vatandaşları sayısının azaltılması için 1957 yılında ilk oluşturan fon programıdır (The Federal Government, 2023; European Commission, t.y.ı.). AB'nin tüm bölgelerini kapsayan ESF yatırımları 2014-2020 dönemi içerisinde belirlenen tematik hedeflerden istihdam teşviki ve hareketliliğinin sağlanması; yoksullukla mücadele ve ayrımcılığın engellenmesi, ömür boyu eğitimin sağlanması; kamu yönetiminde verimlilik sağlanması için ESF fonlarının %80'i (uyum politikasının %23,1'i) başka bir ifade ile 80 milyar Euro'dan fazlası ayrılmıştır. Buna ek olarak, ESF yatırımlarının %20'si sosyal iyileştirme ve yoksullukla mücadele faaliyetlerine odaklanmaktadır (EUR-Lex, 2013a). 2021-2027 döneminde ESF, Avrupa En Yoksullara Yardım Fonu (*Fund for Europe Aid to The most Deprived/FEAD*), AB İstihdam ve Sosyal Yenilik Programı (*EU Programme for Employment and Social Innovation/EaSI*) ve Gençlik İstihdam Girişimi'ni (*the Youth Employment Initiative/YEI*) kapsayacak şekilde genişletilerek ESF+ olarak yeniden isimlendirilmiştir. 2021-2027 dönemi için benimsenen tematik hedeflerden Daha Sosyal Avrupa (hedef 4) hedefine

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

ulaşmak ve bu doğrultuda istihdam, sosyal, eğitim ve beceri politika alanlarına ek olarak Covid-19 Pandemisi'nin sosyo-ekonomik kayıplarını telafi etmek için ESF+ bütçesi 99 milyar Euro olarak belirlenmiştir (European Commission, t.y.i.). ESF+ kapsamında Daha Sosyal bir Avrupa oluşturmak için i) Covid-19 Pandemisi'nden etkilenen gençlerin iş bulmasına ve eğitim ve öğretimlerine yardımcı olunarak desteklenmesi, ii) özellikle çocuk yoksulluğu başta olmak üzere yoksul kişilere gıda ve temel malzeme yardımına ek olarak toplumdaki en muhtaç kişilerin (iş veya gelir kaybı nedeniyle) desteklenmesi, iii) yeşil ve dijital ekonomik dönüşüm sürecinde bireylere yeni becerilerin kazandırılması, iv) sosyal ortaklar ve sivil toplum kuruluşlarının kapasitesinin geliştirilmesi, v) AB'de sosyal yeniliğin teşviki için ulusötesi işbirliğinin desteklenmesi ve vi) EaSI aracılığıyla sosyal inovasyonun doğrudan desteklenmesi şeklinde sıralanan öncelikli yatırım alanları belirlenmiştir. (EUR-Lex, t.y.b.; EUR-Lex, 2021; European Commission, t.y.j.)

2.3. Avrupa Uyum Fonu

Ekonomik ve toplumsal farklılıkları azaltmak ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek amacıyla oluşturulan CF, yalnızca GSYİH'sı AB ortalamasının %90 altında kalan üye ülkeleri hedeflemektedir. Bu doğrultuda her AB bölgesi ERDF ve ESF'den yararlanabilmekte ancak sadece daha az gelişmiş bölgeler CF'den destek alabilmektedir. 2014-2020 döneminde i) düşük karbonlu ekonomi, ii) iklim değişikliğine uyum, risk önleme ve yönetimi, iii) çevrenin korunması ve iv) sürdürülebilir ulaşım (Hedef 4, 5, 6 ve 7) şeklinde sıralanan tematik hedefler CF kapsamında gerçekleştirilecek yatırım önceliğine sahip alanlar olarak belirlenmiştir. Bu dönemde benimsenen hedefler kapsamındaki çalışmalar Bulgaristan, Hırvatistan, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Yunanistan, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya ve Slovenya'yı kapsamıştır. Benimsenen hedefler kapsamında 2014-2020 döneminde Trans Avrupa ulaştırma ağları, Avrupa alt yapı projeleri, Çevre konuları kapsamında enerji verimliliği, yenilebilir enerji, toplu taşımanın güçlendirilmesi, demiryolu kullanımının artırılması gibi projeler için 63,4 milyar euro tahsis etmesi planlanmıştır (European Commission, 2023c; EUR-Lex, t.y.c.). 2021-2027 döneminde ise CF kapsamına yine yukarıda sıralanan ülkelerde çevre ve ulaşım alanında (hedef 2 ve 3) belirlenen tematik hedeflere ulaşmak için 48 milyar Euro (%37'si iklim hedeflerine yönelik) tahsis edilmiştir. (European Commission, t.y.k.; European Commission, t.y.l.)

2.4. Adil Geçiş Fonu

Uyum politikasının yeni fonu olan JTF, 2050'ye kadar AB'nin iklim nötr hedefine (Avrupa Yeşil Anlaşması/European Green Deal) ulaşmasını sağlamak adına 2021-2027 döneminde oluşturulmuştur. İklim nötr ekonomik dönüşüm hedefine geçiş sürecinden en çok etkilenen bölgelere odaklanan JTF,

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

uyum politikasının temel hedefleri kapsamında bölgesel eşitsizliklerin derinleşmesini engellemek ve geçiş sürecinin sosyo-ekonomik etkisini hafifletmek amaçlarını taşımaktadır. JTF kapsamındaki hedeflere ulaşılmasını sağlamak ve bölgelere yönelik ilgili hedefler doğrultusunda gerekli projelerin desteklenmesi için 55 milyar Euro tutarında bir bütçe tahsis edilmiştir. Tüm üye ülkelere yönelik oluşturulan JTF bütçesi özellikle karbon yoğunluğu veya fosil yakıtlarda istihdam düzeyinin yüksek olduğu bölgelere odaklanacaktır. Bu çerçevede JTF bütçesinden faydalanacak ülkelere yönelik Komisyon tarafından Adil Geçiş Platformu (Just Transition Platform/JTP) kurulmuştur. JTP, iklim nötr hedefi kapsamında Avrupa'nın sürdürülebilir ekonomiye geçiş sürecinde üye ülkelere veya bölgelere destek ve bilgi sağlayarak eşlik etmektir (European Commission, t.y.m; t.y.n.; ty.o.)

3. AVRUPA BİRLİĞİ YAPISAL FONLARINDA YOLSUZLUK

AB her ne kadar aynı kıtada bulunan ülkelerin birlikteliğinden oluşan ulus-üstü entegrasyon yapısına sahip olsa da ülkelerin birbirinden farklı siyasi, sosyal, ekonomik, toplumsal özellikleri ve tarihler mevcuttur. Özellikle ülkelerin ekonomik ve sosyal açıdan derin farklılıklara sahip olması veya gelişmişlik düzeyinde heterojen bir yapı sergilenmesi birçok probleme neden olduğu gibi beraberinde yolsuzluk vb. suçları da getirebilmektedir. AB'de yolsuzluk gibi AB bütçesine ciddi zarar veren suçlarla mücadele için 1988 yılında "Hile ile Mücadele Koordinasyon Birimi" (Anti-Fraud Coordination Unit/Unité de Coordination de la Lutte Anti-Fraude/UCLAF) faaliyete geçirilmiştir. Komisyondan bağımsız olarak çalışan UCLAF, 1999 yılına kadar üye ülkelerde sahtecilik ve yolsuzluk suçları ile mücadele etmek için faaliyetini sürdürmüştür. Ancak AB Komisyon Başkanı Santer döneminde ortaya çıkan yolsuzluk skandalı ile UCLAF yerini daha geniş yetkilere sahip Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi'ne (Anti-Fraud Office/ Office de Lutte Anti-Fraude/OLAF) bırakmıştır (İktisadi Kalkınma Vakfı, t.y.; OLAF, t.y.; Official Journal of The European Union,1998).

3.1. Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi

Sahtecilikle mücadele etmek için Avrupa Komisyonu Genel Sekreterliği'nin bir parçası olarak kurulan UCLAF, ulusal düzeydeki dolandırıcılık karşıtı departmanlarla birlikte eylemlerini sürdürmüş ve yetkileri Avrupa Parlamentosu'nun önerileri doğrultusunda arttırılmıştır. Ulus-ötesi organize yolsuzluk veya sahtekarlıkla mücadele için ulusal otoritelere yardım ve koordinasyon sunan UCLAF, 1995 yılında Avrupa Parlamentosu'nun tavsiyeleri doğrultusunda kendi inisiyatifiyle soruşturma açma yetkisine olmuştur. Ancak 1999 yılında Santer Komisyonu'nun istifasına yol açan yolsuzluk olayları akabinde daha geniş yetkilere sahip mücadele organı için Avrupa Komisyonu teklifi doğrultusunda 1999/352 sayılı karar kapsamında bağımsız soruşturma yetkisine sahip olan OLAF kurulmuştur. (OLAF, t.y.; Official Journal of The European Union,1999). OLAF'ın AB mali çıkarlarını korumak

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

amacıyla yolsuzlukla mücadele etmesinde bilgi edinmesi, araştırma yapması ve bilimsel veya teknik destek eylemlerinin sürdürülmesi aşamasında ihtiyaç duyduğu maddi teşvik için 2004 yılında Hercule Programı kurulmuştur (OLAF, t.y.; Official Journal of The European Union, 2004). 2010 yılında ise hem vatandaşların yolsuzluk ve dolandırıcılık ile ilgili bildiriye bulunması hem de ilgili bilgilerden haberdar olmaları amacıyla Yolsuzluk Bildirim Sistemi (*Fraud Notification System/FNS*) web tabanlı araç olarak OLAF tarafından başlatılmıştır (OLAF, t.y.; t.y.a.) Önceki hataları gerçekleştirmemek ve soruştırmaların tutarlı bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla 2013 yılında OLAF personelinin uygulamasını zorunlu kılan Soruştırma Usulleri Hakkında Kılavuz (*Guidelines on Investigation Procedures/GIP*) yayınlanmıştır (OLAF, t.y.; OLAF, 2013). Yine 2013 yılında OLAF'ın çalışmalarına ve ortaklarına ilişkin olarak 883/2013 sayılı yönetmelik doğrultusunda OLAF ve AB kurumları/üyeleri arasındaki yıllık bilgi/görüş sağlanmasına ve etkili iş birliğine ilişkin her üye ülkenin Yolsuzlukla Mücadele Koordinasyon Servisi (*Anti-Fraud Coordination Service/AFCOS*) oluşturmasına karar verilmiştir (OLAF, t.y.; OLAF, t.y.b.; Official Journal of The European Union, 2013). Oluşturulduğu günden itibaren hem yapısal hem de yetki kapsamında oldukça büyük değişimler meydana gelen OLAF'ta 2015 yılında Junker Komisyonu döneminde 2015/692 sayılı Tavsiye ile Euro'nun korunmasına ilişkin sorumluluk OLAF'tan yeni kurulan Ekonomik ve Mali İşler Genel Müdürlüğü'ne (*Directorate General for Economic and Financial Affairs/DG ECFIN*) devredilmiştir. (OLAF, t.y.; EU Monitor, 2015). AB bütçesini etkileyen suçlarla mücadele kapsamında AB'nin mali çıkarlarının ceza kanununca korunarak minimum ortak kurullarla çevrili daha güçlü ve uyumlu sistem oluşturmak amacıyla "Birliğin mali çıkarlarına yönelik ceza hukuku yoluyla yolsuzlukla mücadeleye ilişkin direktif (PIF Directive)" 2017 yılının temmuz ayında kabul edilmiştir (OLAF, t.y.; Official Journal of The European Union, 2017). Benzer şekilde OLAF'ın danışmanlık ve denetleyicilik rolünü güçlendirerek, yolsuzluğun tespitinin, yaptırımının ve önleminin daha verimli olmasına olanak tanıyan veya kullanılan teknikleri modernleştiren ve Komisyon'un birimleri arasında dolandırıcılıkla mücadelesinde tutarlılık ve koordinasyon yaratarak kurumsal gözetimi ve üye ülkelerle iş birliğini arttıran Sahtekarlıkla Mücadele Stratejisi (*Anti-Fraud Strategy*) 2019 yılında kabul edilmiştir (European Commission, 2011; OLAF, t.y.; OLAF, t.y.d.).

2017 yılının Kasım ayında AB bütçesine yönelik işlenen suçları soruştırma ve yargılama yetkisine sahip olan aynı zamanda bağımsız ve merkezi olmayan bir savcılık ofisi olarak AB Kamu Savcılığı (European Public Prosecutor's Office/EPPO) 2017/1939 sayılı Yönetmelik doğrultusunda OLAF'a ortak olarak oluşturulmuştur. Böylece 1 Haziran 2021 tarihinde faaliyete geçen EPPO, AB'nin bağımsız savcı kurumu olurken; OLAF, EPPO'ya bilgi, analiz, uzmanlık ve operasyon alanında destek sağlayarak karşılıklı iş birliği çerçevesinde çalışmakta ve iki kurum AB'nin yolsuzlukla mücadelesinde

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

birini tamamlamaktadır (OLAF, t.y.; OLAF, t.y.c; Official Journal of The European Union, 2017a). Ancak 2020 yılında yeni dönem AB bütçesi yürürlüğe girmeden (Covid-19 Salgınına yönelik daha büyük bir fon ayrılmıştır) ve EPPO faaliyetlerine başlamadan önce OLAF Yönetmeliği olarak da isimlendirilen 883/2013 sayılı Yönetmelik yenilenerek AB fonlarının daha iyi korunması kapsamında OLAF'ın EPPO savcılarıyla çalışma biçimine (tamamlayıcı) ilişkin yeni yapısal değişiklikler ortaya konmuştur. Bu kapsamda öncelikle OLAF'ın yetkililerinin artması ve EPPO'nun oluşturulması, yolsuzluğun tespit edilmesi, soruşturulması ve önlenmesini güçlendirerek AB'nin mali çıkarlarının daha güçlü bir şekilde gözetilmesine olanak sunmuştur. Bu doğrultuda kurumlar arası çalışma biçiminde öne çıkan noktalar 3 maddede özetlenebilmektedir. İ) EPPO, 22 ülkede cezai soruşturma ve kavuşturma alanında faaliyet gösterirken, OLAF AB'nin tamamında AB'nin mali çıkarlarını etkileyen cezai olmayan soruşturmalarda ve kurumların suiistimallerinin soruşturulmasında faaliyetlerine daha geniş yetkilerle devam edecektir. İİ) Buna karşın OLAF, EPPO'nun faaliyet alanına giren vakaları EPPO'ya rapor edecek, EPPO ise görev alanı dışında kalan AB mali çıkarlarını etkileyen vakalar hakkında OLAF'ı bilgilendirecektir. İİİ) OLAF, yolsuzluk sonucu kaybedilen paranın geri alınmasına ilişkin önlemlere veya bütçenin en başından yolsuzluğa uğramaması için idari önlemlere odaklanırken, EPPO, cezai sorumluluğu tespit etmek için soruşturmanın yürütülmesine odaklanacaktır.

883/2013 sayılı Yönetmelik kapsamınca OLAF'ın soruşturmaları yönetme biçimi ise; i) soruşturmalara ilişkin kurallara yönelik şikayetlerle ilgilenen denetleyicinin oluşturulması, ii) soruşturma yetkilerini daha etkili şekilde kullanmasına olanak tanıyan yerinde kontrol ve denetimlere ilişkin basitleştirilmiş kurallar, iii) banka hesap bilgilerine erişim aşamasında yeni kurallar, ve iv) kurumlar veya ülkelerle OLAF arasındaki iş birliğinin yolsuzluk araştırma ve soruşturmalarının öncesi ve sonrası için güçlendirilmesine ilişkin yeni kurallar doğrultusunda güçlendirilmiştir (OLAF, t.y.; OLAF, 2020; OLAF, t.y.e.).

AB bütçesi, AB genelinde vatandaşlarının hayat standartlarını yükseltmek amacıyla oluşturulmakta ve bu amaç kapsamında gerçekleştirilen projelere finansman sağlamaktadır. Ancak gerçekleştirilen bu finansmanın yanlış kaynaklarda kullanımı hem Birliğin kalkınma projelerine hem de vatandaşlara zarar vermektedir. Bu kapsamda AB fonlarının olası yolsuzluk veya dolandırıcılık eylemleriyle bağdaşmasını engellemekle sorumlu tek görevli kurum OLAF'tır. OLAF gerekli araştırmalarını yürütürken herhangi bir AB kurumundan talimat almayan, Komisyon'un bir parçası olmasına karşın bağımsız bir kurum olarak inşa edilmiştir. OLAF'ın; i) AB fonlarının doğru projelere ulaşmasını sağlamak adına AB fonlarını içeren dolandırıcılık ve yolsuzluk konusunda bağımsız olarak araştırma yapmak, ii) AB kurum ve personelinin görevlerini kötüye kullanmasını engelleyerek Birlik

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

vatandaşlarının güvenini güçlendirmeye katkıda bulunmak ve iii) AB’de dolandırıcılık karşıtı projeleri geliştirmek temel misyon ve görevleri arasında yer almaktadır. (OLAF, t.y.f.).

OLAF, Avrupa Komisyonu ve diğer kurumlar olmak üzere AB üye ülkelerinden talimat almadan görevini yerine getirmekte, harekete geçmek için herhangi bir yetkiye ihtiyaç duymamakta ve OLAF müdürü⁹ kendi yetkisi dahilinde soruşturma başlatabilmektedir. Komisyon içerisinde bulunan OLAF’ın Avrupa Komisyonu’na dönük hazırlamış olduğu raporlar yürütülmekte olan soruşturmaları kapsamamaktadır. Komisyon içerisinde bağımsız bir şekilde hareket edebilen OLAF, UCLAF’ın yerini aldıktan sonra zaman içerisinde yetki ve bağımsızlığı artmıştır (Stefanou, White ve Xanthaki, 2011: 145). Tüm bağımsız yapısına karşın OLAF ilgili usulsüzlüklerin tespit edilmesinden sonra ortaya konulan suç veya suçlulara ilişkin herhangi bir adli yargı yetkisine sahip olmadığından, hazırlanan dosya ilgili ülkenin ulusal makamlarına veya EPPO’ya teslim edilerek araştırmasını tamamlamaktadır (OLAF, t.y.g.)

AB fonlarına dönük yolsuzlukları önlenmesi adına soruşturma bakımından bağımsız olarak hareket eden OLAF, diğer AB kurumları ile iş birliği içerisinde çalışmaktadır. Avrupa Parlamentosu Bütçe Kontrol Komitesi (*Committee on Budgetary Control/CONT*) ile oldukça yakın iş birliği içerisinde çalışan OLAF, Komite’nin bütçe izleme faaliyetleri kapsamına destek vermektedir. CONT dışında Sivil Haklar Komitesi (*Committee on Civil Liberties*), Adalet ve İçişleri Komitesi (*Justice and Home Affairs Committee*) ve EPPO, OLAF’ın iş birliği yaptığı komitelerdir. OLAF tarafından yıllık olarak hazırlanan planlar Avrupa Parlamentosu’na da sunulmakta, temsilcilerin talep etmesi halinde OLAF devam eden soruşturmalara dönük bilgileri ifşa etmeden gerekli bilgi paylaşımını Parlamento ile gerçekleştirmektedir. Avrupa Parlamentosu dışında OLAF’ın Bakanlar Konseyi ile ilişkileri daha sınırlıdır. Bakanlar Konseyi’nin AB karar alma mekanizması üzerindeki etkin rolü düşünüldüğünde OLAF, Bakanlar Konseyi içerisinde bulunan “Yolsuzluğu Önleme Çalışma Grubu” ile yakın iş birliği içerisinde çalışmakta ve yolsuzluk karşıtı yasa önerilerinin hazırlanmasına dönük öneri ve tavsiyelerde bulunmaktadır. OLAF’ın yakın iş birliği yaptığı bir diğer AB kurumu Sayıştay’dır. Nitekim Sayıştay ve OLAF’ın göre tanımları düşünüldüğünde iki kurumun görevlerinin aynı amaca hizmet ettiği belirtilebilmektedir. İki AB yapısının detaylı görev tanımlarına incelendiğinde Sayıştay’ın denetim ile sorumlu AB kurumu olduğu, OLAF’ın yolsuzluk ve sahtekarlık gibi durumları barındıran idari soruşturmalardan sorumlu olduğu ve soruşturmaları yönettiği görülmektedir. Her iki yapının detaylı görev tanımları birbirinden farklı olsa da ortak olarak AB bütçesinin korunması temel amaçlarıdır. Her iki yapının diğer kurumlardan çok daha yakın çalıştığına şüphe bulunmamaktadır. Nitekim OLAF

⁹ OLAF’ın organizasyon ve yönetimine ilişkin bilgiler için bakınız: OLAF. (2023). Organisation and Management. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/about-us/organisation-and-management_en

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

Sayıştay tarafından şüpheli herhangi bir durumun tespit edilmesi ya da yasak bir eylem ile karşılaştığında OLAF'a bilgi vermekte, OLAF da Sayıştay'a denetim gerçekeştirebilmesi için gerekli olan bilgileri sağlamaktadır. İlgili kurumlar olan Parlamento, Bakanlar Konseyi, Komisyon, Sayıştay temsilcileri OLAF Genel Müdürü ile her senede bir kez bir araya gelmekte ve yolsuzluğun önlenmesi adına neler yapılabileceğine ilişkin görüşmeler gerçekeştirilmektedir (OLAF, t.y.h.; European Anti-Fraud Office, 2021:40-41).

3.2. Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi Raporlarında Yapısal ve Yatırım Fonlarına İlişkin Yolsuzluklar

TFEU'nun 325. maddesi gereğince Avrupa Komisyonu her yıl AB'nin finansal çıkarlarını korumak için yıllık rapor hazırlamakla görevlendirilmiştir. Yıllık raporlar (*Annual report on the Protection of the EU's Financial Interests/PIF Report*) AB tarafından fonların üye devletler nezdinde kullanımına ilişkin en önemli kontrol araçları olarak öne çıkmakta ve yolsuzluğun önlenmesi bakımından önemli araçlar olarak kabul edilmektedir. Avrupa Komisyonu, AB üye devletleri ile hareket ederek hazırlamış olduğu raporları Avrupa Parlamentosu'na ve Bakanlar Konseyi'ne sunmaktadır. Rapor AB fonlarının korunmasına yönelik olarak alınan tedbirler başta olmak üzere, Birliğin maddi çıkarlarını etkileyen yasal olmayan ekonomik faaliyetlere dönük alınan önleyici tedbirleri ortaya koymaktadır (OLAF, 2023a).

Komisyon'un PIF raporlarından farklı olarak OLAF tarafından her yıl, bir önceki yılın faaliyetlerini, performansını, istatistiklerini ve vaka örneklerini sayısal göstergelerle izlenmesine olanak sunan yıllık OLAF Raporları yayınlanmaktadır. 1073/99 ve 1074/99 sayılı Tüzüklerin 12(3) maddesinde belirtildiği üzere OLAF, yürütölen soruştırmaların gizliliğini de gözeterek Avrupa Parlamentosu Konseyi Komisyon ve Sayıştay'a düzenli rapor sunmaktadır. Bu kapsamda hazırlanan raporlar, OLAF'ın bağımsız ve mevzuatına uygun olarak sürdürmüş olduğu tüm eylemleri kapsamaktadır. (OLAF, t.y.1; OLAF, 2000:6-8)

Tablo 2'de seçili yıllar arasında OLAF'ın yayınlamış olduğu rapordan öne çıkan sayısallaştırılmış göstergeler incelenebilmektedir. İncelenen rapordara yönelik genel bir yorum yapıldığında OLAF'a yapısal fonlara ilişkin her yıl sayısı artan oranda yolsuzluk bildirimi gelmesinin ardından OLAF'ın bunları inceleyip ciddi suçlamaları elemesine/azaltmasına ve üye ölkelere bildirmesine karşın nihayetinde açılan dava sayısı arasında yüksek bir fark vardır. Bu OLAF'ın direkt olarak yargılama yetkisinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak nihai başarı olarak yıllarca süren çalışmalar neticesinde milyarca Euro, AB bütçesine geri kazandırılmıştır. Özellikle 2017 yılında 3 milyar Euro ile OLAF'ın AB bütçesine geri kazandırmış olduğu fonlar rekor düzeye ulaşmıştır. Benzer

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

şekilde her yıl geri kazandırılan milyonlarca Euro'ya ek olarak en başında fonların usulsüz kullanımı tespit edilerek ve engellenerek, yolsuzluğun önüne geçilmekte ve tutarlar raporlarda şeffaf bir şekilde sunulmaktadır (OLAF, 2018:38).

Tablo 2. 2005-2021 Yılları Arası OLAF Avrupa Birliği Fonlarına Dönük Yolsuzluk Raporları Bazı İstatistikler¹⁰

	şikâyet/Bildirim	Açılan Soruşturma Sayısı Dava	Kapatılan Soruşturma Sayısı	OLAF tarafından AB Bütçesine geri ödenmesi önerilen
2005	452	214	233	203 milyon Euro
2006	826	195	217	113,66 milyon Euro
2007	886	210	232	203,37 milyon Euro
2008	***	204	187	146,8 milyon Euro
2009	969	220	188	49,1 milyon Euro
2010	1147	225	189	1.922 milyar Euro
2011	1046	178	144	691,4 milyon Euro
2012	1264	431	465	284 milyon Euro
2013	1294	253	415	402,8 milyon Euro
2014	1417	234	307	901 milyon Euro
2015	1372	219	304	888 milyon Euro
2016	1157	219	272	631,1 milyon Euro
2017	1293	215	197	3 milyar Euro
2018	1211	219	167	371 milyon Euro
2019	1095	223	181	485 milyon Euro
2020	1097	290	230	293,4 milyon Euro
2021	1100	234	212	527 milyon Euro
2022	1017	192	256	426,8 milyon Euro

Kaynak: European Anti-Fraud Office, 2006; 2007; ...; 2023).

Yolsuzluk suçundan incelemeye alınan ülkelere baktığımızda karşımıza aslında her üye ülkenin adı neredeyse bir kez çıkmaktadır. Ancak özellikle İtalya, Yunanistan, İspanya, Bulgaristan ve Slovakya yapısal fonların etkin ve yasal kullanımında önemli problemlere sahip ülkeler olarak ilk sıralarda yer almaktadırlar. Çoğunlukla bu beş ülkenin tüm araştırma raporlarında karşımıza çıkmasındaki temel sorun ülkelerin hükümet bünyesinde yolsuzluk seviyesine ulaşmaları ve yolsuzluk probleminin kronik hale gelmesidir. Aksi takdirde Almanya, Fransa ve Belçika gibi ülkeler de listede yer almakta ancak bu ülkelerin hükümetleri kendi ülkelerindeki yolsuzlukları bizzat OLAF'a bildirmektedir (OLAF, 2010: 40-41). Örneğin, 2011 yılında kapatılan davalarda AB bütçesine kazandırılan 691,4 milyon Euro'nun

¹⁰ Yazar tarafından seçilmiş olan ölçütler bağlamında OLAF 2005-2022 yıllık raporları incelenerek oluşturulmuştur.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

neredeyse yarısı İtalya'nın Calabria bölgesinde gerçekleştirilen karayolu şirketlerinin finansmanına ilişkin tek davadan kazanılan 389 milyon Euro ile mümkün olmuştur (OLAF, 2012: 21).

2023'ün Ekim ayında yayınlanan 2022 yılı OLAF raporunda yolsuzluğa ilişkin değişen ana eğilimler dikkat çekmektedir. 2022 yılında OLAF, AB fonlarının (altyapı, eğitim, bölgesel kalkınma, dijitalleşme, tarım, yersiz harcamalar ve uluslararası yatırımlar) ve gelirlerinin (gümrük operasyonları, sahtecilik ve kaçakçılık) korunması kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetlere ek olarak AB'nin mali çıkarlarını etkileyen faaliyetlerle mücadele etmek amacıyla AB kurum, ofis veya ajansları üzerinde iç soruştırmalar yürütmüştür. Öncelikle Covid-19¹¹ sırasında yoğunlaşan dijital alışverişler (hatta dijitalleşen yaşam) sonrası çeşitlenen dijital araçlar veya platformlar beraberinde yeni yolsuzluk ve dolandırıcılık türlerinin oluşmasına zemin hazırlamış, suçlarda da dijitalleşme meydana gelmiştir. Bu noktada özellikle AB'nin sınırlarının ötesinde gerçekleşen dijital yolsuzluklar AB fonlarının yersiz veya yanlış kullanımının takibinde OLAF için yeni zorluklar yaratırken ve araştırma tekniklerinin geliştirilmesini de elzem kılmıştır. Ek olarak Ukrayna-Rusya Savaşı döneminde ve sonrasında bir yandan AB fonlarının korunması diğer yandan gümrük iş birliği kapsamında Ukrayna'ya aktarılan AB fonlarının korunması ve takibi amacıyla Ukraynalı yetkilerle dolandırıcılıkla mücadele konusunda yakın faaliyetler gerçekleştirmiştir. AB gelirlerinin korunması açısından tütün, sigara, sahte ürün vb. alanlarda gerçekleştirilen gümrük kaçakçılığının engellenmesi her yıl olduğu gibi OLAF'ın temel faaliyetleri arasında yer almıştır. Bu doğrultuda el konulan kaçak mallar neticesinde gümrük dolandırıcılığının, sahteciliğin veya kaçakçılığın önüne geçilerek gümrükteki tüketim ve katma değer vergilerinde 153 milyon Euro tasarruf sağlanmışır (OLAF, 2023g; 2023h).

4. YOLSUZLUKLARA İLİŞKİN ÖRNEK VAKALAR

ESI fonlarına ilişkin OLAF raporlarında yer verilen usulsüzlük/yolsuzluk vakalarından seçilmiş örnekler Tablo 2'den incelenebilmektedir. OLAF'ın 2022 yılına ilişkin faaliyet raporunda AB finansmanını etkileyen veya AB fonlarına ilişkin yolsuzluk vakaları altyapı, eğitim, bölgesel kalkınma, dijitalleşme, tarım ve uluslararası yatırımlar kategorilerine ayrılarak örneklendirilmiştir (OLAF, 2023b).

Altyapı kategorisinde EAFRD kapsamında Bulgaristan'da hiç hizmete girmeyen atık su arıtma tesisi projesinden 15 milyon Euro'nun geri alınması ve Slovakya'da finanse edilen ancak amacına uygun inşa edilmeyen, aşırı pahalı (şişirilmiş) ve buna karşın kalitesiz su rezervuarının çökmesi üzerine

---

¹¹ Covid-19 Pandemisi gibi büyük salgın ve doğal felaketlerde AB hızlı bir şekilde yardım fonları aktarmaktadır. 2020 yılında hayatın tüm alanlarında sonuçları ağır bir şekilde hissedilen Covid-19 ve 2008 krizi sonrası ekonomik olarak toparlanma aşamasında olan AB her yönden özellikle ekonomik olmak üzere derinden etkilenmiştir. Covid-19 sonrası AB GSYH'si %-2,9 gerçekleşeceği iddia edilmiş, Birliğin ithalat ve ihracatta da gerilemeler ile karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir (Öztürk Günar ve Günar, 2020: 147).

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

gerçekleştirilen incelemede 400 bin Euro'nun geri alınması önerilmiştir. CF kapsamında finanse edilen Romanya'daki belediye su temini ve atık su altyapısına yönelik çevre projesi ile ilgili kamu alımlarındaki usulsüzlük ve yolsuzluk şikayetleri üzerine gerçekleştirilen incelemede proje ihalesini kazanan şirketin referans olarak sunduğu Meksika-Panama'da yerli şirketlerle ortaklaşa gerçekleştirdiklerini iddia ettikleri 2 ayrı projenin hiçbir zaman var olmadığı, ek olarak söz konusu Meksikalı ortak şirketlerin ise paravan şirket olduğu ve AB finansmanı ile oluşturulan sözleşmeden/bütçeden %2 komisyon karşılığında Roman şirkete sahte fatura verdiğinin tespit edilmesi üzerine OLAF proje kapsamında sunulan 6.5 milyon Euro'nun geri alınmasını tavsiye etmiştir. Benzer şekilde Macaristan'da atık yönetimi projesinde gerçekleştirilen usulsüzlüklerin tespiti sonrası OLAF, Komisyon'a 11 milyon Euro tutarındaki AB fonunun geri alınmasını tavsiye etmiştir (OLAF, 2023c).

Eğitim (aynı zamanda dijital) alanında ise ESF kapsamında Macaristan'a ilkökul ve lise öğrencileri için dijital ekipman almak ve eğitimcilere ilgili cihazların kullanımına ilişkin eğitim verme projesinin ihalesinde usulsüzlük yapıldığı ve alınan bütçe ile çok daha iyi ekipman alınabilecek olmasına rağmen fonların iyi şekilde kullanılmadığının tespiti üzerine Komisyon'a 3,6 milyon Euro tutarındaki bütçenin geri alınmasını tavsiye etmiştir (OLAF, 2023d). Bölgesel kalkınma alanında ise ERDF kapsamında laboratuvar ekipmanı alınmasıyla ilgili 3 projeyi uygulayan 2 ayrı şirketin aslında ortak (Yönetim kurulu aynı) olduğu ve alınan fonu kıyı ötesi bankacılığı ile başka bir ülkeye aktardıkları ve sonrasında kişisel hesaplarına geri aldıklarının ve sahte fatura ile yüksek fiyatlar belirlediklerinin tespit edilmesi üzerine OLAF, 2,5 milyon Euro'nun geri alınmasını tavsiye etmiştir (OLAF, 2023e).

2022 raporundan son bir örnek olarak dijitalleşme kategorisinde ESF kapsamında İtalya'da kamu idari makamının operasyonlarının dijitalleştirilmesi projesinde taşeronluk, çıkar çatışması, sözleşme değişikliği, ihalede usulsüzlük gibi birçok ihlalin tespit edilmesi üzerine OLAF, Komisyon'a 6,5 milyon Euro tutarındaki fonun geri alınmasını tavsiye etmiştir (OLAF, 2023f).

Tablo 3. OLAF Tarafından Tespit Edilen ESI Fonlarına İlişkin Yolsuzluk Örnekleri

Vaka yılı	Vaka Analizi
2006/ EMFF	Bir şirketin EMFF uyarınca 1994-1999 dönemi içerisinde 2 milyon Euro'dan fazla yardım yardım alması üzerine OLAF, Komisyon departman denetim raporuna dayanarak fonların yönetiminde ciddi usulsüzlüklerin bulunduğu tespit edilen bir soruşturma başlatmıştır. Söz konusu şirketin, yanlış faturalandırma ve tedarikçinin, servis sağlayıcının ve faydalanıcının hesapları arasında yanlış ödemeler yaptığına dair kanıtların bulunmasıyla OLAF'ın talebi üzerine dava, ulusal adli makamlara devredilmiştir. (European Anti-Fraud Office, 2006:32).

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

2008/ ERDF	Komisyon hizmetlerinden ve İtalya'dan alınan denetim bilgileri doğrultusunda OLAF, Calabria, İtalya'daki KOBİ'lerin gelişimi ve büyümesi için 57 milyon Euro ERDF mali yardımını içeren belirli bir program için harici bir soruşturma açmıştır. İtalyan bütçesinden finanse edilen operasyonlar, bina ve yolların inşasında kullanılan ekipmanların satın alınmasıyla ilgili olan soruşturmada OLAF ilk olarak yerel finansal kuruluşlardan gelen projelere destek başvurularını incelemiş, yerinde kontroller yapıldıktan sonra incelenen 40'tan fazla projede, aynı mallar için çift faturalandırma, bunun sonucunda fon talebi ve ödemelerinin çoğaltılması, satın alma fiyatı ile satış arasında önemli farklılıklar bulunan çok ciddi usulsüzlüklerin ve muhtemel dolandırıcılığın bulunduğu açıkça ortaya çıkmıştır. OLAF, mali açıdan tespit edilen 10 milyon Euro'dan fazla düzensiz finansmanın Topluluk bütçesine mali olarak geri alınmasına çalışmış ve İtalya'da ilgili taraflara karşı üç ayrı cezai işlem başlatılmıştır. 1700 dava sonucunda 40 milyon Euro kamu finansmanı geri alınmıştır (European Anti-Fraud Office, 2010:45-46).
2009/ ERDF	ERDF kapsamında sosyal açıdan yoksun bir bölgede yüzü aşkın iş sağlması beklenen bir fabrikaya 4 milyon Euro'dan fazla yardım sağlanmıştır. OLAF, fabrikanın teşvikçilerinin yatırım finansmanı yaptıkları izlenimini yaratmak için tasarlanmış karmaşık bir finansal işlem zinciri vasıtasıyla Avusturya'da şişirilmiş fiyatlarla satın alınan ancak Lüksemburg kaynaklı fabrika ekipmanlarının, teslim edilmediğini ve aslında hiç yatırım yapılmamış olduğunu tespit etmiştir. İddia edilen işlerden sadece birkaçının hayata geçirildiğinin tespiti üzerine Avusturyalı tüccar tasfiye edilmiş ve OLAF, 2 milyon Euro ERDF fonunun geri kazanılması için yargı yollarının İtalya ve Avusturya'da başlamasını önermiştir. Ancak ilgili finansmanın büyük bir kısmı kıyıda uzak bir hesaba aktararak, izi silindiği için kalan bir milyon Euro'ya kadar olan gereksiz yere ödenen sübvansiyonlar geri alınmıştır (European Anti-Fraud Office, 2010:41).
2009/ ERDF ESF	OLAF tarafından 2009 yılı boyunca hem ERDF hem de ESF'den milyonlarca Euro AB yardımı alan büyük bir yapı malzemeleri şirketi hakkında 2006 yılında doğrudan OLAF'a iletilen bilgiler temelinde soruşturma açılmış ve durum OLAF'ın İspanya'da ve başka bir üye ülkede bir dizi denetim yapmasını şart koşmuştur. Şirket hem var olmayan hizmetler için hem de aslında ikinci bir üye devletten alınan eski bir ekipman için yeni yardımlar talep etmiştir. OLAF'ın müdahalesi sayesinde AB bütçesinden yaklaşık 14 milyon Euro tasarruf sağlanmış ve dosya, olası adli işlemler için İspanyol adli makamlarına havale edilmiştir (European Anti-Fraud Office, 2010:41).
2011/ CF	REGIO'nun OLAF'a, Bulgaristan'da bir bitki inşaatı için AB tarafından finanse edilen bir CF projesinin ihale prosedüründeki olası usulsüzlükler hakkında bilgi aktarması üzerine OLAF konuyla ilgili yaptığı soruşturma sonucunda, hatalı ve yanıltıcı biçimde hazırlanan proje teklifinde sadece Bulgaristan'ın değil birçok üye devletin ilgili yolsuzlukla ilgisi olduğunu tespit etmiştir. OLAF, proje için tahsis edilen CF kapsamındaki 34 milyon ve ek olarak Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (EBRD) bu proje için sağladığı 25 milyon Euro'dan tahsis edilen 34 milyon Euro tutarındaki AB fonunun iptal edilmesi için dosyayı bir ceza soruşturması başlatan Bulgar yargı makamlarına iletmıştır (European Anti-Fraud Office, 2012:23).
2012 EMFF	Orta Amerika'daki balıkçılık endüstrisinde yapılan daha önceki bir araştırma çerçevesinde OLAF, bir üye devlette kayıtlı bir şirket tarafından işletilen iki balıkçı teknesiyle ilgili diğer usulsüzlükleri keşfetmesi üzerine bu gemilerin hileli kayıtlarından şüphelenerek yeni bir dava açmaya karar vermiştir. Operatöre, EMFF'den AB üyesi olmayan bir ülkedeki balıkçı tekneleri ve Hint Okyanusu'ndaki balıkları yerel bir bayrak altında en az beş yıl süreyle kaydetmek için 4 milyon Euro'yu aşkın para sağlanmış olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte OLAF'ın araştırmacıları, gemilerin bayrak değiştirdiklerini ve anlaşmaya varılan şartlar öncesinde bir Orta Amerika

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

	ülkesinin sularında faaliyet gösterdiğine ulaşmıştır. Soruşturmanın sonucu bir ceza soruşturması başlatmak amacıyla ulusal yargı makamlarına iletilmiş ve 7 milyon Euro'dan fazla para iadesi talebi için gerekli kritik kanıtlar iletilmiştir (European Anti-Fraud Office, 2013:18-19).
2013/ ERDF	2011 sonlarında OLAF, bir üye devletin denizsarı bir bölgesinde ERDF aracılığıyla finanse edilen bir projeye ilgili olası usulsüzlükler hakkında özel bir kaynaktan bilgi almıştır. Bir sivil toplum kuruluşuna, sosyal zorluklarla dolu gençler ve yetişkinlere yönelik bir barınak yapılması için 1,3 milyon Euro verilmiştir. İlgili dönemde şikayetler zaten millî makamlara sunulmuş ve bazı adli adımlar atılmıştır. OLAF edinilen bilgi sonrasında gerekli soruşturmayı başlatarak binanın tamamlanmasından bu yana istenilen amaca yönelik kullanılmadığı ortaya koymuştur. Buna ek olarak inşaat için geçerli izin belgesi ve gerekli yardımlar, yararlanıcı tarafından sağlanamamıştır. Bu doğrultuda OLAF, REGIO'ya projenin hibe sözleşmesinin şartlarına uyulmadığı için ERDF sübvansiyonunun tam olarak geri alınmasını önermiştir. İlgili dava sonucunda 1,3 milyon Euro, projenin nihai dengesinde ödünç alınmıştır (European Anti-Fraud Office, 2014:18).
2014/ CF	OLAF, bir İspanyol kasabasında deniz limanı tesislerinin geliştirilmesi için CF'den önemli miktarda AB finansmanı sağlayan büyük bir projeye ilgili yolsuzluk ve dolandırıcılık iddiasıyla ilgili soruşturma başlatmıştır. OLAF kamuya açık temsilcilerinin kamu ihale sözleşmesine ilişkin haksızlıklarından ve eserlerin fiilen yürütülmesine ilişkin sorunlardan dolayı Komisyon hizmetlerinden detaylı bilgi alındıktan sonra araştırma açmıştır. Gerekli soruşturma sürecinin sonucunda ilgili vakada çok ciddi usulsüzlüklerin ve aleni sahteciliğin bulunduğunu tespit etmesi üzerine OLAF, 2014 yılında Avrupa Komisyonu REGIO tarafından proje için daha önce ödenmiş olan 198 milyon Euro tutarındaki AB fonlarını geri kazanmak ve ayrıca 49 milyon Euro ilave ödeme tutarının durdurulması için gerekli işlemleri başlatmıştır (European Anti-Fraud Office, 2015:27).

5. SONUÇ

AB'ye çok sayıda yeni üye ülkenin özellikle 2004 yılında katılmasıyla önemi artan ESI fonları, ülkelerin ve bölgelerin arasındaki derinleşmiş farklılıkları gidermek ve belirlenen hedefler kapsamında kalkınmayı sağlamak için kullanılmaktadır. Bu açıdan belirlenen ilgili dönemlerdeki bütçeden yapılarına göre ihtiyacı olan veya onaylanan projelere sahip ülkelere aktarılan fonların etkin kullanımı hem daha güçlü bir Avrupa yaratmak hem de homojen yapıya sahip üye ülkelerde vatandaşların yüksek yaşam standardına sahip olmasını mümkün kılmak son derece önemlidir.

Ancak 1999 yılında Santer Komisyonu döneminde yaşanan ve o dönemde UCLAF gözetimine tabi olan yolsuzlukları önlemede AB'nin yetersiz kalması nedeniyle UCLAF etkinliği artırılmış ve daha geniş yetkilere sahip olan OLAF'a dönüştürülmüştür. İnşa edildiği 1999 yılından bu yana OLAF bünyesinde her yıl yolsuzlukla ilgili başlatılan soruşturma ve davaların sayısı artmaktadır. Bu az bütçe ve personeli ile tüm AB sınırları ve gerektiğinde sınır dışı operasyonları yürüten OLAF için başarı sayılsa da AB'nin dünyanın önde gelen ekonomilerine ve demokratik yapıya sahip ülkeleri için utanç verici bir hale dönüşmektedir.

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

OLAF bünyesinde hazırlanan raporlarda açık, kapalı, kapatılmış ancak takibi süren veya takibi sonlarından davalar kapsamında milyarca Euro AB bütçesine geri döndürülmüş olmasına karşın OLAF'ın yargı yetkisine sahip olmaması nedeniyle yolsuzluk soruşturmaları yıllar sürebilmektedir. Yolsuzluklarla ilgili araştırmasını tamamladıktan sonra OLAF, yargı sürecinin başlatılması için ilgili ülkelere davayı devretmekte ve gerekli fonların geri alınması için öneri sunmakta ve takip gerçekleştirmektedir. Hali hazırda fonların tek merkezden dağıtılmaması, ağır bürokrasi ve hantallık, yolsuzluğu önlemede etkin yasaların olmaması veya OLAF'ın tek görevli olması gibi nedenlerle artan yolsuzluk oranları bir de yargı sürecinde yaşanan aksaklıklarla iyice pekişmektedir.

Ülkelerin ekonomik görünümelerini paralel hale getirmek veya ülkeler arası uyumu pekiştirmek için dağıtılan ESI fonlarının ülkelerde yolsuzlukla boşa harcanması, yanlış projelere aktarılması veya organize suç çetelerinin kullanılmasına göz yumulması nedeniyle birincil zararı Birlik vatandaşları görmektedir. Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve İtalya gibi ülkelerde hükümetlerin seviyesinde gerçekleşen yolsuzluk olayları ve bürokratların yolsuzluk çeteleri ile olan yakın ilişkileri yolsuzluğun ne kadar derinleştiğinin gösteren bir başka boyuttur. Ancak yolsuzluk olayları ile en sık bağdaştırılan bu ülkeler haricinde tüm AB üyesi ülkelerde olmayan tarlalardaki ekinlerin iyileştirilmesinden, gerçekleştirilmeyen altyapı ve inşaat işlerine kadar birçok projede fonların kullanımında yolsuzluk yaşanmaktadır.

Her yıl hem AB Komisyonu hem de OLAF tarafından yayınlanan raporlar kapsamında yolsuzluğu önlemeye ne kadar çaba sarf ettikleri veya ne kadar Euro'nun geri kazanıldığı ifade edilse de AB bütçesini kemiren, vatandaşları yardım ve yatırımlardan mahkum bırakan yolsuzluğu engellemek için temelde görevli ve etkinliği sağlayacak olan Birlik ülkeleridir. AB içerisinde kalkınmayı ve beraberinde refahı sağlayacak etkin politikaların hayata geçirilmesi ne kadar önemliyse bu politikaların işlerlik kazanması için her yıl aktarılan milyarca Euro'nun etkin kullanılması da ayrı bir öneme sahip olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aras, İ. ve Günar, A. (2018). "Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği'nde Ayrılma Referandumu: Brexit Süreci ve Sonuçları". Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi. 6:2.
- Bellacosa, M. ve Bellis, M. (2023). "The Protection of The EU Financial Interests between Administrative and Criminal Tools: OLAF and EPPO". Common Market Law Review. 60:1, s.15-50.
- Biricik Maçın, N. G. (2012). "Avrupa Birliği Bölgesel Politikası Yapısal Fonlar-AB Uyum Fonu". T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Verimlilik Genel Müdürlüğü Dergisi. Erişim adresi: https://edergi.sanayi.gov.tr/File/Journal/2012/12/12_2012.pdf

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

- Çimen, A. (2012). Avrupa Birliği (AB) Bölgesel Fonlarının Avrupalılaşması. AİBU Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 12. s.47-79. Erişim adresi: <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>
- EUFunds. (t.y.). European Structural and Investment Funds-Cohesion Policy. Erişim adresi: <https://eufunds.ie/european-structural-and-investment-funds/>
- EU Monitor. (2015). Explanatory Memorandum to COM(2015)692. Erişim adresi: https://www.eumonitor.eu/9353000/1/j4nvhdfdk3hydztq_j9vvik7m1c3gyxp/vk11gdcjy9z9
- EUR-Lex. (2012). Document 12012E/TXT Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>
- EUR-Lex. (2013). European Regional Development Fund 2014-2020. Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:2602_3
- EUR-Lex. (2013a). European Social Fund. Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:2602_6
- EUR-Lex. (2023). Common Rules for The European Structural and Investment Funds (2014-2020). Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:2602_5
- EUR-Lex. (2023a). Common Rules on EU Funds (2021-2027). Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:4536652>
- EUR-Lex. (2021). Document 32021R1057 Regulation (EU) 2021/1057 of the European Parliament and of The Council of 24 June 2021 Establishing The European Social Fund Plus (ESF+) and Repealing Regulation (EU) No 1296/2013. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R1057>
- EUR-Lex. (t.y.). Economic, Social and Territorial Cohesion. Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:economic_social_cohesion
- EUR-Lex. (t.y.a.). Structural and Investment Funds. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/structural-and-investment-funds.html>
- EUR-Lex. (t.y.b.). European Social Fund (ESF). Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:european_social_fund
- EUR-Lex. (t.y.c.). Cohesion Fund (2014-20). Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:2602_2

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

European Anti-Fraud Office. (2000). Report by The European Anti-Fraud Office (OLAF) First Report on Operational Activities 1 June 1999-31 May 2000. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/rep_olaf_2000_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2006). Report Of The European Anti-Fraud Office Sixth Activity Report for The Period 1 July 2004 to 31 December 2005. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/rep_olaf_2005_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2007). Report Of The European Anti-Fraud Office Seventh Activity Report for The Period 1 January 2006 to 31 December 2006. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/rep_olaf_206_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2008). Report Of The European Anti-Fraud Office Eighth Activity Report for The Period 1 January 2007 to 31 December 2007. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/rep_olaf_2007_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2009). Annual Report 2009 European Anti-Fraud Office Ninth Activity Report for The Period 1 January 2008 to 31 December 2008. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/about-us/reports/annual-olaf-reports_en

European Anti-Fraud Office. (2010). Annual Report 2010 European Anti-Fraud Office Tenth Activity Report for The Period 1 January to 31 December 2009. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/rep_olaf_2009_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2011). Eleventh Operational Report for The European Anti-Fraud Office 1 January to 31 December 2010. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/rep_olaf_2010_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2012). The OLAF Report 2011. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/olaf_report_2011_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2013). The OLAF Report 2012. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/olaf_report_2012_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2014). The OLAF Report 2013. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/olaf_report_2013_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2015). The OLAF Report 2014. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/olaf_report_2014_en.pdf

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

European Anti-Fraud Office. (2016). The OLAF Report 2015. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-09/olaf_report_2015_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2017). The OLAF Report 2016. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/olaf_report_2016_en.pdf

European Anti-Fraud Office (2018). The OLAF Report 2017. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-09/olaf_report_2017_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2019). The OLAF Report 2018. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-09/olaf_report_2018_en.pdf

European Anti-Fraud Offic. (2020). The OLAF Report 2019. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-09/olaf_report_2019_en.pdf

European Anti-Fraud Office. (2021). The OLAF Report 2020. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2022-09/olaf-report-2021_en.pdf

European Commission. (t.y.). Cohesion Policy. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/what/investment-policy_en

European Commission. (t.y.a). 10 Myths and Facts about EU Cohesion Policy. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/what/myth-busting_en

European Commission. (t.y.b.). History of Policy. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/what/history_en

European Commission. (t.y.c). Priorities for 2014-2020. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/priorities/2014-2020_en

European Commission. (t.y.d.). Priorities for 2021-2027. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/priorities_en

European Commission. (t.y.e.). Available Budget of Cohesion Policy 2021-2027. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/available-budget_en

European Commission. (t.y.f.) European Regional Development Fund. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en

European Commission. (t.y.g.) Strategic and Summary Reports. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/how/programming-and-implementation/strategic-report_en

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

European Commission. (t.y.h.). Key Achievements of Regional Policy 2014-2020. Erişim adresi:
https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/what/key-achievements_en

European Commission. (t.y.i.). What is The ESF? Erişim adresi:
<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=35&langId=en>

European Commission. (t.y.i.). European Social Fund Plus (ESF+). Erişim adresi:
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=325>

European Commission. (t.y.j.). A New, Stronger European Social Fund Plus. Erişim adresi:
<https://ec.europa.eu/esf/main.jsp?catId=62&langId=en>

European Commission. (t.y.k.). Cohesion Fund. Erişim adresi:
https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/cohesion-fund_en

European Commission. (t.y.l.). Cohesion Fund (CF). Erişim adresi:
https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/cohesion-fund-cf_en

European Commission. (t.y.m.). Just Transition Fund. Erişim adresi:
https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/just-transition-fund_en

European Commission. (t.y.n.). Just Transition Platform. Erişim adresi:
https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/just-transition-fund/just-transition-platform_en

European Commission. (t.y.o.) The Just Transition Mechanism: Making Sure No One is Left Behind.
Erişim adresi: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_en

European Commission. (2011). Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee, and The Committee of The Regions and The Court of Auditors on The Commission Anti-Fraud Strategy-SEC(2011) 791 Final. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-07/ec_antifraud_strategy_en_9de89c2409.pdf

European Commission. (2016). Commission Staff Working Document Ex-post Evaluation of The ERDF and Cohesion Fund 2007-2013 SWD (2016) 318 Final. Erişim adresi:
https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/evaluations/2016/commission-staff-working-document-ex-post-evaluation-of-the-erdf-and-cohesion-fund-2007-13

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

European Commission. (2021). Cohesion Policy Regulation 2021-2027 Published. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2021/06/30-06-2021-cohesion-policy-regulation-2021-2027-published

European Commission. (2023). EU Cohesion Policy: European Structural and Investment Funds Supported SMEs, Employment of Millions of People and Clean Energy Production. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_23_389

European Commission (2023a). Report from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions European Structural and Investment Funds 2022 Summary Report of The Programme Annual Implementation Reports Covering Implementation in 2014-2020 ({SWD(2023) 22 final). Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/reports/annual_2022/2022_annual_summary_report.pdf

European Commission (2023b). European Regional Development Fund 2014-2020. Erişim adresi: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:2602_3

European Commission. (2023c). Cohesion Fund 2014-2020. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/cohesion-fund/2014-2020_en

European Union. (t.y.) EU Enlargement, (Çevrimiçi) https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-enlargement_en 20 Mart 2023.

European Union. (t.y.a.) Regional Policy. Erişim adresi: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/regional-policy_en

Farkas, Á. L. (2022). "Fundamental Questions of Administrative and Criminal Investigations for the Protection of the Financial Interests of the EU". İçinde Criminal Legal Studies. Legal Studies on Central Europe. Central European Academic Publishing, Miskolc, Budapest. s. 403-411.

İktisadi Kalkınma Vakfı. (t.y.) - UCLAF (Hile ile Mücadele Koordinasyon Birimi) (Fraud Prevention Task Force). Erişim adresi: <https://oldweb.ikv.org.tr/print.asp?id=1077&baslik=AB%20KAVRAMLARI%20%D6ZL%DC%D0%DC>

Krausova, T. ve Walsh, J. (2022). 2021-2027: Initial Cohesion Policy EU Budget Allocations. Erişim adresi: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/2021-2027-EU-allocations-available-for-programming/2w8s-ci3y/>

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

Official Journal of The European Union. (1998). Special Report No 8/98 on the Commission's Services Specifically Involved in The Fight Against Fraud, Notably The "Unité de Coordination de la Lutte Anti-Fraude" (UCLAF) Together with The Commission's Replies (pursuant to Article 188c(4), Second Subparagraph, of The EC Treaty). Erişim adresi: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998Y0722\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31998Y0722(02))

Official Journal of The European Union. (1999). Commission Decision of 28 April 1999 Establishing The European Anti-fraud Office (OLAF), (1999/352/EC, ECSC, Euratom). Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1999:136:0020:0022:EN:PDF>

Official Journal of The European Union. (2004). Decision No 804/2004/EC Of The European Parliament and of The Council of 21 April 2004 Establishing a Community Action Programme to Promote Activities in The Field of The Protection of The Community's Financial Interests (Hercule Programme). Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004D0804&from=EN>

Official Journal of The European Union. (2013). Regulation (EU, EURATOM) No 883/2013 Of The European Parliament and of The Council of 11 September 2013 concerning Investigations Conducted by The European Anti-Fraud Office (OLAF) and Repealing Regulation (EC) No 1073/1999 of the European Parliament and of the Council and Council Regulation (Euratom) No 1074/1999. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0883>

Official Journal of The European Union. (2017). Directive (EU) 2017/1371 Of The European Parliament and of The Council of 5 July 2017 on the Fight Against Fraud to The Union's Financial Interests by means of Criminal Law. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L1371>

Official Journal of The European Union. (2017a). Council Regulation (EU) 2017/1939 of 12 October 2017 Implementing Enhanced Cooperation on The Establishment of The European Public Prosecutor's Office ('the EPPO'). Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017R1939>

OLAF. (t.y.).History. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/about-us/history_en

OLAF. (t.y.a.). Fraud Reporting. Erişim adresi: <https://fns.olaf.europa.eu/>

OLAF. (t.y.b.). Anti-Fraud Coordination Service/AFCOS. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/investigations/anti-fraud-coordination-service-afcoss_en

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

- OLAF. (t.y.c.). European Public Prosecutor's Office. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/policy/policies-prevent-and-deter-fraud/european-public-prosecutors-office_en
- OLAF. (t.y.d.). European Commission Anti-Fraud Strategy. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/policy/policies-prevent-and-deter-fraud/european-commission-anti-fraud-strategy_en
- OLAF. (t.y.e.). Cooperation with Investigative Partners. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/investigations/cooperation-investigative-partners_en
- OLAF. (t.y.f.). What We Do? Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/about-us/what-we-do_en
- OLAF. (t.y.g.). FAQs. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/about-us/faqs_en
- OLAF. (t.y.h.). Cooperation with EU Institutions. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/policy/working-eu-institutions-and-member-states/cooperation-eu-institutions_en
- OLAF. (t.y.i.). Reports. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/about-us/reports_en#:~:text=OLAF%20reports,Annual%20OLAF%20reports
- OLAF. (2013). Guidelines on Investigation Procedures for OLAF Staff. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/system/files/2021-09/gip_en.pdf
- OLAF. (2020). New OLAF Rules Help EU Investigators and Prosecutors in The Fight Against Fraudsters. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/new-olaf-rules-help-eu-investigators-and-prosecutors-fight-against-fraudsters-2020-12-17_en
- OLAF. (2023). Organisation and Management. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/about-us/organisation-and-management_en
- OLAF. (2023a). Annual PIF Report: Adapting The Protection of EU Finances to New Challenges. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/annual-pif-report-adapting-protection-eu-finances-new-challenges-2023-07-27_en
- OLAF. (2023b). The OLAF Report 2022-Protecting EU Funds. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/olaf-report/2022/investigative-activities/protecting-eu-funds_en.htm
- OLAF. (2023c). The OLAF Report 2022-Infrastructure. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/olaf-report/2022/investigative-activities/protecting-eu-funds/infrastructure_en.html

Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
Social Sciences Research Journal

DOI: 10.38120/banusad.1290650

BANÜSAD, 2023; 6(2), 128-156

OLAF. (2023d). The OLAF Report 2022-Education. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/olaf-report/2022/investigative-activities/protecting-eu-funds/education_en.html

OLAF. (2023e). The OLAF Report 2022-Regional Development. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/olaf-report/2022/investigative-activities/protecting-eu-funds/regional-development_en.html

OLAF. (2023f). The OLAF Report 2022-Digitalisation. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/olaf-report/2022/investigative-activities/protecting-eu-funds/digitalisation_en.html

OLAF. (2023g). Erişim adresi: The OLAF Report 2022-OLAF's Investigative Performance and Fraud Trends 2022. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/olaf-report/2022/investigative-activities/fraud-trends_en.html

OLAF. (2023h). Annual Report: OLAF Investigations uncover over 600 Million Euro affected by Fraud and Irregularities. Erişim adresi: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/annual-report-olaf-investigations-uncover-over-eu600-million-affected-fraud-and-irregularities-2023-06-06_en

Stefanou, C., White, S. ve Xanthaki, H. (2011). OLAF at The Crossroads Action against EU Fraud. Hart Publishing: Oxford, United Kingdom.

The Federal Government. (t.y.). The European Special Fund in Germany. Erişim adresi: <https://www.esf.de/portal/EN/About-the-ESF/history-of-the-esf/content.html>

Öztürk Günar, D. ve Günar, A. (2020). "Covid-19 Krizi'nin Avrupa Birliği'ne Ekonomik Etkisi Üzerine". EURO Politika. 4:2. S.141-161.